
IHS

NAZIONALE
BIBLIOTECA
VITT. EMANUELE
12
2 B
4

Bannes Dialectica

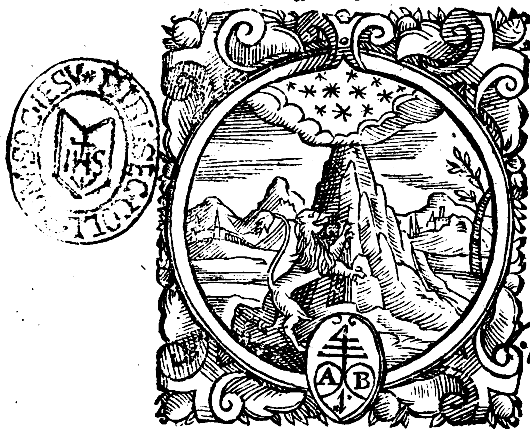
R. P. Fr.

DOMINICI BANNES MON-DRAGONENSIS, ORD. PRÆD. IN inclytâ Acadimiâ Salmantinâ SS. Theol. Professoris celeberrimi,

INSTITVTIONES MINORIS DIALE-cticæ, quas Summulas vocant.

Opus nunc primùm in Germania editum, & à quamplurimis mendis repurgatum.

Permissu Superiorum.

COLONIÆ,

Apud ANTONIVM BOETZERVM sub signo Rubri Leonis.

ANNO M. DC. XVIII.

Breuis in volatilibus est apis
Et initium dulcoris habet fructus illius.

Ecclesiast. Cap. II.

DECRETVM SALMANticen. Vniuersitatis.

Rector, Claustrumque plenum Salmanticen. Senatus has minoris Dialecticæ institutiones à R. P. Magistro F. Dominico Bannes editas ab artium præceptorib. deinceps in Schola Salmantina legendas, & interpretandas decreuit, ac statuit, sexto decimo die Octobris, Anno 1599.

D. Antonius de Idiaquez
Manrique Rector.

Iussu D. mei Rectoris.

Bartholomæus Sanctius.
Vniuersitati à Secretis
Notarius.

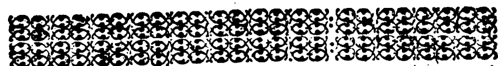
Censura Complutensis Vniuersitatis.

COmplutensis Schola iuxta decretum supremi Senatus Regii tradidit mihi perlegendos libros Summularum, quos edidit eximius Theologus Magister Dominicus Bannes, in quibus nihil offendi piæ sanæque doctrinæ vel leuiter dissonum, sed prima logicæ rudimenta ita accurate ordinateque digesta & ad breuem facilem perspicuamq; methodum redacta, vt opus iudicem liberales disciplinas aggredientibus perutile, & authoris sui ingenium & eruditionem vndiq; redolens. Datæ Compluti decima die Iunii, 1599.

El Doctor Caluo. Rector.

Doctor Luys Tena.

El Doctor Iuan Vazquez. de Velasco.

INSIGNIS VNIVERSITATIS

SALMANTICEN. DVCIBVS, D. D. Antonio de Idiaquez Manrique Rectori, & Archidiacono Ecclesiæ Segouiensis, ac D. D. Ioanni Valdes de Llanos, integerrimo iudici & Apostolico conseruatori, necnon sapientissimorum Patrum conscriptorum grauissimo Senatui, Frater Dominicus Bannes, Ordinis Prædicatorum salutem plurimam in Christo Seruatore precatur.

INstar diuinæ sapientiæ quæ attingit à fine vsq; ad finem fortiter & disponit omnia suauiter, nostra Salmantina Vniuersitas omniũ humanarum & diuinarũ scientiarum sacrum Musæum fortiter etiã & suauiter duobus Choryphæis vna præsidentibus cuncta disponit, omnia gu-

 bernat.

bernat. In altero quidem Rectore, quasi in rege apum, omnem suauitatem inuenies. Nam cum literarum studium ingenuum amore potius, quam timore suscipiendum sit, decuit profecto, vt is qui locis & temporibus docendi ac disputandi distribuendis, nec non ad audientium vota & suffragia conferendis Cathedris præficiendus esset, illustris genere morumque suauitate preditus ab ipsa Scholasticorum cõmunitate per variarum nationum nobiles Consiliarios eligeretur. Is si iuxta pontificias sanctiones & regalia statuta, Patrumque conscriptorum Consilia strenue se gesserit, nihil est, quod sibi timeat, & tota Vniuersitas summa tranquillitate gaudebit, literarumque studia magnopere incrementum accipient, iuxta illud, *Anima quiescendo fit sapiens.* Verum (quia vt sunt res humanæ fieri non potest, quin in tanta adolescentium ac iuuenum multitudine, veluti in apum agminibus ignauum fucus inuenitur, aliqui etiã vitiosi, inquieti,

alio-

aliorumque tranquillitatem perturbantes reperiantur) necesse fuit, vt alter præses summa ac pontificia potestate præpotens iudex assisteret, qui non solum Ecclesiasticis censuris, sed etiam temporalibus pœnis ac corporeis cruciatibus vniuersa hæc incommoda sacræ studiorum quieti nociua profligaret. Fortiter itaque ac suauiter vniuersitatis nostræ negocia geruntur. Porro si quando Salmantina schola hunc felicem statum obtinuisse creditur, nunc vel maxime optatam tranquillitatem & pacem possidet militans sub talibus inclyti generis gubernatoribus, D. D. Antonio de Idiaquez Manriq; suauissimo Rectore, & D. D. Ioanne Valdes de Llanos, qui in iure dicendo iudex constans ac validus est. Cuius rei in maioris momenti negotiis à Regia Maiestate sibi commissis abunde satis & palam periculum fecit. Quocirca bono animo sumus expectantes, Amplissime vir, totius Asturicensis Principatus magnæ, & antiquæ nobilitatis gloria, vt

te Protectore nostro, & huius Vniuersitatis Apostolico conseruatore, illud Isaiæ vaticinium hac tempestate quadantenus ratione impleatur. *Erunt parua in directa & aspera in vias planas.* Imitaberis certe Illustrissimum auunculum tuum D. D. Ferdinandum Valdes (qui te à paruulo educauit) Hispalensem Archiepiscopum, ac supremi sanctæ inquisitionis officii præsidem, qui animi eximia integritate, mirifica industria, nostra ætate fidei Catholicę zelator potentum hæreticorum conuenticula inuenit, & dissipauit, ac vltimo supplicio brachio seculari comburendos igni relaxauit. Huius piissimi ac magnanimi viri egregia facinora notissima sunt: inter quæ non vltimum locum tenet insigne Scholasticorũ Salmanticæ collegium, quod mirifice constructum magnis diuitiis dotauit. Iam vero ad te iterum, ô mi D. D. Antoni totius nostræ Vasconicæ gentis vnicum decus, sermonem meum conuerto. O quam pulchra est casta generatio cũ clari-

claritate, vt diuinum eloquium testatur. Castitatis quidem, voce, virtutem omnem, claritatis vero, generis nobilitatem intelligo. Quæ duæ res sic in te sitæ & collocatæ videntur, vt facile non sit iudicare, vltra alteram sui ordinis meritis vincat. Te sane clarissimum reddunt, in primis Idiaquecitarum antiquissima familia, quam hodie plurimi magni nominis viri regiis honoribus exornati amplificãt. Nam præter parentem tuum Dom. Franciscum de Idiaquez cruce de Calatraua equitem insignitũ, & à secretis Consiliis de statu Regiæ Maiestatis fidelem ministrum. Adest etiam Dominus Dominus Ioannes de Idiaquez auunculus tuus (de quo ego semper benemereri studui) Legionensis Regni maior commendatarius, & Regię Maiestati à consiliis de statu pacis & belli, præsesque equitatui Dominæ nostræ Reginæ. Adest & filius eius D. Alfonsus de Idiaquez militię sancti Iacobi insigniis condecoratus, ac in bello ęquitum generalis Dux. Adsunt

& alii plures, quos breuitatis gratia prætereo, quorum ſinguli nobilis familiæ initium eſſe poterant, nedum antiquam illuſtriorem reddere. De Arteagarum & Moxicarum vetuſtiſſimo genere à Regia Nauarræ ſtirpe originẽ ducente digne dicere non vacat. Arteaga fuit, qui ante annos quadringentos oppidum Toloſanum in Guipuzcoana Prouincia cõdidit. Cuius hodie domus Pater tuus & caput & Patronus exiſtit. Buitronum, Manricorumque ampliſſima progenies, vt par eſt, laudari in epiſtola nuncupatoria non poteſt. Nam & Hiſpaniæ Reges à Mãricorum proſapia deſcẽdere, Molinæque Dominium hæreditaſſe gloriantur. Verum hæc omnia claritatis ornamenta, quæ in te vno cõuenerunt, omni virtutis officio præclariora ab ineunte ætate indies efficere ſtuduiſti, atque re ipſa effeciſti. Modeſtiã tuam cum grauitate coniunctam, & in gerẽdis negotiis prudentiam & induſtriam nõ vulgarem Salmanticenſis grauiſſimus Senatus admiratur, & laudat.

laudat. Tandem ad vos, ô Patres conſcripti mihi plurimũ obſeruandi non immemor beneficii recens in me collati orationis finẽ refero: de quorum ſingulari ſapientia egregiaque nobilitate, aliiſq; virtutum ornamentis animi mei gratia copioſius dicerem: niſi id iam ſæpe in publico Theatro pro meis viribus, vtcunque præſtitiſſem. Nunc autẽ partes meas eſſe arbitror, pietatẽ colere, ingratiq; animi notam effugere. Quare pio animo ductus, vobis libellum Dialecticarum Inſtitutionum, quem nuper ſenior in publicam vtilitatem compoſui, præloq; mãdaui, libẽter dedico. Hunc vos veſtro calculo & autoritate approbatũ artium præceptorib. in minori ſchola tyronibus interpretãdum tradidiſtis. De qua re ſi plurimas per omnem vitã gratias egero, mihi nunq̃ ſatisfaciam: quãdo parẽ referre nõ poſſum. Quod autem poſſum ex animo facio, meq; ipſum animi ſumma prõptitudine veſtris obſequiis ſeruũ offero. Valete inclyti viri, & vos Patres cõſcripti. *Valete.*

Por

POR la presente yo el Maestro F. Andres de Casso Prouincial electo y vicario general de la prouincia de Espanna de la orden de predicadores doy licencia al padre Maestro F. Domingo Bannes cathedratico de prima de la Vniuersidad de Salamanca para que pueda imprimir vn libro que ha compuesto intitulado, Institutiones minoris Dialecticæ quas Summulas vocant, por quanto auiendo yo cometido juntamẽte con el diffinitorio de este capitulo que agora se tiene en Sancto Thomas de Auila à dos padres maestros y cathedraticos para que viessen el dicho libro, fu y informado de llos ser muy prouechoso y necessario en estos tiempos, para los que comiençan a oyr artes, por ser el estilo tam claro y breue y contener todo lo necessario para las disputas de otras mayores facultades y assi mando al dicho P. Maestro para maior merito suyo en virtud de obediencia, que hechas las diligencias que se deuen hazer haga imprimir el dicho libro con toda la breuedad que commodamente pudiere para que se puedan leer este anno al principio de los estudiosos de setiembre en esta nuestra prouincia como lo tenemos ordenado y

do y mandado que se lea por los lectores que començaren a leer artes el curso que se sigue. En fe de lo qual dimos est a firmada de nuestro nombre y sellada al Padre F. Iuan Velazquez procurador desta prouincia en la corte de su Magestad para que presente el dicho libro en el Consejo supremo y pida facultad para que el dicho Padre Maestro pueda imprimir el dicho libro, dada en nuestro conuento de Sancto Thomas de Auila a nueue de Mayo de mil y quinientos y nouenta y nuebe.

F. Andres de Çasso
Prouincial.

FRATER DOMINICVS BANNES ORDINIS PRÆDICAtorum pio lectori salutem.

MIRABERIS fortasse pie Lector, quænā causa tā vrgens fuerit, quæ me plusquā septuagenarium, & grauioribus studiis, ac quotidianis lectionib⁹ tot annos defatigatum, & qui iam iam meo iure ab inclyta Salmanticensi Academia rude donari postulaturus propero; ad Dialecticæ rudimenta tyronibus conscribenda impulerit. At si cōsilii mei rationem

causam-

causamque cognoueris, non solum mirari desines, sed etiam me de Theologorum sacra Schola bene mereri studẽtem laudabis. Non desunt qui hac nostra tempestate vehementer deplorent, adeo inopem fuisse politioris literaturę (vt ipsi aiunt) superiorem ætatem: vt cum omnes, qui Philosophiæ studia cõsectabantur, Aristotelici haberi vellẽt; paucissimi essent qui Aristotelem præsertim in Dialectica euoluerent. Arbitrabantur enim Aristotelicam doctrinam planius & expeditius in quibusdã Summulis, quas diligentiorũ industria modernorum pepererat, quam in suo autore contineri. Ego vero magis dolendum

dum

dum censeo, adeo negligentiā & desidiam ne dicam socordiam, apud recentiores præualuisse, vt non iam ab Aristotelica docendi spinosiori phrasi, sed etiam à modernorum perspicuis in artem disserendi documentis abhorreant. Quamobrem nō solum sacræ Theologiæ, sed Metaphysicæ, & naturalis Philosophiæ studium temere ac sine fructu suscipitur. Nam quanta sit Dialecticæ vtilitas & necessitas, ad superiores disciplinas capessendas, tum antiquorum Philosophorum, tum etiam Theologorum monitis accepimus, tum denique ipsa experientia nos docet. Qui enim Philosophiæ vel diuinæ sapientiæ cognitio-

gnitionem nō vulgarem ſunt adepti; hi omnes in diſſerendi prius arte peritiſſimi fuerunt. Duos tantum excellētiſſimos inter ſacros Doctores in exemplum proferre libet. Diuum Auguſtinum & D. Thomam commemoro, quorum alter inter ſanctos Patres, alter inter Scholaſticos Theologos abſque cuiuſquam inuidia vel iniuria facile primatū tenet. Hi namq; ſunt oliuæ binæ pietatis ac religionis vnicæ, de quorum doctrinæ exuberanti fructu, lucernę plurimę ſuper Eccleſiæ aurea candelabra ardentes, omnib. qui in domo Chriſti ſunt, ſine intermiſſione lucēt. Nunquid hi proceres tantam diuinæ Sapientiæ ſuppel-

lectilem ſine Dialecticæ peritia ſunt aſſequuti? Non ſane, imo in eius minutiſſimis præceptis perſcrutandis & obſeruandis, eo maiorem prius operam dederunt, quo animoſius in cœleſtis diſciplinæ ingentes theſauros, quibus locupletes fierent, ingredi ſumma cum modeſtia conabantur. De Dialectica quid D. Auguſtinus ſenſerit, ex plurimis ab eo ſcriptis palam eſt. In primis libro de ordine, diſciplinam diſciplinarum Dialecticã vocat. Hæc, inquit, docet docere, hæc docet diſcere, in hac ſeipſam ratio ſibi demonſtrat, quæ ſcit, quid velit, quid valeat. Scit autem ſcire, vult ſola ſcientes facere, nec ſolum vult,
ſed

ſed etiam poteſt. Deinde cõtra Academicos ſic ait: Eruditio liberalium artiũ modeſta ſane atque ſuccincta & alacriores, & perſeuerãtiores & comptiores exhibet amatores amplectendæ veritati: vt & ardẽtius appetant, & conſtantius inſequantur, & inhæreant poſtremo dulcius. Deniq; de doctrina Christiana lib. 2. ita ſentit, Diſputationis diſciplina ad omnia genera quęſtionum quæ in literis ſacris ſunt penetrãda & diſſoluenda, plurimũ valet: tantum ibi cauenda eſt libido rixandi & puerilis quædam oſtentatio decipiendi aduerſarium. Iam vero Angelicus Doctor noſter in omnib⁹ ſuis tractatibus nullibi non eſt Dialecticus

Lib. 3. c. 18.

Cap. 31.

ēticus. Vbique ſe in diſputandi diſciplina peritiſſimum oſtendit. Commentarios in libros Perihermenias acutiſſimos edidit In libros quoque poſteriorum reſolutionum nemo cum maiori eruditione interpretationem adiecit. Opuſcula præterea quatuor cōpoſuit. Nimirum de quatuor oppoſitis : de demonſtratione, de Fallaciis, de Propoſitionibus Modalibus. De induſtria antiquorum Philoſophorum & Rhetorum vulgaria in laudem Dialecticæ encomia, ne videar actum a gere, prętermitto. Sed proh dolor, hominum noſtri temporis quorundam, atque vtinam non plurimorū, quodāmodo effœminata ingenia

Opuſcu. 37. 38. 39. 40.

eo impudentię deuenerunt: vt rudimẽtorum Dialecticæ difficultate perterriti ac deuicti, eam ad Philosophiæ & sacræ Theologiæ studiũ parum vel nihil vtilitatis afferre arbitrentur & dicant. Fuerunt etiã alii paucos ante annos: qui vsque adeo sophistice disputandi disciplinam sunt prosequuti; vt de necessariis pauca: de inutilibus innumeros tractatꝰ ac nimis prolixos, & vt ita dixerim, inintelligibiles, discipulis traderẽt. Vidi quosdam alios qui Dialecticã valde succincte latinissimis & Rhetoricis documentis vsi breui compendio docebãt. Sed hi modicum vtilitatis ad Philosophiam adeũdam discipulis cõferunt. Sunt

deniq; alii etiam noſtris temporibus, qui oſtẽtationis cauſa, initio Summularum, importune ſatis, Metaphyſicam exercere affectant. Tempus quoque quod in docendo ac diſſerendo circa Logicales proprietates & locos argumẽtandi neruoſos & neceſſarios, impendi debuiſſet; non ſine magno Diſcipulorũ incommodo in ſuis adinuentionib⁹ dictandis perdunt. Quo fit, vt nec ſyllogiſmorum liber, neque oppoſitionum tractatus, qui maxime neceſſarii ſunt, queat in curriculo cõſueti temporis abſolui, tãtum abeſt, vt diſputandi exercitatione eorum cognitio ꝑficiatur. His de cauſis

plures

plures bonæ indolis magnæq; ſpei diſcipuli animum ad ſacram Theologiã progrediendi deponunt: & ad Iuris Ciuilis vel Canonici ſtudium ſe conuertunt. Si qui vero ex ingenioſis perſeuerant; curſum liberalium artium ita pertrãſire ſatagunt, vt cum ad Theologorum gymnaſium veniunt, neceſſarium nobis ſit illos Philoſophiã & Dialecticam prius quã Theologiã tumultuario docere. En tibi pie lector cauſam quæ me impulit & cõpulit, antiquo paruulorum me iterum includere ludo. Equidem ſi pro votis, dignum fructum labor noſter tulerit, non ſpernendum obſequium Deo Optimo Maximo pro cõmu-

ni bono me obtulisse lætabor. Neque enim, vt parua vilipendēda sunt, sine quibus magna constare non possunt. Vale.

ALTER PROLOGVS AVTORIS, OPERIS ARGUMENTUM NARRANS, & DICENDORUM ORDINEM DISPONENS.

CVM Dialectica disserendi seu disputandi scientia iuxta ipsius nominis etymologiam definiatur; necesse est, ea via progredi in hac nostra tyronibus accommodata institutione, qua planiori & breuiori compendio ad optatum disputationis finem perueniamus. Est autem finis hic & scopus humanæ rationis discursum dirigere, ne propter legitimæ consequutio-

nis

nis ignorantiam falsa pro veris amplectatur, aut pro falsis vera respuat. Horsum alii aliter docendi discipulos processum diuidũt ac disponũt. Quidam non infimi nominis, quem apud Aristotelem ordinem inuenerunt, seruant. In primis enim de Antepraedicamentis & Praedicamentis agunt, deinde libros Perihermenias interpretantur. Deinceps libros duos Priorum & totidem Posteriorum resolutionum explicant; Denique ad libros octo Topicorũ & duos Elenchorum euoluendos accedunt. Alii insuper cum Porphyrio statim in vestibulo de quinque Praedicabilibus tractatum ineunt. Alii quaestiones Proœmiales circa Dialecticae necessitatem & quidditatem anteponunt: an sit necessaria, an sit scientia, an vnica scientia, quod nam sit eius obiectum vel subiectum, an

ſit ens rationis & ſecunda intentio vel aliquid reale. Quæ quæſtiones digne & cum vtilitate non niſi à iam erudito Logico ſeu potius Metaphyſico ventilari ac diffiniri queunt. Sunt denique alii qui inuerſo ordine poſt Commentarios in libros Ariſtotelis præfatos poſtremo de proprietatibus Logicalibus terminorum, nimirum de multiplici ſuppoſitione, de Ampliatione, reſtrictione & Appellatione diſcipulis notitiam tradũt, Ego vero ſæpe mecum ipſe cogitans alium ordinem obſeruandum eſſe cenſeo. Neque enim poſſum in animum inducere Logicales tractatus eo ordine ab Ariſtotele compoſitos fuiſſe, quo in codicibus collocati circunferuntur. Cuius rei illud vnum mihi argumento eſt, nam dum Ariſtoteles libr. 1. Periher. cap. 4. contradictionis oppoſitionem

nem diffiniret, dixit, Opponi autem dico quæ eiusdem de eodem & non æquiuoce, & quæcunque alia determinauimus ad Sophistarum molestias euitandas. Constat autem hæc determinasse libr. 1. Elenchorum c. 4. Prius igitur Elenchorum libros quam Perihermenias ediderat. Nihilo secius tamen libri Perihermenias, anteriorem locum tenent. Aristoteles itaque, ut opinor, difficiliora quæque Dialecticæ præcepta, ut sese occasio offerebat, scripsit, quorum præcipua sunt quæ in libris Priorum & Posteriorum habentur, & quorum se primũ autorem fuisse gloriatur in lib. 2. Elenchorum cap. ultimo. Reliqua vero minutiora erudiendis discipulis aptanda; Posterioribus eligenda & determinanda reliquit. Porro quam rudis & ineptus recens Grãmaticus ad Porphyrii subtilem

tilem de quinque Prædicabilibus tractatum, & ad Aristotelicam Prædicamẽtorum Metaphysica labyrintho circumseptam machinã accedat: qui negauerit, experientia teste, conuincetur. Quamobrem de simplicibus orationis partibus & earum proprietatibus Logicalibus multo commodius initium facturi sumus: horum enim cognitio ad syllogismorum legitimam constructionem omnino necessaria est. Id quod nemo nisi syllogisticæ artis ignorantissimus inficias ibit. Vnde Petrus Hispanus ordinis Prædicatorum insignis Magister, quem modernorum plurimi sequuti sunt, pro erudiendis nouitiis minores quosdam tractatus, quos Summulas vocauit, breuiter composuit. Sed recentiorum vitio de Summulis ingentes summæ, imo inaccessibilia promontoria emer-

serunt.

ſerunt. Nos vero qui omnia hæc olim frequenti diligentia legimus & intellex imus ac interpretati ſumus, rectũ ordinẽ in præſenti minoris Dialecticæ inſtitutione hunc elegimus.

In libros quinque præſens opuſculum diuidimus. Diuiſio totius operis.

Liber primus de oratione & partibus eius inſcribitur. Hic in duos tractatus diuiditur. In priore de partibus orationis integralibus & ſimplicibus agitur. In poſteriore de ipſa oratione & partibus eius ſubiectiuis in communi diſſeritur.

Liber ſecundus de proprietatibus logicalibus, quæ accidunt termino in propoſitione poſito, titulum accepit.

Hic vnico tractatu de ſuppoſitione, de Ampliatione & reſtrictione, & Appellatione conſiderationem abſoluit.

Liber

Liber tertius de modo sciendi siue disserendi nuncupatur.

In hoc libro tractatus duos distinximus, in priore quidem de duabus speciebus modi sciendi nimirũ de diuisione & diffinitione agimus. In secundo vero de tertia & potissima specie, quæ est argumentatio, latius disseritur: & proprietatum Logicalium vtilitas ad argumentandi rationem ostenditur.

Liber quartus de Enunciationum omnium oppositione & æquipollentia copiosius disserẽdi munus suscepit.

Hic in tres tractatus merito diuisus est. In primo quidem de Oppositione & æquipollentia simplicium propositionum decernitur. In secundo vero de modalibus propositionibus hoc ipsum diligenter ac dilucide pertractatur. In tertio denique tractatu de

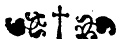
propo-

propositionibus, quas exponibiles vocant, qualiter se se habeant ad oppositionem & æquipollentiam non sine fructu, summa cum diligentia elucidauimus.

Liber quintus de syllogismis vnico tractatu perspicue necessaria quæque ad perfectam disputationẽ edocet.

Quia vero, vt pius & eruditus Titelmanus aduertit, nõ omnium ingeniorum æqualis est captus, sed aliis plurium rerum ac maiorum, aliis vero pauciorum & minorũ ab Autore naturæ ingenii capacitas indita est, visum est nobis in hoc opere, ea quæ omnibus præcipua & necessaria sunt, ab aliis quæ non ita omnibus sunt cognitu necessaria, separare: vt ꝓ vario captu discipulorum ipsi præceptores ediscenda proponant. Quædam tamen solis præceptoribus aut etiam Philosophis

losophis & Theologis adiecta sunt, omnia vero quæ festinus lector præterire poterit, linea in margine deorsum versum demissa designantur. Reliqua *dumtaxat quotidianis lectionibus discipulis proponenda sunt, & frequenti exercitatione versanda. Ita fiet, vt duorum mensium spacio ad grauiores & vtiliores Logicæ considerationes auditores idonei valeant accedere.*

LI-

LIBER PRIMVS, DE ORATIONE ET PARTIBVS EIVS.

Tractatus prior.

CAPVT PRIMVM.

De partibus Orationis integralibus, & simplicibus.

Vemadmodum *Aristoteles* dixit, vbi desinit Physicus, incipit Metaphysicus: ita in præsenti institutione minoris Dialecticæ mihi cõuenire videtur, vt inde incipiamus, vbi Grammaticus desinit. Vterque namque de Orationis partibus agit: sed ob differentem finem, & scopum. Grammaticus enim ea ratione de partibus Orationis præcepta tradit, quatenus

tenus earum partium ſignificationem explicans, ad cõgruam loquutionem iuxta peritorũ in latina lingua vſum, diſcipulum promoueat. Dialecticus vero præceptor de eiſdem orationis partibus diuerſa intẽtione negotium ſuſcipit. Cum enim ipſius Dialecticæ finis & ſcopus ſit humanæ rationis diſcurſum à natura inſitum dirigere, ne in modo inquirendi veritatem humanus intellectus deuiet, opus habet ipſius Dialecticæ inſtitutor, eaſdem orationis partes conſiderare, quatenus præmiſsâ Latinæ linguæ congruâ loquutione, ad certum modum inquirendi verum, vel falſum, diſcipulum diligenter erudiat.

Quamobrem illas orationis partes, in quibus ad hunc finem non alia difficultas inuenitur, quàm illa, quæ ad Grammaticum pertinet, ſuperfluum arbitror à Dialectico præceptore cõmemorari.

Nos igitur qui in hac noſtra inſtitutione ita ſuperflua, & inutilia præcidere paramus; vt neceſſaria, & vtilia

ad præ-

ad prædictum institutum non omittamus; non de omnibus Orationis partibus simplicibus; sed de illis dumtaxat, quæ ad modum inuestigandi verum, vel falsum pertinere possunt, agemus.

Simplices Orationis dictiones, quas Moderni terminos vocare voluerunt, in duo capita in primis diuidendæ sunt. Sunt enim quædam, quæ dicuntur *cathegoremata*: aliæ vero dictiones *syncathegoremata* vocãtur. Græca vocabula sunt, quæ Latini à Græcis vsurpauerunt, deriuanturque à verbo Cathegoreo. Cuius duplex est significatio, scilicet & prædicare, & significare, & ab vtraq; potest dici Cathegorematica vel syncathegorematica dictio. *De cathegor. & syncathegor.*

Cathegorematica quidem illa est, quæ solitarie prolata & audita ita aliquid significat, vt eius significatio absque alio adiuncto plane intelligatur: vt si dicas: *Homo, equus.* Potest etiam dici Cathegorematica, quia per se ipsam dici potest, & prædicari

 de ali-

de aliquo, *vt homo* prædicatur de *Pe-tro*, cum dicimus, *Petrus est homo.*

Dictio vero syncathegorematica est; quæ seorsum prolata neque aliquid significat; neque eius significatio absque alterius dictionis coniunctione perfecte intelligitur, neq; ipsa sola prædicati officium exercere potest. Sit exemplum, hæc dictio: *Omnis*, & hæc, *velociter*, dicuntur syncathegoremata, hoc est, quia sunt consignificatiua, vel comprædicatiua.

Vbi aduerte, non idcirco eas dictiones consignificatiuas vocari, quia seorsum prolatæ non intelligantur significare. Scimus enim hanc vocem, *velociter*, latinam esse, & ad placitum significare: sed quia talem habet modum significandi, vt de nulla re significatiue dici possit: ideo syncathegorema est.

Quid autem sit significare, & esse signum, capite sequenti de Nomine, & Verbo, quantum satis est Dialectico, explicatur.

Nunc vero exacte de Syncathegorema-

rema-

rematicis,& eorum significatione dicamus. Non displicet modus loquendi Modernorum, qui aiunt syncathegoremata non aliquid, sed aliqualiter significare. Consonat enim cum modo loquendi *Aristotelis lib. 1. Periherm. cap. 1.* vbi ait, *omnis*, & similia non sunt vniuersalia, sed vniuersaliter significant: Nihilominus non omnia syncathegoremata in ratione aliqualiter significandi æqualia sunt.

Nam quædam quanuis non significent aliquid vt aliquid, & vt aliquid dici potest: tamẽ exprimunt quemdã modum realẽ, qui in actionibus, aut passionibus realiter inuenitur. Cuiusmodi sunt fere omnia aduerbia, vt, *velociter, tarde, intense*, quæ repræsentant nobis modum rei: nõ vt ille modus potest dici res, sed vt adiunctus cum re. Id quod ita explicatur. Hoc nomen, *velocitas*, cathegorema est, & rem significat, & de illa prædicatur, at vero, *velociter*, eandem velocitatem insinuat, sed non vt res est, sed vt modus rei, siue actionis, siue passionis.

Sunt autem alia ſyncathegoremata, quæ nō ſignificant realem modum adiacētem rei, ſed dumtaxat modum intelligendi, ſiue accipiendi rem prout eſt in intellectu. v. g. *Omnis*, ſignificat quidem, ſed non aliquid, cuius conceptum formes in mente: tamen eius ſignificatio intelligi non poteſt, niſi concipias hominem, vel equum, vel rem aliam cū certo modo, quem exercet intellectus circa talem conceptum hominis vel equi, accipiendo illum vniuerſaliter pro ſingulis hominibus. Vt cum dicis: *omnis homo currit.*

Eſt tandem *aliud genus ſyncathegorematum*, quæ habent ſingularem difficultatem, quatenus modificant vnionem prædicati cum ſubiecto. Talia ſunt. *Poſſibiliter*, *Impoſſibiliter*, *Neceſſario*, *Contingenter*, de quibus latius dicendum eſt in libro quarto. Nunc autem ſufficiat partiū orationis hanc in communi diuiſionem feciſſe.

De Vniuoc. & æquiuoc. Altera diuiſio earundem partium Orationis neceſſario pręmittenda eſt

circa

circa vniuocationẽ & æquiuocationem simplicium dictionum. Sunt enim quædam dictiones *vniuocæ*, & quædam *æquiuocæ*, tam cathegorematicæ, quam syncathegorematicæ.

Vniuoca dictio est, *quæ vnicum mentis conceptum siue notitiam, vel modum actionis intellectualis exprimit*. Æquiuoca dictio est, *quæ diuersos conceptus vel notitias differentes siue modos intelligendi potest exprimere.*

Prior diffinitio explicanda est, quatenus Dialecticæ tyronibus satis fuerit. Cum enim ea quæ sunt in voce, *teste Aristotele*, sint signa eorum quæ sunt in mente, necesse est vniuocationem vel æquiuocationem vocum per ordinem ad intellectum considerare.

Illa igitur dictio vniuoca dicitur, quæ sicut est vna vox, sic etiam vnitatem seruat in cõceptu vel notitia, cuius signum est, v. g. hæc vox, *Sol*, vnicam rem mediante vno conceptu repræsentat. Diximus in diffinitione conceptum vel notitiam, vt abstine-

rem à nimia & curioſa perſcrutatione eorum, quæ in mẽte exercentur. Hoc enim *ad libros de anima lib.* 1. *Periher.* remittit *Ariſtoteles.* Siue igitur idem ſit notitia & conceptus, ſiue diſtinguantur ſicut actio & terminus actionis, certum eſt vniuocam dictionem eam eſſe, quæ vnicum conceptum & vnicam notitiam exprimit. Adieci etiam, vel vnicũm modum intelligendi, ſiue modum rei propter ſyncathegoremata vocalia, in quibus etiam inuenitur ſua vniuocatio & æquiuocatio. Sicut dictio, Et æquiuoca coniunctio eſt. Aliquando enim accipitur collectiue, vt ſi dicas: *Petrus & Paulus ſunt homines*: aliquando diuiſim, vt *Petrus & Paulus eſt homo.* Erit itaque vox æquiuoca, quæ non ſeruat in mente vnitatem, quam in voce præſefert, ſiue ſit dictio cathegorematica, ſiue ſyncathegorematica, v. g. hæc vox, *canis*, cathegorematica eſt & æquiuoca, quia cum ſit vna vox, diuerſis conceptibus ſua ſignificata repræſentat. Vno enim conceptu ſignificat canem

latra-

latrabilem, & alio conceptu marinum piſcem, & alio cæleſte ſydus.

Obſeruandum eſt autem, nullam dictionem eſſe æquiuocam, quæ nõ poſſit dici vniuoca reſpectu vnius ſignificati, aut ſignificationis, v. g. nomen, *Petrus*, vniuocum eſt, reſpectu huius hominis ſingularis, qui appellatur Petrus. Sed ſi conſideretur reſpectu plurium hominum, qui nomen illud proprium ſortiti ſunt, æquiuocum eſt, quia nihil commune illis repræſentat, neque communem conceptum illorum exprimit.

Sed eſt argumentum contra diffinitionem vniuocæ dictionis. Hæc dictio, *homo albus*, quæ complexa eſt, exprimit diuerſos conceptus, & illis mediantibus res ſignificat, & tamen non eſt æquiuoca: ergo mala eſt diffinitio.

Reſpondetur per diuerſos conceptus non intelligi partiales cõceptus, quos vna complexa dictio partialiter exprimit, ſed omnino ita diuerſos, vt non faciant vnũ conceptũ complexũ.

Obseruandum est etiam, æquiuocationem non solum contingere in simplici dictione: sed etiam si nulla dictio simplex in oratione inueniatur æquiuoca, poterit oratio nihilominus esse æquiuoca. Qualis est illa. *Aio te AEacidem Romanos vincere posse.* In qua inuenitur notissima Amphibologia apud Latinæ linguæ peritos, propter diuersam constructionem accusatiuorum cum verbo infinitiui temporis. Cuius Amphibologiæ vitandæ causa disciplinarum præceptores sæpe vtuntur dictione, Quod; non vt est relatiuum, sed vt est quasi coniunctio explicatiua eorum quæ dicuntur. Nam si Apollinis illud oraculum fuisset. *Aio quod te Aeacidem Romani vincere possunt*, nulla fuisset amphibologia. Quare & nos qui Grammaticorum ferulas non timemus, vtemur, cum opus fuerit, illa dictione, Quod, vsitatissima inter Philosophos & Theologos, id tamen raro necessarium est.

Diuidunt deinde Dialectici dictionem

nem æquiuocam in *æquiuocam à casu*, & *æquiuocam à consilio*.

Aequiuoca quidem à casu est, quādo non propter aliquam similitudinem aut proportionem nomen vnius rei ad aliam significandam imponitur. Ita nomina propria forte fortuna solent diuersis hominibus imponi. Multi enim sunt, quibus nomen Petri imponitur vel nomen Ioannis à casu & fortuna.

Dictio vero æquiuoca à consilio ea dicitur, quæ imponitur ad significandum rem aliquam propter habitudinem, quam habet ad aliam, quam prius significabat. v. g. *Nero* fuit proprium nomen crudelissimi Imperatoris, & inde translatum est nomen ad significandum quemlibet hominem singulariter crudelem. Item, *sanum*, proprie & principaliter dicitur de animali, in quo est ipsa formalis sanitas: sed postea translatum est, vt dicatur medicina sana, quia est effectiua, vel conseruatiua sanitatis, & vrina dicatur sana, quæ est signum sanitatis. Sic etiam & prata dicuntur ridere, vel quia florent

& vi-

& virent, quibus florere & virere ita se habet, sicut ridere ad hominem: vel quia florida rura sunt causa lætitiæ hominibus.

Sunt autem variæ proportiones & habitudines, & similitudines in æquiuocis à consilio, quæ etiam analoga dicuntur, de quibus per singula nunc differere, esset extra chorum canere, & Nouitiorum ingenia opprimere. Nos vero in præsenti tractatu omnem dictionem, quæ vnico mentis conceptu rem aut modum rei vel ipsius intellectus exprimit, vniuocam dicimus. Nam de Analogia entis metaphysica consideratio est.

Hoc vnum hic nõ desinam aduertere, non propterea æquiuocam à consilio dictionem fore appellãdam, quia tẽpore impositionis habita fuerit aliqua ratio similitudinis vel habitudinis rei ad aliam rem, quam prius significabat; sed requiritur quod ipsa habitudo significetur per nomen. Exemplum est egregiũ. Imposuit Christus Dominus Simoni nomen, *Cephas*, quod

quod interpretatur, *Petrus*, habita ratione cuiusdam similitudinis ad petram, quæ firmum fundamentum est ædificantibus: & quia Petrus eligebatur, vt super eius confessione ædificaretur Ecclesia, idcirco placuit Domino nomen nouum illi imponere, vt vocaretur *Petrus*. Nihilominus nomen illud absolutum est significans non illam similitudinem, sed singularem hominem, sicut alia nomina propria singulos homines significāt. Doctrina hæc est expressa *D. Thomæ in* 1. *part. quæst.* 13. vbi docet, aliud esse, à quo nomen imponitur, id est, cuius occasione imponitur; & aliud esse id, ad quod significandum imponitur. Sicut vulgo dicunt à lædendo pede lapidem esse dictum: & tamen nomen, lapis, substantiam quandam designat, sicut & homo dicitur ab humo vnde creatus est, sed est impositum ad humanam naturam significādam in supposito. At vero sanum, vnde medicina dicitur sana, importat in sua significatione illam habitudinem ad sani-

ſanitatem , quæ eſt in animali. Solent Dialectici regulas duas tradere de analogis ſiue æquiuocis á conſilio.

Prior eſt , Analogum per ſe ſumptum ſtat pro famoſiori ſignificato. Hoc eſt, Analogum quod non reſtringitur à membro minus principali, neque eſt ſubiectum reſpectu illius,accipitur pro eo, quod principaliter ſignificat, verbi gratia. Si dicas, *homo currit*, accipitur pro homine viuo:at ſi dicas, *Homo pictus non reſpirat*; vel:*homo eſt pictus*,tunc non ſtat pro famoſiori ſignificato. Vnde ſecundam regulam ſtatuunt: Talia ſunt ſubiecta, qualia permittuntur ab eorum prædicatis, id eſt , Analogum quod ſubiicitur reſpectu membri minus principalis alienatur á prędicato , vt accipiatur pro ſignificato minus principali.

Sed hæc omnia nullam certiorem regulam habent, quam communem modum loquendi, qui non aſtringitur Dialecticorum placitis. Dicimus enim

enim. *Petrus est Nero*, vbi prædicatum analogum est per se sumptum, & tamen stat pro minus principali significato.

Denique ex dictis plane colligitur, nullam in mente dari æquiuocationem. Cuius ratio est, quia conceptus mentis & actiones intellectuales ex natura sua determinantur ad vnum. Quamobrem si conceptus hominum adinuicem paterent, nulla distinctione opus esset. Nunc autem tota ratio æquiuocationis consistit in vocibus & scripturis, quæ ad placitum hominum repræsentant.

Tertia diuisio dictionis siue termini (non enim abhorremus à communi scholæ loquẽdi modo) est, *in terminum absolutum & connotatiuum*. Quæ diuisio est termini cathegorematici. *De absolut. & cõnotatiu.*

Terminus absolutus est, *terminus significans aliquid per modum per se stantis*, vt *Homo*, *Albedo*.

Terminus connotatiuus definitur à Modernis, quod sit *terminus significãs accidens per modum alteri adiacẽtis, vel non*

adia-

adiacentis, & ponunt exemplum, vt, *Album*, &, *cæcum*.

In explicatione huius diuiſionis plurima inutiliter inculcant moderni, nobis autem ſatis eſſe videtur, ſi aduertamus, primo in priore illa diffinitione termini abſoluti neceſſarium eſſe, vt explicemus, quid ſit ſignificare aliquid per modum per ſe ſtantis. Hoc enim etiam exponitur negatiue, id eſt, ſignificat aliquid non per modum alteri adiacentis, ſiue illud, quod ſignificatur, vere ſit ſubſtantia, ſiue ſit accidens, vt patet in exemplis: *Homo* enim & *Albedo*, eſt terminus abſolutus. Neuter enim denotat ſuum ſignificatum alteri adiacere, nam albedo ſic albedinem ſignificat, vt etiamſi extra ſubiectum inueniretur, pro illa poſſet accipi. Homo vero quamuis ſignificat ſuppoſitum humanæ naturæ, non tamen ſignificat humanam naturam vt adiacentem, ſed per modum per ſe ſtantis in proprio ſuppoſito.

Iam vero diffinitio termini connotatiui

tatiui multa explicatione indiget. In primis contra illam arguitur, nam hic terminus, *Rationale*, dicitur connotatiuus, & hic terminus, *Materiale*, & tamen non ſignificat accidens; ergo mala diffinitio.

Ad hoc reſpondetur iuxta communem modum dicendi modernorum, quod diffinitio non eſt intelligenda de vero accidente, ſed de aliquo quod ſecundum modum ſignificandi termini denotatur, quaſi adiacere ſubiecto. Ac proinde volunt, quod omnia nomina adiectiua, dummodo non ſint ſyncathegoremata, vt, *omnis*, ſunt connotatiua: etiamſi id, quod formaliter ſignificant, ſit ſubſtantia, vel rei eſſentia. Vnde diſtinguunt, quod quidam termini connotatiui connotant *eſſentialiter*, & alii *accidentaliter*. Ille connotat eſſentialiter, qui ſignificat de formali aliquid eſſentiale rei, vt *rationale*, *materiale*, *animatum*. Ille vero accidentaliter, qui de formali aliquod accidens denotat, vt, *riſibile*, *Album*.

Sed quidquid ſit de huiuſmodi doctrina, tamen certum eſt, quod quantum attinet ad vſum Dialecticæ diſputationis, in materia de proprietate Ampliationis, illa duntaxat nomina connotatiua cenſenda ſunt, quæ ſignificant accidẽs quod adeſſe poteſt & abeſſe realiter à ſubiecto, vt *Album*, *Nigrum*, *Artifex*.

Verum eſt tamen, vt ſuo loco conſtabit, quod quantum attinet ad proprietatem appellationis logicalis, etiam alia nomina connotatiua cenſentur, quæ ſubſtantiam, vel eſſentiam ſignificant per modum adiectiuorum.

Habeamus igitur pro regula, omnia nomina apud Grammaticos adiectiua, dummodo non ſint syncathegorematica, vt, *omnis* &, *omne*, *Nullus*, *nulla*, *nullum*, connotatiua eſſe: non tamen omnia connotatiua ſunt adiectiua, vt, *Doctor*, *pauper*, *artifex*, *latro*, & id genus plurima ſunt nomina connotatiua ſignificantia formaliter aliquid, quod po-

teſt

test realiter adesse & abesse à subiecto.

Deinde circa illam particulam diffinitionis termini cõnotatiui scilicet, vel non adiacentis, nota, quod melius diceretur, terminus connotatiuus est, *qui significat accidens per modum alteri adiacentis*, vel *negationem alicuius, per modum alteri adiacentis*. Nam profecto, *Cæcum*, proprie loquendo non significat visum formaliter, sed negationem visus per modum alteri adiacentis. Et hic terminus, *Non album*, non significat albedinem formaliter, sed negationem albedinis per modum alteri adiacentis.

Denique aduerte in termino connotatiuo duo significata consideranda esse. Alterum, quod *materiale*, & alterum, quod *formale* dicitur. Formale est illud accidens, vel per modum accidentis, quod denotatur alteri adiacere, materiale vero *dicitur illud*, cui denotatur adiacere.

Sed est disceptatio inter Dialecticos,

cos; vtrum istorum sit principalius significatum: quidam enim aiunt esse materiale, pro quo terminus accipitur, vt si dicas: *album currit*, non accipitur pro albedine, sed pro corpore. Alii vero contra aiunt, formale significatum esse principalius, quorum ratio est: quia, *album* & *albedo*, idem significant, sed diuersimode, nam album significat albedinem in concreto, & albedo in abstracto. Etenim album ratione albedinis significat corpus, imo vt refert *Diuus Thomas in* 1. *sent. distinct.* 18. *artic.* 2. *ad* 3. *Auerroes in* 5. *metaphysicæ*, ait nomen connotatiuum non significare proprie materiale, licet *Auicenna* oppositum dixerit.

Item Aristoteles in prædicamentis interprete *Boætio* ait: Album nihil aliud, quam qualitatem significat, quanuis *Argyropylus* transtulerit: Nihil aliud, quam quale. Et certe *Aristoteles* ita videtur locutus fuisse, sicut *Argyro.* transfert, & mens eius fuit docere, album non formaliter substantiam, sed quale significare.

Dicen-

Dicendum est igitur nomẽ, *album*, ex modo suæ significationis, illa duo importare, & subiectum, & albedinẽ, albedinem quidem vt formam, corpus vero vt materiale subiectum illius formæ, à qua informatur & denominatur album. Quod autem non accipiatur pro ipsa albedine prouenit propter differentem modum significãdi, nam albũ significat albedinem non in abstracto, sed in subiecto, & cum habitudine ad subiectum. Neque vero supponit pro corpore absolute, sed propter habitudinem subiecti, quam habet ad Albedinem, vnde non sequitur quod principalius significet corpus.

Sed quæris: An album in significando corpus & albedinem sit vniuocum vel æquiuocum. Respondetur, quod album quidem vniuocum est in significando omnia alba, quibus ipsum nomen est cõmune, sed prout dicitur significare corpus& albedinẽ, neque dicendum est vniuocum, neq; æquiuocum. Et ratio est, quia illa di-

uiſio termini in vniuocum & æquiuocum intelligitur reſpectu totalis ſignificati, cui nomẽ commune eſt. Nunc autem albedo & corpus potius ſunt partes vnius ſignificati, quam ſignificata vniuoce vniuocata ſub illo nomine.

Quarta diuiſio quæ pertinere poteſt ad logicalem proprietatem, quæ dicitur appellatio, eſt termini cathegorematici in *terminum primæ intentionis* & *terminum ſecundæ intentionis.*

Terminus primæ intentionis eſt, *qui ſignificat aliquid ſecundum illud, quod habet in re,* vt, *homo, album.*

De Termino primæ & ſecundæ intentionis.

Terminus ſecundæ intẽtionis eſt, *qui ſignificat aliquid ſecundum id quod ſibi conuenit per ordinem ad conceptum mentis,* vt hoc nomen, *ſpecies,* vel *genus.*

Si hæ diffinitiones quæ ex *D. Thoma in opuſculo* 42. *cap.* 12. deſumptę ſunt, eſſent ad vnguem pertractandæ, nouitios Dialecticos confunderent potius, quam erudirent.

Nunc igitur ſufficiat aduertere nomine intentionis eſſe intelligendum mentis

mentis conceptum: ita vt idem ſit dicere, nomen primæ intentionis, ac ſi diceres, nomen primi conceptus. Item idem eſt nomen ſecundæ intentionis, & nomen ſecundi conceptus: Sunt enim conceptus noſtri, quos de rebus formamus, in duplici differẽtia. Quidam repręſentant rem, vel proprietatem, aut accidens ipſius, quæ rebus ipſis in ſe ipſis realiter continentur, hoc eſt, ſecluſa quacunque operatione aut ordine ad noſtrum intellectum, vt v. g. conceptus *ſubſtantiæ*, & *hominis*, & *riſibilis*, & *albi*, & *ambulantis*.

Alii vero ſunt conceptus, qui formaliter repræſentant aliquam conditionem, aut proprietatem, quæ non aliter conuenit rei, niſi ex eo quod res conſideratur per habitudinem ad ipſum conceptum, vel notitiam mentis, v. g. *eſſe vniuerſale*; *eſſe genus*; *eſſe ſpeciem*, *eſſe nomen vocale, vel ſcriptum hanc vocem homo*, quæ ad placitum ex impoſitione habet rationem nominis.

Ex quo ſequitur, quod termini ex-

primentes priores conceptus dicuntur primæ intentionis. Illi vero, qui exprimunt posteriores conceptus, dicuntur termini secundæ intentionis.

Sequitur secundo, quod termini primæ intentionis quidā sunt termini absoluti, alii vero connotatiui, vt, *homo*, & *album*: sed termini secundæ intentionis, si proprie loquamur, debēt esse connotatiui, significantes de formali relationem rei significatæ materialiter ad conceptum vel notitiam mentis, vt, *vniuersale*, *genus*, *prædicatum*, & *prædicabile*.

Sed contra: Hoc nomen: *vniuersalitas*, & *specieitas* (vt ita dicam) sunt nomina secundæ intentionis, tamen non sunt connotatiua, ergo falsum est nostrum documentum. Respondetur. Nego antecedens, nam illa nomina exprimunt duntaxat primū conceptum, qui habetur de re significata quæ est relatio rationis alterius rei ad intellectum, seu operationem eius. Quam quidem relationem Dialectici sæpe vocant secundam intentionem

tionem

tionem, non quia ſit ſecundus conceptus: ſed quia eſt relatio, quæ ſuperuenit rei ab extrinſeco, ſcilicet, à ſecundo conceptu, & transferunt nomen ipſius conceptus ſecundi ad ſignificandum in abſtracto relationem rationis, quæ conſequitur in re ex illo fundamento & ratione fundandi illam relationem. Ac propterea dixi, illa nomina vt in abſtracto ſignificant; non eſſe dicenda terminos ſecundæ intẽtionis: quia re vera non ſignificant rem ipſam, de qua ſecundus conceptus habetur.

Arguitur ſecundo ſophiſtice. Iſta vox, *Terminus*, primæ intẽtionis ſignificat rem, ſcilicet hanc vocem, *Homo*, & ſimiles, connotando, quod habeãt aliquid per ordinem ad intellectum, & tamen non eſt terminus ſecundæ intentionis, ergo mala eſt diffinitio. Probo minorem, quia Terminus primæ intentionis eſt terminus primæ intentionis, ergo non eſt ſecundæ intentionis.

Ad argumentum reſpõdetur, con-

cedo maiorem, & nego minorem. Et ad probationē distinguo antecedens, nam si subiectum accipiatur materialiter non pro re significata, sed pro ipsis vocibus, & prædicatum accipiatur significatiue, falsum est antecedens. Si vero vtrumque accipiatur materialiter, tunc verum est antecedens, & nulla est consequentia, quia in consequenti subiectum accipitur materialiter, & prædicatum significatiue pro suo significato. Vnde non est inconueniens, quod antecedens sit verum, & consequēs falsum: quia mala est consequentia.

De Termin. communibus & singular.

Quinta diuisio est termini cathegorematici in *communem & singularem.* Terminus communis, *est terminus plura diuisim significans*, vt, *homo.* Terminus singularis, *est terminus vnum tantum significans*, vt *Petrus.* Hæc etiam diuisio necessaria est ad proprietates logicales explicandas, & ad oppositionem propositionum intelligendam, & ad multa alia, quæ in sequentibus dicenda sunt. Sed explicare oportet illud aduer-

aduerbium, *Diuisim*, positum in diffinitione termini communis. Ponitur enim ad differētiam denotandā inter terminum singularē collectiuum, & terminū communem. Nam terminus singularis collectiuus, vt, *Salmantica*, si accipiatur pro ipso populo singulari, plura quidem significat, sed non diuisim, quia illa plura collectiue significat. Ac proinde in diffinitione termini singularis debet intelligi illa particula vnum tantum, id est, nō plura diuisim, & idcirco, Salmantica, terminus singularis est. Hinc fit alia subdiuisio termini cathegorematici in *collectiuum* & *diuisiuū*. Collectiuus est, *qui in singulari numero significat plura copulatim*, vt, *populus*, *Salmantica*. Diuisiuus vero est, *qui in singulari numero significat plura diuisim, vel vnū quod non est plura copulatim*, vt, *Petrus*. Diximꝰ in singulari numero, nam in numero plurali omnes termini cathegorematici collectionē aliquorū denotant, vt, *Homines*, *Populi*, neq; inde vlla accipitur differētia: sed ex singulari numero. Veruntamen qñ

plura-

plurale ſecundum declinationem vocis, vt, *Pariſii, Burgi*, accipitur, pro ſingulari, erit terminus ſimpliciter collectiuus.

Cæterum in ipſis terminis ſingularib. eos dicimus diuiſiuos, qui vnum tantum ſignificant, hoc eſt non plura collectiue, vt *Petrus*, *Ioannes.* Sed hic terminus, *Petrus & Paulus*, in hac propoſitione: *Petrus & Paulus ſunt homines*, eſt terminus ſingularis collectiuus. Hic vero terminus, *Petrus vel Paulus*, eſt terminus communis, & diuiſiuus.

Sequitur etiam hunc terminum *Sol*, & hunc terminum, *Mundus*, eſſe communem, & quanuis naturaliter non poſſit eſſe niſi vnus Sol, & vnus Mundus: tamen ex modo ſuæ ſignificationis quilibet eorum poteſt accipi pro pluribus ſi eſſent.

In prædictis diuiſionibus ſemper excluditur terminus æquiuocus vt æquiuocus eſt: vnde hoc nomen, *Petrus*, licet ſit nomen pluriũ ſecundum vocem, non tamen ſecundum vnum conce-

conceptum mẽtis communem pluribus, quod requiritur ad rationem termini communis, vt exprimat conceptum communiter repræsentantem plura diuisim.

Denique circa terminum communem, & singularem, singula sunt adnotanda. Circa communem quidem notandum est, esse aliquos terminos communissimos, quos Dialectici vocant transcendentes, propterea quod quamlibet rem significent, & de qualibet dicantur. Et hi sunt sex. *Res, Ens, Vnum, Bonum, Aliquid, Verum*, quos terminos his duabus dictionibus denotant. *Reu, Bau*, singulis literis initiatiuis, singulos terminos transcẽdentes designantes. Horum duo primi sunt termini absoluti, *Res & ens*: alii vero sunt connotatiui. Sed horum consideratio metaphysica est.

Tandem circa terminum singularem etiam adnotant aliam differentiam: nam quidam termini singulares sunt determinati, & distincti, videlicet, qui distincto conceptu rei singulari-

gularitatem exprimunt, vt, *Petrus*. Alii vero dicuntur singulares vagi, non quia vniuoce de pluribus dici possint, sed quia confuse rem singularem significãt, vt, *hic homo, hoc ens*. Nam profecto hic terminus: *Aliquis homo*, communis est, neque debet dici singulare vagum, nam vno conceptu significat plura diuisim.

Quamobrem melius fieret ista diuisio termini singularis in terminum singularem determinatum, & indeterminatũ seu indistinctum. Etenim singulare vagum, quale est; *Aliquis homo*, non est simpliciter terminus singularis, cum vniuoce de pluribus singularibus hominibus prædicetur: sed, vt Dialectici distinguerent modum significandi illius termini: *Aliquis homo*, à modo significandi illius termini, *Homo*, dixerunt illum esse singulare vagum: quia ratione illius adiuncti, *Aliquis*, repugnabat ei accipi pro specie communi, & vniuersali; vt in prædicamento substantiæ amplius explicatur à Logicis.

CAPVT

Cap. II.

De Nomine.

INter ſimplices dictiones vel terminos cathegorematicos, & vniuocos *Nomen*, & *Verbum* primum dignitatis locum in oratione tenent: quamobrem in diſtincto capite de illis agere decreuimus. Horum diffinitiones ex doctrina *Ariſtot. lib.*1. *Periher.* accipiendæ ſunt, & explicandæ.

Nomen igitur eſt vox ſignificatiua ſecundum placitum ſine tempore, cuius nulla pars ſeparata eſt ſignificatiua, finita, & recta. Pro intelligentia huius diffinitionis præmiſit *Ariſtot.* duo fundamenta. Prius eſt, Ea quæ ſunt in voce, ſunt ſigna eorum, quæ ſunt in anima, & ea quæ ſcribuntur, ſigna ſunt eorum, quæ ſunt in voce. Poſterius fundamentum eſt, non eſſe eaſdem voces aut ſcripturas apud omnes: eſſe tamen eaſdem res, eaſdemque animæ paſſiones, & rerum in mente hominum ſimilitudines.

Definitio nominis.

Tota itaque differentia,& varietas in humana intelligentia apud diuersas gentes non in rerum dissonantia, neque in earum similitudinibus intra animam existentibus, sed in scriptura,& vocibus posita est.

Circa prius fundamentum aduertat præceptor, nos potius sensum, quam verba Aristotelis proposuisse. Ait namque Aristoteles: *Sunt ergo ea quæ sunt in voce eorum quæ sunt in anima passionum notæ.* Et vt Argyropylus trãsfert, *signa sunt affectuum qui in anima sunt.* Nam si nomine passionum & affectuum intelligeremus dũtaxat motus animæ, qui ad appetitũ pertinent, non esset vniuersalis doctrina: intendit namque Dialecticus non solum de signis externis tales affectus exprimentibus, sed etiam,& potius de illis signis tractare intendit, quæ intellectualium operationum repræsentatiua sunt.

Circa secundum fundamẽtum est obseruandum, easdem quidẽ res esse apud omnes, eosdemque rerum simplices

plices conceptus, verumtamen non apud omnes nationes exercentur eodem modo compositiones mentales illorum conceptuum, sed sicut in vocibus differentia compositionis inuenitur; sic etiam mentaliũ Orationum compositio varia in diuersis nationibus & linguis correspõdet. Sunt enim propriæ mentales phrases singulis nationibus & linguis, & differentes modi dicendi, & concipiendi easdem veritates. Hæc doctrina hominibus in variis linguis peritis facile persuadetur. Imo & experientia constat ei qui in Vasconia lingua nutritus est in qua nullum verbum præter: sum, es, fui & facio, facis, inuenitur declinabile: sed omnia alia verba sunt infinitiui modi. Vnde quod nos latina phrasi dicimus: *Petrus bene dormiuit*, dicunt Vasconici in sua phrasi. Dormire bene fecit Petrus. Hinc est vt difficillime aliarum linguarum phrases addiscant. Propter phrasim mentalium compositionum, quibus assueti sunt.

Iam vero ad nominis diffinitionem

C per

Explicantur singulæ particulæ definition. Nominis.

per singulas particulas explicanda accedamus. Cõtinet hæc diffinitio non minus quã septẽ particulas. Prima est, vox quæ ponitur, vt ait *D. Thõ.* per modũ generis per quã separatur nomen ab omnib. sonis, qui non sunt voces. Nã proprie vox est sonus ab ore animalis procedẽs cũ imaginatione quadã, vt habetur *li. 2. de anima.* Dixit vero *D. Thõ.* per modũ generis; quia vox est aliquid naturale: nomen autẽ est aliquid artificiale rationis: & idcirco nõ potest esse proprie genus respectu nominis, sed est quasi materia, in qua propria ratio nominis inuenitur. De voce itaq; quod naturale est à Dialectico præsupponitur: quemadmodũ faber lignari⁹ nõ de quidditate lignorũ solicitus est: sed de illorũ vtilitate, quatenus eius arti, & fini possunt conducere, inquirit. Cum igitur voces quarum proferẽdarum facultas à natura ipsa nobis data est, eatenus vtiles sint præsertim ad Dialecticam considerationem pertineant, quatenus illis mediantib. significatio rerũ & conce-

ptuum

ptuũ expresse exercetur, non oportet de natura vocis in Dialectica (vt quidã imprudẽter fecerũt) philosophari.

Secunda particula est, *significatiua.* Hæc ponitur ad differentiã vocũ non significantium, siue sint articulatæ, vt *Blitiri*, siue non sint articulatæ, vt simplex emissio vocalis. A. vel etiã sibilus. De qua particula mirũ est quã multa metaphysicalia quidam ex modernis disputẽt: quæ non solũ inutilia, sed etiam incipientibus Dialecticam discere nociua sunt. Nos igitur de signo & modis significandi pauca in præsenti necessaria, esse censemus. In primis vtamur doctrina *D. Augustini*, signũ ita diffinientis. *Signum est, quod præter speciẽ quã ingerit sensibus aliquid aliud facit in cognitionẽ venire.* Vt fumus visus à longe non viso igne facit venire in cognitionem, ignem illic subesse, vbi fumus est. Audis etiam hanc vocem, *leo*, sed non vides leonem, nihilominus mente concipis illud animal. Vbi aduerte nomine speciei in illa diffinitione intelligi debere similitudinẽ quãdam *Diffinitio signi.*

à rebus ſenſibilibus noſtris ſenſibus impreſſam, per quam ſimilitudinem notitiam rei, quæ dicitur ſignum, habemus. Requiruntur enim duæ notitiæ, vt ſignum ſuam ſignificationem erga nos exerceat. Altera notitia eſt ipſius rei, quæ ſignum eſt. Altera notitia eſt rei ſignificatæ. Si enim ignis nullam notitiam habeas, nunquam fumus tibi ignem ſignificabit, quãuis de ſe ſignificatiuus ſit. Similiter ſi leonis nullam habeas notitiam, non poterit hæc vox, *leo*, tibi ſignificare.

Non deſinam hoc in loco aduertere, quam impropriè loquantur quidam moderni, dum aiunt mentales conceptus ſigna eſſe rerum, quas expreſſe, & ſeipſis formaliter repræſentant. Etenim, etiam ſecundum Latinæ linguæ proprietatem, ratio ſigni, & ſignificandi imperfectam repræſentationem in ſe habet reſpectu rei repræſentatæ. Nam profectò ſi quis expreſſe aliquam veritatem doceat, inepte diceremus illã ſignificaſſe. Qui enim ſignificat, non ex integro rem præſentem

tem facit. Et quia voces mētales conceptus, non expreſſe, & formaliter repræſentant, ſed inſtrumenta quędam ſunt, quæ non adæquant rei ſignificatæ perfectionem: idcirco proprie ſigna, & ſignificare dicuntur. At vero mentales cōceptus quia omnem perfectionem rei repræſentatæ in ſeipſis formaliter in eſſe intelligibili continent, ideo non ſigna, ſed imagines expreſſæ rerum dicendi ſunt. Sicut & Verbum in diuinis imago quidem eſt Patris, non autem ſignum. Imo & in humanis filius hominis, eſt imago patris repræſentans patrem, & tamen nō ſignificat patrem, quia in eo quod repræſentat, non cenſetur aliud á ſe repræſentare, ſiquidem repræſentatum pari ratione ſimile eſt in natura ipſi filio. Sic etiam conceptus repræſentat illam prout formaliter in eſſe intelligibili continetur in ipſo conceptu, non dicitur repræſentare aliud à ſe, ſed repræſentando ſe repræſentat rem in ipſo contentam. Hæc pro viris doctis dicta ſint, licet aliquando lo-

quantur vt multi, & sentiant vt pauci. Nam & *S. Thom.* interdum non tanto rigore loquitur.

De signo naturali & ad placit.

Signum diuiditur in *signum naturale*, & *signum adplacitum*. Signum naturale, *est signum quod ex natura rei significat*, id est, *seclusa institutione beneplaciti hominum*, v. g. *fumus*, naturale signum est ignis, quia ex natura sua, & non ex beneplacito hominum repræsentat ignem præexistente cognitione sui. Quæ repræsentatio fundatur in eo quod est effectus præsentaneus ipsius ignis. Similiter vestigium animalis pulueri impressum signum est illius animalis, quatenus illac pertransiuit. Neque tamen asserimus omnem effectum esse signum suæ causæ. Sunt enim effectus eiusdem speciei cum causa. Vt, *filius Petri*, ab illo genitus & tamen non significat *Petrum*: nam vt diximus ad rationem signi pertinet repræsentare aliud à se vel à sibi simili. Quare vbi effectus & causæ sunt pariter sibi similes, non dicetur effectus significare causam. Semper enim signum

ſignum degenerat ab eo, cuius eſt ſignum.

At vero imago bene poteſt habere rationem imaginis & non ſigni, quando eſt eiuſdem ſpeciei cum eo, cuius eſt imago, ſicut filius eſt imago patris, & non ſignificat patrem. Imagines autem depictæ aut ſculptæ ſigna ſunt eorũ cuius ſunt imagines. Non enim repræſentãt aliquid ſibi ſimile, quamuis ipſę imagines ſint ſimiles rebus repræſentatis. Etenim imago repræſentat ſubſtantiam rei viuentis cum ipſa careat vita. Neque opus eſt in huiuſmodi conſideratione, quæ maioris momenti eſt, amplius Dialecticum immorari. Signa itaque naturalia, cum ex natura rei aliud à ſe repræſentent, eadem ſunt apud omnes.

Iam vero ſignum ad placitum illud eſt, *quod ipſa nominis etymologia explicatur.* Neque *Ariſtoteles* aliam diffinitionem neceſſariam putauit. Nihil enim aliud eſt, quam quod non natura ſua, ſed ex hominum beneplacito-

ſignificationem habet. Nihilominus non debemus exiſtimare voces apud homines ſic ad placitum ſignificare, vt nunquam habitus fuerit reſpectus ad aliquam proprietarem ipſis vocibus naturalem. Multa enim nomina & verba ad ſignificandum impoſita ſunt propter naturalem ſonitum vocis conuenientem cum rebus ſignificatis, vt nomen *Tuba*, & verbum *Taratantarizo*, & nomen, *ſpiritus*, vt ventum ſignificat, quod apud Hebræos dicitur, *Ruahh*. Et multa alia ſimilia in variis linguis inueniuntur. Memini hanc conſiderationẽ in *D. Auguſtino* legiſſe, qui exemplum ponit in his dictionibus, *ſuaue*, *acre*, *aſperum*, in quibus & in aliis multis ipſa prolatione vocis conformitas eſt cum re ſignificata. Vt, *mugitus*, *rugitus*, quæ omnia per onomatopœiam dicuntur ſignificare. Nihilominus hãc conſiderationem in omnibus dictionibus non poſſumus vniuerſaliter facere. Hoc vnum eſt certum, quod etiam illæ dictiones, quæ Onomatopœiam habent, ſignificant

ficant ex hominum beneplacito.

Quarta particula est, *sine tempore*, per quam nomen distinguitur à verbo, quod significat cum tempore. Quid autem sit significare cum tempore, in diffinitione verbi explicanda patebit.

Quinta particula est: *Cuius nulla pars est significatiua, separata.* Ratio huius particulæ ea est, quia nomen imponitur ad significãdam simplicem quidditatem rei prout à nobis primo concipitur. Et idcirco nomen rei non debet esse diuisum in partes significatiuas: sed potius vnicam & simplicem significationẽ habere debet: sicut etiam vnicus cõceptus in mente habetur primo de singulis rebus, quã voce significatiua exprimimus. Ponit autem exemplum, *Aristoteles* in hoc nomine, *Equiferus*, quod est nomẽ compositæ figuræ: quia in illo videbatur aliqua eius pars significare, veruntamen insinuat nihil significare per se seorsum prout est pars illius dictionis, *Equiferus*, quo nomine significamus

ſimplicem conceptum quem formamus de equo Syluestri, non prout exprimitur complexiua voce, equus ferus. Et ſimiliter dicendum eſt de hoc nomine, *Reſpublica*, quod quidem impoſitum eſt ad ſignificãdam communem hominũ in vnitate gubernationis congregationem, quatenus à nobis ſimplici conceptu intelligitur. Itaque neque Syllaba, *Res*, neque *Publica*, prout ſunt partes illius nominis ſignificant: tametſi initio compoſitionis & impoſitionis illius nominis, *Reſpublica*, habita fuerit ratio ſignificationis vtriuſque partis.

Sexta particula eſt, *finita*. Hæc ponitur ad excludendum à ratione nominis nomẽ infinitum, quale eſt, *Non homo*, de quo dicit *Ariſtot.* non eſſe nomẽ ſimpliciter, ſed eſſe nomen infinitum. Conſiderauit enim *Ariſtot.* rationem nominis eſſe, ſignificare aliquid determinatum, quod de re concipitur: at vero hoc quod dicimus: *Non homo*, nihil determinatum nobis de re ſignificata denotat: ſed potius, quid nõ ſit,

ſignifi-

significat. Quamobrem dicitur nomẽ infinitum, id est non determinans sua significatione, quid sit, quod per tale nomen concipimus: sed indifferentiã habet in modo significandi tam ad id, quod est, quam ad id, quod non est.

Vbi diligenter aduerte, quod quidam ita explicant dictum *Aristotelis* assignantis rationem, quare dicatur nomen infinitum, quoniam, inquit, similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est: aut vt *Argyropylus* transtulit, quoniam & quod est, & quod non est in ratione rerum sine discrimine vllo significat. Aiunt enim sensum horum verborum esse, quod, *Non homo*, similiter significat entia vera & entia fictitia. Ex qua intelligentia refutare intendunt, quod alii dicũt hoc nomen, *album*, significare omne illud cui possumus imaginare cõuenire albedinem. Si enim hoc ita esset, sequeretur, *Album*, non esse nomen: quia significaret tam entia vera, quam fictitia. Sed reuera qui sic interpretantur *Aristot.* non videntur nobis illius mentem

tem attingere. Nam si idcirco diceretur nomen infinitum: quo similiter significat entia vera & fictitia, sequeretur hoc nomen, *significabile*, esse nomen infinitum: nam etiam significat entia vera & entia fictitia, cum vtraque significari possint. Quapropter sensus legitimus illorum verborum est, quem *Argyropylus* insinuat in sua translatione, scilicet ideo appellari nomen infinitum, quia & quod est, & quod non est in ratione rerum sine vllo discrimine significat. Quasi diceret, nomen infinitum ex modo suæ significationis nec determinat, neque excludit quod est de ratione rerum, de quibus dicitur, verbi gratia, hæc propositio, *Equus est non homo*, vera est, in qua prædicatum est nomen infinitum, & dicitur de subiecto non determinando aliquid quod sit intrinsecum in ratione equi, sed neque excludendo illud, quia dumtaxat connotat negationem hominis. Ex dictis sequitur hanc propositionem, *Chimera est non homo*, falsam esse, si verbum,

Est,

Est, dicat existentiam vt *Aristoteles* ait *libr.* 1. *Priorum cap. vltimo*, propositionem quidem negatiuam nihil ponere in rebus: sed affirmatiuam de prædicato infinito aliquid ponere. Quare negat hanc consequentiam: *lignum non est album*, ergo lignum est non album. Intellexit igitur *Aristoteles* prædicatum, quod est nomen infinitum, non importare aliquid, quod determinate inueniatur in ratione subiecti. Alias profectò, si prior illa intelligentia esset legitima, sequeretur vniuersaliter de omni quod non est in rerum natura, vere prædicari: *Non homo*.

Fateor tamen *D. Thomam lib.* 1. *Periher. lectione* 4. asserere, hanc propositionem. *Chimera est non homo*: quia certe considerauit eam propositionem esse in materia naturali, propterea quod negatio importata per prædicatum intrinsece includitur in ratione subiecti: ac proinde copula, *Est*. absoluitur à tempore, id est, non vnit extrema secundum exigẽtiam differentiæ

tiæ temporis præsentis. Sic etiam hæc propositio, *Antichristus est non homo*, est impossibilis, quia ratio significata per prædicatum repugnat rationi significatæ per subiectum.

Septima & vltima particula est. *Recta*, per quam excluduntur casus nominis à ratione nominis simpliciter dicti. Ratio autem quare casus nominis non simpliciter sint nomina, ea esse potest à posteriori, quia quando interrogamur quomodo aliqua res vocetur, nunquam respõdemus per aliquem casum nominis: sed respondemus proferentes rectum, v. g. si quis interroget: *Quod est nomen huius animalis? Aut huius herbæ?* Respondemus, *equus*, *vel petresilinum*.

Huius rei ratio altera magis à priori est, quia nomen est non tamen rei, quatenus à nobis primo concipitur, prout in se est absque comparatione illius ad alteram rem, vel absq; habitudine ad aliud. At vero casus nominis idcirco dicuntur, quia declinant ab illa simplicitate primi conceptus,

eo quod res concipitur cum quadam habitudine ad alteram, v. g. cum dicimus, *Hominis*, intelligimus quidē eandem rem, quam significamus per vocem: *Homo*, sed non omnino eodē modo, quia ex parte intellectus est quædam rei comparatio quamuis non actualiter ad aliam rem. Qui modus plene intelligi non potest sine alio adiuncto. Vt cum dicimus, *filius hominis: equus hominis, Caput hominis.* Et in prima quidem comparatione intelligis aliquid genitum ab homine, in secunda vero, aliquid possessum: in tertia quod est pars hominis.

Placuit autem Grammaticis illum casum appellare genitiuum, quia precipua vel prima comparatio est generantis ad genitum. Sunt nihilominus plures aliæ habitudines illius casus ad rem significatam per alteram vocem, quæ illi adiungitur. Dicitur enim, *Deus hominis* & *homo Dei*, & *amicus hominis* & *Magister hominis* & *hominis discipulus*. Similiter & aliorum casuum varias habitudines poteris considerare.

Quam-

Quamobrem hi caſus obliqui dicuntur, quaſi non recta via & ſincere rem ſignificantes, prout abſolute eſt in ſe.

Alia ratio à quibuſdam modernis aſſignatur, quia videlicet ſi obliquo adiungas verbum, non conſurgit verum aut falſum. v. g. *Hominis diſputat.* Et hãc octauam particulam adiiciunt diffinitioni *Ariſtotelis*, ſed tamen ſuperflua eſt. Neque vniuerſaliter vera eſt. Nam hæc oratio. *Pænitet me peccati*, verum vel falſum continet, & tamen obliquus ille, *Me*, non propterea nomen eſt.

Lectio 10. Sed obiicitur cõtra prædictam doctrinam, quia in quibuſdam linguis non inuenitur declinatio nominum ſicut in lingua Hiſpanica & Hebraica, imò & lingua Græca caret ablatiuo, ergo in huiuſmodi linguis non opus eſt illa particula. *Recta*: in diffinitione nominis.

Reſpondetur, quod in illis linguis, quamuis ſit vnica terminatio vocis, tamen ex adiunctis differẽtia caſuum

á recto

à recto intelligitur, sæpe etiam quibusdam articulis ea differentia denotatur, vt patet in lingua Hispanica. Græca vero lingua plus satis hanc differentiã exprimit, non solum terminatione vocis, sed etiam variis præpositis articulis. At vero genitiuo vtuntur pro ablatiuo, præposito articulo distinctiuo.

Solent hoc in loco Moderni prolixe & importune disputare: an in mente idem sit conceptus qui formatur audita hac voce, *Hominis*. Cuius difficultatis determinatio pronunc capacitatem excedit discipulorum. Mihi certum est in mente eundẽ esse conceptum cathegorematicum nominis & obliqui. Cæterum an ille modus, qui variat rationem nominis & obliqui, significetur ex parte obiecti, an vero dumtaxat se teneat ex parte intellectus exercentis illam comparationem & habitudinem rei, nihil retulerit ad veritatem vel falsitatem, quam Dialecticus inquirit in compositione,

D Iam

Iam de nomine adiectiuo merito quæritur: An ſit nomen ſimpliciter & ſine addito. Ratio dubitandi eſt, quia non eſt aliqua particula in diffinitione nominis: per quam excludatur adiectiuum, verbi gratia, *albus*, à ratione nominis, ſed ex altera parte obſtat, quia ex adiectiuo & verbo non reſultat verum vel falſum. Vt ſi dicas, *albus ambulat*, niſi ſubintelligas ſubſtantiuũ *Homo*, vel aliud, non reſultat verum vel falſum. Reſpondetur nomen adiectiuum eſſe vere & proprie nomen, quia per nullam particulam diffinitionis excluditur. Quod enim poſſit reddere ſuppoſitum verbo, non impedit rationem nominis. Hoc enim prouenit ex eo, quod eſt nomẽ adiectiuum, & habet talem modum ſignificandi ſuum formale ſignificatum, vt non ſeorſum poſſit accipi, niſi pro ſuppoſito ſubſtantiui. Negare enim non poſſumus, quin adiectiuum nomen habeat aliquid de proprietate ſyncathegorematum, quorum ſignificationis completa cognitio ſine adiun-

ctione

ctione ad alterum haberi non possit. Neq; propterea nomen adiectiuum dicetur syncathegorema: Non enim desinit significare aliquid licet illud aliquid aliqualiter significet: sicut postea dicemus de verbo, quo significat aliquid vnitiue.

Ex hoc intelliges quædam dicta à *D. Thoma*, in quibus nõ modicam differentiam esse docet inter adiectiuum & substantiuum. Nam 1. *part. quæst.* 39. *artic.* 3. ait: *Adiectiua significant per modum accidentis; substantiua vero per modum substantiæ.* Et in 3. *sentent. distinct.* 5. ait, *adiectiua significant tantum formam, substantiua vero formam & suppositum*, & ibidem: *adiectiua prædicantur tantum per informationem, substantiua vero etiam per identitatem.* In quibus omnibus dictis non intelligas adiectiuum solam formam significare, sicut, *Albedo*, significat aliquid, quod est forma, qua aliquid est albũ. Sed mens *D. Thom.* est quod quamuis adiectiua sint nomina concreta, tamen habent talem modum significãdi, vt cũ adie-

ctiue accipiuntur, contenta ſint ſuppoſito ſui ſubſtantiui, vt ei applicent ſuum formale ſignificatum per modum adiacentis illi, pro quo accipitur ſubſtantiuum. Et hæc doctrina neceſſaria eſt pro loquutionibus de myſterio Sanctiſſimæ Trinitatis. Vbi hæc propoſitio. *Eſſentia Diuina generat*, hæretica cenſetur, quia prædicatum eſt verbum adiectiuum. Si autem diceres: *eſſentia Diuina eſt generans.* prædicato ſubſtantiue accepto, in genere neutro, fiet catholica propoſitio. Sed de hoc alias.

Quæret denique fortaſſis aliquis, cum præcipuum & primum notamen rei ſit mentis conceptus, quid cauſæ eſt quare *Ariſtoteles* non potius primo loco meminerit nominis mentalis, quam vocalis. Reſpondetur eam eſſe rationem, quia Philoſophus præſupponit id, quod omnibus hominibus natura inditum eſt, nimirum, conceptus rerum mente formare ex rebus ſenſibilibus quarum per ſenſum experientiā habet. Item hominibus naturale

turale est affirmare & negare aliquid de rebus cognitis. Naturale etiam est ex vno vero cognito ad alium inquirēdum ratione hominem moueri. At vero quanuis hæc omnia primo & per se & principaliter mente exerceantur: tamen quia illud exercitium quo pacto fiet, difficillimum est cognoscere quadam spirituali mentis reflexione: idcirco cōmodius fuit discipulos per signa sensibilia, quales sunt voces, illam internam mentis exercitationem discipulis tradere. Huius rei gratia *Aristoteles* illud iecit fundamētum *initio libri Periher.* dicens, *sunt ergo ea, quæ sunt in voce, signa eorum, quæ sunt in anima.* Fuisset enim nimis metaphysicum in vestibulo Dialecticę, spirituales mētis operationes discipulis proponere, nō prius ordine vocū præmisso. De scriptura vero nō opus est rationem reddere quare de his, quæ sunt in scripto signa, non dentur diffinitiones nominis, aut verbi. Nullam enim habent specialem difficultatem præter illam, quæ de vocibus, quarum scripturæ

 vica-

vicariæ ſunt, explicatur. Si quæ verò ſpecialis in ſcriptura difficultas eſt, ad Orthographiam & Grammaticalem punctuationem pertinebit, cuius ignorantia orationis ſenſum ſæpe variat.

Lectio 11. De pronominibus tandem, an ſint nomina ſimpliciter, dubitari poteſt. Ratioque dubitandi eſt, quia non apparet per quam particulam diffinitionis excludantur. Præſertim quia pronomina adiuncta verbo perfectam orationem conſtituunt, verbi gratia, *Ego ſum, Tu diſputas,* Sed pro altera parte facit, quod apud Grammaticos pronomẽ eſt alia pars orationis, quam nomen. Quidam aiunt idcirco pronomina non eſſe nomina, qua non ratione ſui ſed ratione nominum, pro quibus ponuntur, veram vel falſam propoſitionem efficiunt. Sed iſti non aduertunt id, quod iam diximus, illam conditionem in diffinitione nominis ſuperfluam eſſe, nam neque nomini adiectiuo conuenit, quod tamen vere nomen eſt.

Notan-

Notandum est igitur aliter pronomina à Grammaticis considerari, & aliter à Dialecticis. Grammaticus enim idcirco ait pronomen dici, quia ponitur loco nominis proprii, verbi gratia, *ego disputo*, perinde est, ac si dicerem, *Dominicus disputo*. Sed profecto hæc Etymologia nõ necesse est, vt verum habeat, quotiescunque pronomine vtimur: Nam etsi mihi nullum nomẽ proprium esset impositum, vere dicerem, *Ego disputo*, Dicimus etiam, *hunc montem esse altissimum*, qui tamen proprium nomen non habet. Dialecticus autem aliquid in huiusmodi pronominibus in modo significandi intelligit, quod aliis nominibus non competit.

Habent enim pronomina demonstratiua significare demonstratiue cũ certa proprietate differentiæ personarum vel suppositorum, pro quibus accipiuntur, verbi gratia pronomen, *Ego*, singulare suppositum designat non quomodolibet, sed singularem personam, quæ de seipsa

aliquid affirmat vel negat. Sic etiam pronomẽ, *Tu*, determinat personam, cui prima loquitur, & pronomen, *Ille*, vel, *Iste*, vel, *Hic*, tertiam personam designat, de qua prima ad secundam loquitur. Hęc igitur pronomina, si duntaxat haberent demonstratiue significare, essent pure syncathegoremata, vt fortassis aliquando syncathegorematice accipiuntur, vt cum dicimus: *Hic homo currit*. Vbi dictio, *Hic*, signum est demonstratiuum singularitatis & proprietatis hominis. Sed quia non semper necesse est rei demonstratæ distinctum conceptum formare, sed vnico simplici conceptu intelligimus rem demonstratam pronomine, non video qua ratione pronomina excludantur à diffinitione nominis á Dialectico.

Sed obseruandum est, non asserere huiusmodi pronomina esse nomina communia, & vniuoca, quæ vnico conceptu significent sua significata. Hoc enim falsum est: Nemo enim concipit audita ista voce, *Ego*, vnum

conce-

conceptum communem ſingulis hominibus qui illa voce vtuntur, dum de ſe ipſis aliquid affirmant aut negant. Quamuis enim vox communis ſit, tamen alium conceptum ſingularem exprimit, cum illam mihi applico, & cum Petrus ſibi illam applicat. Et idem ſentiendum eſt de pronomine, *Tu*, & de pronomine, *Hic*, vel, *Ille*, quando demonſtratiue accipiuntur. Dixi demonſtratiue, quoniã aliquando quædam pronomina relatiua ſunt, quæ non ſingulariter referunt antecedentia, ſed etiam in communi, verbi gratia cum dico: *Homo eſt animal rationale, & ille eſt riſibilis, Equus eſt animal hinnibile, qui eſt quadrupes.* Et de huiuſmodi pronominibus, arbitror non ſolum eſſe nomina, ſed veluti transcendentia, habentia tamen aliquam ſignificationem ſyncathegorematicam, quæ ſine officio referendi intelligi non poteſt.

CAP. III.

De diffinitione Verbi.

Lectio 12.

VErbum prout à nomine distinguitur, præcipua pars orationis est. Comparatur enim verbum ad nomen, quasi forma ad materiam. Nam cum verum & falsum in omni oratione sit finis Dialecticæ considerationis, idque superueniente verbo nomini compleatur: constat verbum quasi informare subiectum nomen, vt ex vtroque consurgat oratio vera vel falsa.

Vbi ante diffinitionem verbi notandum est huius dictionis, *Verbum*, apud Latinos latam esse significationem. Etenim omnis dictio simplex verbum appellari potest. Veruntamẽ quia verba ad explicationem mentis instituta sunt, nõ immerito illa dictio quæ sensum mentis perfecte supra nomẽ explicat verbũ quasi per excellentiã specialiter vocata est & hãc intendimus modo cũ *Aristotele* diffinire.

Verbum,

Verbum, igitur, vt ex *Aristotele* colligitur vbi supra, *est vox significatiua ad placitum cum tempore, finita & recta, cuius nulla pars separatim significat, & est nota eorum, quæ prædicantur.* In hac diffinitione verbi duæ duntaxat particulæ sunt differentes ab eis, quæ in diffinitione nominis positæ sunt & explicatæ. Videlicet, *significare cum tempore*, &, *esse notam eorum, quæ prædicantur.* Illa prior diligenter explicanda est. Ait enim *Aristoteles*; *verbum est quod consignificat tempus.* Quam ipsemet, sicut *Diuus Thomas* aduertit, explicat exemplo. Nam *cursus* quidem significat actionem nõ per modum actionis, sed per modum rei, & ideo cursus nomen est: *Currit* autem verbum est, consignificat enim tempus cum actione, quod est consignificare tempus, vel cum tempore, vt moderni loquuntur. Et hoc est, in quo potissima differentia inter nomen & verbum consistit, vt aduertit *D. Thomas lib.* 1. *Periher. lectione* 4. Vbi tria considerat circa tempus.

Diffinitio verbi.

In pri-

In primis poteſt tempus conſiderari, vt eſt res quædam, & ſic nomine ſignificatur ſicut quælibet alia res.

Deinde poteſt conſiderari id quod tempore menſuratur prout menſuratur, quod quidem eſt motus, qui primo & per ſe tempore menſuratur, in quo motu conſiſtit actio & paſſio. Quamobrem verbum, quod ſignificat actionem, vel paſſionem, dicitur conſignificare tempus, vel ſignificare cum tempore, nimirum, quia in ipſa actione vel paſſione ſignificata, intelligimus illã tempore menſurari. Nam ſubſtantia ſecundum ſe conſiderata prout ſignificatur nomine aut pronomine, non habet tempore menſurari, ſed ſolum ſecundum quod ſubiicitur motui etiam prout per participium ſignificatur. Vt cum dicimus: *Petrus amans*. Neque enim verbum & participium differunt iuxta ſententiam *D. Thomæ* in hoc, quod eſt ſignificare cum tempore.

Tertio poteſt cõſiderari circa tempus ipſa habitudo temporis menſurantis,

rantis, quæ sæpe significatur per aduerbia temporalia, vt, *Cras*, *Heri*, *Pridie*, *Vespere*, *Mane*, *Meridie*. Et hæc aduerbia non dicuntur consignificare tempus, vel cum tempore, sed solum significãt quandam habitudinẽ temporis, quæ amplius explicabitur cum de particula, *recta*, dixerimus. Hæc enim aliter in verbo, & aliter in nomine intelligenda est.

Sed operæpretium est prius assignare rationem, quare verbum infinitum excludatur à diffinitione verbi, nam si est eadem ratio, propter quam nomen infinitum excluditur á ratione nominis, non videbatur repetenda in diffinitione verbi.

Respondetur, *Aristotelem* voluisse aduertere ne quis falleretur & putaret verbum infinitum esse simpliciter verbum: quia significat cum tempore, & est nota eorum, quæ prædicantur. Et idcirco voluit admonere, non esse simpliciter verbum ob eandem rationem, propter quam nec nomen infinitum nomen est.

Hic

Hic aduerte, quod verbum infinitum accipitur in vi vnius dictionis, verbi gratia. *Non currit*, alias si essent duæ dictiones, iam excluderetur per aliam particulam: *Cuius nulla pars seorsum significat.*

Vbi etiam secundo aduerte, quod verba importantia priuationem, vt verbum, *Sileo*, quamuis importent negationem, sunt tamen simpliciter verba, eo quod significant illam negationem in subiecto determinato, videlicet in animali, quod aptitudinem habet ad loquēdum. Est autem alienum à verbo infinito determinare subiectum suæ negationis, sed in hac parte omnino se habet vt nomen infinitum, vt supra satis explicatum est.

Lectio 13. Hoc in loco moderni prolixè quærunt, an verbum infinitum inueniatur in mente, & an in propositione reperiatur.

Ad vtramq; tamen interrogationē affirmanter respondemus. Et ratio prioris est in promptu, quia sicut nomen infinitum inuenitur incomplexe in

in mente, alias non excluderetur à ratione nominis; quia infinitum est, sed quia partes eius separatim significant. Sic etiam ob eandem rationem verbum infinitum in mente inuenitur, vt vnus conceptus incomplexus, alias superflue poneretur in diffinitione, verbi, *finita:* cum sufficienter excluderetur per aliam: *Cuius nulla pars separatim significat.*

Deinde quod verbum infinitum in propositione inueniatur, probo; quia secundum *Aristotelem: verbum infinitum est nota eorum, quæ prædicantur; sed hoc exercere non potest nisi in propositione.* Confirmatur, nam verbum infinitum dicitur tã de eo, quod est, quam de eo, quod non est: id quod fieri nisi in propositione non potest. Et deniq; omnis dictio significatiua ad placitũ ad hoc instituta est, vt eius vsus sit in propositione, sed verbum infinitum est vox significatiua ad placitum, ergo in propositione inueniri potest.

Sed obiiciunt, quia *Boetius* & *Albertus Magnus* & *D. Thom.* & *alij antiqui super*

librum

librum 1. *&* 2. *Periher*. negant verbum infinitum posse infinitari in propositione. Ad hoc & nos respondemus, id ipsum verissimum esse. Aliud enim est, verbũ infinitum inueniri in propositione; & aliud est, verbum semel positũ in propositione infinitari posse per additionem illius negationis, *Non*. Illud enim prius est quod nos asserimus, hoc autem posterius etiam negamus cum antiquis. Nam postquam assero in mente, *Petrus currit*, si addidero negationem mentalem, fiet propositio negatiua. Neq; enim verbum mentale miscetur cum negatione, vt fiat vnus conceptus incomplexus. Verumtamen cum dico in voce, *Petrus non currit*, si, *non currit*, accipiatur in vi vnius dictionis, correspondet ei in mente vnus conceptus qui etiam est verbum infinitum & fit affirmatiua propositio.

Confirmant aliqui nostram sententiam ex eo, quod *Philosophus lib.*1.*poster*. vtitur hoc syllogismo; omnes stellæ non scintillantes sunt prope nos, Pla-

netæ

netę non ſcintillant, ergo planetę ſunt prope nos. Qui tamẽ ſyllogiſmus non eſſet bonus, niſi minor eſſet affirmatiuá de verbo infinito. Nam concluſio affirmatiua non poteſt ſequi niſi ex duabus affirmatiuis ſed de hoc *lib.* 5. dicendum erit.

Iam vero ad perfectam intelligentiam eius, quod eſt ſignificare cum tempore, neceſſe eſt illam particulam, *recta*, explicare. Nam quamuis in diffinitione nominis ſit poſita: tamen alia ratio rectitudinis conſideratur in verbo, & alia in nomine. Nomẽ enim recta vox eſt, quatenus, vt iam *capit.* 2. diximus, ſignificat id, quod primo cõcipitur de re, & vt primo nominamus illam, ac propterea nominatiuus dicitur. Verbum autem habet rectitudinem regulatiuam, quatenus actionẽ vel paſſionem cum tempore præſenti ſignificat. Reliquæ vero partes verbi, quæ ſignificant cum tempore præterito vel futuro, ſunt caſus verbi degenerantes à ratione perfecta verbi, ad quam pertinet ſignificare actionem

vel passionem, prout in pręsenti est in fieri. Huius rationem *D. Thomas lib. 1. Periher. lectione* 5. reddit. Quoniam, inquit, *Verbum proprie est, quod significat agere vel pati* : & idcirco illud dicitur proprie verbum, quod significat agere vel pati in actu præsenti. Hoc enim est simpliciter agere vel pati. At vero agere vel pati, prout significatur in præterito, vel futuro, est agere vel pati secundum quid.

Item docet, quare verbum pręsentis temporis debeat esse vox recta, vt sit simpliciter verbum. Nam præteritum & futurum dicitur & regulatur per respectum ad præsens. Præteritum quidem dicitur, quod fuit præsens: futurum autem, quod erit præsens; ergo verbũ, quod significat cum tempore præsenti, regula est & mensura aliarum partium verbi, quæ deficiunt á ratione significandi actionem vel passionẽ, quæ non est simpliciter actio vel passio nisi in tẽpore præsenti.

Et denique cum verbum sit completiuum orationis, in qua est verum vel

vel falsum, omnis autem veritas & falsitas ad præsens tempus reuocãda sit, merito illæ partes verbi, quæ non significant actionem vel passionẽ prout tempore præsenti exercentur & mensurantur, casus verbi dicuntur: non quia non compleant veritatem & falsitatem orationis, sed quia talis veritas regulanda sit per tempus, quod fuit præsens vel erit præsens, non per tẽpus, quod nũc est præsens & actualiter mensurãs actionẽ vel passionem.

Ex dictis sequitur alias partes verbi, *Lectio 14.* quæ minus complent veritatem aut falsitatẽ orationis, multo minus verba simpliciter esse dicendas, quia magis recedunt ab illa perfecta ratione verbi, v. g. *Petre curre; cum Petrus curreret; vtinam ego currerẽ*, in quibus omnibus illæ partes verbi magis cadunt & degenerant à ratione verbi.

Præterea obseruandum est circa priorẽ rationem *D. Thomæ*, vbi inquit, *proprie verbum dici, quod significat agere vel pati.* Ex quo videtur sequi, à ratione verbi excludendum esse illud, ꝙ non

significat proprie actionem vel passionem, qualia sunt hæc verba, *sileo, sedeo; quiesco*. Imo & hoc verbum *sum, es, fui,* quod primum omnium verborum locum tenet. Consequens autem est falsum: quoniam omnia prædicta vere & proprie verba sunt. Ad hãc coniectionem dico, nomine actionis, vel passionis debere intelligi etiam priuationem actionis, vel passionis, aut aliquid significatum per modum actionis vel passionis, aut deniq; quasi fundamentum omnis actionis, vel passionis, vel priuationis ipsarum. Fundamentum dico prout actualiter mensurabile est aliqua duratione. Diximus priuationem actionis vel passionis, vt includeremus verba priuatiua, qualia sunt, *Sileo, Quiesco.* Dixi vero, vel per modum actionis vel passionis: vt includerem verba, quæ à Grammaticis dicũtur neutra: quale est verbum, *Sedeo*, *Iaceo*, quæ non important formaliter priuationem, sed situm quendam. Sunt tamen verba, quia ipsum sedere per modum actionis vel passio-

passionis significant. Et fortassis hinc quidam ex Grammaticis negat esse verba neutra, & ait omnia esse actiua vel passiua: ita vt cum dico, *sedeo*, intelligendum sit: *sedeo sessionem*.

Sed rogarem ego, cum dico, *iaceo*, an sit intelligẽdum, *Iaceo iacturam*. Vasconici quidem vtuntur simili phrasi, ita vt dicant: *facio dormire, facio iacere*, propter ipsius linguæ verborum penuriam: Latinis autem non opus est has intelligentias verborum inauditas apud Philosophos tradere. Dialectico vero parum retulerit, sintne appellanda verba neutra, actiua, vel passiua: dummodo sciat non esse necessarium ad rationem verbi simpliciter, vt significet proprie physicam actionem vel passionem.

Deniq; dixi satis esse ad rationem verbi, vt loco actionis vel passionis significet fundamentum omnis actionis, vel passionis, vel priuationis: ne excluderem verbum, *sum, es, fui*, quod re vera maxime proprie verbum est. Quamuis enim non significet actio-

nem vel paſſionem,neque aliquid per modum actionis vel paſſionis,neque priuationem actionis vel paſſionis: tamen ſignificat fundamentum agẽdi, vel patiendi,& nõ quomodolibet, ſed vt menſurabile de præſenti aliqua duratione vt mẽſura durationis, ſiue illa menſura ſit tẽpus,quæ menſurat corruptibiles res, & eſſe illarum, ſiue ſit æuum, quod menſurat eſſe rerum incorruptibilium,ſiue ſit æternitas, quę à Theologis ponitur menſura durationis diuini eſſe: omnibus prædictis modis verbum illud,*ſum, es*,præſentis temporis habet vere & proprie rationem eminentẽ verbi, & eſt prima nota eorum, quæ prædicantur & includitur in omni alio verbo,cuius virtute omnia alia verba ſunt nota & copula eorum,quæ prædicãtur. *Ariſtoteles* autẽ in diffinitione verbi nomine temporis voluit comprehendere omnem mẽſuram durationis propterea,quod tempus nobis notiſſima menſura eſt eſſe rerum & actionis vel paſſionis earum. Hoc ipſum inſinuat *D.Thom. li.1.*

Periher.

Periher. lectione 4. vbi ait, per nobis notiſſima *Ariſtotelem* diffiniſſe.

Denique aduerte caſus verbi non variari per differentiam perſonarum, neque per differẽtiam pluralis & ſingularis, ſed proprie verbum eſt, *Amo, Amas, Amat, Amamus, Amatis, Amant.* Quia hęc variatio dũtaxat eſt ex parte ſubiecti, non ex parte actionis vel paſſionis, vel temporis conſignificati.

Vltima particula à nobis explicanda eſt, quam *Ariſtoteles* adiecit, *& eſt nota eorum, quæ prædicantur.* Hanc particulam aliqui ex modernis non appoſuerunt in diffinitione verbi, putantes eſſe ſuperfluam ad excludẽdum participium à diffinitione verbi; quia participiũ ſufficienter excludebatur per aliam particulam: *cum tempore.* Nos vero cum *D. Thoma,* vbi ſupra aſſerimus participium ſignificare cum tempore & conſequenter neceſſariam eſſe prædictam particulam. In primis, quia eſſe notam, id eſt, ſignum vnitiuum eorum, quæ prædicantur, eſt potiſſimum officium verbi, ergo

in diffinitione eius hæc virtus vnitiua debuit explicari. Deinde, quia per illam particulam, *cum tempore*, vix & ægre explicant, quomodo excludatur participium præſentis temporis á ratione verbi. Aiunt enim intelligendam eſſe particulam illam cum tempore determinato. Participium vero etiam prẹſentis temporis ſignificat cũ tempore indeterminato. Vocant autem indeterminatum tempus participii, quia poteſt transferri per verbum ad tempus præteritum, & futurum, vt ſi dicas, *Petrus fuit amans*, *Petrus erit amans*, quod quidem de verbo præſentis temporis fieri non poteſt. Sed hæc voluntarie dicuntur, quia etiam verbum præſentis temporis poteſt transferri etiam ad id, quod futurum eſt, vt ſi dicas: *Antichriſtus poſſibiliter eſt*. Cum igitur *Ariſtoteles* ex profeſſo adiecerit illam particulam, *& eſt nota eorum, quæ prædicantur*, non eſt, quare nos illam taceamus; ſed illam merito explicare debemus diligenter cum *D. Thom. lectione* 5. *lib.* 1. *Periher.*

Pro

Pro cuius intelligentia aduerte primo, quod cum *Aristoteles* dixisset, *& est semper eorum, quæ de altero dicuntur nota vel signum*, adiecit exempli causa dicens: *Vt eorum quæ de subiecto dicuntur*, vel, *in subiecto sunt*, in quibus verbis duplicem modum prædicationis videtur insinuasse, vt inquit *D. Thomas*.

Alter modus est, quando aliquid prædicatur essentialiter, vt, *homo est animal*, tunc dicitur de subiecto. Alter modus est, quando aliquid prædicatur sicut accidens, & tunc dicitur esse in subiecto, vt in hac prædicatione: *Homo est albus*. Ex quo sequitur, quod cum omnia verba significent actionem vel passionem, quæ sunt accidentia subiecto, frustra disiunctiue loquutus est *Aristoteles*, dicens, *vt eorum quæ de subiecto dicũtur, & in subiecto sunt*. Ad hoc respondet *Boetius*, quod vtraque pars disiunctionis ad idem pertinet. Nam accidens de subiecto prædicatur & de subiecto est. Sed *D. Thomas* aliter explicat. Cum enim *Aristoteles* disiunctione vtatur, aliquid

per vtramq; partẽ insinuasse videtur.

Dicendum igitur est, quod cũ *Aristoteles* dicit: *verbum est nota eorum quæ de altero prædicantur*, non intelligendus est ita, vt verbum significet prædicatum: quin potius ipsa verba sunt, quæ fere semper prædicantur. Est igitur vera intelligẽtia, verbum esse signum eorum quæ prædicantur: quia omnis prædicatio fit per verbũ ratione coniunctionis & vnionis importatæ per verbum, siue seipsum vniat, vt: *Petrus currit*, siue aliud prędicatum, vt *Petrus est currrens.*

Aduerte secundo, vt melius intelligas, quid sit verbum esse notam eorum, quæ de altero prædicantur. Ait enim *Aristoteles*: *Ipsa igitur verba cum per se dicuntur nomina sunt, & aliquid significant.* Et probat *Aristoteles* non quidem quod verba vere & proprie nomina sint, sed quia habent hoc commune cum nominibus quod est significare aliquid. Nam qui profert verbum, v. g. *Amo*, aliquem mentis conceptum exprimit. Et qui audit, similiter concipit

cipit aliquid. Et hoc est, quod obscure dicit *Aristoteles*. Nam qui dicit, mẽtem vtique affirmat, & qui audiuit, quieuit. Quod explicat *D. Thomas*, quantum ad primam operationem intellectus, quod nihil aliud est, quam concipere aliquid quod exprimitur verbo & percipitur audito verbo.

Veruntamen si est aut non est aliquis amans, non significatur sola prolatione verbi. Id quod cõfirmat, quia verbum solitarie prolatum nondum significat aliquid esse, vel non esse; sed significat quandam compositionem, id est, coniunctionem, siue vnionem, quam sine coniunctis & vnitis non est intelligere. Et hic est legitimus sensus *Aristotelis*, quem docet egregie *D. Thomas, ibidem*.

Occasione huius doctrinæ *Aristotelis* multa miscẽt moderniores de verbis adiectiuis & de verbo *sum, es, fui*. Quod à Grammaticis substantiuum vocatur. Nobis autem hoc vnũ adnotare sufficiat. Siue enim verbũ sit adiectiuum, siue substãtiuum non eadem

ratione

ratione dicitur ſubſtantiuum & adiectiuum, qua nomen dicitur ſubſtantiuum vel adiectiuum. Nomen enim dicitur ſubſtantiuum, quia reddit ſuppoſitum verbo & recipit informationem adiectiui, vt cum dico: *Homo eſt albus*. Adiectiuum vero dicitur verbum, non quia vnitiue ſignificet, ſed quia vltra verbum, *Eſt*, quod ſignificat id, quod primo competit cuilibet rei, importat inſuper aliquid per modum adiacentis ipſi eſſe rei. v. g. *Amo*, ſignificat actionem ſuperuenientem in eo eſſe. Perinde enim eſt, ſi dicas: *Petrus amat*, ac ſi diceres; *Petrus eſt amãs.* Nam verbum: *Amat*, vtrumq; virtualiter continet in vnitate conceptus & vocis. Habet itaque verbum; *Amat*, & omne verbum adiectiuum virtualiter incluſum verbum, *Eſt*, cui per ſe primo cõpetit vnitiue ſignificare. Vnde & verbum; *Amat*, vnitiue ſignificat, & ſeipſum vnit ſubiecto, de quo dicitur. Similiter & verbum, *Eſt*, virtutem habet vniendi ſeipſum ſubiecto, dum aliud prædicatum non eſt,

verbi

verbi gratia, cum dico, *Petrus est.*

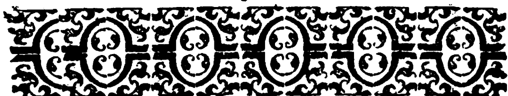
Sed vt melius intelligatur, quomodo verbum ſit nota eorum quæ prædicantur, ſic argumentor. In hac propoſitione, *Homo non est equus*, verbum, *non*, vnit prædicatum cum ſubiecto, ergo poſitum in propoſitione, *non*, ſemper nota eſt eorum, quæ prædicantur. Conſequentia patet; & probo antecedens, quia in illa propoſitione prędicatum diſiungitur á ſubiecto, ſiquidem negatur de illo: ergo non coniungitur illi neque vnitur.

Hoc argumentum ſoluitur negando antecedens. Et ad probationem dico, dupliciter poſſe intelligi prædicatum diſiungi & ſeparari à ſubiecto; vno modo ſeparatione negationis ex parte rei ſignificatæ. Altero modo ſeparatione deſtruente vnitatem propoſitionis, ita vt in mente non inueniatur vnitas compoſitionis. Priore modo concedo antecedẽs, hoc enim in omni negatiua propoſitione inuenitur. Secundo vero modo nego antecedens, Semper enim in omni propo-

ſitione,

ſitione, vbi eſt prædicatum, eſt vnitas orationis ſeu propoſitionis, ſiue ſit affirmatiua, ſiue negatiua, ſiue ſit vera, ſiue falſa, vt, *homo eſt equus*, & *Nullus homo eſt lapis*. Et hoc eſt, quod *Ariſtoteles* inſinuat, cum ait, conſignificat quandam cōpoſitionem, quam ſine compoſitis non eſt intelligere. Ex quo infero, quod verbum ſignificat aliquid aliqualiter, quatenus ſignificat actionem vel paſſionem vnitiue inſtar dictionis ſyncathegorematicæ, cuius ſignificatio ſine alio adiuncto intelligi non poteſt. Nec propterea verbum ſyncathegorema eſſe dicendum eſt, nā ſyncathegoremata ſimpliciter nihil habent, niſi ſignificare aliqualiter. Hactenus de priore tractatu circa ſimplices orationis partes & terminos dicta ſufficiant. Et ad ſecundum tractatum procedamus.

LIBRI

LIBRI PRIMI, TRACTATVS SECVNDVS.

De oratione & eius partibus subiectiuis.

Cap. I.

De diffinitione Orationis.

HActenus de simplicibus dictionibus, quæ sunt integrales partes orationis, diximus: nunc autem de ipsa oratione agendum est. Et à diffinitione incipientes non nouam, sed antiquam proponimus. *Oratio est vox significatiua ad placitum cuius partium aliquid significatiuum est separatim.* In huius diffinitionis explicatione pauca aduertenda sunt. *Definitio orationis.*

Primo

Primo obſerua in eo, quod dicitur, *vox ſignificatiua*, aliquam vnitatem in ipſa voce ſignificante neceſſariam eſſe ſecũdum complexionem partium inter ſe. Non enim, quomodolibet proferas duas vel tres ſimplices dictiones, orationem conſtitues, verbi gratia ſi proferas, *Petrus, Quia, vel*, non protuliſti orationem; ſed plures voces ſignificantes non vt partes alicuius totius artificioſe compoſiti : at vero ſi dicas; *Homo albus*, orationem protuliſti, cuius partes ſigillatim ſignificant. Similiter ſi dicas: *Velociter currit*, aut, *Petrus & Paulus*, orationem compoſuiſti. Si vero dixeris, *Petrus, Et*, non eſt oratio. Ratio eſt, quia vere & proprie oratio eſt, quando ſaltẽ duæ dictiones ita proferuntur in voce, vt vnũ ordinem rationis exiſtentem in mẽte exprimant. Vnde neceſſe eſt, vt altera pars alteram determinet, vel aliquid circa illam exerceat, alias ſingulæ dictiones habebunt rationem totius & non partium.

Nota ſecundo *Ariſtotelem* de induſtria

ftria dixisse, *Cuius partium aliquid signifi-catiuum est separatim*, vt insinuaret complexum compositum ex cathegoremate & syncathegoremate, vt omnis homo, esse vere & proprie orationem, etiam si altera pars separatim non significet aliquid, sed aliqualiter. Aliquando etiam potest fieri cõplexum, & oratio ex vna parte materialiter sumpta & altera significatiue. Vt, *Homo*, vel, *Blitiri*, imo ex duabus partibus materialiter sumptis cum aliqua coniunctione fit complexum. Cuius partes se repræsentant, quasi essent propria nomina sui, vt si dicas. *Blitiri*, vel, *Sel.*

Tertio aduerte in eo, quod dixit *Arist. separatim*, non intendisse excludere rationem partis, ita vt fiat separatio, & quod antea erat pars, sit modo totum, sed intellexit, *aliquid significat, separatim*, hoc est, partialiter, iuxta significationem totius. Et idcirco posuit exemplum in hac voce, *Sorex*, vbi pars illa, *rex*, non significat aliquid vt est pars illius dictionis, & tamen si il-

lam ita ſepares, vt efficias totũ quodam, proculdubio regem ſignificat. Debet igitur conſiderari vt pars ſignificans partialiter & ſeparatim iuxta ſignificationem totius.

Nota quarto, quod cum *Ariſtoteles* adiecit, *cuius partium aliquid ſignificatiuum eſt, ſeparatim*, vt dictio, non vt affirmatio vel negatio, non intendit excludere orationem hypotheticam, id eſt, cõpoſitam ex orationibus perfectis à ratione & diffinitione orationis. Nam ſyllogiſmus oratio eſt, vt poſtea *lib.* 5. dicemus, & tamen partes eius ſignificãt vt affirmatio vel negatio. Sed legitima intelligẽtia *Ariſtotelis* eſt, ſufficere ad hoc, vt ſit oratio, quod pars ſignificet vt dictio: neque opus eſt, vt ſignificet ſicut affirmatio & negatio. Et ſic *D. Thomas in lectione* 6. *lib.* 1. *Periher.* ſoluit obiectionem cuiuſdam *Aſpaſii*, qui obiiciebat eã diffinitionem non conuenire omni orationi: nam ſyllogiſmus oratio eſt, & tamen partes ſignificant vt affirmatio vel negatio. Ad quod argumentum duplicem ſolu-

ſolutionem aſſignat *D. Thomas*, alteram *Porphyrij* aſſerentis hic tantum diffiniri ſimplicem orationẽ, alteram ex *Alexandro & Amonio*, quod hic diffinitur oratio in communi, & idcirco debuit poni in diffinitione, id quod eſt commune ſimplici orationi, & compoſitæ, videlicet quod in omni oratione eſt aliquid ſignificans per modum dictionis ſimplicis, quæ non eſt affirmatio vel negatio. Non tamen excludit poſſibile eſſe in aliqua oratione inueniri partem, quæ ſignificet vt affirmatio & negatio. Ratio autem quare *Ariſtoteles* adiecerit: Non vt affirmatio & negatio, ea eſt, vt ait *D. Thomas*, quoniam *Ariſtoteles* frequenter vtitur verbo, *dicere*, pro, *Affirmare*, & ne quis putaret nomine dictionis ipſum affirmationem intelligere, adiecit, *non vt affirmatio vel negatio.* Ac ſi diceret, non eſt neceſſarium, vt pars orationis, quæ dictio eſt, ſignificet vt affirmatio vel negatio. Ex dictis ſequitur falſum fuiſſe *Simplicium*, quem *D. Thomas Ioannem Grammaticum* vocat, in eo,

quod dixerit *Ariſtotelem* hic non diffinire niſi orationem perfectam: quia non videbantur ei partes dici poſſe niſi totius perfecti. Hoc autẽ falſum eſt, nam lapides ſunt partes parietis, antequam domus ſit conſtructa.

Deniq; obſerua aliquando in ſimplici voce rationem orationis inueniri, quatenus illa vox ex antecedentibus vel ex vſu exprimit orationem mentalem etiam perfectam, vt ſi interroganti, *Quid faciam*, reſpondeam, *cogito*, vel *ſtudeo*, ſubintelligitur enim, *Ego*. Et cum dicimus, *pluit*, orationem perfectam mentalẽ exprimimus ſubintelligentes Deum, vel naturam, vt aiunt *Grammatici*. Aliqui tamen licentioſe nimis contendunt hanc doctrinam aſſerentes hæc aduerbia, *Semper*, *Vbique*, Orationes eſſe: quia tantum valent in virtute, ac ſi diceres, *In omni tempore*, *In omni loco*. Sed hac ratione etiam omnia verba adiectiua eſſent orationes: quia virtualiter idem eſt, *currit*, ac ſi diceres, *Eſt currens*.

CAP.

CAP. II.

De multiplici diuisione orationis.

PRima diuisio orationis est in *perfe-ctam*, & in *imperfectam*. Perfecta o-ratio est, *quæ perfectum sensum in animo auditoris generat*. v.g. *Homo disputat, Petre curre*. Imperfecta vero illa est, *quæ imperfectum sensum in animo auditoris generat*. v.g. *Homo disputans*. Manet enim suspensus animus audientis expectans aliquid aliud dicendum. Et in vniuersum omnes termini, quos moderni vocãt complexos, orationes sunt imperfectæ, vt, *omnis homo, equus rufus*. Omnes autem orationes Imperatiui & Optatiui inter perfectas connumeramus, quoniam per eas perfectum sensum auditor concipit, ita vt nihil aliud expectet, vt percipiat loquentis sensum vel affectum. At vero simplex oratio subiunctiui modi non est perfecta, verbi gratia, *si Petrus disputaret*, & *cum disputarem*. Si autem dixeris. *Si Petrus disputaret, efficeretur doctus*, iam tota illa oratio perfectissima est.

Multiplex diuisio orationis.

Secunda diuisio est orationis perfectæ in *enũciationem*, seu *propositionem*, & in *orationem perfectam*, quæ non est propositio, qualis est: *Petre curre.* Propositio, vel enũciatio, *est oratio, verum, vel falsum significans.* Hanc appellat *Aristoteles orationem enunciatiuam*: alias vero orationes quantumlibet perfectas, in quibus non est veritas vel falsitas, ad Dialecticum pertinere negat: sed Rhetoricæ vel Poeticæ consideratio-ni relinquendas esse censet. Moderni Dialectici diffinitioni propositionis adiiciunt particulam, *Indicando.* Sed ea particula superflua nobis videtur. In primis, quia nulla simplex oratio significat verum vel falsum, quin sit indicatiui modi. Deinde quia si propositio diffinitur vt commune genus respectu simplicis propositionis, quæ dicitur cathegorica, & respectu propopositionis hypotheticæ, non recte diffinitur cum additione illius particulę, *indicando.* Quoniam hæc propositio, *si Petrus disputaret, esset doctus*, significat verum vel falsum, & non indicando.

Vt

Vt igitur diuiſio, quæ facienda eſt propoſitionis in *Cathegoricam* & *hypotheticam*, ſit bona, ſecludenda eſt illa particula, *indicando*, à diffinitione propoſitionis. Ex dictis ſequitur falſum eſſe, quod quidam ex noſtris doctiſſimus dixit, quod quemadmodum omnes caſus eiuſdem nominis cenſentur idem nomen, quia non differunt niſi in modo ſignificandi Grammaticali: ita omnes caſus eiuſdem verbi ſignificant idem, & non differunt niſi ſecundum conſiderationem Grammaticalem. Ex quo rurſus, quod peius eſt, intulit, has orationes, *Petrus diſputat*, *Petre diſputa*, *Petrus diſputares*, idem ſignificare: quia partes idē ſignificant, & nihilominus ſolam primā eſſe propoſitionē, propter modū ſignificandi indicatiui modi. Nos autem dicimus, quod quanuis caſus nominis & verbi nō differant quantum ad Cathegorematicam ſignificationē, tamē modus ille ſignificandi eandē rem non ſolum pertinet ad Grammaticam conſiderationē, propter cōgruitatem ſermonis

ſed etiam ad Dialecticam, quatenus ex illo differenti modo conſurgit in cõpoſitione orationis veritas aut falſitas. Neq; enim valet illa conſequentia, Partes orationis ſingulæ idem ſignificant, ergo tota ipſa oratio idem ſignificat. Nam partes harum orationum, *Equus eſt homo, Equus eſt hominis*, idem ſignificant: & tamen ipſæ orationes non idem ſignificant, cum altera ſit vera, & altera falſa. Ratio huius eſt, quia veritas, vel falſitas, quæ eſt in compoſitione, non ſolum conſurgit ex ſimplici ſignificatione partium, ſed etiam ex compoſitione. Hoc documentũ manifeſtius erit in ſequentibus. Falſum igitur eſt modum ſignificandi verum, vel falſum ad Grammaticalem conſiderationem pertinere: cum nihil ſit magis proprium Dialectico, vt *Ariſtoteles* inſinuat, quam in oratione talem modum ſignificandi conſiderare.

Denique circa modum ſignificandi vere vel falſe, ſiue verũ, vel falſum aduertat nouitius Dialecticus, non quomo-

quomodolibet oratio ſignificet verum vel falſum, ſtatim propoſitionis rationem in ea inueniri. Nam hæc oratio: *Verum vel falſum*, ſignificat verum vel falſum, & tamen non eſt propoſitio.

Dicendum igitur eſt, ſignificacare verum vel falſum, prout in diffinitione propoſitionis ponitur, intelligendum eſſe non in actu ſignato, ſed in actu exercito. Id quod *Ariſtoteles* inſinuauit dicens. *Eſt oratio in qua verum vel falſum eſt.* At vero in illa oratione, *verum vel falſum*, non inuenitur, verum vel falſum, ſicut in hac dictione, *Homo*, quanuis ſignificet hominem: nõ inuenitur humana natura. Et hoc eſt quod diximus, orationem debere ſignificare verum vel falſum in actu exercito, vt ſit propoſitio. Nec ſufficere, eſſe ſignum veri vel falſi, quod in alio eſt. Et quanuis verum vel falſum ſit formaliter in compoſitione mentis, tamen quia compoſitio vocalis exprimit mentalem orationem, conſideratur quaſi vna propoſitio cũ illa,

& dicitur vera vel falsa ab eo, quod res est, vel non est.

CAP. III.

De multiplici diuisione propositionis.

Multiplex diuisio propositionis.

PRima diuisio enũciationis seu propositionis ab *Aristot.* facta *lib.*1.*Periher.* quam *D. Thom.* explicat *lectione* 8. est huiusmodi. *Est autem*, inquit, *vna prima enunciatiua oratio affirmatio, deinde negatio. Cæteræ vero omnes coniunctione sunt vnæ.* Hæc Aristoteles. Quibus verbis, vt ait *D. Thomas*, sub breuiloquio duas diuisiones enunciationis complectitur. Quarum vna hæc est: *Quædam enunciatio est vna simplex, quædam est coniũctione vna.* Altera vero subdiuisio simplicis enunciationis est, in *affirmationem* & *negationem*. Et hanc diuisionem visus est *Aristoteles* priore loco collocasse: sed reuera prior diuisio est in *enunciationem simplicẽ* & *compositam*. Et simplicem diuisit in *affirmationem* & *negationem*. Quare Moderni merito

merito prius diuidunt propositionē, in *cathegoricam* & *hypotheticam*, id est, in *simplicē* & *compositam*. Cathegorica est illa, *quæ habet subiectum & prædicatum & copulam tanquam partes principales sui.* Vt, *homo est albus, homo disputat.* Subiectum quidem dicitur illud, *quod reddit suppositum verbo & de quo aliquid affirmatur, vel negatur.* Prędicatum vero est illud, *quod de subiecto affirmatur vel negatur.* Copula vero aliquando est distincta à subiecto & prædicato, vt in hac oratione, *Homo est animal:* aliquando vero eadem copula est simul prædicatum, vt *Homo disputat.* Verbum enim adiectiuum significat vnitiue, & simplici conceptu prædicati locum tenere potest & seipsum vnire subiecto. Tales igitur propositiones appellantur cathegoricæ, id est, prædicatoriæ; quia in illis vnum prædicatur de alio. Reliquæ vero vocantur hypotheticæ & ab *Aristotele* dicuntur coniunctione vnæ.

Est itaq; hypothetica non simplex affirmatio vel negatio, sed constituta oratio

oratio ex duabus saltem cathegoricis aut ex duabus orationibus, in quarũ coniunctione resultet verum vel falsum, quamuis illæ non sint veræ vel falsæ. Sit exemplum vtriusque. Tota hæc oratio: *Petrus disputat, & Paulus currit*, est vna oratio coniunctione, in qua est verum vel falsum non solum in singulis cathegoricis, sed etiam in tota hypothetica quæ denotat simul *Petrum disputare*, & *Paulum currere*. Est alterum exemplum. In hac oratione, *si Petrus volaret, haberet alas*, non inuenitur verum aut falsum in singulis orationibus coniunctis, sed in tota hypothetica, in qua ratione coniunctionis resultat vnum verum vel falsum. Diffinitio itaque propositionis hypotheticæ non est præcise componi ex duabus cathegoricis, sed vel ex cathegoricis, vel ex aliis orationibus, quæ coniunctione adunatis continent verum vel falsum, vt in exemplo posito resultat vnum verum, imo & necessarium, *si Petrus volaret, haberet alas*.

Occasione huius diuisionis quæ-

stio

ſtio valde metaphyſica quanuis non aliena à Dialectico ſolet diſputari. An propoſitio ſit proprie genus, vt diuiditur in cathegoricam & hypotheticam. Ratio dubitandi eſt, quia genus cum diuiditur in ſpecies debet ſimpliciter conuenire ſingulis ſpeciebus, ſicut *animal* ſimpliciter conuenit *homini* & conuenit *equo*. At vero Hypothetica non eſt ſimpliciter propoſitio, cum non ſit ſimpliciter vna propoſitio, ſed ſecundum quid, ſcilicet coniunctione vna. Hanc quęſtionem diſputat *D. Thom.* vbi ſupra, & tandem concludit tres modos enuntiationis poſſe conſiderari: nam quædam eſt ſimpliciter vna, in quantum vnum ſignificat. Et quædam eſt ſimpliciter plures, in quantum plura ſignificat, & ſecundum quid vna, in quantum eſt cõiunctione vna. Quædam aliæ ſunt, quæ neque ſimpliciter ſignificant vnum, neque coniunctione aliqua vniuntur. Exemplum primi, *Homo eſt animal*. Exemplum ſecundi, *Petrus currit*, &, *Paulus diſputat*. Exemplum tertii,

Petrus

Petrus currit, Ioannes ambulat, Paulus disputat. Quæ tres propoſitiones neque in voce, neque in mente coniunguntur coniunctione ſubintellecta, alias conſtituerent vnam hypotheticam. Coniunctionem vero appellamus nõ ſolum hanc dictionem, *&*, ſed etiam omnem illam quam *Grammatici* coniunctionem appellant, vt, *vel, ſi, Ergo,* & aliȩ, quæ hypotheticam propoſitionẽ conſtituunt. Adnotat etiam *D. Thom.* Ariſtotelem quatuor poſuiſſe differẽtias. Nam aliquando dicitur enunciatio plures, quæ æquiuoca eſt, & multa ſignificat abſque coniunctione, vt *canis eſt ſubſtantia.* Et hæc differentia cũ aliis tribus ſuprapoſitis efficit quaternarium numerum.

De hac quæſtione dicam breuiter, ꝙ ſentio: exiſtimo enim omnẽ propoſitionẽ hypotheticã ſi de vnitate artificiali formaliter loquamur eſſe vnam orationẽ & enunciationẽ ſimpliciter loquendo, dũmodo ſit vniuoca. Nam de æquiuoca conſtat ſecundũ *Ariſtot.* eſſe formaliter plures, licet materialiter,

ter,& Grammaticaliter vna videatur. Neq; hæc ſententia eſt contra *D. Thomã*, vt aliqui eius verba ſuperficialiter conſiderantes arbitrantur. Pro cuius intelligẽtia ſuppono cõmune fundamentum. Res cõparatione diuerſorũ generum habere nunc vnitatẽ, nunc pluralitatẽ. v. g. *ſex homines* in genere ſubſtantię non vnitatẽ ſed ſimpliciter pluralitatẽ habẽt. Si autẽ conſiderentur ſub genere quantitatis diſcretæ, ſunt vnum ſimpliciter, quia ſunt vnus ſenarius conſtitutus, ſexta vnitate. Quocirca dixit Ariſtoteles: *Bis tria non ſunt ſex*. Vbi nõ loquitur materialiter, ſed formaliter de ſenario, qui non cõponitur formaliter ex duplici ternario, neq; ex quaternario & binario. Inſtar huius in præſenti dicimus de vnitate vel pluralitate orationis & propoſitionis. Poteſt enim oratio vel propoſitio dupliciter cõſiderari; vno modo ſecundũ eſſe reale, quod habet, altero modo ſecundum rationẽ ſignificationis, verbi gratia hæc oratio, *Homo alb⁹*, ſecundum eſſe reale & phyſicum non

eſt vnum ſimpliciter, ſed duæ voces. Si autem conſideretur ſecundum ſignificationem totius complexi, vna oratio eſt & vnum ſignum ratione complexionis& coniunctionis,quam inter ſe habent illæ voces artificioſe coniunctæ.Sed contra. Partes illius orationis ſignificant, ergo nõ eſt vnum ſignum ſimpliciter, ſed duo ſigna.

Reſpondetur,quod etiã in ſignis eſt duplex cõſideratio. Poſſunt enim cõſiderari, vt materialiter ſe habeat ad cõpoſitionem tertii ſigni artificioſam, ex qua reſultat vnũ ſignum ſimpliciter attificioſe conſtitutum: de cuius ratione eſt, vt habeat partes materialiter, quarum quælibet ſit ſignum, & nihilominus vnitatem habent artificioſa coniunctione, ſicut *domus* habet partes artificioſas componẽtes vnum perfectum artificium.

Sic etiam hæc eſt vna oratio, *Homo iuſtus eſt homo ſapiens*, & tamen conſtat ex duplici oratione tanquam ex ſubiecto, & prædicato materialiter componentibus illam, in qua eſt ſignificatio

tio veri vel falsi vnica, quæ non est in singulis partibus. Hinc ad vnitatem propositionis hypotheticæ intelligẽdam patet via. Nam quemadmodum, *homo iustus est homo sapiens*, est simpliciter vna oratio, sic est vna propositio, quanuis materialiter constet ex duabus orationibus: ita etiam hæc hypothetica, *Petrus currit*, vel, *Petrus non currit*, est formaliter vna propositio, quãuis materialiter constet ex duabus. Non enim illa propositio hypothetica dumtaxat significat duo vera vel falsa partialia, vel duo contingentia, sed insuper significat vnum verũ necessarium simpliciter. Quod fieri non posset sine vnitate significationis totius. Similiter hæc propositio, *Petrus currit*, &, *Petrus non currit*, significat vnũ falsum impossibile, & tamen constat ex duabus propositionibus partialiter significantibus aliquid possibile. Et hæc conditionalis: *Si homo volat, habet alas*, significat vnum necessarium significatione totius, & tamen materialiter est composita ex duabus

propositionibus impossibilibus, sicut vice versa hæc propositio est impossibilis: *Si petrus est albus, Petrus disputat*, & tamen constat ex duabus propositionibus veris, ergo necesse est considerare vnitatem significandi in tota hypothetica ex artificiosa coniunctione consurgere Neque *D.Thomas* contrarium sentire potuit, qui *in 3.par.* concedit, sacramentum Eucharistiæ esse vnum sacramentum simpliciter, quanuis constet ex duplici materia & duplici forma materialiter, quia vtraque pars cōstituit artificiose ex diuina institutione vnum signū spiritualis refectionis. Cum igitur, inquit vbi supra, Hypotheticam esse vnam secundum quid in quantū est coniūctione vna, intelligendus est loqui de vnitate simplicitatis, sic enim hypothetica nō est vna simplex ꝓpositio, sed secundū quid. Sed si loquamur de vnitate artificiosæ significationis vna est dicenda simpliciter ꝓpositio & vna oratio: sicut & syllogism⁹ est oratio. Hæc nostra doctrina explicatur optimo exemplo.

Si quis

Si quis diuidat numerum in numerum simplicem & numerum compositum, & numerus simplex sit, qui non componitur ex numeris, vt binarius & ternarius, numerus vero compositus sit, qui componitur ex numeris, vt quaternarius & reliqui, certum est reliquos numeros singulos esse simpliciter vnos quanuis componantur ex numeris, non autem habēt vnitatem simplicitatis, eo quod sunt compositi ex aliis numeris materialiter. Huic doctrinæ consonant verba *Aristot. lib.* 1. *Periher. lectione* 8. *apud D. Thom.* Est autem enunciatiua vna oratio, aut quæ vnū significat, aut ea, quæ cōiunctione est vna. Plures vero ea, quæ plura & non vnum significat, aut ea, quæ caret coniunctione: Hactenus de prima diuisione.

Altera diuisio cathegoricæ enunciationis est in *affirmatiuā* & *negatiuam* vel *in affirmationem* & *negationem*, vt loquitur *Arist.* Affirmatiua quidem est, *in qua prædicatū affirmatur de subiecto*, vt, *Homo disputat.* Negatiua est, *in qua præ-*

dicatum negatur de subiecto, vt *Homo non disputat*. Hæ diffinitiones seu potius etymologię notissimę sunt etiã Grammaticis. Et quidem in cathegoricis de simplicibus extremis facile est discernere inter affirmatiuam & negatiuam. Sed vbi contingit inueniri in vna cathegorica duo verba, necesse est obseruare, vtra sit principalis copula & respectu illius debet sumi iudicium de qualitate propositionis, an sit affirmatiua vel negatiua. Est exemplum in hac, *Petrus qui non currit est albus*, quæ simpliciter est affirmatiua, quia principalis copula, qua coniungitur prædicatum subiecto, non afficitur negatione. Alia vero copula cum suo relatiuo est pars subiecti, ac si diceres, *Petrus non currens est albus*. Sunt autem aliæ propositiones cathegoricæ, in quibus sunt duę copulę æquales, verbi gratia, *Petrus disputat & non est albus*, & huiusmodi dicuntur à Modernis mixtæ qualitatis formaliter & expresse, quia partim sunt affirmatiuę & partim negatiuæ. Veruntamen eas rursus

rursus diuidunt in *virtualiter affirmatiuas*, & *virtualiter negatiuas*. Virtualiter affirmatiua est, *quæ per bonam cõsequentiam de se infert vnam pure affirmatiuam*, vt illa; *Petrus non disputat, & est albus*, infert istam, *ergo Petrus est albus*. At vero virtualiter negatiua est, *quæ per bonam consequẽtiam infertur ex vna pura negatiua*, v. g. hęc, *Petrus nõ disputat*, vel, *est albus infertur*, ex hac. *Petrus non disputat*. Ratio huius differentię est, quia proprietas affirmatiuæ enuntiationis est ponere aliquid in esse, sed negatiuæ proprietas, est nihil ponere in esse: ergo propositio, quæ de se infert vnam affirmatiuam, merito appellatur virtualiter affirmatiua: quia si consequens ponit aliquid in esse, necesse est vt antecedens id ipsum contineat, alias in bona consequentia daretur antecedens verum & consequens falsum: siquidem consequens requireret plus ad sui veritatem, quam antecedens. Rursus propositio quæ infertur ex vna pure negatiua, censenda est virtualiter negatiua: quia cum antecedens

 nihil

nihil ponat in esse, necesse est vt neq; consequens ad sui veritatem amplius requirat, quam antecedens, alias daretur antecedens verũ & consequens falsum.

Sed profecto huiusmodi propositiones ad hypotheticas facile reuocari possunt. Nunc autem de sola cathegoricæ propositionis qualitate cum *Aristotele* decernimus. De qualitate vero hypotheticæ propositionis prædicta regula obseruanda est, vt ea dicatur virtualiter affirmatiua, quæ infert vnam pure affirmatiuam, & ea dicatur virtualirer negatiua, quæ infertur ex vna pure negatiua. Si autem loquamur formaliter de qualitate hypotheticæ certe *Aristoteles* non aliam qualitatem agnouit, quam quæ est in cathegoricis. Nihilominus quibusdam modernis placuit eas hypotheticas affirmatiuas vocare, quarum principalis copula non negatur, eas vero negatiuas, quarum principalis copula negatione afficitur. Exemplum primi. *Homo non disputat*, &, *equus non currit*, affir-

affirmatiua est secundum illos, quia copula principalis, quæ est cōiunctio, *&*, non afficitur negatione, quanuis vtraq; copula cathegoricarū̃ negetur. Exemplū̃ secū̃di. *Non omnis homo nō disputat*: vel *Petrus nō currit*, est negatiua, quia copula principalis, vel afficitur negatione posita in principio totius.

Veruntamen hoc documētum falsum existimamus. Primo quia qualitas affirmationis vel negationis ꝓpria est copulæ verbalis. Deinde in exēplis positis ostendo falsum esse ꝙ aiunt. In primo quidē exemplo quia illa hypothetica copulatiua nihil ponit in esse, scilicet, *Homo non disputat, & equus non currit*, imo æquiualet huic: *Non omnis homo disputat*, vel, *omnis equus currit*, (suppono enim negationem ferri in totam hypotheticam) quam ipsi dicunt esse pure negatiuam, eo quod copula principalis, *vel*, negatur. Similiter in secundo exemplo est æquiualentia, cum ista pure affirmatiua, *Aliquis homo disputat* &, *Petrus disputat*. Etenim negatio illa posita in principio

totius hypotheticæ mutat, *vel*, coniunctionem in, *&*, cum sit negatio malignantis naturæ, vt postea videbimus: vnde illam particularitatem, *vel*, mutat in vniuersalitatē, *Et*, & hoc fortassis est, quod moderni dicunt, quod negatur illa copula, seu coniunctio hypotheticæ, videlicet quatenus negatio permutat illam quantum ad quantitatem, sed certe negatio non mutat qualitatem copulatiuæ vel disiunctiuæ per hoc, quod attingat ad coniunctionem. Secus autem in hypotheticis illatiuis, in quibus, etiam si vtraque pars sit negatiua, potest illa hypothetica dici affirmatiua, vt ista, *si homo non est animal, homo non est rationalis*, affirmat esse bonam consequentiam, quanuis vtraque pars negatiua sit. Et sic in huiusmodi hypotheticis habebit verum regula modernorum: nam & hæc propositio est negatiua, *Non si homo est sensibilis, homo est rationalis*, quanuis vtraque cathegorica sit affirmatiua, sed sufficit, quod negatio feratur in coniunctionem illatiuam,

Si,

Si, Neque enim negatio negat hominem esse sensibilem, neque negat esse rationalem, sed duntaxat negat bonitatem consequentiæ. Idem dico de ista; *Non quia homo est risibilis, homo est rationalis*, quæ pure negatiua est: non enim negat hominem esse risibilem, neque negat esse rationalem, imo neque bonitatem consequentiæ, sed duntaxat causalitatem antecedentis supra consequens.

Denique de quantitate cathegoricarum enunciationum parum nobis nunc dicēdum est. Considerant enim Dialectici tres differentes interrogationes fieri posse circa enũciationem. Prima quidem. *Quænam sit enunciatio*? Et respondendum est; *cathegorica* vel *hypothetica*. Secunda vero interrogatio est, *Qualis sit propositio*? Et respondendũ est, *Affirmatiua* vel *negatiua*. Tertia tandem interrogatio est, *quanta sit enunciatio*? Et respondendum est. Est *vniuersalis* vel *particularis*, vel *indefinita*, vel *singularis*.

Vniuersalis quidem est, *cuius subie-*

ctum vel pars subiecti in fronte propositionis posita afficitur syncathegoremate vniuersali, vt, *Omnis homo disputat, Nullus homo est albus, Cuiuslibet hominis Brunellus currit.* Sunt autem signa vniuersalia, quæ distribuunt terminum communem pro singulis significatis, pro quibus accipitur secundum exigentiam copulæ.

Particularis vero propositio est, *cuius subiectum est terminus communis signo* particularizāte determinatus, vt, *Aliquis homo currit: Alicuius hominis Brunellus currit.* Indefinita autem est, *cuius subiectum est terminus communis nullo signo affectus*, v. g. *Homo currit, Hominis Brunellus est albus.* Singularis deniq; ꝓpositio est, *cuius subiectum vel pars subiecti in propositionis fronte est terminus singularis vel communis determinatus syncathegoremate singularizante*, verbi gratia, *Petrus currit, Petri equus currit. Hic homo currit, Huius hominis equus currit.* Omnes istæ enunciationes sunt singulares.

Cæterum vtrum quando subie-

ctum,

ctum, siue sit terminus communis, siue singularis, supponit simpliciter, vt in hac, *Homo est species*, sit dicenda illa enunciatio vniuersalis, vel indefinita, in libro sequenti dicendum est; nunc autem existimo prædictam diuisionem esse intelligendam, quando subiectum supponit personaliter.

Hactenus de primo libro.

LIBER

LIBER SECVNDVS, DE PROPRIETATIBVS logicalibus quæ accidunt termino posito in propositione.

Tractatus vnicus.

Cap. I.

Riſtoteles *Lib.* 1. *Periher.* poſt inſinuatam qualitatem & quantitatem propoſitionum, ſtatim acceſſit ad comparationem vnius propoſitionis cum altera ſecundum oppoſitionem. Sed nobis viſum eſt cum Modernis prius de proprietatibus extremo-

tremorum propositionis, quæ consequuntur ipsa extrema, quatenus in propositione collocantur, in qua est acceptio & vsus terminorum, agere. Hæ proprietates sunt quatuor. *Suppositio, Ampliatio, Restrictio, & Appellatio.* Atqui in hoc primo capite de suppositione, quid sit, & quotuplex sit, dicendum est.

Notandum est in primis, acceptionem termini, esse aliquid vniuersalius respectu prædictarum quatuor proprietatum, non tamen dici proprietatem termini in propositione positi, quoniam acceptio termini nihil aliud est, quam poni in propositione, & vniri verbo pro suo significato. Nam extra propositionem significat quidem omnis dictio, sed extra propositionem non accipitur, sed cum est in illa & vnitur verbo pro suo significato, tunc accipitur.

Hoc supposito: suppositio sic diffinitur. *Suppositio est acceptio termini pro aliquo, de quo verificatur.* In qua diffinitione loco generis ponitur acceptio termini, *Definitio suppositionis.*

termini, loco vero differentiæ ponitur pro aliquo de quo verificatur. Contingit enim terminum accipi: quia vnitur verbo pro suo significato, vt si dicas, *Chimera currit*, chimera accipitur, sed non supponit pro suo significato: quia non verificatur de illo. Est enim verificari terminum quando res illa, quam significat, & pro quo accipitur, existit à parte rei secundum exigentiã differentię temporis importatæ per verbum. Vnde in hac propositione: *Antichristus fuit*, subiectum quidem accipitur pro suo significato: sed non supponit pro illo, quia de illo non verificabitur secundum differentiam temporis illius verbi, *fuit*. Sed in hac, *Adam fuit*, subiectum supponit: nam accipitur pro Adam, de quo verificatur, hæc enim est vera demonstrato Adam ad intellectum, hoc est, vel fuit Adam.

Quid sit verific.

Nota secundo nouitie, circa prędictam diffinitionẽ, nihil referre vel impedire, vt terminus dicatur supponere, q̀ propositio in qua ponitur, sit vera vel

vel falsa. In hac enim propositione, *homo est lapis*, vtrumque extremum supponit: quia vtrumque accipitur pro suo significato, de quo verificatur, scilicet, lapis de lapide existente, & homo de homine. Est tamen falsa, & impossibilis propositio illa, quia extrema non possunt pro eodem verificari, quod est necessarium ad veritatem affirmatiuæ propositionis. Neque intelligas, cum in diffinitione dicitur, pro aliquo de quo verificatur, esse necessarium, vt in ipsa propositione, in qua supponit, exerceat verificationem de suo significato: Sed sufficit, quod possit, secundũ exigentiam copulæ illius propositionis actualiter verificari de suo significato, ostenso per pronomẽ demõstratiuum, *Hoc*, à parte subiecti, & prædicatum vel subiectum illius propositionis, *homo est lapis*, à parte prædicati, vt si dicas, *hoc est lapis*, demonstrando aliquod significatum lapidis. Et vt in summa dicam, terminum verificari est vere affirmari de suo significato secũdum exigentiam diffe-

differentiæ temporis importatæ per verbum enunciationis, ostendendo pronomine demonstratiuo significatum termini.

Sed caue ne in tali verificatione varietur aliqua de proprietatibus Logicalibus, vel contingat æquiuocatio, verbi gratia, in hac propositione, *homo est pictus*, subiectum quidem supponit, sed si velis verificare subiectum ostendens imaginem hominis, & dicas, hoc est homo, æquiuocatio est: quia terminus, *homo*, per se sumptus stat pro famosiori significato. Quare verificatio illius subiecti debet ita fieri, demonstrata pictura, & dicendo, *hoc est homo pictus*. Similiter cum dicis, *homo est nomẽ*, subiectum quidem supponit, sed quia materialiter supponit; non poteris verificare subiectum dicens, *hoc est homo*, sed verificabis, si dicas ostensa scriptura vel voce, *hoc est dictio homo*.

Aduertunt etiam moderni, quod cum dicimus terminum accipi, & vniri verbo pro suo significato, intelligendum

gendum esse vel pro se ipso, ne excludamus acceptionem vel suppositionem materialem terminorum, qui pro se ipsis interdum vniuntur verbo ac si essent propria sui nomina, superfluum enim esset ipsis nominibus alia nomina imponere: nam per se ipsa in vsum enunciationis veniunt, vt de illis aliquid affirmetur vel negetur. Vt v. g. cum dicimus, *homo est dictio bissyllaba*, nihil minus præstat ad rationem subiecti ipsamet dictio, *homo*, quam si imponeres illi nomẽ distinctum. Imo vero si res ipsæ per se possent vniri verbo, frustra illis nomina imponerẽtur. Sed quia hoc per se ipsas præstare non possunt opus habent substitutis: In mente quidem conceptibus, in quibus sunt res in esse intelligibili, & exterius in vocibus aut scripturis, quibus & ipsi conceptus exprimuntur, & res ad placitum significantur. Quocirca proprius loqueremur, si diceremus voces supponi, & substitui pro rebus conceptis, quam cum dicimus supponunt; sed loquẽdum est vt plu-

res, sicut & in multis aliis libēter scholæ dictionem amplectimur.

Denique aduerte, nos etiam in diffinitione suppositionis modernis morem gerere voluisse. Etenim antiquiores duntaxat nomen substantiuum supponere dixerunt, adiectiuum vero negauerunt supponere: quanuis vniatur verbo pro suo significato, de quo verificetur. Et ideo Petrus Hispanus in diffinitione suppositionis dixit; *suppositio est acceptio termini substantiui*, vt excluderet adiectiuum. Nam vt supra ex doctrina *D. Thomæ* retulimus *in capite de Nomine*: Adiectiuum non affert secum suum suppositum, sed dū adiectiue accipitur, applicat suum significatum formale ad suppositum substantiui. Quæ doctrina pro locutionibus in mysterio Trinitatis necessaria est; Nam *D. Thom.* 1.*p.q.*39. docet falsam esse hanc propositionem, *essentia generat*, quia verbum: *Generat*, est adiectiuum, neque habet per se suum suppositum, alias esset vera illa propositio: quia faceret hunc sensum:

Essen-

Essentia est res generans, quæ propositio Catholica est, cum illa altera sit hæretica, quia in illa denotatur, quod diuina essentia aliquid à se distinctũ producit. Sed de hoc alias.

Nunc autem sufficiat nouitiũ Dialecticũ nosse differentiã loquendi de suppositione inter modernos, & antiquiores. Nos autem de suppositione non tam stricte loquimur, cũ dicimus in hac propositione, *homo est albus*, extrema supponere pro eodem. Quia vniũtur verbo pro suis significatis, de quibus verificantur. Si tamen strictius loqui velis de suppositione, dices subiectum illud supponere, prædicatum vero non supponere, sed verificari. Neque tamen hic intelligas nomine suppositi illud duntaxat, ꝙ substantiale est, & per se subsistens: Non enim de physico supposito nunc loquimur, sed de re, pro qua terminus accipitur, & plenarie substituitur: vt de illa possint affirmari vel negari, quæ rei cõueniunt, vel non conueniunt, siue actiones, siue passiones sint, v. g. hoc nomẽ,

Albedo, supponit pro suo supposito, quia mediate hac voce poteris enunciare de albedine esse intensam vel remissam, & disgregare visum. At hoc nomen, *humanitas*, quamuis significet naturam, quæ habet physicum suppositum, in quo subsistit, non tamen supponit pro illo, sed pro ipsa natura humana in abstracto, quæ est suppositum Dialecticum respectu illius termini *humanitas*. Sed hic terminus, *homo*, propter modum significandi in concreto importat habentem humanitatem, tanquam physicum suppositum humanitatis, & etiam suppositum Dialecticum, quia pro illo substituitur ad enunciandum de homine actiones vel passiones sibi conuenientes.

Ex hac doctrina poterit Theologus rationem reddere, quare hæc sit vera, *Pater generat*, & hæc falsa, *Paternitas generat*, & hæc vera, *Deus generat*, & hæc falsa; *Deitas generat*, cum tamen paternitas, & pater, Deus & Deitas ad inuicem verificetur. Nihilominus propter

pter diuersum modum significandi, neque Pater supponit pro Paternitate, neque Paternitas pro Patre, neque Deitas pro Deo, neque pro habente Deitatem. Vnde quia veritas enunciationis, quæ est in compositione, consurgit in mente non solũ ex identitate rerum in se ipsis, sed etiam ex compositione extremorum in intellectu nostro, hinc fit, vt illa sit falsa, *Deitas generat*, & hæc vera, *Deus generat*. Hæc dixerim, vt Dialecticæ præceptores aduertant, quantum intersit ab initio in huiusmodi proprietatibus Logicalibus Tyrones erudiri, ne postea in grauioribus disciplinis ignorantia Dialecticæ aberrent.

Cap. II.

De diuisione suppositionis prima.

PRima suppositionis diuisio est in suppositionem *propriam*, & in suppositionẽ *impropriam*. Suppositio propria *est acceptio termini, pro aliquo, quod* *Suppositionis diuisio.*

proprie significat. Vt, *Leo*, in hac enunciatione, *Leo est fortissimus bestiarũ*, supponit proprie. Suppositio vero impropria *est acceptio termini, pro aliquo, quod improprie significat.* Vt in hac propositione. *Vicit Leo de tribu Iuda.*

Ad intelligentiam huius diuisionis explicemus, quid sit significare proprie, & quid improprie. Vbi aduerte illa aduerbia, *proprie*, & *improprie*, non determinare verbum significat, quãtum ad rationem formalem significandi, quæ explicatur in diffinitione signi. Hæc enim ratio consistit in hoc, quod res sensibilis præexistente cognitione sui aliquid aliud à se repræsentet. Quocirca omne signum proprie significat secundum hanc rationem. Sed in præsenti diuisione, cum dicitur, *pro eo, quod proprie vel improprie significat*, intelligendum est ex parte rei significatæ. Quando enim terminus accipitur pro re, ad quam significandam ex primæua impositione institutus est, tunc dicitur accipi pro eo quod proprie significat. Quando vero acci-

accipitur pro aliqua re, ad quam significādam propter aliquam similitudinem cum primæuo significato extenditur, tūc supponit improprie pro re, quam improprie significat: quia res illa improprie est id, quod terminus ex primæua institutione significat. Et in hoc cōsistit, tota ratio improprietatis suppositionis.

Ex dictis sequitur, hanc primam diuisionem suppositionis, non esse analogi in analogata, sed vtrumque membrum diuisionis est simpliciter, & vere & vniuoce suppositio: quia est simpliciter acceptio termini pro aliquo, de quo verificatur.

Quæri solet circa suppositionem impropriā, an omnis locutio figurata apud Latinos contineat suppositionē impropriam? Cui quæstioni breuiter occurrimus negātes vniuersaliter esse verum, quod quęritur. In primis, quia figurata locutio est apud Latinos, quę fit per Onomatopœiam, quando prolatio vocum consonat cum re significata, vt cum dixit Virgilius, Clamorq;

virum clangorque tubarum, & tamen hic nulla est impropria suppositio. Similiter Antonomasia figurata locutio est, & tamen nihil improprietatis habet, vt quando *Philosophus* accipitur pro *Aristotele*, & *Apostolus* pro *Paulo*, ex accommodatione vsus, propter excellentiam rei significatæ, quæ inuenitur in *Aristotele*, & in *Paulo*. Neque enim hæc locutio destruit proprietatẽ suppositionis termini communis magis, quam si diceres, *hic Philosophus, hic Apostolus*. Reliquas vero figuratæ locutionis species Latinæ linguæ præceptoribus relinquimus.

Quæstio altera est; An suppositio impropria inueniatur in mente? Ad quã omnino negatiue respondemus. Et miror viros alioquin doctos opinatos fuisse impropriam suppositionem in mentis conceptu posse reperiri. Inprimis probatur hoc esse impossibile, quia per nullum mentis conceptum potest intellectus cognoscere, nisi rẽ cuius ipse conceptus expressa, & naturalis similitudo est. Neq; enim conceptus

ceptus ex instituto transferri potest ad aliquid aliud repręsentandum pręter rem, cuius est formalis & naturalis similitudo. Deinde si qua via id fieri posset maxime mediãte discursu quo ex cognitione vnius solet homo moueri in cognitionem alterius, sed hic discursus non mutat prioris cõceptus repræsentationẽ, sed in alterum conceptũ peruenit, qui etiam naturaliter repræsentat id ipsum, pro quo nomen vocale improprie supponit. Existimo autem idcirco falsos fuisse, qui oppositum opinantur: quia in huiusmodi locutionibus impropriis intelligendis sæpe vtimur phantasmatibus rerum, quas ipsę voces proprie, vel improprie significant. Et quidem ex comparatione vnius phantasmatis cum altero peruenimus ad formandum in mente vnum conceptũ connotatiuum, qui formaliter & naturaliter repræsentat rem, quam vox improprie significare dicitur, connotando inquam respectum aliquem similitudinis, vel proportionis ad rem, quam ex primæua

impositione eadem vox significat vt v. g. in illa locutione Virgiliana, *post aliquot, mea regna videns, mirabor aristas.* Vbi *aristas* accepit pro annis, quia quotannis terra opportuno tempore aristas profert. In qua locutione impropria intelligenda vtimur phantasmate aristæ annualis, & consideramus singulis annis terram aristas producere, & inde formamus cõceptum annorum non absolutum, sed connotatiuum, propter affinitatem cum vicissitudine productionis annalium aristarum.

Hæc omnia breuissime exercet intellectus, & delectatur homo huiusmodi locutionibus magis, quam si absolute diceret Poëta. *Post aliquot annos mea regna videns, mirabor.* Et ratio est, quia valde naturale est homini diuersarum rerum comparatione subobscure aliud inuenire, quam primitus ipsæ voces repræsentẽt. Et idcirco huiusmodi locutionibus frequentius Poetæ, ac Rhetores vtuntur, vt auditores delectatione afficiant. Sed Philosophos

losophos ac Theologos, multo autem minus Dialecticos figuratæ locutiones decent. Quorum est veritatem syncere, & breuiter propriis locutionibus asserere.

Cap. III.

De diuisione suppositionis propriæ.

IMpropria suppositione relicta, quæ parum ad institutum Dialecticum attinet, deinceps propria suppositio diuiditur in *materialem simplicem*, & *personalem*. Suppositio materialis *est acceptio vocis vel scripturæ pro se*, vt, *homo est nomen*: vbi subiectum non pro significato, sed pro ipsa voce significante accipitur. Quamuis enim voces proprie loquendo non significent se, tamen hoc est illis peculiare, vt taliter se repræsentent, vt ipsismet in enunciatione vtamur non minus, quam si essent nomina ꝓpria sui. Quem vsum etiam præstant voces non significatiuæ. Vt cũ dicis, *Blitiri est trissyllabũ.* Neq; talis suppo-

Quid suppositio materialis.

suppositio dicenda est impropria: est enim acceptio vocis pro eo, quod proprie repræsentat. Hanc suppositionem materialem ex antecedentibus, & sequentibus facile dignoscet Dialecticus. Suppositio vero simplex à quibusdam diffinitur cum Petro Hispano, *acceptio termini communis pro re vniuersali.* Vt cum dicimus: *homo est species in genere animalis.* Sed hæc diffinitio aliis non placet, quia non conuenit termino singulari, qui potest simpliciter supponere, vt in hac propositione: *Petrus est indiuiduum.* Nobis etiam displicet illa diffinitio, nõ solum quia excludit terminum singularem: sed quia non satis explicat rationem simplicis suppositionis, cum inquit, *est acceptio termini communis pro re vniuersali.* Est enim magis confusa hæc diffinitio, quam diffinitum, nulla enim res est vniuersalis. Ob id alii aliter diffiniunt, ita vt suppositio simplex *sit acceptio termini pro eo quod primo & per se & formaliter significat.* Aiunt enim nomẽ, *homo*, primo, & per se, & formaliter,

Quid suppositio materialis.

non

non *Petrum* vel Paulum, sed hominem conceptu communi repræsentare: quanuis Petrum vel Paulum secundario, & materialiter significet. Sed fateor, neque hanc diffinitionem nobis placere, quia non minus: quam præcedens obscura est. Deinde nam in hac propositione, *homo est animal rationale*, subiectum accipitur pro re, quam primo, & per se, & formaliter significat. Nam illud prædicatum est diffinitio hominis immediata, & adæquata, & non Petri vel Pauli, & tamen illa suppositio, non est simplex, ergo mala est diffinitio.

Notandum est igitur vt simplicis suppositionis diffinitionẽ legitimam designemus, quædam esse prædicata, quæ dicuntur vel negantur de subiecto secundum id, quod conuenit ei à parte rei, vt *homo est albus, homo currit*. Alia vero sunt prædicata, quæ affirmantur vel negantur de subiecto secundum id, quod conuenit significato subiecti, non prout est in re, sed prout est in intellectu. Vt cũ dico, *animal*

male est genus, homo est species. Ista prædicata conueniunt subiectis non quatenus eorum significata sunt à parte rei, sicut cõuenit currere vel esse album: sed quatenus subiecta concipiuntur proprio conceptu. Quando igitur per prædicatum postulatur, talis conditio in subiecto, vt accipiatur secundum illam cõditionem pro suo significato, & non aliter, quã prout est in intellectu, tunc subiectum supponit simpliciter.

Quid sit simplex suppositio.

Quocirca breuis & exacta diffinitio suppositionis simplicis ea est; *suppositio simplex est acceptio termini pro suo significato, prout concipitur proprio conceptu.* Ad cuius maiorem intelligẽtiam nota. Semper quidem terminum, quotiescunq; ille supponit, accipi pro suo significato, mediãte eius proprio conceptu, sed non semper denotatur prædicatum conuenire subiecto, quatenus res significata concipitur proprio conceptu. Vt cum dico, *homo est albus, homo currit.* Equidem concipio hominem proprio conceptu, & adæquato.

Sed

Sed non denoto neque affirmo rem significatam per prædicatum conuenire rei significatæ per subiectũ prout illa concipitur proprio conceptu. Etenim, homo curret, & erit albus, etiam si non concipiatur à nobis proprio, & adæquato cõceptu. At vero cum dico animal est genus non solum concipio rẽ significatam per subiectũ suo ꝓprio cõceptu sed etiã denoto prædicatum ei conuenire, quatenus sic concipit̃, & non aliter. Hinc sequit̃ etiam terminũ singularẽ posse simpliciter supponere, vt in hac propositione, *Petrus est indiuiduum*, vbi prædicatum affirmatur de subiecto postulans ad eius conuenientiam, vt subiectum concipiatur ꝓprio & singulari conceptu. Similiter in hac propositione, *Petrus est species*, quamuis sit falsa: tamen subiectũ supponit simpliciter, quia ex vi significationis prędicati denotatur prędicatũ cõuenire subiecto, prout concipitur singulari conceptu. Et propterea illa falsa est quia species postulat significatum subiecti concipi conceptu commu-

communi ad multa indiuidua. Cum tamen proprius cõceptus subiecti sit singularis.

Habemus igitur bonam esse diffinitionem hanc, *suppositio simplex est acceptio termini pro suo adæquato significato prout concipitur proprio conceptu.* Et ad hoc insinuandum tot particulas Moderni addiderunt, dicentes esse acceptionem termini pro eo, quod primo, & per se & formaliter significat. Sed profecto per nullam harum particulam excluditur à suppositione simplici subiectum huius, *homo est animal rationale.* Cum tamen nõ supponat simpliciter, sed vt videbimus personaliter. Nostra autem diffinitione excluditur à suppositione simplici, quia prędicatum vt re vera conueniat subiecto, non postulat tale fundamentum, vt subiectum concipiatur proprio conceptu. Non enim homo est animal rationale, quia concipitur homo. Sed homo est species, quia concipitur proprio conceptu. Hoc enim habent termini secundæ intentionis,

vt cum

vt cum prædicantur de aliis, ea ratione prædicari denotentur, quatenus res significata per subiectum proprio conceptu concipitur. Et hanc habebis regulam: quotiescunq; fuerit suppositio simplex subiecti, prouenit à prædicato secundæ intentionis.

Suppositio tandem personalis *est acceptio termini pro indiuiduis*, vt à modernis diffinitur. Sed neque ista diffinitio legitima videtur. Nam ex illa sequitur terminum singularem non posse supponere simpliciter. Ille etenim pro indiuiduo tantum potest accipi & tamen aliquando supponit simpliciter; cum prædicatum fuerit terminus secũdæ intentionis, postulans & denotans conuenire subiecto, quatenus concipitur proprio conceptu, & non aliter. Vt in hac propositione. *Petrus est indiuiduum*, aliter supponit, quam in ista: *Petrus currit*. Nam ex ista optime licet colligere. *Petrus currit* & *Petrus est homo*, ergo *homo currit*. Ex illa vero non licebit inferre. *Petrus est indiuiduum*, & *Petrus est homo*, ergo *homo est indiuiduũ*. *Quid sit suppositio personalis.*

Nam fit variatio suppositionis personalis in simplicem: quia prædicatum illud indiuiduum secundæ intentionis est, postulans & denotans subiectum, quatenus proprio cõceptu concipitur esse indiuiduum. Talis igitur debet esse suppositio personalis, quæ excludat simplicem suppositionem.

Quidam modernus definit suppositionem personalem *esse acceptionẽ nominis communis pro suis mediatis significatis*. Sed hæc diffinitio excludit omnia singularia à suppositione personali. Nam suppositio propria sufficienter diuiditur in suppositionem *materialẽ simplicem* & *personalem*. Sed in hac propositione, *Petrus currit*, subiectũ supponit proprie non materialiter, neq; simpliciter, ergo debet supponere personaliter. Quamobrem suppositio personalis à nobis diffinitur *acceptio termini pro singularibus significatis mediatis, vel immediatis, siue vnico absolute & secundum se*. Sicut in hac, *homo currit*, accipitur pro singularibus mediate significatis. Sed in hac, *Petrus currit*, accipitur

pitur subiectum ꝑ immediato significato. Sed cõtra: Etiam in hac propositione, *Petrus est indiuiduum*; subiectum supponit ꝑ suo singulari & immediato significato, & tamen non supponit personaliter, sed simpliciter vt iã diximus, ergo mala est diffinitio. Respondetur ꝓpterea adiectam esse illã particulam absolute & secundũ se, hoc est, prout à parte rei est, non prout concipitur ꝓprio conceptu, sicut supponit in hac, *Petrus est albus*. Ex dictis sequit̃ superfluum esse distinguere aliã suppositionẽ personalẽ absolutã, quæ sit acceptio termini communis ꝑ suo immediato significato non tamẽ pręcise. Vt subiectũ huius propositionis; *homo est animal*. Etenim suppositio illiꝰ subiecti vere & proprie est ꝑsonalis, quia prædicatum non cõuenit subiecto ea ratione, quia cõcipitur conceptu cõmuni. Quãuis enim illic cõmuni conceptu concipiatur, nõ tamen vt sic est animal, sed, & realiter & ex natura rei homo est animal. Vnde necesse est, illã ꝓpositionẽ ęqualere vniuersali omnis

homo est animal, in qua subiectum pro omnibus singularibus supponit. Non enim à parte rei inuenitur homo cõmunis. Neque quantumlibet homo concipiatur conceptu communi, distinguitur realiter à singularibus. Neque vere affirmabimus, *homo communis realiter est animal*. Hæc tamen vera est: *homo, qui concipitur conceptu communi, est animal*. Omnis itaque suppositio personalis absoluta est. Nihil enim aliud importatur per absolutam suppositionem, quam quod non sit acceptio termini cum reduplicatione proprii cõceptus rei significatæ. Hæc autem inuentio absolutæ suppositionis ex mala intelligẽtia suppositionis simplicis ortum habuit. Nam vt excluderent subiectum huius propositionis, *homo est animal*, à ratione suppositionis simplicis, addiderũt illam particulam; *non precise*. Sed nos, qui per intrinseca diffinimus suppositionem simplicem, non opus habemus personalis suppositionis aliud membrum distinguere, siue prædicatum conueniat subiecto

pro

pro immediato significato, siue non conueniat: dummodo maneat subiectum, vt illic accipitur, aptũ ad supponendum pro personis & suppositis, erit suppositio personalis. Et hoc pacto distinguemus postea suppositionem personalem in cõmunem & singularem, & in alias species accidentarias, quæ consurgũt ex adiunctis syncathegorematibus.

Sed quærit curiosus, quare suppositio personalis à persona denominetur, cum tamẽ sæpe nomina, quæ personaliter supponũt, non pro veris personis accipiantur, vt in his propositionibus. *Albedo disgregat visum, omnis quantitas est diuisibilis.*

Respondetur personalem suppositionem non à persona proprie dicta denominari, quæ est rationalis naturæ indiuidua substantia, neque etiam vt persona nominat suppositum naturæ substantialis, quod à Græcis dicitur hypostasis: sed accipitur vt importat suppositum locutionis, sicut docet *D. Thom. in 3. senten. d. 1. q. 2. art. 5.*

ad 4. Hoc enim modo hoc nomen, *albedo*, accipitur pro suis suppositis, scilicet pro hac albedine & illa albedine. Quæ singulares qualitates supposita sunt illius termini communis logice loquendo de supposito respectu albedinis in abstracto significatæ.

CAP. IV.

De diuisione personalis suppositionis in naturalem & accidentalem.

Diuisio suppositionis personalis.

TErtio diuiditur personalis suppositio in *naturalē* & *accidētalem*. Suppositio naturalis est *acceptio termini pro omnibus, pro quibus natus est accipi*, vt in hac propositione: *Homo est animal rationale*. Ita diffinit *Petrus Hispanus*, & consentiunt omnes moderni. Quidam adiiciunt, *vt sit acceptio nominis communis*, intendentes à naturali suppositione excludere, imo & ab accidentali nomina singularia, sed falluntur, quia differen-

differentia est in his duabus propositionibus. *Petrus currit* &, *Petrus est homo*, nam in altera subiectum supponit naturaliter, & in altera accidentaliter, & idcirco illa est vera: *Petrus est homo*, etiam non existente Petro in mundo, & altera falsa est, quia cursus non potest conuenire Petro, nisi existenti secundum differentiā temporis importati per copulam.

Quid sit materia propositionum & quotuplex.

Sed antequam examinemus diffinitionem suppositionis naturalis, operæ precium est interponere diuisionem quamdam materiæ propositionum, quæ in tractatu de oppositionibus à quibusdam collocatur. Sed conuenientius hoc in loco ꝑponitur. Notandum itaque: Propositionum triplicem esse materiam, scilicet *naturalem*, *contingentem* & *remotam*. Naturalis materia est, *quando prædicatum significat aliquid quod est de essentia subiecti, vel proprium eius*. Vt, *homo est animal, homo est rationalis, homo est risibilis*. Hæ propositiones sunt in materia naturali. Materia contingens est illa, in

qua significatum prædicati potest adesse & abesse significato subiecti præter ipsius corruptionem, vt, *homo est philosophus.* Remota materia est, *in qua significatũ prædicati non potest conuenire significato subiecti*, vt ista propositio, *homo est lapis*, est in materia remota.

Examinatio huius diuisionis perfecta non pertinet ad institutionem minoris Dialectici. Quare in præsenti illa vtemur duntaxat, vt explicemus diffinitionem naturalis suppositionis. Obseruandum est enim nõ esse idem dicere aliquam propositionem esse in materia naturali, & extrema supponere naturaliter. Pro cuius intelligentia arguitur primo contra diffinitionem suppositionis naturalis. In hac propositione; *Omnis homo possibiliter currit*, subiectum accipitur pro omnibus, pro quibus natum est accipi, & tamen non supponit naturaliter, ergo mala est diffinitio. Probo minorẽ quia illa propositio est in materia accidentali cum prędicatũ possit adesse & abesse subiecto pter illius corruptionẽ.

Argui-

Arguitur secundo. In hac propositione: *Nullus homo est lapis*, subiectum accipitur & supponit pro omnibus, pro quibus aptus natus est accipi, & tamen non supponit naturaliter, ergo mala diffinitio. Probo minorem, quia in eius contradictoria, *homo est lapis*, nõ supponit naturaliter; cum illa propositio sit in materia remota.

Arguitur tertio. In hac propositione: *homo est animal*, prædicatum supponit naturaliter, & tamen non accipitur ꝓ omnibus, pro quibus natum est accipi, ergo mala diffinitio. Probo maiorem: nam supponit personaliter, & non accidentaliter: ergo naturaliter, alias mala esset diuisio.

Ad primum argumentum respondetur, diffinitionem intelligendam esse de acceptione termini pro omnibus, pro quibus natus es accipi, non virtute ampliationis, sed potius ex propria natura rei significatę per subiectum cui intrinseca est res significata per prædicatum. In illa autem propositione. *Omnis homo possibiliter currit*,

prædicatum non habet intrinsecam conuenientiam,vel repugnantiã cum subiecto:sed est indifferens. Vnde illa propositio neque est in materia naturali, neque extrema supponunt naturaliter. Nisi forte aliquis velit dicere aduerbium,*possibiliter*, esse partẽ prædicati, & totum prædicatum habere naturalem connexionem cum subiecto, quæ fundatur in potẽtia naturali hominis ad cursum. Et quidem si ita esset, quod aduerbium illud modale efficeretur pars prædicati, non dubitarem asserere, subiectum supponere naturaliter, & propositionem esse in materia naturali. Veruntamẽ est contra cõmunem sensum Dialecticorum negantium huiusmodi aduerbia modalia effici partem prædicati, sed duntaxat aiunt modificare vnionem copulæ. Nam si efficerentur pars prædicati, istæ propositiones nõ essent contradictoriæ: *Omnis homo necessario currit, homo possibiliter non currit*, quia nõ participarent in extremis,vt postea in suo loco videbimus. Melior itaq; est prior solutio.

Ad secundum argumentum nego minorem, & ad probationem nego antecedens. Imo dico extrema harum propositionem; *homo est lapis, nullus homo est lapis*, supponere naturaliter, non obstante quod illę propositiones sunt in materia remota. Id quod fortassis alicui nouum videbitur. Sed ego sic ostendo esse necessarium, quod dicimus. Nam suppositio personalis sufficiẽter diuiditur in suppositionem naturalem, & suppositionem accidentalem. Nemo enim tertiam suppositionem termini adiecit, scilicet, suppositionem remotam: sed neque adiici potest. Nam cum suppositio personalis debeat esse acceptio termini pro suo significato, non propterea desinit supponere pro omnibus suis significatis, quia propositio sit in materia remota. Alias pro nullo supponeret prædicatum, vel subiectum istius, *homo est lapis*. Et confirmatur. Nam si illa propositio affirmatiua impossibilis est, non est ratio, quia extrema non supponant, sed quia

quia non supponunt pro eodem: imo adinuicem repugnant supponere pro eodem: Quia propositio est in materia remota. Habemus igitur intẽtum, quod extrema illius propositionis; *homo est lapis*, supponunt pro suis significatis non accidentaliter, ergo naturaliter: ac proinde pro omnibus suis significatis. Non enim est maior ratio, quare supponat pro vno, quam pro alio. Confirmatur, quia illa propositio, *homo est lapis*, est æternæ falsitatis, sicut sua contradictoria, *Nullus homo est lapis*, est æternæ veritatis, ergo copula verbalis absoluitur à tempore: ac proinde si extrema supponunt, necesse est vt accipiantur pro omnibus suis significatis, aut pro nullo: sed non pro nullo, vt ostendimus, ergo pro omnibus ac proinde supponũt naturaliter.

Ex dictis sequitur, ꝙ cum dicimus terminũ naturaliter supponere, quando accipitur pro omnib. suis significatis nõ ratione ampliationis, sed ex naturali cõnexione extremorum, debet adiici vel ꝓpter naturalem repugnantiam,

tiã, quæ includitur in ipſa natura rerũ ſignificatarũ per extrema. Nam tam naturale eſt homini non eſſe lapidem, ſicut eſſe animal rationale. Et ſicut iſtæ duæ propoſitiones. *Nullus homo eſt animal*, & *homo eſt animal*, ſunt contradictoriæ, ac proinde extrema eodem modo accipiuntur pro ſuis ſignificatis, & affirmatiua eſt neceſſaria, negatiua impoſſibilis; ita etiam iſtæ duæ. *Nullus homo eſt lapis*, & *homo eſt lapis*, ſunt contradictoriæ & negatiua per ſe eſt neceſſaria & affirmatiua eſt per ſe falſá: ac proinde ſicuti in negatiua ſubiectum & prædicatum ſupponunt pro ſuis ſignificatis omnibus, pro quibus termini ſunt apti nati accipi & pro illis redditur neceſſaria propoſitio: ita in affirmatiua extrema accipiuntur pro omnibus ſuis ſignificatis & pro omnibus illis ex natura extremorum redditur falſa propoſitio. Sequitur ſecundo, quod copula abſoluitur à tempore non ſolum, quando prædicatum eſt de intrinſeca ratione ſubiecti, vel proprietas eius, ſed etiam,

quando

quãdo prædicatum habet naturalem repugnantiam cum natura rei significatæ per subiectũ. Confirmatur, nam hic syllogismus est demõstratio: *omnis homo est sensibilis, nullus lapis est sensibilis, ergo nullus lapis est homo*. Igitur in minori copula absoluitur à tẽpore, ac proinde extrema supponunt naturaliter. Probo conseq. quoniam alias illæ præmissæ essent inhabiles, quia mediũ in affirmatiua teneretur minus restricte quàm in negatiua. Qui est defectus intrinsecus, vt videbimus in tractatu de syllogismis.

Sequitur deniq; verum esse, quod diximus, non æquiualere, terminum supponere naturaliter, & propositionem, in qua existit, esse in materia naturali. Ratio est quia materia propositionum diuiditur ex parte rerum significatarum quatenus altera alteri naturaliter inest, vel naturaliter repugnat, vel indifferentiam habet. Et sic est triplex materia, scilicet naturalis, remota, & contingens. At vero suppositio personalis in duo tantũ membra

bra diuiditur, scilicet in suppositionem naturalem, & suppositionem accidentalem. Suppositio autem naturalis termini respicit omnia significata illius, pro quibus accipitur non ex vi ampliationis, sed ex eo, quod copula absoluitur à tempore propter naturalem connexionem, vel repugnantiam inter extrema. De suppositione autem accidentali statim dicemus, si prius tamen soluerimus tertium argumentum.

Ad tertium argumentum respondetur. Prædicatum illius propositionis; *homo est animal*, naturaliter supponere, nam accipitur pro omnibus suis significatis. Sed inde non sequitur, quod pro omnibus illis debeat verificari de subiecto. Aliud est enim terminum supponere pro omnibus suis significatis, & aliud propositioně verificari pro omnibus illis. Quemadmodum cum dico, *homo est albus*, subiectum non restringitur, sed supponit pro singulis hominibus existentibus, nihilominus ꝓpositio non verificabitᷓ

nisi

nisi pro homine albo. Nam si restringeretur subiectum pro homine albo, hæc esset vera, *omnis homo est albus*. Esset enim sensus, *Omnis homo albus est albus*. Nam signũ distributiuum, *omnis*, neque ampliat, neque restringit acceptionem termini, sed distribuit pro omnibus significatis, pro quibus terminum inuenit supponentem. Sic etiam cum dico, *homo est animal*, vel *omnis homo est animal*, non opus est, vt prædicatum de subiecto affirmetur pro omnibus significatis per terminum, *animal*, neque enim distributiue supponit prædicatum.

Triplex definitio suppositionis accidentalis.

Iam vero de suppositione accidentali manifestior erit via, vt eius diffinitionem intelligamus. Quæ tripliciter definitur, primo à *Petro Hispano*. Suppositio accidentalis est *acceptio temini pro illis duntaxat significatis, de quibus verificatur secundũ exigentiam adiuncti verbi.* Vt accipitur subiectum huius, *homo disputat*. Accipitur enim tantum pro pręsentibus hominibus. Secunda diffinitio est aliorum modernorum.

Sup-

Suppositio accidentalis contingit, *vbi prædicatum non est de intrinseca ratione subiecti.* Tertia diffinitio est, cuiusdam moderni. Suppositio accidentalis est *acceptio nominis communis non pro omnibus suis significatis.* Et ponit exemplum in hac propositione, *homo iustus est probus.*

Omnes hæ diffinitiones videntur esse diminutæ. Prima quidem non videtur exprimere formalem rationem accidentalis suppositionis. Nam cum terminus dũtaxat accipitur pro significatis, de quibus verificatur secundum exigentiam adiuncti verbi; aliunde prouenit huiusmodi limitatio. Quemadmodum cum dico, *homo est animal,* subiectum supponit naturaliter pro omnib. suis significatis, neq; coarctatur ad ea tantum significata, quæ existunt secundum differentiam temporis præsentis, & in hoc quidem prouenit ex comparatione extremorum adinuicem, quæ inter se habent, vel naturalem connexionem, vel repugnantiam; ita etiam in suppositio-

ne accidentali alicuius termini oportet considerare habitudinem prædicati cũ subiecto, vnde prouenit, quod subiectũ accidentaliter supponat pro his tantum significatis, de quibus verificari potest secundum exigentiam differentiæ temporis importatæ per copulam. Inde enim limitatur suppositio termini.

Secunda vero diffinitio etiam videtur diminuta: nam ex illa sequitur subiectum huius propositionis, *homo est lapis*, supponere accidẽtaliter quod falsum est. Nam, vt diximus, copula absoluitur à tempore ratione rerum significatarum per extrema quæ habent intrinsecam & naturalem repugnantiam. Non igitur satis est dicere suppositionem accidentalem esse, quando prædicatum non est de intrinseca ratione subiecti: sed oportebat adiicere, quando prædicatum potest conuenire subiecto & non est de intrinseca ratione eius.

Tertia denique diffinitio in duobus deficit. Alterum est, quia non assignat

gnat rationem formalem, quare nomen ſupponat accidētaliter, quando non pro omnibus ſuis ſignificatis accipitur, ſiquidē, quantum eſt ex parte ſuæ ſignificationis, aptitudinē habet, vt pro omnibus accipiatur. Secundo deficit, quia excludit nomē ſingulare à ſuppoſitione accidentali, cū tamen in hac propoſitione, *Petrus eſt albus*, ſubiectum ſupponat accidentaliter, non quia non accipiatur pro omni ſuo ſignificato, ſed quia aſtringitur, vt ſolum accipiatur pro Petro exiſtenti ſecundum differentiam temporis importatam per verbum. Ac proinde nō exiſtente Petro etiam ſi ſint alia alba, pro quibus prędicatum accipitur, erit falſa illa propoſitio affirmatiua, quia eſt de ſubiecto non ſupponente. Accidit itaque illi termino ita coarctari propter accidentalem cōuenientiam prædicati cū ſubiecto. At vero quando aliquod prædicatum habet naturalem connexionē, vel repugnantiam cū illo ſubiecto ſingulari, nō eſt, quare negemus illum ſupponere naturaliter

 & accipi

& accipi pro Petro siue existenti, siue non existenti, vt in his propositionibus: *Petrus est homo, Petrus est lapis.* Nulla itaque ratione nomen singulare debet excludi à suppositione naturali vel accidentali. Denique deficit autor illius diffinitionis etiam in ipso exemplo, quod inducit in hac propositione, *homo iustus est probus.* Nam in illa propositione copula absoluitur à differentia temporis, cum sit propositio per se & necessaria, quia prædicatum est de ratione subiecti. Tametsi pars subiecti vtraq; restringatur ab altera. Nam hæc restrictio partium ad inuicem non destruit naturalem suppositionem totius subiecti, quod est terminus complexus. Vnde etiam non opportebat in diffinitione dicere acceptio nominis, quia in rigore cõplexum non potest dici nomen.

Ex dictis possumus colligere diffinitionem suppositionis accidentalis magis formalẽ, & per intrinseca. Suppositio accidentalis est acceptio termini pro suo significato, de quo verificatur

ficatur secundum exigentiam verbi propter indifferētiam prædicati cum subiecto. In qua diffinitione includimus etiam terminum singularem, & non excludimus communem. Item conuenimus cum *Petro Hispano*.

Sed insuper explicamus formalem rationem seu radicalem, vnde proueniat terminum accidentaliter supponere. Ex hac diffinitione & aliis assignatis sequitur, quod quotiescunq; subiectum supponit accidentaliter, etiam prædicatum debet supponere accidentaliter. Et quotiescunque supponit naturaliter debet etiam prędicatum naturaliter supponere. Nam vtrumque extremum eximitur à differentia temporis importata per verbum. Sequitur tertio, quod quotiescunq; propositio est in materia contingenti, extrema supponūt accidentaliter, quia vtrumq; extremū astringitur differentiæ temporis importatæ per verbum. Sequitur quarto: Quotiesunq; propositio est in materia naturali, extrema supponunt naturali-

ter, non tamen vice versa. Nam cum ꝓpositio est in materia remota etiam tunc extrema supponunt naturaliter pro omnibus suis significatis, vt iam explicatum est.

Sed quærit Logicus aut metaphysicus: An hæc propositio: *animal est homo*, sit in materia naturali, & extrema supponant naturaliter. Pro parte negatiua est argumentum, quia prædicatum non est de intrinseca ratione subiecti, quamuis non repugnet ei: ergo non est in materia naturali, sed potius accidētali propter indifferentiam prædicati ad subiectum. Ac proinde extrema supponunt accidētaliter pro his tantum significatis, quæ existunt. Sed in oppositum est, quia hic syllogismus est demonstratio in *Darapti*, *omne risibile est homo, omne risibile est animal, ergo animal est homo*. Sed antecedens pro vtraque præmissa est necessariũ & æternæ veritatis: ergo & consequens. Non autem posset esse necessarium, *animal est homo*, nisi copula absolueretur à tempore: ergo illa propo-

propositio est in materia naturali & extrema supponunt naturaliter.

Huic obiectioni Respondetur illam propositionem, *animal est homo*, esse in materia naturali & extrema naturaliter supponere pro omnibus suis significatis, quamuis illa propositio non reddatur vera & necessaria pro omnibus significatis subiecti. Non enim est propositio de omni: Sed sufficit, quod prædicatum sit de intrinseca ratione alicuius animalis, & in hoc sensu concluditur illa propositio syllogistice ex præmissis necessariis & per se. Sed de hoc alias.

Cap. V.

De reliquis diuisionibus suppositionis.

QVarta diuisio fit à *Petro Hispano* suppositionis accidentalis in suppositionem *communem* & suppositionem *discretam*. Suppositio communis est *acceptio termini communis*, vt

Alia diuisiones suppositionis accidental.

homo currit. Suppositio discreta vel singularis *est acceptio termini singularis, vel communis singularizati pro nomine demonstratiuo.* Vt, *Petrus currit, hic homo est albus.*

Circa hanc diuisionem aduerte in primis, potuisse *Petrum Hispanum* personalem suppositionem accipere pro diuiso, & non solum accidentalem, vt includeret etiam naturalem, in qua termini possunt supponere communiter, vel singulariter. Nam in hac propositione, *homo est animal*, subiectum non minus communiter supponit, quam in hac, *homo est albus*, & in hac, *hic homo est animal*, non minus singulariter supponit subiectum, quam in hac, *hic homo est albus.* Neque erat inconueniens suppositionem personalem dupliciter diuidi, primo in naturalem & accidentalem, & secundo in communem & singularem. Nam respectu diuersarum rationum idem diuisum potest duabus diuisionib. substerni.

Aduerte secundo, quam præter commu-

communem modum loquendi Dialecticorum diffinierint aliqui suppositionem accidentalem esse acceptionem nominis communis. Ecce enim *Petrus Hispanus* diuidit accidentalem suppositionem in communem & singularem; ergo non coarctatur accidentalis suppositio duntaxat ad nomen commune.

Aduerte tertio, nomen commune potest singulariter supponere non solum in voce, sed etiam in mente, dum adiungitur illi syncathegorema demonstratiuum, vel quomodolibet alias restringatur nomen commune ad supponendum pro vno tantum singulari. Vt si dicas, *hic homo currit, homo qui est Petrus disputat*, ille terminus, *homo*, in voce & in mente supponit singulariter.

Deniq; ad intelligentiam huius diuisionis sufficit dignoscere inter terminum communem & singularem. Ille enim dicitur communis, *qui ex modo suæ significationis potest pro pluribus vniuoce accipi*, singularis vero, *qui ex*

modo suæ significationis potest vniuoce pro vno tantum supponere. Diximus, *ex modo suæ significationis*, quia sunt aliqui termini communes, quibus à parte rei naturaliter repugnat correspondere plura significata, qualis est hic terminus, *sol, mundus, luna*, qui sunt termini communes ex modo suæ significationis, & prout à nobis concipiuntur. Et vniuoce supponerent pro pluribus, si Deus crearet plures mundos & lunas. Sed maior difficultas est de hoc nomine, *Deus*, si pro vero Deo accipiatur, nam repugnat intrinsece ex parte rei significatæ esse plures Deos. Est enim intrinsecum & essentiale Deo, vt sit hic Deus. Nihilominus propter imperfectum modum nostri conceptus, quo Deum concipimus cõfuse, & non sicuti est, dicũt esse terminum communem. Nam si per impossibile aliquis admitteret duos veros Deos, eodem conceptu repræsentaret illos duos singulares Deos.

Quinta diuisio est secundum *Petrum Hispanum*, suppositionis cõmunis

in

in suppositionem *determinatam* & *confusam*. Suppositio determinata est *acceptio termini communis, vel indefinite sine signo, vel cum signo particulari*, vt, *homo disputat, quidam homo disputat*. Suppositionem vero confusam ait *esse acceptionem termini communis cum signo vniuersali*, vt supponunt extrema huius propositionis, *omnis homo est animal*, & huius etiam, *tantum animal est homo*. Rursus diuidit confusam suppositionem in *distributiuam* & *confusam tantum*. Confusa distributiua *est acceptio termini distributi*, vt supponit subiectũ huius, *omnis homo est animal*. Confusa vero tantum *est illa acceptio termini confuse supponentis & non distributiue*. Vt prædicatum huius, *omnis homo est animal*. Hæc Petrus Hispanus.

Fateor tamen diuisionẽ prędictam & subdiuisionem distinctius & cõmodius fieri potuisse ad vtilitatem Dialecticæ disputationis sub hac forma. Suppositio communis alia est *distributiua* & alia *particularis*. Suppositio distributiua *est acceptio termini cõmunis, qui ab*

aliqua

aliquo signo uniuersali sic afficitur, ut uniuersaliter accipiatur pro omnibus suis significatis secundum exigētiam copulæ, vt subiectum huius, *omnis homo currit*, & huius: *Nullus homo est animal.* Vbi etiam prædicatū distributiue supponit. Suppositio vero particularis *est acceptio termini communis non distributi*, vt si dicas, *homo est albus, quidam homo est albus.* Sed hæc suppositio particularis est duplex. Alia enim est *determinata* & alia *confusa*. Determinata suppositio est *acceptio termini ex parte, cuius propositio pro vno tantum supposito verificari potest.* Sic supponit subiectū harum, *homo est albus, homo nō est albus.* Particularis vero suppositio cōfusa est *acceptatio termini ex parte, cuius propositio non postulat ad sui veritatem vnum suppositum*, vt prædicatum huius, *omnis homo est animal*, supponit confuse: quia illa propositio ad sui veritatem non exigit prædicatum pro vno aliquo supposito accipi. Neque enim poteris inferre ex hac propositione: *omnis homo est animal*; aliquod animal esse omnem hominem

nam

nam prædicatum in illa vniuersali pro alio & alio supposito sigillatim potest respondere singulis suppositis subiecti. Dixi, potest respondere; quia si aliquod animal determinatum fuerit omnis homo, etiam illa erit vera, *omnis homo est animal.* Non enim exigit, sed neque excludit, cum suppositio est confusa, posse propositionem pro aliquo determinato supposito verificari: sed manet indifferens, & idcirco cõfusa suppositio dicitur. Hæc omnia melius exemplis & exercitio intelliguntur, quam diffinitione comprehendantur.

Quidam moderni voluerunt diffinire suppositionem confusam termini per hoc *quod accipitur pro suis significatis disiunctim numeratis*, vt si dicas, *omnis homo est animal*, perinde est ac si diceres, *omnis homo est hoc animal, vel hoc, animal, vel hoc animal*, sed hæc explicatio non solum est inutilis ad veritatẽ propositionis vel falsitatem indagandam, sed etiam confusior explicatio est veritatis illius propositionis collocando

pro

pro prædicato totum illud disiūctum infinitum. Quamobrem nos diximus non opus esse ad suppositionem confusam termini designare immediate aliquod significatum particulare ad veritatē vel falsitatem propositionis indagandam Sed aliunde incipiendū est ad huiusmodi indagationem, scilicet, ex parte signi vel termini vnde cōfusio prouenit. v.g. si veritatem huius, *omnis homo est animal*, velis examinare, prius debes singula significata subiecti sigillatim demonstrare sub hac forma, *hic homo est animal & iste homo est animal*: &c. & tunc iam prædicatum ablata confusione verificabitur in singulis propositionibus pro aliquo determinato supposito.

Solent in hoc loco Moderni numerare signa vel terminos, à quibus prouenit suppositio distributiua vel confusa. Nā determinata suppositio manifesta est; vbi terminus communis nullo signo afficitur, vel cum aliquo particulari adiungitur. Vt *homo disputat, quidam homo disputat*. Signa itaque distri-

distributiua vel Grāmaticis nota sunt, v.g. *omnis, nullus, non, nec, nemo*, & coniunctio, *Et*, si diuisim accipiatur: Sicut in hac propositione, *Petrus & Paulus est homo*: In qua subiectum nō est totum illud, *Petrus & Paulus*: ita vt coniunctio efficiatur pars subiecti, sic enim esset falsa ꝓpositio, nā fieret sensus, *aliquid, quod est Petrus & Paul⁹, est homo albus*. Est itaq; subiectū illius terminus cōmunis constans ex duobus singularib. diuisim, supponit enim ꝓ Petro & supponit pro Paulo. Id quod in eius contradictoria manifestius est. *Petrus vel Paulus non est homo albus*, quæ vera est, altero illorū nigro existenti. Æquiualet enim huic: *Aliquid, quod est Petrus vel Paulus, non est homo albus*. Et eius cōtradictoria affirmatiua æquiualet huic, *omne, quod est Petrus vel Paulus, est homo albus*. Vnde falsa est in casu posito. Si autem coniunctio, *&*, copulatim acciperetur, sicut in hac ꝓpositione; *Petrus & Paulus sunt duo homines*, tūc totū subiectū est terminus singularis collectiuus & coniunctio efficit pars subiecti.

Iam

Documenta circa signa distribuentia.

Iam vero obseruanda sunt documēta circa officium signorum distribuentium & confundentium terminos. Primum documentum sit. Signa vniuersalia affirmatiua habent distribuere terminum communem immediatum & confundere mediatum, nisi forte aliunde impediantur. v.g. in hac propositione, *omnis homo est animal*, subiectum accipitur distributiue & prædicatum confuse. Si autem præponas negationem eidem propositioni & dicas: *non omnis homo est animal*, impeditur à negatione, ne distribuat subiectum, & ipsamet negatio impeditur à signo vniuersali affirmatiuo, ac proinde subiectum manet determinate supponens & prædicatum distributiue. Et hoc propter naturam negationis, quam dicunt esse malignantis naturæ: quia totum, quod post se inuenit, destruit, & eius oppositum ponit.

Negatio est malignantis natura.

Secundum documentum est, signa vniuersalia negatiua distribuunt omnes terminos communes post se positos,

sitos nisi aliunde impediantur. v. g. *Nullus homo est albus*, subiectum & prædicatum supponunt distributiue. Sed in hac. *Nullus homo non est albus*, prædicatum supponit confuse; nam æquiualet huic. *Omnis homo est albus*. Si autem dicas. *Nullus homo est omne album*, subiectum supponit distributiue & prædicatum cõfuse. Æquiualet enim huic, *omnis homo album non est.*

Vnde sit tertium documentum. Quotiescunque ablata negatione remanet aliquis terminus distributus respectu alterius determinate supponentis, tunc apposita negatione aut signo negatiuo terminus distributus remanet confuse respectu alterius, qui supponebat determinate, qui posita negatione distributiue supponit.

Quartum documentum, si ablato signo vniuersali negatiuo superest aliquis terminus distributus respectu alterius confuse supponentis, tunc iterum posita negatione terminus distributus trãsit in determinatam suppositionem:& terminus,qui erat con-

 fuse,

fuse, transit in distributiuam suppositionem respectu alterius supponentis determinate. Est exemplum. Si ab hac propositione, *Non omnis homo est animal,* auferas negationē, remanet subiectum distributum respectu prædicati confuse supponentis. Si vero iterum adiicias negationem, subiectum supponit determinate, & prędicatum respectu illius distributiue. Ex dictis collige obiter, malam esse consequētiam à confusa ad determinatam suppositionē. Sed à determinata ad confusam bona est consequentia. v. g. si ex hac, *omnis homo est animal,* inferas, *ergo animal est omnis homo,* mala est consequentia, nam antecedēs est verum, & consequens falsum. E contrario vero bona est consequentia, v. g. *aliquod animal est omnis homo, ergo omnis homo est animal.* Nam plus requirit ad sui veritatem antecedēs, quam consequens. Sed de hoc inferius plura dicemus.

Vltimum documentum sit. Quando vnum signum negatiuum fertur in alterum negatiuum, inuicem se impe-

impediunt, ita vt neutrius virtus vltra secundum signum transeat, v. g. si dicas; *Nonnullus homo est animal.* Perinde est, ac si vtrumque signum auferas à propositione. Manet enim subiectum determinate sicut & prædicatum, & propositio est affirmatiua. Si autem dicas; *Nullus homo non est animal*, subiectum quidem distribuitur & copula manet affirmata & prædicatũ supponit particulariter cõfuse, & tota æquiualet huic, *omnis homo est animal.*

Præterea notanda sunt alia signa, quæ à Dialecticis vocãtur, *specialia confusionis*, quoniam specialem habẽt interpretationem. Huiusmodi sunt, *Promitto, Requiritur, Peto, Opto.* Item, *Necessario, Necesse est*, & omnia aduerbia numeralia: vt *bis, ter, quater*, &c. Quæ omnia terminũ communẽ, in quem feruntur confundũt: ita vt ad veritatem ꝓpositionis nõ requirat̃ determinatũ vnum suppositũ ex parte illius termini. v. g. Cum dico, *promitto tibi equum*, non determino aliquẽ equum singularẽ: sed indifferẽter promitto equum *Signa specialia confusionis.*

quem

quem dare voluero. Similiter cum dico, *requiritur equus ad equitandum*, non designo aliquē equum: Nullus enim equus requiritur ad equitādum: quia sine quolibet equo signato poterit fieri equitatio. Similiter, *Petrus bis cantauit missam*, & tamen nullam missam bis cantauit. Supponit enim confuse accusatiuus ille. In his exemplis & similibus confusa suppositio est illius termini, in quem feruntur illa verba vel aduerbia. Quæ omnia communi modo loquendi regulanda sunt. Sensus igitur illius propositionis. *Requiritur equus ad equitandum*, conditionalis est si equitatio fit, equo fit. Neq; aliud requiritur ad veritatem illius propositionis quam bonitas consequentiæ. Et idem est iudicium de ista, *Necessarius est equus ad equitandum.*

Vnum tamen non desinam aduertere circa verbum, *promitto*, videlicet non valere consequētiam à determinata ad confusam, sicut neque à confusa ad determinatam. Non enim valet. *Promitto tibi equum, ergo aliquem equum*

equum tibi promitto; & hoc manifestum est. Sed vice versa non valere consequentiã, videbitur alicui fortasse falsum. Sed re bene inspecta, verum apparebit. Et ratio est. Nam si ego habeam duos equos, ex quibus Brunellum promitto, & Brunellus interim forte moriatur, tunc antecedens est verum, scilicet, aliquem equum promisi. Et tamen consequens est falsum promisi equum. Et probatur. Quia omnis qui promisit equum, obligat se dare equum. Sed mortuo Brunello iam non tenebor dare equum, Non enim fuit forma obligationis in communi, sed in particulari pro isto equo designato. Si autem sub hac forma promisissem, *Promitto tibi equum*, proculdubio tenerer, mortuo Brunello, adimplere promissum dando equum.

Tandem de relatiuorũ suppositione distributiua vel determinata vel confusa multa miscent moderni, quæ à latinæ Linguæ peritis mutuanda sunt. Nihilominus vt aliquid tempori concedamus, regulas quatuor

ex *Petro Hispano* in medium proferam.

Prima regula est: Relatiuum generans sensum copulatiuum, vt, *homo qui est doctus disputat*, æquiualet huic; *homo disputat, & ille est doctus*. Dicitᷣ illa propositio æquiualere copulatiuæ, quia illa formaliter est cathegorica, nam totum illud; *homo, qui est doctus*, & subiectum respectu principalis copulæ, *disputat*. Aliam enim copulam adiunctam relatiuo vocat copulam implicationis. Sed hæc aduertentia parum vtilitatis habet. Nam cum dicitur, *homo, qui est doctus disputat*, breuius & magis latine diceretur, *homo doctus disputat*. Et vniuersaliter vbi inueneris talē copulam implicationis, pone loco illius participium, & nullam inuenies difficultatem ad ministerium dispu-tandi in oppositionibus enunciationum & in materia syllogismorum.

Secunda regula: Relatiuum referēs copulatiue suum antecedēs positum in altera cathegorica, refert illud restricte pro eo, pro quo antecedentis cathegorica verificari postulat. v. g.

homo

homo est albus &, *ille disputat*, facit hunc sensum *& ille homo, qui est albus disputat*. Vtilitas huius regulæ est, vt intelligas non satis esse ad veritatem secundæ cathegoricæ, loco relatiui poni antecedens, sed necesse est, vt cum illa restrictione verificetur cathegorica relatiui.

Tertia regula. Relatiuum reciprocum supponit sicut suum antecedens sigillatim, vt, *omnis homo diligit* se. Relatiuum, *se*, supponit distributiue sigillatim: ita vt singulis suppositis subiecti distributi respondeant singula supposita relatiui. v. g. cum designantur singulares subiecti, *iste homo diligit se*, iam relatiuum etiam singularizatur, ac si dicas, *Petrus diligit Petrum, Ioannes diligit Ioannem*, & in hac propositione, *homo non est ipsemet*, relatiuum supponit determinate sed sigillatim: ita vt ad idem suppositum designatum in subiecto referatur & singularizetur prædicatum: hæc etiam regula parum vtilitatis habet: Nam latinæ Linguæ periti de reciprocatione

sui & *suus* certiora præcepta tradiderunt.

Vltima regula: Relatiuum non reciprocum supponit eadem suppositione distributiua, vel determinata, vel confusa, qua supponeret suum antecedens, si eodem situ collocaretur. v. g. *omnis homo disputat* &, *ille docte loquitur*, dicunt relatiuum, *ille*, supponere determinate. Sed profecto in communi vsu loquendi illud relatiuum, *ille*, in illa copulatiua est quasi reciprocum: ac si diceres, *omnis homo disputat*, &, *ipsemet docte loquitur.* Sed de huiusmodi plus satis dictum est.

Cap. VI.

De Ampliatione & restrictione.

Quid ampliatio & restrictio.

SEcunda & tertia proprietas Logicalis est *ampliatio* & *restrictio:* de quibus, quia ad inuicem opponuntur, simul agendum est. Diffinitur itaque Ampliatio, *extensio termini à minori ad maiorem suppositionem vel acceptionem.* Restri-

Restrictio vero *est coarctatio termini à maiori ad minorem suppositionem vel acceptionem.* Exemplum prioris diffinitionis sit, *Homo possibiliter est iustus.* Exemplum secundæ, *Homo iustus est Dialecticus.* In priore exemplo *homo* dicitur ampliari. In secundo vero restringi.

Pro harum diffinitionum intelligentia aduerte, nos de industria addidisse particulam illam, *vel acceptionem*; quia, vt terminus amplietur, non est necessarium, vt supponat; sed sufficit, si accipiatur pro suo significato. Etenim subiectum huius: *Antichristus est vel fuit*, ampliatur, & tamen non supponit. Et similiter in hac propositione, *equus albus currit*, equus restringitur, etiam si nullus sit equus, pro quo supponat.

Nota secundo quod cum in vtraq; diffinitione fiat comparatio à minori ad maiorẽ, vel à maiori ad minorem; necesse est designare aliquem statum suppositionis, respectu cuius maior vel minor suppositio reguletur. Vnde regula certa erit iudicandi, quænam

ſit ampliatio, & quæ reſtrictio, ex copula præſentis temporis. Si enim terminus accipitur pro pluribus, quam acciperetur reſpectu copulæ temporis præſentis, dicitur ampliari: ſi autem pro paucioribus, dicitur reſtringi, vt in exemplis poſitis videre licet. Vnde ſequitur, totum illud ſubiectum, *homo iuſtus*, neque reſtringi neque ampliari, cum dicimus, *homo iuſtus eſt ſapiens*: quanuis *homo* reſtringatur pro *iuſto*, & *iuſtus* pro *homine* reſtringatur. Sed totum complexum ſimul non reſtringitur: ſed accipitur pro omni ſuo ſignificato reſpectu copulæ de præſenti.

Sed eſt argumentum contra regulam. In hac propoſitione: *omnis homo fuit albus*, prædicatum reſtringitur & tamen nõ accipitur pro paucioribus, quam acciperetur reſpectu copulæ præſentis temporis, ergo non eſt certa regula.

Reſpondetur, quod quamuis ex modo ſignificationis & differentiæ temporis verbi de præterito à parte

poſt,

post, neque pro pluribus, neque pro paucioribus restringatur prædicatum, quam copula de præsenti postulat, nihilominus, quia differentia temporis, vt præteritum est, debet regulari per differentiam verbi præsentis temporis: idcirco placuit merito Dialecticis statum suppositionis termini constituere respectu copulæ de præsenti: ita vt omnis alia differentia, quæ non includit præsentis temporis supposita, cēseatur restrictio. Omnis autem alia acceptio termini, quæ non excludit supposita præsentis, & insuper amplectitur alia alterius differentiæ temporis, est ampliatio. Acceptio vero termini, quæ excludit, vel non includit præsentis temporis omnia supposita, restrictio est.

Ex quo sequitur, quod in hac propositione, *omne album fuit nigrum*, subiectum ampliatur: quia non solum accipitur pro præsentibus albis, sed etiā vltra pro albis præteritis. At vero prædicatum, *nigrum*, restringitur: quia coarctatur ita pro præterito nigro, vt nullo

nullo modo accipiatur pro præsenti nigro.

Sequitur secundo in hac propositione, *omnis homo est & fuit albus*, prædicatum restringi ab illa copula copulata, ita vt non accipiatur pro quolibet albo præsenti, sed pro illo tantũ quod simul est album, & fuit album. Subiectum vero ampliatur, quia accipitur pro omni homine præsenti vel præterito, & pro omni illo distribuitur. Non itaque sufficit, vt terminus amplietur, quod accipiatur cum pluribus differentiis temporis copulatim, sed requiritur, quod disiunctim accipiatur pro omni illo, quod est vel fuit, aut est vel erit.

Nota tertio, duplicem esse ampliationẽ vel restrictionem. Alteram respectu plurium suppositorũ aut pauciorum, alteram respectu plurium temporis differentiarum. Illa cõuenit tantum terminis communibus: hæc vero etiam singularibus, vt in hac; *Antichristus possibiliter est*; *Adam est vel fuit.* Et vtraque suo modo potest dici

maior

maior vel minor ſuppoſitio, cum ſit extenſio termini vel coarctatio reſpectu ſui ſignificati, pro quo verbo vnitur.

Deniq; tota difficultas diiudicandi in ſpeciali, quiſnam terminus amplietur vel reſtringatur, eſt in cognoſcendo, quænam ſint dictiones ſiue cathegorematicæ, ſiue ſyncathegorematicæ, copulatiuæ vel reſtrictiuæ. Et quidem de reſtrictiuis nulla regula datur à Dialecticis, ſed ſola diffinitione reſtrictionis contenti ſunt, relinquentes iudicium communi modo loquendi. At vero Ampliationis diiudicandæ non minus, quam octo regulas conſtituunt, quas etiam ad communem modum loquẽdi poterant remittere.

Qua in re aduertat Dialecticus, vbi fuerit obſcuritas in modo loquendi, diſtinguendum eſſe, an ſic vel aliter terminus accipiatur: v.g. volunt Dialectici, quod verbum præteriti temporis ampliet ante ſe ad illud, quod eſt vel fuit, & poſt ſe reſtringat ad illud, quod fuit in aliquo tempore determi-

terminato, ita vt hæc sit vera, *Adam fuit omnis homo.* Nam antequam Heua creata fuisset, erat omnis homo. Verum tamen quidam aliter concipiunt & videtur illis prædicatum distribui pro omni homine præterito. Similiter in hac propositione; *omnis homo fuit in arca Noe*, aliqui concipiunt, quod in aliquo tempore determinato verificabatur in tempore præterito, quod omnis homo erat in arca Noë, reliquis hominibus suffocatis. Alii vero concipiunt omnem hominẽ siue præsentem siue præteritum aliquando fuisse in arca Noe. Et hęc est communis sententia modernorum: In huiusmodi ergo controuersia melius est distinguere & conuenire, quam contentionibus deseruire.

Vnum tamen certissimum esse debet verbum pręteriti temporis,& verbum futuri temporis ampliare ante se terminos connotatiuos quantum ad formale significatum, vt si dicas, *album fuit nigrum*, non est sensus, quod aliquo tempore fuerit album nigrum,

hoc

hoc enim impoſſibile eſt: ſed ſenſus eſt, quod album, quod eſt vel fuit album, fuit nigrum, nõ pro eodem tempore determinato ſed pro eodem vel pro alio. Similiter dicẽdum eſt de iſta, *album erit nigrum*, & de iſta, *iuſtus erit peccator*. Volunt autẽ Dialectici, quod etiam quantum ad ſuppoſita termini poſiti ante verbum præteriti temporis, vel futuri fiat ampliatio, vt ſi dicas: *omnis homo erit albus*, terminus, *homo*, accipiatur & diſtribuatur non ſolum pro futuris, ſed etiam pro præſentibus: ita vt illa propoſitio ſit falſa, niſi homines etiam præſentes ſint futuri, & futuri albi. Et hic eſt communis modus loquendi modernorum Dialecticorum. Si quis autem aliter ſenſerit, melius erit in diſputatione diſtinguere, quam proterue contendere.

Iam vero de Ampliatione quatuor aduerbiorum, ſcilicet, *Poſſibiliter*, *Impoſſibiliter*, *neceſſario*, *contingenter*, modales propoſitiones conſtituentium, ſuo loco dicendum erit: & ſimiliter de ampliatione verborum, *incipit* & *deſinit*,

desinit, & de eorum Appellatione in *lib*.4.decernemus quid sit sentiẽdum. Denique de verbis significantibus actum animi interiorem ita manifestum est, Ampliare vsque ad impossibilia, vt non opus sit prolixas regulas constituere. v. g. *concipio Chimeram, desidero volare, significo hircoceruum*, certũ est ea verba ampliare accusatiuos, quos regunt etiam vsque ad impossibilia, videlicet ad id, quod est, vel fuit, vel erit, vel potest esse, vel imaginatio est.

Quid sit alienatio. De Alienatione tãdem vnum verbum dicendum est. Est enim Alienatio *distractio termini à propria ad impropriam acceptionem.* Vnde quot modis contingit terminum impropriè accipi, tot etiam modis alienatur. Hæc autem alienatio potest prouenire vel ex prædicato, vel ex adiuncto, v. g. *homo est pictus*, alienatur subiectum à prædicato, vel si dicas; *homo mortuus sepelitur*. Aliquando etiam ratione totius orationis & vsu loquendi, vt si dicas, *Petrus est quidam leo*, alienatur nomen

nomen leo, vt accipiatur pro homine forti, vel crudeli. Hæc omnia ex communi modo loquendi consideranda sunt.

Sunt etiam quædam aliæ proprietates, quæ ad restrictionem reduci possunt, qualis est diminutio & remotio. Nam diminutio *est detractio significati ratione termini adiuncti*, vt si dicas: *Aethiops est albus secundum dentes.* Neque tamen intelligas significationē termini, *albus*, minui: semper enim significat habentem albedinem: sed tamen ratione adiuncti non applicat suum formale simpliciter ad subiectū, sed duntaxat ad illam partem expressam per adiūctam particulam secundum quid. Si autem dicas; *Simia est homo secūdum quid*, iam est alienatio quia distrahitur terminus à propria ad impropriam acceptionem. Remotio autem *est detractio termini ab omni suppositione.* Vt si dicas: *homo irrationalis currit*, efficis ratione adiuncti, vt homo cum illo adiuncto pro nulla re possit supponere, neque proprie, neque im-

proprie. Cum autem dicis, *homo mortuus sepelitur*, non remouetur homo omnino à suppositione: sed improprie supponit pro cadauere, tūc enim mortuus, accipitur nominaliter pro eo, quod in præsenti vita caret, quam antea habuerat. Si autem participialiter acciperetur, falsa est propositio. Nam ille homo, qui est mortuus, non sepelit, quia non manet suppositū: sed persona quæ mortua fuit. Hoc autem exceptionem habet in Christo Domino, eo quod manet suppositum & persona, quæ fuerat vere homo. Et idcirco hæc propositio vera erat & Catholica quando eius corpus sepeliebatur, *homo mortuus sepelitur*. Si tamen mortuus participialiter accipiat vt sit sensus, *hic homo mortuus fuit, & sepelitur*, verissima est. Probatur. Quia hæc persona, siue hic filius Dei est vel fuit homo, qui mortuus est, & nūc sepelitur. Etenim filius Dei vere & proprie sepeliebatur propter vnionē personalem ad corpus, sicut filius Dei vere & proprie descendit ad inferos, ꝑpter vnionem

nem personalẽ ad animam. Quia igitˀ si mortuus participialiter accipiatˀ, ampliat ad id, ꝙ est vel fuit, sicut si diceres, *homo qui fuit*, sequitur veram fuisse illam propositionem, *hic homo mortuus*, demonstrata ꝑsona filii Dei, *sepelitur*. Fateor tamẽ, quod ex cõmuni vsu loquẽdi *mortuus* nominaliter accipitur, nisi quando adiungitur cum verbo *est* vel *fuit*, vel *erit*, vt si dicas, *homo est mortuus*, &, *Christus qui est in cælo est mortuus pro nobis*. Et: *Petrus erit mortuus*. In quibus propositionibus Christus & Petrus proprie supponunt.

Sed fortasse quæris, vtrum in hac propositione, *homo moritur*, subiectum supponat proprie vel improprie. Videtur enim esse impropriam suppositionem, quia prędicatum alienat subiectum, cum sit verbũ præsentis temporis importans priuationem vitæ, ergo non potest prędicatum conuenire subiecto proprie supponenti.

Respondetur esse quædam verba præsentis tẽporis, quæ ampliant subiectum ad id, quod est vel immediate

ante hac fuit, ſicut verbum, *desinit*. Tunc enim vere homo deſinit, quando non eſt, ſed immediate ante hoc inſtans fuit. Et tale verbum eſt, *moritur*, quare hæc propoſitio vera fuit in ſenſu proprio in illo inſtanti mortis Chriſti, *Christus moritur*. Sufficit enim quod immediate ante hoc inſtãs fuerit Chriſtus.

Reliquum erat ad complemẽtum huius materiæ de Ampliatione & Reſtrictione regulas & documenta ſtatuere argumẽtandi ab amplo ad non amplum, & à reſtricto ad non reſtrictum. Sed hæc omnia *lib*.3.dicemus.

Cap. VII.

De Appellatione.

Definitio appellationis.

VLtima proprietas ex his, quæ poſſunt accidere termino poſito in propoſitione, conſideranda, eſt Appellatio. Cuius diffinitio eſt: Appellatio *est applicatio significati formalis vnius termini ad significatum formale alterius*. Quæ duplex eſt. Quædam eſt *realis*, & quædam

quædam *rationis.* Realis *est applicatio accidentis realis ad formale alterius termini*, vt in hac propositione, *Petrus est magnus logicus*, in qua terminus ille, *magnus*, sic accipitur, vt magnitudo non ad personam Petri in quantitate, sed ad logicam, quæ in illo est, denotetur applicari; Appellatio vero rationis, *est applicatio accidentis rationis*, vt in hac, *homo est species.*

Hæc sunt à *Petro Hispano* dicta & ab omnib. Dialecticis Modernis admissa. Pro quarum diffinitionum intelligẽtia necesse est, recolere diuisionem *in lib.* 1. factam de termino in absolutum & connotatiuum. Nam in diffinitione appellationis in communi videtur insinuari non cõtingere appellationem nisi inter duos terminos cõnotatiuos. Nam si appellatio est applicatio significati formalis vnius termini ad significatum formale alterius, necesse est, vtrumque terminum habere significatum formale & materiale. Id quod in exemplo posito de appellatione reali, *vt Petrus est magnus*

 logicus,

logicus, manifestum est. Nam tam, *magnus*, quam, *logicus*, terminus connotatiuus est. Alter enim magnitudinem, alter logicā formaliter significat per modum alteri adiacentis, quę est diffinitio termini connotatiui. At vero in appellatione rationis non est facile distinguere, quomodo inueniatur applicatio significati formalis vnius termini ad significatū formale alterius: vt in hac, *homo est species*, prædicatum quidem terminus cōnotatiuus est significans de formali accidēs rationis, quæ dicitur secunda intentio. At vero subiectum, *homo*, terminus absolutus est. Quomodo ergo verificabitur, ꝙ ad formale significatum illius prædicatū illud, *species*, applicet suū formale significatum, ꝙ est accidens rationis, quod dicitur secūda intentio speciei. Nullo enim modo homo habet formale significatum, cui possit applicari formale speciei. Homo enim hominem realem dicitur significare. Dicitur enim significare naturam humanam seu humanitatē in supposito. Sed hominem

hominis reali conuenire non potest: quia non inuenitur homo realis, quin sit singularis, ac proinde non erit species: rursus natura humana siue humanitas non est species: non enim illa est quæ prędicat de indiuiduis. Nullũ igitur significatum formale habet ille terminus, *homo*, cui applicetur significatum formale speciei. Si autem dixeris, significatum formale illius termini, *homo*, esse quidem hominem realem, sed non prout est in se, sed prout est in conceptu mentis; Contra quia iste terminus, *homo*, non significat hominem esse in conceptu mentis, alias esset terminus secundæ intentionis. Habeo igitur intẽtum non esse bonam illam diffinitionem appellationis in cõmuni datam, siquidem non conuenit appellationi rationis, quæ vera appellatio est.

Pro intelligentia huius difficultatis memor esto eorum, quæ diximus de suppositione simplici & naturali. Nunc autem notandum est in his tribus propositionibus. *Homo est animal* *Explicatio appellationis rationis.*

rationale, *homo currit*, *homo est species*, subiectum illud eundem conceptum habere in mente & idem significare: sed acceptio & suppositio diuersa est. Nam in hac propositione, *homo est animal rationale*, supponit naturaliter non solum pro homine, secundum quod immediate significatur per idem terminum & conceptum communem, sed etiam pro singulis indiuiduis possibilibus: & idcirco suppositio naturalis est etiam personalis. At vero in hac, *homo currit*, subiectum illud supponit accidentaliter, propterea quod actio currendi contingentem conuenientiam habet cum re significata per subiectum: & illud prędicatum quando conuenit homini, idcirco conuenit: quia immediate actio currēdi accidit Petro, & quia Petrus currit, homo dicitur currere, vel quia Paulus currit. Cæterum non quia Petrus est animal rationale vel risibilis, idcirco homo est animal rationale & est risibilis: sed potius vice versa, quia illa prædicata habent per se naturalem, & in-

& intrinſecam conuenientiam cum homine: idcirco dicuntur de ſingularibus, quæ continentur ſub ratione hominis. Iam vero in illa tertia propoſitione, *homo eſt ſpecies*, neque ſubiectum ſupponit naturaliter, neque accidentaliter, quia non ſupponit perſonaliter, ſuppoſitio enim perſonalis eſt quæ diuiditur in naturalem & accidentalem. Sed ſupponit ſimpliciter, propterea quod accipitur ab intellectu, vt ſupponat pro ſuo immediato ſignificato, taliter q̄ excludat à prædicatione prędicati ſignificata mediata, qualia ſunt ſuppoſita ſingularia illius termini, *homo*. Nunc igitur cum in diffinitione appellationis in communi dicitur, *eſt applicatio ſignificati formalis vnius termini ad ſignificatum formale alterius*, intelligendum eſt de formali alterius termini eo modo quo formale ſignificatum habuerit. Si enim fuerit terminus abſolutus, ſignificatum formale eius erit illud quod immediate & per ſe primo ſignificat. Deinde debet intelligi de ſignificato for-

mali præcise, scilicet, excludendo significatum materiale eo modo, quo materiale habuerit. Atqui per hanc doctrinam explicatur nostra difficultas. Nam *homo* cum sit terminus absolutus, non aliud habet significatũ formale præter illud, quod immediate & per se primo significat mediante conceptu communi, quem exprimit dum significat hominẽ verum & realem. Quando igitur tale fuerit prædicatum, vt virtute suæ significationis postulet rem significatam immediate per subiectum, vt quatenus illo proprio conceptu concipitur, subiiciatur prædicato; tunc prædicatum applicat suum significatum formale, quod est accidens rationis ad formale significatum subiecti. Itaque quanuis semper *homo* in propositione accipiatur mediante cõceptu hominis tanquam conditione, sine qua non supponit neque accipitur: tamen quando prædicatum est talis significationis, vt illam conditionẽ in formalitatem quodammodo conuertat, eo quod secundum

dum illam præcise conuenire denotatur ipsi subiecto; tunc est vera appellatio rationis: quia est applicatio significati formalis rationis ad immediate significatum, pro vt formaliter est in ratione secundum conceptum adæquatum rei significatæ. Hinc sequitur has propositiones esse falsas, *Petrus est species, homo est genus, homo est differentia*, quia illa prædicata non possunt conuenire talibus subiectis, cum illa reduplicatione, quatenus propriis & adæquatis cōceptibus concipiunť. Hactenus de Appellatione rationis.

Duæ regulæ de appellatione reali.

Iam vero de *Appellatione reali* cognoscenda & dignoscenda duæ regulæ constituuntur. Prior est. Quando adiectiuum ponitur à parte prædicati, & substantiuum à parte subiecti, non est appellatio, sed sola applicatio adiectiui ad suppositum substantiui, v. g. in hac propositione: *Petrus logicus est magnus*, non denotatur magnitudo conuenire Petro ratione logicæ, si autem logicus cōcipiatur in hac propositione vt pars prædicati, etiā si antecedat

copu-

copulam, erit vera appellatio, vt si proferas, *Petrus*, & quadam suspensione spiritus facta prosequaris, *logicus est magnus*, perinde est, ac si diceres *est logicus magnus*.

Secunda regula. Quando adiectiuum & substantiuum sunt à parte eiusdem extremi, tunc adiectiuum appellat supra formale substãtiui. Ex hac regula intelliges, quod in symbolo dicitur, *& homo factus est*. Nam subiectum illius propositionis non est, *homo*, neque totum illud, *homo factus*; sed filius Dei vnigenitus, de quo præcesserat, *Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit de cælis, & incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria virgine, & homo factus est*. Vbi manifestum est illud complexum, *homo factus*, esse prædicatum, & participium, *factus*, applicare suum significatũ formale non simpliciter ad suppositum substantiui, quod est filius Dei, sed ratione humanitatis. Et miror quendam modernum in suis institutionibus Dialecticis pro comperto habuisse, hanc propositio-

positionem esse falsam, *Christus est homo factus*: quia substantiuum ponitur ante adiectiuum: Cum tamen in symbolo ponatur substantiuum ante adiectiuum à parte prædicati: & nihilominus illa propositio sit Catholica, quam ille dicit ex vi verborum negari debere. Operæprecium erit hic aduertere obiter circa terminum, *homo*, quod quamuis ex modo suæ significationis sit terminus absolutus, tamẽ vt dicitur de filio Dei, talem habet acceptionem, quantum ad proprietates Dialecticas, ac si esset terminus connotatiuus. Vniuoce quidem dicitur de nobis & de filio Dei; sed quia supposito filii Dei ex tẽpore secundũ fidem Catholicam vnita est humana natura, personis autem creatis humanæ naturæ, vsque adeo intrinseca est humanitas, vt illa destructa, destruantur personæ & personis destructis, etiam in illis humana natura destruatur: idcirco quando *homo* dicitur de nobis, omnino se habet vt terminus absolutus quantum ad Dialecticas
proprie-

proprietates quæ accidunt termino posito in propositione. At vero respectu filii Dei, quantum ad istas proprietates appellationis & ampliationis, perinde se habet, ac si terminus esset connotatiuus. Itaque differentia non est in modo significandi ipsius nominis, sed quantum ad proprietates, quæ ex tali acceptione consurgunt. Hinc sequitur hanc propositionem esse veram, ostenso Christo, *hic homo creauit Angelos*, quia subiectum ampliatur quantum ad formalitatem importatam per terminum, *homo*, perindeatque in ista, *iste equus claudus cucurrit velociter ante annos tres*: Non enim erat claudus quando currebat. Sed sensus est, *iste equus, qui est vel fuit claudus, currebat olim velociter*. Similiter hæc propositio est falsa, *iste homo est factus*, vbi, *iste homo*, tenet locum subiecti, & ratio est, quia prædicatum adiectiuum applicat suum significatum formale ad suppositum substantiui, & non ratione humanitatis. Sed hæ regulæ ex communi modo concipiendi corrigendæ

gendæ sunt. Nam profecto si dicas, *hoc album est intensum*, demonstrato lacte, appellatio est: quia denotatur intensio significata formaliter per prædicatum conuenire subiecto ratione albedinis, quod est significatum formale subiecti, & confirmatur esse veram illic appellationem. Quia hæc est mala consequentia, *hoc album est intensum*, demonstrato lacte, &, *hoc dulce est hoc album, ergo hoc dulce est intensum*; & non alia ratione nisi quia variatur appellatio.

Præterea de appellatione rationis solent aliæ duæ regulæ constitui. Prior est. Quando prædicatum est secundæ intentionis, est appellatio supra primarium significatum subiecti, prout concipitur proprio conceptu, vt dictum est. Qualia sunt hæc prædicata, *vniuersale, genus, species, diffinitur, diuiditur*, & similia. Sed tamen limitant hanc regulam, dummodo illa intētio significata per prędicatū sit de intentionib. quæ respiciunt res. Quæ limita-

limitatio ponitur ad excludẽdam appellationem prædicati huius propositionis, *homo est signum ad placitum*: quia non applicat ad formale significatum subiecti, propterea quod illa intentio signi, respicit non rem, sed terminum: ac proinde subiectum quanuis materialiter supponat, sed supponit tamen quasi personaliter pro omnibus singularibus sibi similibus.

Altera regula est terminus significans actum animi interiorem appellat supra proprium conceptum termini, in quem fertur. v. g hæc verba, *significo, cognosco, desidero, volo*, significant actum animi interiorem, ac proinde applicãt suum significatum formale ad significatum accusatiui, in quem feruntur secundum proprium conceptum ipsius significati v. g. *cognosco venientem, appeto dulcem cibum*, dicũt esse appellationem rationis. Sed tamen quanuis verba importantia actum animi interiorem appellẽt modo prædicto, vt, *concipio hominem, concipio album*: tamen significantia actum animi

animi interiorem pertinentem ad potentiam appetitiuam nõ videntur appellare ſupra proprium conceptum rei ſignificatæ per accuſatiuum, aut quod idem eſt, ſupra rem prout concipitur proprio conceptu. Nam profecto qui deſiderat honorem, vel appetit cibum aut potum, non hæc appetit quatenus concipiuntur propriis conceptibus. Neque ſub hac ratione appetitus fertur in illud obiectum. Nam ſi ſub ea ratione formali appeterentur, ſtatim atque deſiderantur, haberentur: quia iam ſunt in conceptu & cognitione deſiderantis. Potius igitur dicendum eſt, huiuſmodi verba applicare ſuum formale ſignificatum ad rem, quæ eſt obiectum ſub ratione conuenientiæ ad appetentem vel deſiderantem. Sed omnia hæc vt iam diximus, ex communi modo loquendi ſapientum penſanda ſunt.

Deniq; circa nomina vel terminos numerales ſpecialis difficultas eſt, An adiuncti nominibus ſubſtantiuis vel adiectiuis appellent ſupra ſuppoſita *De appellatione numeralium.*

vel supra rationem formalem significatam per substantiuum. Cuius difficultatis resolutio vtilis erit futuris Theologis pro materia de Trinitate & incarnatione. De qua re tres regulæ solent à Modernis constitui.

Prima est, *nomen numerale primitiuæ speciei additum termino substantiali appellat vnitatem aut pluralitatem ratione formæ substantialis substantiui, sed si addatur adiectiuo, non numerat formas, sed supposita.* v. g. si dicas, *tres homines*, nomen illud numerale numerat tres naturas humanas, si autem dicas *tria* qualia non numerat qualitates sed supposita. Hæc secunda pars verior mihi est & magis distincta quam prior. Cum enim dico, *Petrus est vnus sciens*, vera propositio est. Non propter vnitatem scientiæ: quia potest habere plures scientias, sed propter vnitatem suppositi substantialis, siue habeat vnam siue plures scientias. Si autem nomen numerale coniunctum cum adiectiuo numeraret duntaxat formam significatam, hæc esset vera, *Petrus est*

tres

tres scientes, si triplicem scientiam haberet. Similiter hæc esset vera, si vnica albedo inesset tribus hominibus, *Isti homines sunt tres albi*, ergo nomen numerale tantũ numerat supposita dum coniungitur adiectiuo. Est itaque regula quantum ad secundam partem certissima.

Ex qua sequitur quod cum in symbolo dicitur, *non tres omnipotentes, sed vnus omnipotens, non tres æterni sed vnus æternus*: nomen, *omnipotens*, &, *æterni*, non adiectiue sed substantiue accipiuntur à Theologis. Sed de priore parte regulæ non est tanta infallibilitas. Nam cũ dico, *Petrus & Paulus sunt duo homines*, proculdubio non solum dualitatem constituo in humana natura, (quam regula appellat formam substantialẽ significatam per substantiuum) sed etiã & potissime assero dualitatem in suppositis. Non igitur tale nomẽ numerale numerat præcise formam substantialem significatam per substantiuum. Et confirmatur. Nam si Pater & Filius & Spiritus sanctus

assumerent eandem singularem naturam humanam (quod Theologi possibile esse dicunt) tunc hæc propositio esset vera; *Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt tres homines.* Probatur, quia si essent vnus homo, essent vnum suppositum humanæ naturæ, quod falsum est: quia rursus si essent vnũ suppositum, vel illud esset Pater, vel Filius, vel Spiritus sanctus (suppono enim ꝙ in illo casu immediate fieret vnio ad proprietates personales diuinas, sicut modo facta est immediate ad filiũ in proprietate personali. Vnde non poterat designari hic Deus tanquam immediatum subsistens in humana natura. Similiter si verbum Diuinũ assumeret duas naturas humanas sicut assumpsit vnam, sequeretur, quod esset duo homines, ac proinde duo supposita humanæ naturæ. Etenim homo importat subsistentem in humanitate. Sed de hac re in materia de incarnatione latius disputãt Theologi.

Nunc autem breuiter dicam meam senten-

ſententiam. Exiſtimo enim primam illam partem regulæ iuxta ſententiam *D. Thomæ* multo aliter eſſe explicandam. Quam ego ſic cõſtituo. Nomen numerale primitiuæ ſpeciei adiunctũ ſubſtantiuo ſignificanti ſubſtantiam in concretò numerat non ſolum ſuppoſita, ſed etiam formam vel naturam ſignificatam, v. g. *Petrus & Paulus ſunt duo homines*, non ſolum propter dualitatem humanę naturę, ſed etiam propter dualitatem ſuppoſitorum. Similiter in hac propoſitione: *Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſunt tres Dij*, non ſolum multiplicatur natura Deitatis, ſed etiam multiplicantur ſuppoſita. Sed falſa eſt, illa propter multiplicationem Deitatis. Cæterum in illo caſu, ſi tres perſonæ aſſumerent eandem humanitatem, ſatis probabiliter dicitur, quod eſſent tres homines: quia tunc ille terminus, *homo*, licet non mutaret ſignificationem, vt ſupradiximus, nihilominus quantum ad proprietates logicales, haberet ſe, vt ſe habẽt termini ſignificantes accidens

in concreto. Quibus terminis adiecto nomine numerali multiplicātur duntaxat eorum supposita: siue accipiantur illi termini adiectiue siue substantiue. Etenim vnus artifex est, etiam si plures artes habeat. Et duo homines essent duo artifices, etiam si per diuinam potentiam vna eademque singularis ars in vtroque collocaretur. Obserua tamen hoc nomen, *vnus*, cum dicimus. *Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt vnus Deus*, non tantum determinare vnitatem naturæ in abstracto, sed etiam vnitatem vnius Dei subsistentis in diuina natura. Quia hoc nomen *Deus* significat in concreto Deitatem. At vero cum dicimus, *vnus Deus*; non determinamus vnitatem personarum. Quocirca regula à nobis posita intelligenda est de termino numerali pluralis numeri: qui proprie numeralis est & numerum significat. Diximus item primitiuæ speciei, quia nomina numeralia deriuatiuæ speciei, qualia sunt, *binus*, *trinus*, non sequuntur illā regulam. Fatemur enim Deum

Deum esse trinum & vnum. Trinum quidem propter Trinitatem personarum, vnum autem propter vnitatem Deitatis subsistentis. Nullatenus tamen dicemus, Deum esse triplicem: quia triplicitas dicit multiplicitatem, quæ simplicitati diuinę repugnat. Cuius differentiæ nulla melior ratio assignabitur, quam vsus loquendi sanctorum Patrum & Theologorum, qui cognita rerum natura, ita locuti sunt de tanto mysterio Vide quæ diximus super *primam partem quæst.* 36. *artic.* 4. *dubio* 1.

Aliæ duæ regulæ quæ à Modernis distinguũtur clariores sunt. Est enim secunda Regula: *Nomen numerale additum adiectiuo numerat supposita.* Quam regulam nos extendimus etiã ad substantiua connotatiua & significantia formaliter accidens: vt, *artifex, doctor.* Quorum exempla supra sunt posita. Tertia regula. *Nomen numerale denominatiuum si adiiciatur substantiuo siue absoluto siue connotatiuo, appellat numerum duntaxat supra concretum substantiui.*

Et ponunt exemplum in hac, *Deus est vnus & vnicus*. Vbi intelligimus vnum concretum subsistens, pro quo immediate ille terminus, *Deus*, supponit non determinās personas. Item concedimus, *Deus est trinus*, quia est tria supposita personalia. Sed pfecto hoc secundum exemplum destruit regulam. Nam adiectiuum, *trinus*, est numerale deriuatiuæ speciei, & coniungitur cum substantiuo; *Deus*; & tamen non appellat numerum supra concretum sui substantiui: sed potius numerat supposita personalia, non autem immediatū suppositum, prout significatur illo termino, *Deus*. Quamobrem multo melius nos diximus, hæc documenta iuxta commùnem modum loquendi Ecclesiæ Catholicæ regulanda esse. Hæc de proprietatibus logicalibus dixisse sufficiat.

LIBER

LIBER TERTIVS, DE MODO SCIENDI SIVE DISSERENDI.

Tractatus primus.

CAP. I.

Am doctrinę ordo poſtulat, vt ad potiſſimum Dialecticæ finem ſenſim accedamus. Hoc enim proprium Dialecticæ eſt, omnibus aliis ſcientiis modum ſciendi tradere. Neque tamen nunc de perfecto ſciendi modo tractationem inſtituimus: de hoc enim in poſtremo libro noſtrarum inſtitutionum agendum eſt. Hic autem hoc tertio libro non eo rigore loquendi de modo perfecte ſciendi,

ſed de via neceſſaria ad illum diſſeremus. Nimirum de modo faciendi perſpicuum, quod mente obſcurum eſt. Hic modus faciendi diffinitur ſic. *Oratio alicuius ignoti manifeſtatiua dicitur modus ſciendi.* Qui triplex eſt: *Diffinitio; Diuiſio; & argumentatio.*

Diffinitio modi ſciendi. Pro intelligentia propoſitæ diffinitionis & diuiſionis nota primo, orationem in diffinitione modi ſcie̅di loco generis collocari, quatenus indifferenter ſe habet ad orationem perfectam & imperfectam. Neque enim omnis modus ſciendi eſt oratio perfecta. Sed quidam modus ſciendi eſt imperfecta oratio, quidam vero perfecta.

Sed eſt obiectio in contrariu̅. Nam ſupra libro ſecundo, oratio per ſe primo diuiſa fuit in oratione̅ perfectam & imperfectam, ergo non poteſt iterum diuidi per ſe primo in orationem, quæ ſit modus ſciendi, & orationem quæ no̅ ſit modus ſciendi. Confirmatur, quia modus ſciendi eſt per ſe oratio, ſicut homo eſt animal, ergo omnis modus

modus sciendi est oratio perfecta, vel omnis modus sciendi est oratio imperfecta. Alias oratio in communi immediate diuideretur duabus diuisionibus tanquam genus in species vel differentias.

Hoc argumentum solet aliquos nimium vrgere: sed profecto non habet tantum difficultatis, quantũ in fronte promittit. Primo quidem, quia huiusmodi diuisiones non sunt tam exactæ generis in species constitutas per differentias proprias contrahẽtes genus, sicut in prædicamento substantiæ solent fieri diuisiones. Cum enim oratio diuiditur in orationem perfectam & orationem imperfectam, illæ differentiæ perfecti & imperfecti ab effectu accipiuntur. Quoniam perfecta perfectum sensum generat in animo auditoris, imperfecta vero imperfectum. Non enim perfectio illa & imperfectio formaliter constituit speciẽ orationis: sed importat proprietatem quandã, quæ orationi accidit. Omnis enim oratio perfecte & vniuoce habet oratiõ-

orationis diffinitionẽ, quæ nihil aliud requirit ad perfectam essentiam orationis, quam vt habeat partes per se significatiuas iuxta significationem totius: omnis itaque oratio perfecte oratio est. Cum autẽ dicitur quædam impfecta, ex eo talis dicitur: quia non perfectum sensum generat in animo auditoris.

Quamobrem non est incõueniens vt iterum diuidatur oratio in modum sciendi & in orationem, quæ non est modus sciendi, nam alterum membrum diuisionis non est per se species orationis, scilicet, non modus sciendi, cum sit illa differentia mera negatio. Sed intentio Dialectici diuidẽtis orationem in modum sciendi & in orationem, quæ non est modus sciendi, est ex omnibus orationib. eligere eas, quæ insignem vtilitatem præstant ad scientiæ acquisitionem. Deinde etiam in diuisionibus, quæ fiunt in prædicamento substantiæ, aliquid simile accidit propter humanæ cognitionis imperfectionem. Nam primo diui-

diuiditur substantia in corpoream,& incorpoream, & rursus substãtia corporea diuiditur in viuentem & non viuentem, & deinceps substantia viuens in sensitiuam & insensitiuam. Et nihilominus omnis substantia incorporea est viuens & non comprehenditur in aliquo membro determinato diuidente substantiam corpoream, in substantiam viuentem & non viuentem. Vnde videbatur prius diuidenda substantia in viuentem & non viuentem, & rursus substantia viuens in corpoream & incorpoream. Etenim substãtia viuens vniuocum genus est ad viuentem corpoream & incorpoream. At vero si ita descenderemus diuidẽtes rursus substantiam corpoream viuẽtem in sensitiuam & insensitiuam, qualis est planta, iam non vltra poterat procedere diuisio ad substantias corporeas non viuentes: ac proinde excluderentur à recta linea prædicamenti substantiæ, nisi iterum ascẽderemus ad corpoream substantiam viuentem, & diuideretur in cor-

poream

poream & immaterialem. Quia igitur prædicamentalis diuisio in vsum hominum fiebant, placuit *Aristoteli* primo diuidere substantiam in corpoream & incorpoream & relicta incorporea, quæ nobis occulta est, descendit ad corpoream viuentem: cum tamen ratio vitæ non sit limitata ad genus corporis siquidem inuenitur perfecta in omnib. incorporeis substãtiis. Hæc dicta fuerint non pro tyronibus, sed pro ipsis præceptoribus, vt non tam exacte velint diffinitiones & diuisiones proprietatum Dialecticarum examinare: quæ sæpenumero dantur per accidẽtales proprietates & ab effectu.

Iam vero altera particula, quæ locum differentiæ obtinet, quæ est alicuius ignoti manifestatiua, explicãda est. Non enim quomodolibet aliqua oratio significet vel manifestet tibi aliquid, quid ignorabas, erit modus sciendi, sed illa solũ, quæ per se & ex modo intrinseco significandi manifestatiua est alicuius ignoti. v. g. ignoras Episcopum ægrotare, & aliquis dicit tibi

tibi, *Episcopus ægrotat*, tunc illa oratio non est modus sciendi: neq; enim per se manifestatiua est eius, quod tu ignoras, magis quam si legeres illam scriptam in pariete. Si tamen aliqua via te certiorem reddit de ægritudine Episcopi, hoc profecto nō ex se habet, sed ex autoritate dicentis. Et tunc in mente modum sciendi exerces, si credis Episcopum ægrotare Hunc enim discursum mente exerces. Iste qui dicit, *Episcopus ægrotat*; est verax, neq; mentiendi occasionē habet, *ergo Episcopus ægrotat*. Ecce quomodo illa oratio ex modo suæ significationis & compositionis non est manifestatiua ignoti.

Modus sciendi triplex.

Deinceps prædicta deffinitio magis explicatur ex ipsa diuisione modi sciendi, sunt enim membra diuisionis quasi exempla adæquata ipsius diffinitionis modi sciendi. Diuiditur itaq; modus sciendi in diffinitionē & diuisionem & argumentationem. Nobis autē libet in primis de diuisione agere; idq; nō immerito. Nam diuisio via est ad diffinitionem sicut & diffinitio ad ar-

ad argumentationem. Deinde quia omnem diffinitionem præcedit diuisio siue entis, siue substãtiæ, aut quantitatis, vel reliquorum alicuius supremi generis. Quod si via perfectionis procederemus, primum locum obtinebat argumentatio, secundum diffinitio, tertium diuisio. At quia nunc in Dialecticis institutionibus ab imperfectis ad perfectiora proceditur, primum locum obtineat Diuisio.

Triplex itaque est modus sciendi. Cuius sufficientia hac via ostenditur. Nam ignotum aliquid esse dupliciter contingit, vno modo incomplexe significatum: & sic dupliciter potest ignorari, vno modo: Quid sit: alio modo; quotuplex sit. Et tunc tale ignotum diffinitione & diuisione manifestatur. v.g. ignoras quid sit triangulus & dicitur tibi. Figura habens tres angulos æquales duobus rectis. Hæc est diffinitio. Ignoras rursus quid sit angulus rectus, & dicitur tibi, angulus resultans ex duabus lineis, quarum altera perpẽdiculariter super alteram cadit.

cadit. Etiam hæc est diffinitio. Sed rursus ignoras quotuplex sit, & tunc diuiditur triãgulus in suas species, vel differentias, & illa est diuisio. Deinceps ignoras vel dubitas aliquam enunciationem verane sit aut falsa, & tunc argumentatione, ignorantia vel dubiũ excluditur. v. g. Dubitat quis, an vita studiosa sit delectabilior, quã vitiosa. Tunc tali argumẽtatione manifestatur, illi, vitam studiosam delectabiliorem esse. Nam quod est conuenientius naturæ hominis, est ei delectabilius: sed vita studiosa est homini conuenientior, ergo delectabilior. Ecce sufficientiam diuisionis, quia nõ est alius modus ignorandi ex parte ignoti.

Veniamus iam rursus ad diffinitiones earũdem specierum modi sciendi. Adhuc enim ignoras, quid sit diuisio, quid diffinitio, quid argumentatio. Quæ omnia singulis diffinitionibus manifestanda sunt.

O CAP.

Cap. I.

De Diuisione.

Est itaq; *diuisio oratio rem per suas partes aut terminum per suas significationes distribuens.* Vbi duplex diuisio insinuatur. Altera *rei*, altera *multiplicis significationis nominis.* Sed hæc secunda diuisio parũ aut nihil pertinet ad Dialecticum. Est enim Grammatici considerare varias significationes nominum æquiuocorum, siue à casu, siue à consilio. Vt si dicas, *Hominũ alius viuus, alius pictus*, vel *canis, alius est marinus, alius latrabilis*, nullius rei diuisionem facis, sed duntaxat diuersæ significationes vnius nominis explicãtur. Id quod prodesse solet Dialectico volenti diffinire canẽ. Prius enim debet æquiuocam vocẽ distinguere: & deinde diffinire rem significatam, de qua differere parat. Et hoc satis sit pro diuisione quid nominis. Circa diffinitionem diuisionis rei quę est oratio rem per suas partes distribuens; aduerte, discipule, quod aliquãdo vocamus diuisionem

totam

totam orationem compositam ex diuiso & partibus diuidentibus : ita vt totum hoc appellemus diuisionem. v. g. *Animalium aliud rationale, aliud irrationale:* vel, *animal aliud est rationale & aliud irrationale.* Aliquando vero duntaxat orationem quæ continet distinctim vel copulatim partes diuidentes, dicimus esse diuisionem. v. g. *rationale vel irrationale.* Seu *aliud rationale & aliud irrationale.* Et hic est proprior & formalior modus loquendi. Nam diuisio non est enunciatio: sicut neque diffinitio, quanuis tam diuisio quam diffinitio enunciationem possit constituere.

Nota secundo quod quia diuisio in partes semper est alicuius totius, necesse est, vt sicut multipliciter dicitur totum, ita etiam & diuisio multiplex sit. Aliud enim est *totum Physicum* quod componitur ex partibus essentialibus, de quarum neutra ipsum totum prędicatur. Sicut *homo* cõponitur ex corpore & anima rationali in quo diuidimus animã à corpore & corpus ab anima, non quia realiter separatæ

ſint, ſed intellectu diſtinguimus realem vnam partem ab altera, vere negantes vnam de altera prędicari. Nam anima non eſt corpus, neque corpus eſt anima. Aliud eſt *totum mathematicum* quale eſt continuum & quantitas diſcreta. Aliud dicitur *totum integrale phyſicū vel artificiale*. Vt *homo* diuiditur in caput, in pectus, & brachia, & reliqua membra. Et *domus* in ſuas partes. Verum eſt tamē quod iſta diuiſio integralis annexa eſt diuiſioni quantitatis, quæ per ſe primo diuiditur in partes integrales.

Aliud eſt *totum eſſentiale metaphyſicum*: & hoc eſt duplex.

Aliud *eſſentiale potentiale*, & *aliud eſſentiale actuale*. Eſſentiale quidem potentiale eſt, quod diuiditur in ea, quæ non actualiter ſed in potentia continet. Tale eſt *genus* quod diuiditur in differentias vel ſpecies, quas continet nō actualiter in ſua eſſentia ſed in potentia: ſicut *animal* diuiditur per rationale & irrationale, & in hominem & equum, & cæteras ſpecies. Deinde diuiſio

uisio metaphysica & essentialis est, quādo diuidimus partes speciei, quæ actualiter continentur in specie & in diffinitione eius, v. g. sicut in essentia hominis consideramus & diuidimus genus & differentiam quæ actualiter includuntur in homine, v. g. consideramus hominem esse animal & esse rationale, in quo non distinguuntur huiusmodi partes nisi ratione. Quæ tamen distinctio fundamentum habet in re. In huiusmodi itaque diuisionibus metaphysicis partes singulæ non distinguuntur realiter à toto: sed de illo prædicantur, vt, *homo est animal*, *homo est rationalis*, vel etiam totum prædicatur de partibus, vt *homo est animal*, *equus est animal*. Sed inter partes totius potentialis distinctio realis est, vt inter rationale & irrationale, inter hominem & equum. At vero inter partes totius actualis non est realis distinctio, sed rationis tantum, vt inter rationale & animal. Et quanuis differentia dicatur esse extra essentiam generis à Metaphysicis: non tamen sunt

extra eius essentiam in potentia. Nisi enim genus specierum differentias in potentia contineret, neque in specie actualiter continerentur. Sed de hoc alias. Est denique aliud *genus distinctionis*, quod dicitur *virtualis*, quo maxime vtuntur Theologi, diuidentes ratione diuinas in Deo perfectiones vel diuina attributa. Nam cum diuina essentia sit vna simplicissima perfectio, non potest inueniri in Deo distinctio realis formalis, nisi formalis virtualis. In qua diuisione minima distinctio inuenitur inter partes tam inter se, quam respectu totius, propter summam simplicitatem diuinae essentiae, quae per infinitam suam virtutem & perfectionē potest vere sed eminenter fundare nostras distinctiones rationis, quas per distinctos conceptus inter diuina attributa facimus. Easque distinctiones non absolute formales asserimus Thomistae, sed cum addito, virtualiter formales appellamus. Id quod sufficit, vt sit distinctio rationis ratiocinatae. Haec non pro disci-

pulis

pulis, sed pro Dialecticæ præceptoribus breuiter insinuata sunt.

Nunc autem pro discipulis de illa specie diuisionis agamus, in qua totũ diuisibile communius est & communius prædicatur, & in partes subiectiuas diuiditur. Subiectiuas dicimus, quæ possunt esse subiectum respectu totius, quod diuiditur. Diximus etiã illud totum esse cõmunius & prædicabile, nõ determinantes essentialem prædicationem, neque accidentalem, neque vniuocam. Nam fieri potest, quod subiectum diuidatur accidentaliter ratione accidentium. v.g. *corpus aliud est album, aliud nigrum, aliud medio colore coloratum.*

Tres conditiones bonæ diuisionis.

Diuiditur etiam ens in substãtiam & accidens, non vt genus, neque vt vniuocum, sed vt analogum. De hoc itaque diuisionis modo tres conditiones decernuntur à Dialecticis.

Prima cõditio est, vt singula membra sint inferiora respectu diuisi.

Secunda conditio vt omnia membra diuisionis simul sumpta adæ-

quent & exhauriant confusionem diuisi.

Tertia conditio. Membra diuidentia debent esse inter se opposita, vel realiter, vel suis rationibus formalibus. Istæ conditiones inueniuntur in hac diuisione. *Animalium aliud rationale, aliud irrationale.* Nam animal superius quid est ad rationale & ad irrationale. Nam ad plura se extendit quam singula membra diuisionis. Item secunda conditio illic inuenitur: nam rationale vel irrationale simul adæquat diuisum & confusionem eius exhaurit; omne enim animal est rationale vel irrationale: & rursus omne rationale vel irrationale est animal.

Tertia denique conditio in illa diuisione manifesta est, nam membra diuidentia inter se realiter sunt opposita: nullum enim rationale est irrationale, nec vice versa. Diximus autem satis esse, si formaliter opponantur. Nam in hac diuisione: *Bonorum aliud honestum, aliud vtile, & aliud delectabile,* non necesse est, vt membra reali-

ter

ter distinguantur. Virtus enim bonū honestum est & valde vtile & delectabile. Sed ratio honesti formaliter distinguitur à ratione vtilis & à ratione delectabilis. Nam ratio honesti consistit in eo, quod est bonum per se appetibile : ratio vero vtilis quatenus medium est ad præmium : ratio vero delectabilis est consequens rationem honesti, & studiosæ operationis. Sed tamen vice versa inuenitur ratio delectabilis sine vtili & honesto, sicut in fornicatione. Rursus ratio vtilis sine delectabili inuenitur in sumptione amaræ potionis. Imo etiam sine honesto vt in auaritia.

Ex dictis sequitur hanc esse malam diuisionem. *Animalium aliud homo, aliud bipes*: quia rationale includit bipedem. Et rursus quia non omne animal est bipes, vel rationale.

Solet quarta regula constitui à modernis, vt diuisio sit tantum bimembris vel saltē reducibilis ad duo membra: sed ista conditio non est necessaria, quanuis bona diuisio determinata

membra debeat continere. Nam diuiſio quæ in infinitum procedit, non poteſt exhaurire confuſionem diuiſi; quia tanta confuſio eſt in proceſſu ad infinitum, quanta in toto diuiſo. Quapropter præter omnem artem diuideretur *homo* per ſingula ſuppoſita quæ in infinitum poſſent multiplicari. Satis enim eſt ad Dialecticam vtilitatem noſſe vltimam ſpeciem, quæ diuiſionem formalem non habet. Diuidi tamen poteſt materialiter in ſingularia indiuidua de quorum ſingulis prædicatur.

Sequitur ſecundo, diuiſiones, quæ fiunt per contradictoria, minus eſſe vtiles ad exhauriendam confuſionem diuiſi, verbi gratia ſi dicas. *Animalium aliud homo, aliud non homo*, Quia non homo, nullam particularem rationem animalis dicit. Qua propter animal aut diuidendum eſt per ſpecies proximas, vt ſi dicas; *Animal aliud rationale, aliud hinnibile, aliud rudibile*; &c: ſed quia ſpecies ſunt fere infinitæ, hæc diuiſio artificioſius reducitur ad duo membra

bra, scilicet, *rationale & irrationale*. Quorum alterum potissimam speciem exprimit, alterum vero priuationem differentiæ illius speciei includit. Priuationem, inquam, quæ supponit aptitudinem in genere non in specie. Alias equus non esset irrationalis, quia ipse non est aptus habere rationem. Sed dicitur animal irrationale, quia secundum rationem animalis genericam intelligitur aptitudo ad rationem. Similiter etiam substantia diuiditur in substantiam corpoream & incorpoream. Vbi alterum membrum ponitur positiuum, non quia sit potissima species; sed quia nobis est notissima. Alterum vero membrum priuatiue importat substantias immateriales nobis minus intelligibiles, nisi sub negatione corporis.

Denique aduerte quod quando ex ignorantia differentiarum rerum, quæ sub diuisione totius prædicabilis poterant cadere, cogimur vti diuisione non solum priuatiua ex parte

vnius

vnius membri, ſed etiam contradictoria per negationem expreſſe ſignificatam in altero membro: ſemper neceſſe eſt, vt diuiſum repetatur in membris diuidentibus, verbi gratia in hac diuiſione. *Corporum aliud ſenſibile, aliud inſenſibile*, neceſſe eſt, ſic intelligere diuiſionem ac ſi diceres, *Corporũ aliud eſt corpus ſenſibile, aliud corpus inſenſibile.* Nam angelus videtur eſſe inſenſibilis & tamen non eſt corpus: Ac proinde membra non eſſent inferiora reſpectu diuiſi. Poterat tamen quis negare, Angelum eſſe inſenſibilem, ſicut non eſt irrationalis, propterea, quod hæc adiectiua non ſolum dicũt negationem, ſed aptitudinem in immediato genere. Sed quando diuiſio fit per contradictoria membra, tunc omnino in altero neceſſe eſt diuiſum comprehendere. Vt v. g. ſi in propoſito dicas. *Orationum alia eſt modus ſciendi, & alia eſt non modus ſciendi.* Neceſſe erit ſubintelligere; alia eſt oratio, quæ eſt modus ſciendi, & alia eſt oratio, quæ nõ eſt modus ſciẽdi. Alias ſi, non

modus

modus ſciendi, eſſet integrum membrum diuiſionis, eſſet mala diuiſio: quia alterum membrum, ſcilicet, non modus ſciendi, verificatur de nomine: quod tamen non eſt modus ſciendi: Ac proinde deficeret prima conditio bonæ diuiſionis. Hactenus de diuiſione, quæ eſt infimus modus ſciendi, dicta ſufficiant.

Cap. III.

SEcundo loco de diffinitione dicēdum eſt, quid ſit & quotuplex ſit. *Diffinitio eſt oratio naturam rei aut termini ſignificationem explicans.* Vbi ſtatim duplex diuiſio inſinuatur, altera quæ dicitur, *Quid rei*, quæ naturam rei diſtincte explicat: Altera, *quid nominis*, quæ quidem duntaxat nominis ſignificationem exponit. Quam quidem negamus ſimpliciter aut proprie diffinitionem eſſe. Et probamus. Primo quidem, quia quamuis hic modus explicandi conueniens ſit, & aliquando neceſſarium pręambulum ad rei diffi-

nitionem

nitionem inquirendam, vt inquit *Aristot. lib.* 1. *Topicorum*: tamen vt ille ait *lib.* 2. *Poster. c.* 10. non proprie diffinitio, sed interpretatio dicenda eſt. Cum enim quis dicit: *Album eſt habens albedinem*, ſignificationem quid nominis interpretatur: nullius tamen rei differentiam aut proprietatem explicat. Sed qui dicit: *album eſt coloratum diſgregatiuum viſus*, iam rei ſignificatæ naturam & proprietatem manifeſtat. Neque obſtat, quod ſimul etiam ipſius nominis ſignificationem explicatius proferat. Non enim propterea dicenda eſt diffinitio, Quid nominis, quia diffinitio quid nominis duntaxat hoc habet, vt nominis ſignificationem explicet, neque vltra progreditur. Ad diffinitionem, Quid nominis, poſſunt reduci etymologiæ nominum, vt *lapis* dicitur à lædendo pedem.

De diffinitione igitur *Quid rei* nobis diſſerendum eſt. Circa cuius intelligentiam notandum in primis, hoc nomen *diffinitio*, vel vt aliis magis placet,

placet, *definitio* vel finitio deriuatum fuisse in vsum Dialecticorum ab antiquiore significatione rerum, quæ secluso ordine ad orationem finiri vel diffiniri dicuntur. Aqua enim in vase pleno existens ab illo realiter diffinitur. Et vt *Quintilianus* ait, vt agrorum fines agros definiunt & claudunt, aliosque ab aliis secernunt; sic definitiones, quibus rerum naturæ declarantur, essentias earum circunscribunt, aliasque ab aliis distinguunt.

Quamobrem sicut de Diuisione diximus, nomen, *diffinitio*, in priore significatione est primæ intẽtionis terminus: in secunda vero est terminus secundæ intentionis: sicut oratio, quæ genus diffinitionis est, ac proinde definitum correlatiuum ipsius etiam est terminus secundæ intentionis. Et in hac significatione ipsa diffinitio diffinitur, vt sit oratio naturam rei explicans. Vt autem naturam rei propriis finibus, quibus continetur, oratio explicet, necesse est constare orationem

ex ge-

ex genere & differentia. Et ratio est, quia cum omnis essentia de qua diffinitio desideratur, habeat aliquid in quo conueniat cum aliis, & aliquid quo ab eis distinguatur, consequens est, vt omnis bona diffinitio duabus saltem vocibus constare debeat. Et quidem vt *Boetius* ait, *in tractatu de diuisione*, si omnes species suis nominibus appellarentur, ex duobus solum verbis omnis fieret diffinitio, hoc est, si specierum differentiæ essent nobis notæ, duabus vocibus constaret diffinitio. Altera quidem, quæ significet & exprimat conceptum conuenientiæ, altera vero, quæ differentiam ab aliis exprimat. Ac proinde genus diffinitionis dicitur oratio, in quo cum aliis orationibus conuenit. Sed eius differentia ab aliis consistit in hoc, quod rei naturam, de qua quæritur, Quid sit, suis propriis finibus distincte complectitur.

Nota secundo, id quod etiam de diuisione proportionabili aduertimus, nomine diffinitionis aliquando etiam

etiam apud *Aristotelem* intelligenda est, duntaxat ipsa oratio, quæ de diffinito conuertibiliter prædicatur. Vt, *animal rationale*, quæ prędicatur de homine, sic ait 1. *Periherm. c.* 4. Ipsam nominis rationem diffinitionemve, nisi vel est, vel erat, vel erit, aut aliquid tale addatur non esse enunciationem. Et *lib.* 2. *poster. c.* 3. inquit. In diffinitione nihil de aliquo prædicatur. Aliquando vero nomē, diffinitio, sumitur pro tota enūciatione, in qua diffinitum continetur vt subiectum, vt, *homo est animal rationale.* Docet enim *Aristot.* 1. *posteriorum cap.* 7. & 2. *Posterio. c.* 10. diffinitionem aut esse principium demonstrationis, aut conclusionem, aut totam ratiocinationem, sola verborum collocatione à demonstratione differentem. Item 2. *Posterio. c.* 3. ait omnem diffinitionem esse vniuersalem & affirmatiuam. Et in hac acceptione ait *Quintilianus* diffinitionē esse rei propositæ propriam & dilucidam & breuiter comprehensam verbis enunciationē. Prior tamen acceptio frequen-

tius est in vsu Dialecticorum, & ita nos vtimur in præsenti.

Tres conditiones bonæ diffinitionis. Nota tertio, tres cōditiones à Modernis Dialecticis bonæ diffinitionis numerari. Prima cōditio est, vt cōstet ex genere & differentia. Genus dicitur aliquid superius & generalius in quo diffinitum conuenit cū aliis: differentia vero est illa pars, quæ explicat naturam rei, qua ab aliis cōtentis in illo superiori distinguitur. Et de illo genere aiunt conuenire, vt sit immediatum diffinito. Quod est dicere, quod inter ipsum & diffinitū non mediet aliquid, quod sit superius ad diffinitum v.g. Hæc non est bona hominis diffinitio: *Homo est corpus rationale*, quia inter corpus & hominem mediat corpus viuens, & rursus viuens sensibile, quod est animal. Secunda cōditio est, vt diffinitio distinctius significet, quā diffinitum. Tertia, vt diffinitio non sit redundans neque diminuta. Sed profecto istæ duæ conditiones superfluæ nobis videntur, si prima exacte seruetur. Nam si diffinitio constat ex proprio

prio

prio genere immediato & ex propria differentia, statim fit consequens, diffinitionem clarius significare quam diffinitum, quod sub vno conceptu confuso eandem rem significat. Tertia item cōditio ex eadem prima consequitur. Vt nihil habeat diffinitio superfluum aut diminutū. Quæ omnia in hac diffinitione, *animal rationale*, cōstant; Si tamen Angeli essent animalia rationalia, vt quidam olim falso sunt arbitrati, esset diminuta illa diffinitio hominis. Vnde addendum esset, mortale: vel aliquid aliud, quod nos ab Angelis distingueret.

Ex dictis sequitur diffinitum & difnitione ad inuicem alterum de altero æqualiter dici & conuersim vniuersaliterque prædicari, ita vt de quocunq; prædicatur diffinitum, debet prædicari diffinitio & vice versa: Nisi forte aliqua logicalis proprietas destruatur in huiusmodi consequentiis à diffinitione ad diffinitum, vel à diffinito ad diffinitionem, siue affirmatiue siue negatiue.

Diffinitio triplex.

Diuiditur præterea diffinitio in plures species omissa distinctione quid rei & Quid nominis. Diffinitio Quid rei est triplex *Quidditatiua, descriptiua,* & *causalis*, quatenus etiam tripliciter natura rei explicari potest, vno modo per partes intrinsecas & essentiales. Altero modo per accidentia propria. Tertio per causas extrinsecas, qualis est efficiens & finalis.

Diffinitio itaque *quidditatiua est diffinitio rei per intrinsecas partes essentiales*. Hæc duplex est altera *metaphysica*, quæ datur per proprium genus & propriam differentiam, vt, *animal rationale*. Et altera, quæ dicitur Physica, quæ datur per partes significantes materiam & formam, ex quibus ens naturale componitur verbi gratia, si a Physico quæras: *Quid sit homo*: respondebis intra rationem sui subiecti, *est ens naturale compositum ex corpore & anima rationali.* Et ideo dicitur diffinitio Physica, quia obiectum naturalis Philosophiæ est ens mobile siue naturale, quod est compositũ ex materia & forma. Quocirca

circa. Physicus in suis diffinitionibus semper compositione vtitur aut ordine ad compositionem. Illa vero prior dicitur metaphysica: quia metaphysicus rationem entis considerat secundum abstractionem à materia sensibili & motu. Ac proinde diffinitio illa, quæ non datur per partes, quæ realiter componant diffinitum, sed quæ intrinsece constituant vnum ens perfectum in suo genere, dicitur metaphysica. Sed de hoc alias.

Diffinitio *denique Descriptiua est diffinitio rei per eius accidentia* : quæ si sunt propria magis accedit diffinitio ad essentiam rei, à qua dimanāt huiusmodi accidentia, verbi gratiâ si dicas, *homo est animal risibile* vel *disciplinabile*. At vero, si accidentia sint communia & ex multis simul iunctis orationē constituas, quæ non nisi de homine prædicari possit, tunc valde accidentalis est diffinitio, & à ratione diffiniendi, ac proinde ab vtilitate modi sciendi aliena. v.g. si dicas *homo est animal erectum bipes pulchrū, magni cerebri*, vel ali-

quid aliud ſimile, quorũ accidentium aggregatio in alio animali non reperiantur; Certe talis diffinitio non proxime deſcribit rei naturam, ſed quaſi à longe circunſcribit eſſentiam rei. Et tales circunſcriptiones magis videntur ænigmata quam modi ſciendi: & obſcuriores ſunt quam diffinitum.

Hoc genere deſcriptionis Rhetores & Poetæ vti ſolent. Sed à Dialectico longe abſit.

Porro circa omnia prædicta de diffinitione (vt non mireris poſtea, ſi in diffinitionib. quibus ſcientiæ vtũtur, etiam ipſa Dialectica, non tam ad vnguem videris obſeruari diffiniendi rationẽ iuxta documẽta data) animaduertendum eſt humanam cognitionẽ imperfectã eſſe in genere intellectualiũ creaturarũ, quia omnis noſtra cognitio ortum habet à ſenſu & à cognitione rerũ ſenſibilium p phantaſmata ſingularia, in quibus latent rerũ eſſentiæ maxime ſubſtantiæ cũ ſuis ſpeciebus, & idcirco vix illam rerũ differentiã penetramus, ſed ex effectibus, quos in

in rebus sensibilibus experimur, rerũ proprietates potius quam essentiales differentias agnoscimus. Ac proinde in nulla diffinitione intrinsecã & essentialem differentiam specierum generis substantiae positã inuenimus, nisi forte in diffinitione hominis in qua rationale seu ratiocinatiuum nominis differentia existimatur, per quam essentialiter constituit in esse animalis. Sed nõ desunt, qui negent rationale essentiale esse hominis. Differẽtiam sed humani intellectus conditionẽ & ꝓprietatem designat, per q̃ homo differt ab intellectualibus creaturis, quia veritate ex veritate cognita discurrendo inquirit. Hoc enim est ratiocinari, ad q̃ actionem rationale immediatum ordinem dicit. Ac proinde non videtur esse essentia, quia essentia non immediate per se ipsam ordinatur ad operationem nisi mediante potentia operatiua. Nihilominus qui asserimus *rationale* esse differentiam essentialem hominis non intelligimus per rationale potẽtiam, per quam ratiocinatur

 homo

homo: ſed radicem, vnde talis potentia & operatio talis egreditur, & hoc ipſum fortaſſe poſſumus dicere de alijs diffinitionibus, in quibus loco differentiæ incognitę proprias paſſiones ſubſtituimus, vt cum dicimus, *equus eſt animal hinnibile*, volumus radicem potentiæ, quæ hinnit inſinuare. Ex dictis ſequitur, *quod ſi ea, quæ in proſpectu noſtro ſunt*, vt inquit ſapiens, *inuenimus cum labore, quæ in cœlis ſunt, quis inueſtigabit?*

Sed quorſum exẽpla extranea quærimus de modo ſciendi differẽtes? Recolamus diffinitionẽ nominis & verbi, & inueniemus in eis plures multo quam duas partes diffinitionis. Neque proprium genus, ſed loco illius vocẽ poſuimus. Differentiam vero per ſex particulas cum Ariſtotele circumlocuti ſumus. Hoc igitur documentum habeamus, vt quando poſſibile fuerit per duas particulas diffinitionẽ, quæ naturam rei explicet, conſtituere, non plures apponamus. Sed vbi diffinitio obſcura nimis remanet, non oportet

tam

tam parcos esse Dialecticos, vt non apponant plures partes, quibus rei naturæ facilius innotescat.

Iam vero de diffinitione causali exempla ponamus siue ex parte causæ efficientis, siue finalis, siue ex vtraque simul. De causa quidem finali plurima exempla suppetunt in omnibus artificialibus, quæ ad vsum hominũ fiunt. Sicut domus diffinitur esse ædificium ad protectionem & habitationem hominũ, ita gladius ad scindẽdum, calamus ad scribẽdum optime diffiniuntur. Per causam autem solam efficientem raro assignantur diffinitiones. Vt si quæram: *quid est Ecclypsis lunæ.* Et respondeas, *est interpositio terræ inter solem & lunam*, non rationem formalem ecclypsis, sed causam efficientem professus. Nam interpositio terræ inter solem & lunam causa efficiens est ecclypsis lunæ.

3 Tandem de modo inuestigandi rerum diffinitiones non est præsentis instituti exacte disserere, sed summarie insinuasse sufficiat. Duplicem viam

ad inueniẽdam diffinitionem docuit *Plato in Sophista & Phadro.* Quem *Aristoteles etiam lib. 2. Poster. c. 14. & lib. 1. Topicorum c. 14.* admittit, licet non omnino approbet.

Altera via est processus per diuisionem: Altera per collectionem. Per diuisionem quidem, exemplo sequenti hæc via declaratur. Vt Si quis diffinire parat rem aliquam, incipiat mente cõsiderare quid communissimum est illi rei cum cæteris. Videlicet, in quo genere generalissimo collocetur & deinceps diuidat genus illud per suas species vel differẽtias specierũ constitutiuas Quod si adhuc res illa cũ aliis in altero membro diuisionis conuenit; diuidatur iterum illud commune per alias differentias, donec peruenias ad vltimam differentiam rei, cuius diffinitionem inquiris, verbi gratia vis nosse diffinitionem hominis: & consideras eum non esse accidens sed substantiam, quod genus est generalissimum ac proinde diuidendum in substantiam corpoream & incorpoream.

ream. Deinceps corpoream in viuentem, & vita carentem: deinceps corpoream viuentem diuide in sensitiuam & vegetatiuam: ac tandem sensitiuam in rationalem & irrationalem. Vbi iam omnis diuisio formalis differentiæ cessat. Quærebas enim de diffinitione hominis: quæ species quamuis cõmunis sit multis indiuiduis, sed est indiuisibilis formaliter. Neque enim indiuidua & singularia formaliter & specifice differũt sed ꝑ cõditiones indiuiduãtes ex parte materiæ signatæ.

Altera via quæ dicitur per modum collectionis, similium consideratione perficitur, verbi gratia. Si velit aliquis infimæ speciei diffinitionem colligere; considerare debet rationem adæquatam, propter quam indiuidua illius eodem nomine appellantur. Et illa erit diffinitio talis speciei, verbi gratia si vis definire hominem, considera Petrum & Paulum & alios singulares homines, quorũ quilibet homo est & dicitur, quatenus ratio hominis in singulis vna est. Non enim quilibet eorũ

dici-

dicitur & est homo, quia corpus est, vel quia substantia, vel quia sentit, vel quia viuit: sed certe quia rationale animal est. Sed nobis profecto hic modus minus vtilis videtur ad scientiæ acquisitionem. Hac enim via difficilius est in legitimam diffinitionẽ peruenire.

Iam de diffinitione, & diffinito cõsequenter tãquam de correlatiuo diffinitionis, quædam documenta sunt obseruanda. Primum est; duplex esse diffinitum, scilicet, remotum & propinquum, quidam moderni aiũt, diffinitum propinquum esse nomen significans rem; cuius natura exprimitur per diffinitionem; remotum vero esse rem ipsam. Nihilominus diffinitum remotum esse principale diffinitum; minus autem principale esse nomen respectu diffinitionis quid rei (nam diffinitum diffinitionis quid nominis non distinguitur in propinquum & remotum; quia ipsum nomen vtriusque rationem habere dicũt) sed profecto in diffinitione quid rei, quanuis vtile

vtile sit inquirere quodnam sit diffinitum propinquum & remotum, tamen hæc differentia non esset constituenda inter rem & nomen rei, cuius natura diffinitione explicatur. Et ratio mihi euidens est, quia in diffinitione Quid rei ipsum nomen non est diffinitum, vt iam diximus, ergo neque propinquum, neque remotum, ergo hæc differentia ad res ipsas transferenda est, quæ vere & proprie diffiniuntur oratione diffinitiua. Dicimus ergo rem esse diffinitum proximum, cuius natura immediate & adæquate, ac per se primo explicatur in diffinitione Quid rei. Diffinitum autem remotum res illa erit, cuius natura quidem diffinitione explicatur, sed non per se primo & adæquate, vel immediate. Verbi gratia huius diffinitionis, *animal rationale*, propinquum diffinitum est, *homo*, remotum vero est, *Petrus*, cuius natura secundario & non adæquate & immediate exprimitur diffinitione, quæ ad amplius se extendit quam ad Petrum. Neque tale diffi-

diffinitum conuertitur cum diffinitione.

Verum est tamen quod diffinitum propinquum & adæquatum ita est res ipsa, vt non adæquate diffiniatur prout secundum se inuenitur à parte rei, non enim à parte rei est homo communis distinctus à singularibus: sed dicitur diffinitum per se primo & adæquatum, vt subest communi conceptui mentis, in quo conceptu nulla est differentia inter Petrum & Paulum & alia singularia sed homo vt in illo conceptu relucet communis est omnib. singularibus: vnde in hac propositione, homo est diffinitum vel diffinitur hac diffinitione, *Animal rationale*, subiectum supponit simpliciter. Quare non licet inferre, *ergo Petrus est diffinitum*, nisi cum addito remote vel in quantum homo.

Secundum documentum nullum ens per accidens diffinitur vna diffinitione, ex *Aristotelis lib. 7. metaphysic. lect. 3. apud S. Thomam.* Ratio est, quia ens per accidens non est vnica natura & essen-

essentia quæ vna diffinitione explicetur. Hæc est doctrina *Aristotelis* 7. *metaphysic.* & 12. *tex.* 42. & 6. *Topicorum c.* 5. verbi gratia, *homo albus* non vnica diffinitione sed pluribus coniunctis potest diffiniri vt si dicas; *Animal rationale coloratum disgregatiuum visus.* Hinc est, vt æquiuoca non diffiniantur, nisi prius distinguantur ex *Aristot.* 6. *Topico. cap.* 5. Sed hoc intelligendum est de æquiuocis, quæ distinctis conceptibus significantur. Nam quædam Analoga ab *Aristotele* vnica diffinitione diffiniuntur. v. g. *Natura est principium motus & quietis.* Et tamen natura analogice dicitur de materia & forma, quia forma magis natura est, quā materia, vt ipse *Aristoteles* docet.

Tertium documentum, omne diffinitum vt diffinitum, debet esse vniuersale, vt ait *Aristot. lib.* 1. *Poster. c.* 7. & *lib.* 2. *c.* 14 & *lib.* 7. *metaphysic.* Ratio huius est: quia inquit, singularia sunt corruptibilia & mutabilia: vniuersalia vero sunt immutabilia. Sed hęc ratio explicatione opus habet. Arguitur enim contra

contra illam. De homine in communi demonstratur, quod sit corruptibilis, de quo tamen est diffinitio & scientia. Secundo, quia illa ratio deficit in singularibus incorruptibilibus, qualis est sol & luna: & tamen quatenus singularia sunt, ꝓprie diffiniri queunt.

Ad primum argumentum, respondetur quod id ipsum quod de homine demonstratur, scilicet esse corruptibilem; est necessarium & æternæ veritatis, & fundatur in ipsa diffinitione hominis ratione generis & compositionis Physicæ, quæ in illo intrinsece inuenitur. Ratio autem *Aristotelis* procedit de iis, quæ per se corrumpuntur. Vt *hic homo, hic equus*. Homo vero in communi, vt in communi cōsideratur, non per se corrumpitur, sed ratione indiuiduorum. Quanuis ipsa passio corruptibilis in communi per se conueniat homini, non quidem per se primo & adæquate, sed quatenus est corpus compositum ex materia, quæ est potentia ad aliam formam.

Ad secundum respondetur, quod

de

de ſingularibus immaterialibus bene poteſt eſſe ſcientia, ſicut de Deo, & de Angelis. De Deo quidem, quia ſua immaterialitate vincit omnem rationem entis in communi, quantumuis abſtrahatur à materia. De Angelis vero, quia illorum indiuiduatio ab ipſamet ſpecie promanat per hoc, quod non habet ſpecies Gabrielis aliquid intrinſecum per quod indiuiduatur. Vt in *materia de Angelis in noſtris commentariis ſupra primam partem* latius diximus, poterit eſſe ſcientia: neq; enim erit diſtincta de ſpecie & de indiuiduo. Cæterum de ſubſtantiis corporalibus incorruptibilibus ſingularib9 non eſt ſcientia, vt ſingularia ſunt. Poterat enim Deus alia indiuidua creare eiuſdem ſpeciei cum ſole & luna, de quibus eadem ſcientia eſſet, ſicut de iſtis creatis in ſingulari. Vnde talis ſcientia non reſpicit illa ſingularia, vt ſingularia ſunt, ſed quatenus ſpecificam ſolis vel lunæ rationem habent. Denique ratio magis adæquata, quare ſingularia non diffiniuntur, ea vi-

detur eſſe, quia diffinitio formalem quidditatem rei explicat. At vero ſingularia de quibus Ariſtoteles loquitur, materialia ſunt. Et materialiter ex parte materiæ ſignatæ diſtinguuntur. Ac proinde nihil formalitatis adiiciũt ſupra ſpeciem, ratione cuius diffiniri poſſint. Verum quia ſingularia quæ corrumpuntur, magis habent de materialitate & potentialitate; quatenus eorum materia non eſt ſatiata forma ſpecifica, idcirco minus diffinibilia ſunt, præter quam quod eorum diuiſio in infinitum abiret ac proinde ſingula diffiniri non poſſent.

Quartum documentum ſola ſpecies habet proprie diffinitionem Hoc documentum eſt *Ariſtotelis lib.* 7. *metaph. & D. Thomæ* ibidem *lectione* 10. Ratio eſt quia vera & propria diffinitio eſſentialis quidditatiua conſtare debet ex proprio genere & differentia propria, ſed hæc non inueniuntur niſi in ſola ſpecie, ergo ſola ſpecies proprie diffinitur. Probatur minor. Nam de ſingularibus iam diximus non

non habere differentiam formalem. Item suprema genera sunt maxime vniuersalia, neque constant ex genere & differentia, alias esset abitio in infinitum; Neque darentur suprema genera.

Notandum vero circa hoc documentum, accidentia posse diffiniri proprie, licet imperfecte. Ratio est, nam habent accidentia proprium genus & differentiam, verbi gratia. *albedo est color disgregatiuus visus.* Diximus autem, imperfecte, quoniam accidentium essentia & quidditas imperfecta est, cũ nõ sint entia per se subiectũ, sed in alio, scilicet in substantia: ac proinde diffinitur accidens aliter, quam substantia, nimirum per se subiectum, quod non est essentia accidentis: vt ait *D. Thomas in 2. sententia. distinctione 35. articulo 2. ad 1.* Vbi ait, Nihil perfecte diffinitur nisi substantia. Et idem dicit *libro septimo, metaphysic. lectione 3.*

Sed contra documẽtum arguitur. Animal diffinitur quod est corpus

viuum ſenſibile, & tamen eſt genus, ergo non ſolum ſpecies diffinitur. Reſpondetur animal diffiniri quidem, ſed in quantum eſt ſpecies viuentis, in quantum vero genus eſt, diuiditur in rationale & irrationale, vel in ſpecies inferiores. Sed non diffinit, niſi quantum ad ea, quæ actualiter includit. Nam ſi animal, quatenus genus eſt, diffiniretur, tunc maxime diffiniretur ſupremum genus, quod eſt ſubſtantia, ſed hoc nullatenus diffinitur diffinitione Quid rei, quia non conſtat ex genere & differentia, ergo nullum genus ſub ratione generis diffinitur. Habemus itaq; diffinitum debere eſſe vniuerſale ſed non omne vniuerſale diffiniri poteſt, ſed illud dumtaxat, quod conſtat ex genere & differentia.

Ex prædicto documento ſequitur differentiam ſpeciei conſtitutiuam & generis diuiſiuam diffiniri non poſſe niſi diffinitione Quid nominis. Et ratio eſt, quia differentia non conſtat ex genere & differentia neque directe ſub

ſub genere collocatur. Sequitur etiam, quod neq; formæ ſubſtantiales, quæ vere & proprie ſunt partes componentes phyſice ſubſtantiam corpoream, poſſe proprie diffiniri. Ratio eſt, quia non conſtant ex proprio genere & differentia, verbi gratia: *anima non eſt proprie ſpecies, ſed forma ſpeciei.* Diffiniuntur autem huiuſmodi formæ aliquo modo, vel per ordinem ad totum, cuius partiales formæ ſunt, vel per ordinem ad alteram partem, quæ eſt compars ad compoſitionem totius. Et ſic diffinitur *anima, actus corporis phyſici organici potentia vitam habentis.* Si autem quæras; Quid ſit anima rationalis? Reſpondendum eſt *eſſe formam, qua homo eſt homo*: vel *eſſe formam hominis, quæ eſt primum principium intrinſecum ratiocinandi.*

CAP. I.

De Argumentatione.

TErtia species modi sciendi dicitur *Argumentatio* siue argumentum: ad quam tanquam ad finem diuisio & diffinitio ordinatur. Et idcirco fusius versabimur in explicatione argumẽtationis. In primis aduerte ex *D. Thoma in 3 sentent. distinct. 23 quæst. 2. artic. 1. ad 4. & de veritate quæst. 14. artic. 2. ad 9.* quod argumentum propriè dicitur *processus rationis de notis ad ignota manifestanda*: vnde dicit *Boetius lib. 2. de differentiis topicis: argumentum est ratio rei dubiæ faciens fidem.* Et quia tota vis argumenti consistit in medio termino, ex quo ad ignotorum probationem proceditur; ideo ipsum medium dicitur argumentum, siue sit signum, siue causa siue effectus. Deinde quia in medio termino quasi in principio, ex quo argumentando proceditur, continetur virtute totus processus argumentationis; ideo deriuatum est nomen,

men, *Argumentum*, ad hoc, vt quælibet breuis prælibatio futuræ narrationis dicatur argumentum. Sicut in Epistolis Pauli singulis præmittuntur argumenta. Denique quia principium vel medium dicitur argumentum, in quantum habet virtutē manifestandi conclusionem, & hoc inest ei ex lumine intellectus, cuius est instrumentū. (Omnia enim quæ arguuntur à lumine manifestantur) ideo ipsum lumen quo manifestantur principia, potest dici argumentum principiorum: sic etiam ipsa principia sunt argumētum conclusionis. *Ephes. 5.*

Ex his quatuor modis accipiendi nomen, *Argumentum*; de primo in præsenti agendum est. Et in eadem significatione vtemur nomine, *Argumentatio*, & nomine, *Consequentia*; siue vt Iuniores aiunt, *Consequutio*; Est itaque tertius modus *sciendi processus rationis ex aliquo noto ad aliud probandum*. Quæritur autem, an mala argumentatio sit dicenda argumentatio, & mala consequentia sit dicenda conse- *An mala argumentatio sit*

 conse-

ſimpliciter argumentatio.

conſequentia. Et ratio dubitandi eſt, quia mala diuiſio non eſt ſimpliciter diuiſio apud Dialecticos, neque mala diffinitio eſt ſimpliciter diffinitio: ergo mala argumentatio ſiue conſequentia non eſt ſimpliciter argumentatio vel conſequentia.

Sed in oppoſitum eſt, quod propoſitio falſa, eſt ſimpliciter propoſitio, ergo mala conſequentia dicenda eſt ſimpliciter conſequentia.

Pro ſolutione huius interrogationis aduertendum eſt, non eandem eſſe rationem boni argumenti & bonæ conſequentiæ. Eſt enim bona conſequentia aliquid communius, quam bonum argumentum ſeu bona argumentatio. Nam hæc eſt bona conſequentia; *omnis homo eſt lapis, Petrus eſt homo, ergo Petrus eſt lapis:* ſed non eſt bonum argumentum. Ratio huius eſt, quia bonum argumentum non ſolum includit bonitatem conſequentiæ, ſed etiam antecedentis veritatem notam, ex qua illuminetur conſequens. At vero quando antecedens eſt

est falsum, nō potest illuminare conclusionem. Sed bonitas consequentię nihil aliud promittit quam si concesseris antecedens, debeas concedere consequens.

Malum itaq; argumentum ex duplici capite potest contingere; nimirum vel ex malitia consequentiæ, vel ex falsitate antecedentis. Mala vero consequentia ob id solum erit mala, quia consequēs non colligitur ex antecedenti, etiam si concedatur antecedens. Hoc supposito ad interrogationem factam dicendum est, malum argumentum, vel malam consequentiam non esse simpliciter argumētum neque cōsequentiam. Huius ratio est ex diffinitione argumenti, quæ est ratio rei dubiæ faciens fidem, hoc est, processus rationis humanæ de notis ad ignota vel minus nota. Sed malum argumētum non hoc efficit. Est enim potius obscuratio, quam illuminatio. Sicut igitur homo mortuus non est homo, quia caret vita, sic malum argumentum non est argumētum: quia

caret illuminatione. De consequentia etiam mala proportionabiliter loquendum est, & est negandum, esse simpliciter consequētiam, quia re vera consequēs non sequitur ex antecedenti etiam cōcesso: quia nullam habet colligationē cum illo. Vt si dicas, *Petrus est albus, ergo Petrus est doctus*: est vana consequentia; quanuis secundū vocem habeat figuram cōsequentiæ, & significet alterum ex altero inferri. Vnde negantes consequētiam, solent dicere; nulla est consequentia: quia re vera non est consequentia.

Ad obiectionem in oppositum facile occurritur negando consequentiam. Non enim est eadem ratio de propositione falsa, & de mala argumentatione vel consequentia. Nam diffinitio propositionis indifferens est ad significandum verum vel falsum: sed duntaxat diffinitur per modum significandi enunciando, siue illud quod enunciat, sit verum vel sit falsum. Imo eadem numero propositio nunc est vera postea falsa, absque eo aliqua

qua

qua mutatione sui. Vt, *Petrus currit*, eadem propositio est in mente, & in voce, & Petro currente vel non currente transit de vera in falsam. Id quod argumentationi cel consequētiæ non accidit. Sed argumentum quod semel est bonum semper est bonum; & consequētia quæ semel est bona, semper est bona.

Nihilominus vt vulgo Dialecticorum aliquid concedamus, aliquando nomine argumenti & consequentiæ indifferenter vtemur pro argumento bono vel malo, & pro consequentia bona vel mala.

Diffiniunt itaque vulgo Dialectici argumentationem & consequentiam siue bonam siue malam in hac forma. *Argumentatio est oratio, in qua vno dato alterum consequitur*. Et aiūt, orationem poni loco generis, quanuis propositio sit genus proximum. In qua re vehementer falluntur. Quanuis enim propositio sit aliquid superius argumentationi, tamē non est proprie genus. Et probatur, quia propria passio generis

generis debet prædicari de ſpecie; ſed propria paſſio propoſitionis eſt eſſe veram vel falſam, & tamen hæc non conuenit conſequentiæ & argumentationi: quæ non eſt vera vel falſa; ſed bona vel mala. Item illa diffinitio. *In qua vno dato alterum conſequitur*, non videtur, vt illi intendunt, malæ conſequentiæ conuenire. Nam re vera in mala conſequẽtia conſequens etiam dato antecedente re vera non conſequitur. Et ideo alii diffiniunt *eſſe orationem, in qua vnum denotatur ſequi ex altero.* Et alii *eſſe orationem aggregatam ex antecedente propoſitione & conſequente, illationis nota mediante.* Proculdubio hæ duæ diffinitiones tam bonæ quã malæ conſequentiæ conueniunt.

Nos autem ex his duabus vltimis diffinitionibus vnam cõficiamus, qua bonam & malam argumentationem & conſequentiam vtcunque complectamur. *Argumentatio eſt oratio; in qua vna propoſitio ex altera virtute coniunctionis illatiuæ denotatur conſequi.* Sunt vero quatuor illatiuæ coniunctiones communes

Quatuor cõiunctiones illatiuæ.

munes bonis & malis consequentiis. Nimirum, *Si, Ergo. Igitur, Quia,* Prima constituit conditionalem cõsequentiam, vt *si homo volat, habet alas.* Secunda & tertia constituit consequentiam rationalem. Quarta causalem, Omnis itaque argumentatio constat antecedente & consequente & nota illationis. Non tamen eodem ordine collocantur cum illis coniunctionibus illatiuis. Etenim, quando consequentia constituitur coniunctione, *Si,* vel, *quia;* erit antecedens propositio, quæ immediate sequitur coniunctionem, altera vero propositio siue antecedat coniunctionem, siue mediate sequatur, erit consequens v. g. *si homo volat, habet alas.* Vel, *homo habet alas, si homo volat.* Similiter, *quia homo est rationalis, est risibilis.* Vel, *homo est risibilis, quia est rationalis.* Semper est antecedens propositio immediata coniunctioni. Ad has igitur tres figuras argumẽtadi seu disputandi reuocantur omnes consequentiæ, siue bonæ siue malæ sint.

CAP.

Cap. II.

His ita constitutis antequam ad formam Dialecticam differendi accedamus, necesse est prius ostendere, quid requiratur ad veritatem propositionum quatenus ad ratione disputandi potest conducere. Verum quia argumentatio propositio hypothetica est; & hypothetica ex cathegoricis constat; dicendum est in primis, quid requiratur ad veritatem cathegoricæ enunciationis.

Primum documentum sit: ad veritatem cathegoricæ enunciationis affirmatiue requiritur, quod extrema supponant, & quod pro eodem supponant aut verificentur iuxta exigentiam proprietatũ logicalium. Etenim hæc ꝓpositio, *homo est doctus*, vera est; sed hæc est falsa, *omnis homo est doctus*; quia quamuis extrema supponant, & pro eodem supponant, vel verificentur: tamẽ non verificantur pro eodem secundum exigentiam suppositionis distributiuæ. Cauẽdum igitur est, ne aliquid contingat circa extrema propo-

positionis affirmatiuæ contra regulas alicuius proprietatis logicalis. Alias non sufficiet ad eius veritatem quod extrema supponant ac verificētur de eodem.

Secundum documentum: Ad veritatem propositionis negatiuæ sufficit, si alterum extremum non supponit, vel si vtrunque supponit non tamen pro eodem, vt hęc est vera: *Petrus non est Paulus*: quia quanuis extrema supponant, non tamen pro eodem: & hæc etiam est vera. *Antichristus non currit*, quia subiectum non supponit.

De Hypothetica documenta dari possunt; nisi prius fiat diuisio hypotheticæ in suas partes. Diuiditur enim enunciatio in simplicem, & in eam, quæ coniunctione est vna, vt supra explicatum est, iuxta numerum variarum coniunctionū; quæ cathegoricas vniunt. Numerus vero harum cōiunctionum supra tres illatiuas quaternarius est. Diximus enim tres esse illatiuas: *Si Igitur*, vel *ergo*, Quia, Super has adiicimus, *Et vel*, *siue*, *Aut*; *Nec*, quæ

tantum

tantum valet sicut & non. Prima igitur species hypotheticarum sit copulatiua cuius partes cõiunguntur coniunctione, *&*, vel, *Nec*. Vt, *Petrus disputat, &*, *Ioannes ambulat*. Item *Petrus non disputat nec Ioannes ambulat*. Altera species est disiunctiua, cuius partes coniunguntur coniunctione *vel*, *Aut*, *siue*, In illatiuis etiã hypotheticis tres formæ inueniuntur. Conditionalis, cuius partes coniunguntur, coniunctione, *si*, Rationalis, cuius partes cõiunguntur coniunctione *Ergo*, vel, *Igitur*. De his etiam hypotheticis illatiuis, quæ cum sint consequentiæ non desinunt etiam esse propositiones, oportet documenta ad illarum veritatem vel falsitatem dignoscendam proferre.

Primum documentum ad veritatem propositionis copulatiuæ necesse est vtramque partem esse veram: & consequẽter ad falsitatem vnam partem esse falsam.

Secundum documentum. Ad veritatem disiunctiuę sufficit vnam partem esse veram, & consequenter ad falsita-

falſitatem requiritur vtraque pars falſa. Et quod diximus de veritate & falſitate, intellige de neceſſitate & impoſſibilitate. Semper enim copulatiua ſequitur debiliorem partem, & ab ea denominatur. Diſiunctiua vero ſequitur firmiorem partem & ab ea denominatur, v. g. hæc copulatiua, *Petrus currit &, Ioannes eſt* equus, eſt impoſſibilis. Hæc autem, *Petrus currit & Ioannes eſt homo*, eſt contingens. Similiter hæc diſiunctiua, *Deus eſt, vel homo eſt equus*, eſt neceſſaria, hæc autem; *Petrus currit vel equus eſt homo*, non eſt impoſſibilis: ſed contingens, quia firmior pars eſt contingens quam impoſſibilis. Nota vero circa primum documẽtum & ſecundum, quod quanuis ad veritatẽ copulatiuæ ſufficiat, vtramq; partem eſſe veram; tamen ad poſſibilitatem non ſufficit vtramque partem eſſe poſſibilem. Sed requiritur eſſe cum altera compoſſibilem. Vnde hęc copulatiua, *Petrus currit & Petrus non currit*, eſt impoſſibilis: quia, quanuis vtraq; pars ſit poſſibilis, neutra tamen

est compossibilis cum altera. Similiter ad necessitatem disiunctiuæ non requiritur alteram partem esse necessariam, sed sufficit partes esse incompossibiles in falsitate. Et idcirco hæc est necessaria, *Petrus currit vel Petrus non currit*, quamuis vtraq; pars sit contingens: Neutra enim cum altera in falsitate conuenire potest.

Tertium documentum pro illatiuis. Si propositio hypothetica fuerit conditionalis, nihil aliud requirit ad sui veritatem quam bonitatem consequentiæ. *Vt si homo volat, habet alas*, vera propositio est non obstante falsitate antecedentis & consequentis. Ratio est, quia conditionaliter loquens nihil affirmat vel negat de antecedentis vel consequentis veritate: sed duntaxat asseuerat bonam esse consequentiam. Et hoc est, quod vulgo dicitur, *Conditionalis nihil ponit in esse*, hoc est circa antecedens vel consequens. Nihilominus aliquid asseuerat, scilicet bonam esse consequentiam: Ac si diceret: *necesse est*

omne

omne quod volet tibi habere: Obseruandum est autem coniunctionem illam, *Si*, non semper illatiue accipi, ita vt consequentiam constituat, verbi gratia in hac propositione. *Si cras visitaueris me, dabo tibi equum.* Hæc enunciatio non est consequentia conditionalis: nam potest stare veritas antecedentis cum falsitate consequentis. Et tamen, qui sic promittit animo adimplendi promissum, non mentitur: & nihilominus possibile est antecedens esse verum, & consequens falsum: aut propter inconstantiam promittentis, vel quia factus est impotens ad implendum promissum. Porro, Si Deus aut Propheta Dei aliquid sub conditione promiserit, tunc bona erit consequentia in materia. Nostrum itaque documentum non intelligitur, quando coniunctio, *Si*, sumitur promissorie.

Alias præterea acceptiones habet hæc coniunctio, quæ magis ad Theologorum disputationem pertinent, v. g. cum Thomistæ aiunt, *si Adam non*

peccasset, filius Dei non fieret homo. E contrario vero Scotistæ aiunt; *Etiam si Adam non peccasset, nihilominus filius Dei fieret homo.* Neutri vero accipiunt coniunctionem illam, *Si*, in vi consequentiæ formalis: Sed loquuntur ex suppositione voluntarii decreti diuini, secundum quod vtraque factio opinatur differentem fuisse ordinem diuini decreti ex parte rerum, quæ sub diuino consilio ordinem inter se habent. Etenim in ipso Deo, siue Adam peccasset, sine non peccasset, siue filius Dei fieret homo, siue non fieret, nulla differentia inueniretur, apud quem non est transmutatio neque vicissitudinis obumbratio. Vnde Theologus qui proprie & cum reuerentia diuinæ puritatis & maiestatis loqui desiderat, omnem differentiam & varietatem in rebus decretatis collocet. Ita sane vt Thomista dicat, talem ordinem fuisse decretatum à Deo inter incarnationem Verbi & permissionem peccati primi parentis, vt nisi in remedium peccati permissi Verbum diuinum

nium non fieret caro. Scotista vero neget, talem ordinem fuisse per se decretatum, neq; in aliquo genere causę incarnationę verbi à permissione peccati dependentiam habuisse. Neque vice versa permissionem peccati ab incarnatione verbi dependere. Sed omnino inter sese hæc duo per accidēs se habere, & per accidens contigisse ex parte decreti circa incarnationem, quod peccatum Protoparentis permitteretur & præuideretur à Deo futurum. Nihil modo nos definimus: sed duntaxat modum loquendi præstamus. Accipitur itaque coniunctio illa, *si*, concomitanter, non absolute illatiue. Idem iudicium est de quibusdam futuris conditionatis contingentibus, quæ aliqui moderni Theologi fingunt habere medium inter futurum absolutū & inter possibile futurū, ac proinde scientiam quandam mediam in ipso Deo imaginantur, quæ nec sit sciētia intuitiua, nec scientia simplicis intelligentiæ. Sed de hoc alias nostram sententiam tulimus.

Quartum documentum. Ad veritatem propositionis hypotheticæ, quæ est consequentia rationalis, requiritur & sufficit supra bonitatem consequentiæ, antecedens esse verum. Non diximus etiam consequens esse verum: quia hoc superflue diceretur. Nam si bona est consequentia & antecedens est verum, non poterit consequens esse falsum. v. g. hæc hypothetica est vera propositio, *homo est risibilis: ergo est rationalis.* Hæc autem est falsa propositio, *Homo est equus: ergo homo est sensibilis*, quia non sufficit bonitas consequentiæ. Etenim qui ita ratiocinatur, affirmat antecedens.

Quintum documentum. Ad veritatem hypotheticæ, quæ est consequentia causalis, requiritur & sufficit bonitas consequentiæ & veritas antecedentis, & quod res significata per antecedens sit causa vel ratio rei significatę p consequẽs. Vnde hæc est falsa propositio, *quia homo est risibilis, est rationalis*, hæc autem vera; *Quia homo est rationalis, est risibilis.* Item hæc est vera;

Quia

*Quia Deus est immutabilis, est ætern*⁹, Quia quamuis in Deo nihil sit causa alicuius, quod est in Deo: tamen aliqua attributa diuina sunt nobis ratio demonstrandi alia.

In hoc etiam documento obseruandum est, coniunctionem illam; *Quia*, non semper causaliter accipi ex parte rerum: sed aliquando importare rationem cognoscendi causam ex effectu: sic vt logici & Philosophi appellent demonstrationem; *Quia*; Eam, quæ procedit ab effectu ad causam, vt, *Luna ecclypsatur; ergo terra interponitur inter Solem & Lunam*. Et huiusmodi locutiones inueniuntur in sacris literis, v.g. Ioannis 16. *Ipse Pater amat vos: quia vos me amastis*. Vbi certum est, Patrem dilectione sua causam fuisse amoris discipulorũ ergaChristum. Aliquãdo etiã coniũctio; *Quia*, accipit non causaliter, sed specificatiue, hoc est: determinatiue vt accipitur Ioannis c. 5. *Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est*. Vbi dictio: *Quia*, determinat & denotat potestatẽ iudiciariã

datam esse homini Christo in ipsa humanitate exercendam, quando venturus est visibilis iudex iudicare viuos & mortuos. Aliquando etiam dictio *Quia*, accipitur pro; *Quod*, in sacris litteris. Iuxta illud Matthæi 6. *Audistis, quia dictum est antiquis; Non occides.*

Habemus itaque ex dictis; argumentum & consequentiam non conuertibiliter dici. Item neque bonum argumentum neque bonam consequentiam idem esse. Semper enim argumentum, si proprie loquamur, amplius requirit, quam bonitatem consequentiæ, videlicet, vt antecedens aliquo modo illuminet consequens.

Sed contra hæc est bona consequētia, *homo est equus, ergo est sensibilis*: & est malum argumētum, quoniam antecedēs est aperte inutile ad probandum consequens. Obseruandum est tamen, distinctionem bonæ vel malæ consequentiæ propriam esse Dialectici, sed distinguere inter bonum & malum argumentum non solum Dialectici est, sed etiam cuiuslibet sapien-

tis in quilibet disciplina. Ratio est, quia bonum argumentũ debet constare ex vero antecedente, cuius veritas fere ex cognitione physica vel metaphysica aut mathematica siue theologica pendet. Quocirca tametsi Dialecticus formam argumentandi præstet & modum etiam inquirendi veritatem per communia præcepta, tamẽ non omnis cognitio veritatis ad eum pertinet, sed ad alias reales scientias: quæ rerum naturas perscrutãtur. De quarum disciplinarũ distinctione nec metaphysicus sine Dialectica, nec Dialecticus sine metaphysica perfectum iudicium ferre poterit.

His ita constitutis iam opportune de locis argumentandi secũdum formam Dialecticã, prçter syllogismum, disserendum nobis est. Erit autem operæ pretium prius disputandi normam pro tyronibus interponere. Necesse est enim in exercitio disputandi Dialecticos tyrones certis quibusdã documentis instruere. Etenim teste *Aristotele*, exercitatio eruditionis con-

summatio est. Hanc autem formam in præcedentib. de industria non tradidimus, quia logicalium proprietatũ diffinitiones ignorantibus, disputandi materia non suppetebat. Dicamus in primis quid sit disputatio. *Est enim duorum cõcertatio circa verum examinandum, dum alter defendit aliquam propositionem, & alter impugnat.* Quæ disputatio ad veritatis manifestationẽ & confirmationem si candido animo fiat, plurimum vtilitatis habet. Si vero ambitiosa contentione exerceatur ab aliquo, potius ad ipsius veritatis offuscationem quam manifestationẽ deseruit.

CAP. III.

De Dialectica disputandi forma.

Forma disp. PRimum omnium defensoris locũ tenens propositionem proferat, quã se defensurũ profitetur. Deinde Impugnatoris officium erit, argumentum proponere succincte & distincte. Quod

Quod quidem ex antecedēte & consequente & illationis nota cōstare necesse est. Tunc respondens, fideliter matureque totum argumentum integre repetat: interimque dum repetit, perpendat duo. Alterum est, an verum vel dubium vel æquiuocum sit antecedens. Alterum an ipsa consequentia bona sit. Deinceps vt moris est, iterum incipiat repetere argumētum, respondens ad antecedens, concedo; vel nego: vel etiā distinguo antecedens, cum fuerit simplex propositio. Si autem antecedens habuerit duas propositiones, quarū altera vocatur maior, & altera minor; respondeat prius ad maiorem concedo; vel nego; vel distinguo, vel transeat. Cum autē concedit antecedens vel maiorē, prosequātur eodem modo ad minorē vel ad consequentiam; circa quā nunquam distinguēdum est. Bene tamen licebit distinguere consequēs. Et supposito vno sensu vel altero, regrediatr ad consequentiam, vt eā concedat vel neget. Et tunc probatio relinquitur impu-

impugnatori. Obſeruandum eſt tamen conſequēs nunquam negari debere, nam ſi conceditur antecedens & conſequentia, fruſtra negabitur conſequens. Nihilominus, quando impugnator concludit aliquam propoſitionem quæ non eſt contraria neque contradictoria propoſitioni propugnantis, licebit propugnatori dicere, tranſeat totum, vel, cōcedo totum. Et hoc maxime faciet, quando conſequens fuerit manifeſte verum. Eſt alterum documentum à reſpondente obſeruandum, quādo diſtinxerit antecedens vel partem antecedentis. Tunc enim debet proſequi ſecūdum ſenſum conceſſum vel ad minorem vel ad conſequentiam concedendo vel negando. Vt ſupradictum eſt. Similiter aduertat ſe teneri defendere vt verum ſi quid tranſire permiſerit, perinde enim eſt ac ſi conceſſerit, quantum attinet ad conſequentiam. Et idcirco caueat dicere, *Tranſeat*, niſi quando certiſſimus eſt de malitia cōſequentiæ vel de veritate conſequentis.

tis. Quare tutissimum est tyronibus respondentib. vbicunq; falsum proponitur constanter negare. Hactenus de officio respondentis, cuius partes sunt pauca loqui. Neque statim proferre eorumq; concedit vel negat rationem. Sed potius sua interest, omnē probationis laborem ad arguentem remittere; donec ipse arguens deficiat & quærat à respondente alicuius differentię rationem ad quam deuentum est. Deinceps etiam argumentatori candido, qui non sophistice contendere intendit, suæ leges sunt præscribendę. Huius primum documentum sit, vt quātum potuerit sine Amphibologia loquatur, & aperte & breuiter proponat argumentum in quo consequens immediate contradicat conclusioni propositæ. Sunt enim qui per ambages respondentem capere affectant, præsupponentes aliunde fundamenta, ex quibus non immediate argumentantur contra conclusionem: sed volunt habere illa quasi in deposito & in subsidiis, ex quibus
in

in discursu disputationis probant ali-quid, quod sibi negandum fore, præsagiunt. Neque enim audent postea de nouo & repente illis fundamentis vti, quia non sunt tam certa, vt negari non possint. Nam si certissima essent, frustra illa præmitterent ante disputationem. Quamobrem hic modus argumentandi semper mihi captiosus & sophisticus visus est. Presertim cum de rebus maioris momenti disputatio ineunda est. Neque existimo respondẽtem teneri huiusmodi fundamenta præmissa concedere vel negare, nisi tam euidentia sint vt ea negare impudentiæ tribueretur: Sed tunc ipse arguens argueretur de superfluitate; verbi gratia si arguens cum catholico præsupponeret, Deum esse trinũ & vnum: Et cum Mathematico præsupponeret: *Quæcunque sunt æqualia vni tertio sunt æqualia inter se.* Si vero præsupponat aliqua fundamenta quæ respondenti non sunt certa, quanuis videantur probabilia, licitum erit respondenti neque concedere, neque negare,

negare, sed petere ab argumentatore, vt intra formam argumenti proponat illa fundamenta: & tunc videbit an sint concedenda vel neganda. *Sæpe* enim contingit, vt arguens supponat aliquam probabilem opinionem; quę tamen non stat cum altera probabili sententia quam respondens tuetur. quanuis enim verum vero consonet, non tamen, omnis assertio probabilis stat cum altera probabili assertione. Contingit enim duas opiniones seorsum quamlibet esse probabilem, & tamen esse de assertionibus contradictoriis verbi gratia vnus dicit, *relatio distinguitur realiter à suo fundamento:* & alter dicit, *nulla relatio distinguitur realiter à suo fundamento.* Quo circa respondens non prudenter agit, dum talia fundamenta prodige admittit; nisi certus fuerit nullatenus suæ propositioni contradicere.

Secundum documentum in fauorem arguentis est; vt quando ex vno simplici antecedente poterit immediate inferre contradictorium propositio-

positionis defendendæ, non vtatur syllogismo, sed taceat maiorem vel minorē: vt postea probet consequentiam si negata fuerit. Et hic modus argumentandi dicitur enthimematicus & gratissimus auditoribus: sed respōdenti facilis quidem ad recitandum, sed difficilior ad respondendum: non enim bonitas vel malitia consequentiæ ita patet ac si proponeretur simul maior & minor.

Tertium documentum. Boni & grati argumentatoris est, vt si negatur sibi consequētia probet directe consequentiam: vel assignando locum Dialecticum irrefragabilem, vel concludendo in consequenti cōditionalem, ergo si hoc est hoc, illud est illud. Hoc aduerterim propter perperam argumentantes, qui dum illis consequentia negatur, alio medio ad idem consequens probandum, sæpe vtuntur & sic multiplicant argumēta nullum prosequētes. Alii vero non aliam probationē consequentiæ proferunt, quam repetere argumentum, quod nimis

nimis fastidiosum est, & à præsidente in publica disputatione minime admittendum. Denique disputantes ad manifestationem veritatis debent omnino cauere à nimia vocis acrimonia & clamoribus: Sed nec languore tepescere debent. Sophystæ vero qui sapientes apparere affectant, legant *Aristotelem in libris Elenchorum*, vbi eorum conditiones exacte depingit. De officio tandem patroni præsidentis pauca etiam insinuanda sunt, vt cum vtilitate disputatio procedat.

Patroni est in primis summa attentione mentis preesse: totiusque disputationis processum comprehendere: vt opportuno tempore sentẽtiam definitiuam circa tenendam veritatem proferat. Patroni est curare, vt præscripta forma inter disputantes obseruetur. Patroni est, propugnatori potius quam impugnatori patrocinari: nisi forte quando dum impugnatori auxilium ferre videtur: aliunde magis apparet argumenti fallacia quo facilius à respondente dissoluat. Quo

documento nos sæpe vtimur cũ præsidẽtis officio fungimur. Patroni tandem est, dum disputatio rite procedit; tacere: nisi forte breui insinuatione auxilium respondenti ferre valeat; si viderit illũ vacillare vel anxium esse, alias relinquat disputantes donec disputatio ad finem peruenerit & præsidentis iudicium postulet. Hæc forma & disputandi methodus si in scholis obseruaretur, nihil pulchrius, nihil vtilius, aut delectabilius mihi accidere potest, quam huiusmodi disputationibus interesse. Quando vero præscriptæ leges non seruantur, nihil fastidiosius, nihil inutilius, auditoribus contingit.

Cap. IV.

De Locis argumentandi.

REliquum est iam, vt promissis stemus, antequam ad enunciationũ ad inuicem comparationem, siue per oppositionem, siue per æquipollentiam accedamus; prius de quibusdam argu-

argumentandi locis præter ſyllogiſticum diſſeramus. Neque tamen eſt animus de omnibus ad diſſerendum accommodatis locis ſermonem facere: ſed de illis tantum, ex quibus per neceſſariam conſequentiã argumentantis intentum concluditur; diſſeremus. Nam cognitio locorum ex quibus probabilis duntaxat conſequutio efficitur, facilius vſu diſputandi & ſapientũ ac Rectorum lectione, quam artis præuentione acquiritur: dummodo prius diſcipulus neceſſariæ cõſequentiæ documentis fuerit inſtructus.

Horſum igitur viſum eſt operæ precium: duo prima & inter omnia potiſſima principia naturali lumine ab omnibus cognita tanquam omnis argumẽtationis firmiſſima fundamẽta præmittere. Alterum metaphyſicum eſt, & ab *Ariſtotele lib. 4. metaphyſic. tex.* 9. deſumptum, ſcilicet, *Quodlibet eſt vel non eſt:* &, impoſſibile eſt de eodem affirmare & negare. Quod principiũ merito *dignitatis dignitatum* ad ꝙ

Duo fundamenta argumentandi.

omnes demonstrationes decurrunt appellatur. Alterum est Dialecticum. Nimirum in omni bona consequentia si antecedens est verum, & consequens debet esse verum. Hæc duo prima principia probatione nulla indigent; quia omni argumentatione priora sunt. At vero aliqua explicatione opus habent. Nam illud prius principium non solum in illa vniuersalitate propositum primum esse existimandum est, sed etiam de quacunque re in singulari vel in specie vel in genere exerceri potest. Vt verbi gratia *Petrus est vel non est equus. Petrus est vel non est albus, equus est vel non est animal*. Hinc consequenter huius principii contradictorium est euidenter per se falsum, videlicet, *aliquid non est & est*. Nihil enim magis ab intellectu alienum, quam de eodem affirmare & negare. Esset enim rationalis natura ab Autore suo male condita, si duabus cognitis contradictoriis assensum præberet. Tunc enim assentiret falso sub ratione falsi. Quemadmodum

enim

enim humana voluntas non potest ferri in malum sub ratione mali, quia est inclinatio à summo bono rationali naturæ indita, cuius obiectum est bonum sub ratione boni, ita & intellectus indito lumine à summo vero, non potest assensum præbere nisi vero vel sub specie veri occultato. At quando est expressa contradictio in obiecto, sub nulla ratione veri occultari potest: destruitur enim primum illud principium, *Quodlibet est vel non est*. Quamobrem authori naturæ ascriberetur error ille qui tale lumen indidit vt sub ratione falsi mens aliquid amplecteretur.

Alterum principium, quod Dialecticum appellauimus, non quia sit inuentum Dialecticorum, vel quia ex illo probabiliter procedatur, vt solet appellari Dialecticus syllogismus, qui ex probabilibus procedit vel concludit: Sed idcirco Dialecticum diximus, quia maxime ad exercitium in materia Dialecticæ disciplinæ accommodatum est. Est itaque primum princi-

pium naturali lumine cognitum: ita vt nulla ratione probari possit. Nam si illud principium quis probare intenderit, necesse erat, vt per bonam consequentiam id efficeret. Illa vero consequentia nisi præsupponat principiũ illud esse verum, inutilis omnino erit. Etenim quanuis aliquis cõcesserit antecedens & consequentiam, negaret consequens. Nam diceret, in bona consequentia posse antecedens dari verum, & consequens falsum. Igitur in omni argumentatione semper prę. supponitur, in omni bona consequentia non posse antecedens esse verum, & consequens falsum. Ac ꝑinde nulla argumentatione hoc principium probari poterit. Ratio vero explicatiua huius principii ex cognitione terminorum habetur. Nam si propositio antecedens est simpliciter vera, eius veritas consistit in adæquatione intelligentiæ ad rem sicut est, ergo nihil in ea falsi contineri potest: ac proinde nec poterit falsitatem parere. Si igitur consequentia est bona & antecedens

cedens verum, necesse est & consequens esse verum.

Implicat enim contradictionem falsum in vero contineri. Sed vides in hac nostra ratione explicatiua, etiam nos vti consequentia bona ex vero principio, & inde conamur explicare illius primi principii veritatem.

Presupponimus enim in bona consequentia si antecedens est verum, & consequens verum esse debere. Frustraque iam laborabimus contra negantem illud principium, sicut neque disputandum est contra negantem, *Quodlibet est vel non est.* Ex dictis sequit argumentantis summã victoriam esse trahere respondentem ex concessis per bonam consequentiam ad conclusionem in qua contradictionis implicatio est.

Iam vero ex illo principio Dialectico indemonstrabili aliæ conclusiones euidenter deducuntur & regulæ, quæ ad illud principium reducuntur. Moderni regulas decem proponunt *Decẽ regulæ.*

ad differendum necessarias. *Prima est.* Ex vero semper verum infertur: alias daretur in bona consequentia antecedens verum, & consequens falsum. *Secunda regula*, Falsum non nisi ex falso sequitur. Istæ duæ regulæ sunt tam proximæ illi principio, vt probatione non egeant. *Tertia regula*. In bona consequentia si antecedens est necessarium, consequens debet esse necessarium, nec sufficit esse verum. Probatur, quoniam alias posset dari antecedens verum, & consequens falsum. Nam si antecedens est necessarium, semper est verum; si vero consequens non est necessarium, poterit aliquando esse falsum, ac proinde tunc dabitur antecedens verum, & consequens falsum. *Quarta regula*. In bona consequentia si antecedens est possibile, consequens non potest esse impossibile. Probatur, quia cõsequens impossibile semper erit falsum: & cum antecedens sit possibile, poterit aliquando esse verum, ergo tunc dabitur antecedens verum, & consequens falsum.
Quinta

Quinta regula. In bona consequentia si consequens est contingens, antecedens non potest esse necessarium. Hæc patet, quia antecedens necessarium semper est verum: consequens autem contingens poterit esse falsum, ergo in bona consequentia poterit dari antecedens verum, & consequens falsum. *Sexta regula,* si antecedēs est contingens, consequens non potest esse impossibile. Probatur, nam contingens dicimus quod indifferens est ad verum vel falsum: igitur contingens poterit esse verum, & tunc consequēs erit falsum, cum sit impossibile. *Septima regula.* Quidquid sequitur ad consequens bonæ consequentiæ, sequitur ad eius antecedens, v. g. hæc est bona consequentia. *Petrus disputat,* ergo loquitur. Rursus hæc est bona; *Petrus loquitur,* ergo mouet linguam. Igitur de primo antecedēte ad vltimum consequens, bona erit consequentia. Hæc regula demonstratur deducendo ad impossibile. Nam detur oppositum quod B, bene sequatur ex A. &

ex B. ſequatur C. & nihilominus C. non ſequatur ex A. tunc ſi argumentor C. non ſequitur ex A. ergo A. poterit eſſe verum & C. falſum (ſi quidē in mala conſequentia poſſibile eſt dari antecedens verum, & conſequens falſum.) Tunc vltra ſic proſequor A. eſt verum, ergo B. eſt verum quod concedebatur bene ſequi ex A. deinceps B. eſt verum, ergo C. erit verum quod concedebatur ſequi ex B. Ac tandem habeo intentum C. eſſe verū & falſum. *Octaua regula.* Quidquid repugnat conſequenti bonæ conſequentiæ repugnat antecedenti. Probatur, nam alias ſi non repugnat antecedenti, poterit eſſe verum cum illo, repugnat autem conſequenti, ergo tunc conſequens erit falſum antecedente exiſtente vero. *Hæc regula* ſub aliis verbis poteſt conſtitui. In bona conſequētia ex oppoſito conſequentis ſequitur oppoſitum antecedentis: quæ eadem ratione demonſtrat, quoniam alias in bona conſequentia daretur antecedens verū, & conſequens falſum.

falſum. Quod ſic oſtendo. Nam ſi oppoſitum conſequentis non infert oppoſitum antecedentis, ergo poterit ſtare in veritate cum antecedẽte. Sed tunc conſequens erit falſum, exiſtente ſuo contradictorio vero, ergo, &c. *Nona regula.* Ex impoſſibili ſequitur quodlibet, videlicet verum, falſum, neceſſarium, impoſſibile, contingens. *Decima regula.* Neceſſarium ſequitur ex quolibet, ſcilicet, ex impoſſibili, ex neceſſario, ex contingenti, ex falſo, ex vero. Iſtæ *duæ regulæ* ſimul explicandæ ſunt. Poſſunt enim dupliciter intelligi, præſuppoſita bonitate conſequentiæ, vno modo permiſſiue. Nimirum quod ex impoſſibili poſſit ſequi omnis differentia enunciationis non tamen quod quælibet enunciatio neceſſario conſequatur ex impoſſibili. Et ſimiliter intelligatur *decima regula.* Non vt quodlibet neceſſarium ſequatur ex qualibet differentia enunciationis cuiuslibet: ſed quia poſſibile eſt ex qualibet differentia enunciationis ſequi neceſſa-

necessarium. Atqui hæc intelligentia *harum regularum* planissima est exemplis. v. g. bene sequitur *omnis equus est rationalis, omnis lapis est equus*, ergo *omnis lapis est rationalis*: ecce vbi ex impossibili sequitur impossibile. Item hæc est bona consequētia, *omne viuens est planta, omnis arbor est viuens*, ergo *omnis arbor est planta*. Ecce necessarium sequitur ex impossibili. Item bene sequitur, *omne ens necessario currit, Petrus est ens*, ergo *Petrus currit*. Ecce vbi contingens sequitur ex impossibili. Et multa alia exempla poterit præceptor discipulis proponere ad intelligētiam vtriusque regulæ. Altera intelligentia *nonæ & decimæ regulæ* est huiusmodi, vt eo ipso quo antecedens est impossibile, statim quælibet enunciatio bene sequatur ex illo, vt si dicas *Petrus est equus* ergo *lapis est leo*, ergo *equus est hinnibilis*, ergo *Petrus currit*. Et similiter propositio necessaria quælibet ex quolibet antecedēti bene inferri. Ratio sic opinantium est, quia putant omnem bonitatē consequentiæ in hoc consi-

consistere, si non fuerit possibile in ipsa dari antecedens verum & consequens falsum. Et omnem malitiam consequentiæ in hoc aiunt consistere si in illa possit dare antecedens verum & consequens falsum. Sic igitur probant duas prædictas regulas. Si antecedens est impossibile, nõ poterit dari antecedens verum & consequens falsum. Rursus si consequens est necessarium, non poterit dari consequens falsum & antecedens verum.

Nihilominus hæc sententia ab aliis merito non probatur, quorum ratio melior videtur. Quia bonitas consequentiæ non consistit in pura negatione: sed in aliqua connexione inter significatum consequentis & antecedentis, ita vt intellectus conuincatur ex antecedente concesso, etiam alias impossibili, concedere consequens. At vero in hoc discursu *equus est lapis, ergo homo est aquila*, nulla intellectui repræsentatur connexio, vt etiamsi antecedens concesserit, teneatur illud consequens concedere. Deinde

conse-

consequentiæ malitia non solum ostenditur, quando in propriis terminis datur antecedens verum & consequens falsum : sed etiam declaratur quando in alia consequentia similis formæ datur antecedens verũ & consequens falsum. Assignabo itaq; hanc consequentiam similis formæ. *Equus est animal* ergo *homo est aquila*: vbi antedens est verum& consequens falsum, ergo altera consequentia mala erat. Probo autem esse similitudinem formæ inter illas consequentias. Non enim impedit similitudinem formæ si antecedens vnius sit in materia remota & alterius in materia naturali: dummodo seruetur eadẽ qualitas & quantitas in enunciationibus, eademque logicalis proprietas. Neq; tamen destruitur aliquis formalis modus argumentandi in Dialectica designatus, qui etiam debet seruari in similitudine formæ. Igitur illæ duæ consequentiæ sunt similis formæ. Nisi forte velis dicere locum argumentandi legitimum esse ab antecedenti impossibili: quem

quem nullus Philoſophorum cõmemorauit. Ad rationem autem contrariæ ſententiæ ſatis reſponſum eſt, ad malitiam conſequẽtiæ ſufficere quod in ſimili forma detur antecedens verum & conſequens falſum. Vbi obſerua ſufficere quidem ad malitiam conſequentiæ, ſi poſſit dari antecedẽs verum & conſequens falſum, non autem ſufficere ad bonitatẽ, ſi non poſſit dari antecedens verum & conſequẽs falſum in particulari materia. Porro ad maiorem intelligentiam prædictorum eſt mihi vnum argumentum in fauorem oppoſitæ ſententiæ aſſerentis ex impoſſibili ſemper effici bonam cõſequentiam. Sic argumentor. Ex omni impoſſibili ſequuntur duæ contradictoriæ (*ſaltem implicite*) ſed ex duabus contradictoriis per bonam conſequentiam & formalem ſequitur quælibet enunciatio, ergo ex impoſſibili ſequitur quęlibet propoſitio. Hæc conſequentia patet ex *ſeptima regula*. Nam quidquid ſequitur ad conſequens bonæ conſequentię ſequitur

ad eius

ad eius antecedens. Maior probatur ex diffinitione impossibilis. Nihil enim est impossibile nisi contradictionem saltem implicite contineat; alias posset à Deo fieri, cuius omnipotentia ad omnia quæ non implicant contradictionem se extendit. Minor vero probatur. Et assumo has duas contradictorias; *Petrus currit & Petrus non currit:* & volo inferre ex illis hanc propositionem, *equus est leo*. Sic argumentor. *Petrus currit & Petrus non currit,* ergo *Petrus currit,* à copulatiua ad partem. Rursus *Petrus currit* ergo *Petrus currit* vel *equus est leo,* à parte disiunctiuæ ad totam. Tandem ab hac disiunctiua cum destructione prioris partis infero positionem alterius, sic procedens. *Petrus currit* vel *equus est leo*, sed *Petrus non currit*, vt concessum erat in primo antecedenti, ergo *equus est leo.* Et proportionabiliter poteris inferre quamlibet aliam propositionem ad libitum tibi propositam, si processeris per tres illas consequentias, quarum quælibet formalis est & necessaria.

Hoc

Hoc argumentum non est vulgare. Et facie tenus videtur intentum suum probare. Nihilominus, si quis attente introspexerit, solubile est. Id quod ego sic ostendo. Quamuis enim prima illa consequentia, à copulatiua ad partem formalis consequentia sit, & etiam secunda consequentia, à parte disiunctiuæ ad totam sit formalis: tamen in tertia consequentia, in qua argumentamur à disiunctiua cum destructione vnius partis ad positionem alterius, inuenitur ipsa destructio vnius partis non sequi formaliter ex antecedentibus. Etenim per accidens est ad formalitatem consequentiæ à copulatiua ad partem, quod ipsa copulatiua contineat duas cōtradictorias. Est etiam multo magis per accidēs, quod dum argumentamur à parte disiunctiuæ ad totam, illa pars disiunctiuæ fuerit deducta ex vna copulatiua quæ constabat ex duabus contradictoriis. Ac proinde quando in vltima consequentia repente emergit destructio alterius partis disiunctiuæ, illa destru-

ctio non consecuta est formaliter per consequentiam formalem in quantum destructio est partis disiunctiuæ, sed materialiter contigit, quod in prima copulatiua altera pars alterius fuerit destructiua. Quocirca hic discursus erit similis formæ cum illo. *Petrus currit*, & *Paulus non disputat*, ergo *Petrus currit*. Rursus *Petrus currit*, ergo *Petrus currit* vel *equus est leo*. Deinceps in tertia consequentia inuenies deesse destructionem alterius partis disiunctiuæ, quæ non sequitur ex antecedentibus. Non enim poteris dicere, *sed Petrus non currit*, ergo *equus est leo*. Nam in prima copulatiua altera pars non destruebat priorem. Quod autem iste secundus discursus sit similis formæ cum priore, probatur: quia prima hypothetica copulatiua est similis formæ cum copulatiua secundi discursus, vtraque enim continet duas partes eiusdem quantitatis & qualitatis. Neque in illis est differentia aliqua in proprietate logicali. Secunda etiam consequentia similis formæ est, vt patet.

tet. Tertia denique consequentia si ponas destructionem alterius partis, bona est & similis formæ, sed minor erit falsa si dicas, *sed Petrus non currit*, non enim habes, vnde formaliter deducatur illa destructio. Fatemur tamen si quis concederet duas contradictorias, conuinceretur concedere vsque ad vltimam illam consequentiam: sed conuinceretur non ex formalitate consequentiarum: sed ex materiali concessione duarum contradictoriarum in illis terminis, vbi copulatiua continet duas contradictorias. Atqui hoc pacto nos etiam fatemur ex duabus contradictoriis concessis, posse materialiter concludi quamlibet enunciationem, non tamen formaliter vt ostensum est.

Alterum argumentum principale fieri potest contra tertiam regulam in qua dicitur. In bona consequentia si antecedẽs est necessariũ consequens debet esse necessarium. Sic argumentor. Hæc est bona consequentia: *Deus dixit Petrũ negaturũ*, ergo *Petrus est negaturus.*

turus. Antecedens est necessarium & tamen consequens non erat necessariũ, ergo regula fallit. Maior ab omnibus conceditur, quia illa consequentia fundatur in infallibilitate diuinæ præscientiæ & veracitate dicentis, qui mentiri non potest. Quod autem antecedẽs sit necessarium, probant quia erat propositio de preterito & ad præteritum non est potentia. Quemadmodum, *Adam fuit*, dicitur modo necessaria. Denique consequens non fuisse necessarium, probatur: quia quantumlibet Deus prædixerit Petrum negaturum nihilominus Petrus libere negauit Christum, alias nõ peccasset. Hoc argumentum maiorem difficultatem tangit quam quæ nouitiis possit omnino explicari. De qua re late diximus *in nostris Commentariis supra primam partem quæst.* 14. *artic.* 13. *dub.* 2. *ad* 3. Nunc autem sufficiet asserere illam regulam debere intelligi, tum de bona consequentia formali, tum etiam de antecedente necessario simpliciter & ex propriis terminis: & sic nullam

nullam instantia habebit. At vero cõsequentia proposita non est formalis, multa enim præsupponit non necessaria simpliciter, ex quibus materialem tantum bonitatem habet. Nunc enim in illa consequentia antecedens est verum, *Deus dixit Petro, ter me negabis*, & consequens est falsum, dum infertur, *ergo ter est negaturus*. Iam enim Petrus non est negaturus Christum. Si autem fuisset formalis consequentia, quotiescunque daretur antecedens verum, daretur etiam consequẽs verum. Igitur illa consequentia tantum fuit bona pro tunc, supposito quod Deus dixit, & supposito quod Petrus nondum negauerat: quæ duo non sunt simpliciter necessaria. Possibile enim fuit Deum nõ dixisse & Petrum non esse negaturum. Vnde ad argumentum in forma dupliciter potest Dialecticus respondere. Primo quidem negando consequentiam esse formalem; nam consequentia formalis quæ semel est bona semper est bona. Secundo negando antecedens

esse simpliciter necessarium, sed tantum ex suppositione non necessaria simpliciter. Sicut hæc propositio, *Adam fuit*, nō est simpliciter necessaria, nam alias esset æternæ veritatis, quæ tamē erat falsa ante quā Adam fieret. Deinde si aliquam bonitatē habet illa consequentia etiam consequens est necessarium ex suppositione nō simpliciter. Id quod *D. Thomas vbi supra ad 2. argumentum* dixit, Consequens est necessarium, vt subest antecedenti, & non in se simpliciter. Quemadmodum *Aristoteles dixit lib. 1. Periher. cap. 6. Omne quod est, quādo est, necesse est esse.* Est enim ac si diceret, *Impossibile est aliquid esse & non esse & necesse est esse si est,* In quo modo loquendi necessitas consequentiæ insinuatur, non autem necessitas absoluta ipsius enunciati. Eadem explicatio adhibenda est *quintæ regulæ.* In qua dictum est, *si consequens est contingens, antecedens non potest esse necessarium.*

Intelligenda est enim de simpliciter necessario, & non de necessario ex suppositione.

Alia

Alia difficultas est, quænam sit ratio, quare ex vero non possit sequi nisi verum; & tamen ex falso possit sequi verum. Ratio dubitandi est: quia non minus opponitur falsum vero, quam verum falso, ergo si falsum non potest contineri in vero, neque ex illo inferri, pari ratione verum non poterit contineri in falso neque ex illo inferri.

Respondetur rationem differentiæ duplicem esse. Prior est, quia verum consurgit vndique ex integra causa: habet enim rationem boni. Falsum autem habet rationem mali & ex particulari defectu consurgit. Etenim vna propositio copulatiua, cuius vna pars est falsa & altera vera, simpliciter dicitur tota falsa; quia talem modum habet significandi, vt non solum dicat vel repræsentet illam veritatem quam continet: sed etiam importet vtramq; simul esse veram, ac propterea tota copulatiua dicitur falsa. Nihilominus si illa pars quæ vera est separetur ab altera, erit vera absolute &

simpliciter. Hinc est, vt ex antecedēti simpliciter falso possit inferri consequens simpliciter verum, vt patet in consequētia, à copulatiua ad partem. Deinde etiam si antecedens nihil veri contineat, poterit aliquando ex illo inferri consequens verum. v. g. bene sequitur, *omnis lapis est viuus* & *omnis homo est lapis*, ergo *omnis homo est viuus*. Continet enim antecedēs, quod simpliciter falsum est, bonitatem syllogisticam & consequētiam necessariam. Et hæc est secunda ratio. Non enim necesse est vt veritas consequētis causetur ex falsitate antecedētis: sed sufficit quod assensus antecedētis si concederetur, esset causa assensus consequentis quantū ad substantiam ipsius assensus, non quantum ad veritatem contentam in consequenti. Bonitas enim consequentiæ solum pensatur ex veritate istius cōditionalis, *si omnis lapis est viuus, & omnis homo est lapis, omnis homo est viuus*. Quæ propositio vera est. Nihil enim aliud affirmat, neque ponit in esse, quam quod si antecedens

cedens

cedens concedatur debet cōcedi consequens propter intrinsecam connexionem medii cum extremitatibus: quae connexio immediate regulatur per principia in syllogismorum regulis, de quo suo loco dicemus.

Cap. V.

DEinceps ordo huius tractatus postulat vt praefatas regulas in locis argumentandi Dialecticis exerceamus. In primis necesse est definire quid sit locus Dialecticus. Cuius diffinitio à Cicerone in suis Topicis ea est, *Locus est argumentandi sedes. Vt enim earum rerum, quae abscondita sunt, demonstrato & notato loco, facilis est inuentio: sic cum peruestigare argumētum volumus, locos nosse debemus.* Haec Cicero. Ac si diceret, *locus est vbi inuenitur radix & fundamentum argumētandi.* Aristoteles etiam *in lib.* 2. *Rhetoricorum cap. vlt.* vocat locum, *elementū*, propterea, quod simplex cum vocat locum, elemēntum, propterea quod simplex cum sit, mul- *Diffinitio loci.*

torum tamen est origo & initium argumentorum: sicut elementum naturale intrat in compositionem multarum rerum. Item *Boetius lib.* 1. *de differentia Topicorum*; *locus*, inquit, *est, id vnde ad propositam quæstionem conueniens trahitur argumentum.* Nos vero hic aduertimus, quod locus Dialecticus aliquando accipitur pro simplici sede siue elemento siue initio: vnde argumentum procedit. Aliquando accipitur pro tota argumentatione, quæ includit tanquam partem initium seu fundamentum & sedem vnde procedit. Quemadmodum in superioribus diximus quod diffinitio, aliquando accipitur pro oratione, quæ constat ex genere & differentia, aliquando pro enunciatione, quæ constat ex diffinito & diffinitione, vt, *homo est animal rationale.* Ita etiam nũc, cùm quosdam locos argumentandi enarrabimus, vtemur indifferenter nomine loci.

Solent Rhetores multipliciter huiusmodi locos diuidere. In primis diuidunt

uidunt locum in locum qui dicitur, *Maxima*, & in locum qui dicitur; *Differentia maximæ*, vt diuidit *Boetius lib. 2. Topicorum.* Locus Maxima, dicitur propoſitio per ſe nota, fidem aliis ſubminiſtrans. Vocant propoſitionẽ per ſe notam; quamcunque, quæ cognitis terminis ab omonibus approbatur, etiam ſi non ſit in ſe intrinſece neceſſaria: vt verbi gratia. In qualibet arte id, quod maxima pars artificium dicit, pro vero habendum eſt. Id autem quod dicitur fidem aliis ſubminiſtrans, nihil aliud eſt, quam continere in ſe virtutem probandi aliquid aliud.

Deinde locus, Differentia maximę eſt receptaculum plurium maximarum, qualis eſt locus diffinitionis, locus autoritatis. Nam ex loco diffinitionis plures maximæ ſolent deduci, quemadmodum etiam ex loco autoritatis. Porro proſequutio huius tractatus, de locis argumentandi aliter à Dialectico, aliter à Rhetorico ordinanda eſt. Quamobrem nos qui

ad

ad Dialecticorum vtilitatem hæc rudimenta ſcribimus, eos tantum locos commemorabimus, qui in ſchola frequẽtiores & vtiliores ſunt. Non enim Dialecticum aut Philoſophum aut Theologũ decet de locis qui ad permouendos affectus valent, ſed de illis qui ad conuincendum intellectum ordinantur, diſſerere. Legi atque perlegi libros octo topicorum & duos elenchorum Ariſtotelis, in quibus infinitum fere numerum locorum argumentandi recte & ſophyſtice inueni. Nam in ſolis Topicorum libris curioſi interpretes duodecim ſupra tercentum locos argumentandi annumerarunt. Alii qui rem Dialecticam nimis rhetorice tractauerunt ad plures quam viginti argumentandi locos reduxerunt. Nobis tamen octo capita ſiue fundamenta varie argumentandi ſufficere vidẽtur Dialectico qui ad Theologiam ſiue Philoſophiam properat.

Primus & potiſsimus

Primus locus Dialecticis & Rhetoribus communis eſt ex diffinitione & ap-

&appellatur ab eis locus diffinitionis, siue argumentatio quæ ex diffinitione deriuatur. Omnia enim dubia emergentia circa vnamquamque rem ex diffinitione soluēda sunt, vt habemus ex *Aristotele*. ***locus est diffinitio.***

Hic locus argumentandi multipliciter exercetur. A diffinitione ad diffinitum, & vice versa efficax argumētum est. Deinde à negatione diffinitionis ad negationem definiti, & vice versa efficaciter concluditur. Item à diffinitione ad definitum cum eodē addito, & vice versa, bona erit consequentia. v. g. ***est homo albus, ergo est animal rationale album.*** Amplius, A negatione vnius partis diffinitionis ad negationem diffiniti certa consequentia est, si enim vna pars diffinitionis negatur de aliquo non poterit ei tota cōuenire, ac proinde nec diffinitum. Verum vice versa à negatione diffiniti ad negationē cuiuslibet partis diffinitionis, non erit bona consequentia, vt si arguas, ***non est homo, ergo non est animal:*** sed à negatione diffiniti ad negationem

tionem differētiæ adæquatæ, quæ est in diffinitione bona erit consequentia, & vice versa. v. g. *Non est homo, ergo non est rationale.* Denique á diffinitione ad propriam passionem diffiniti, & vice versa bona sit consequutio, *vt est animal rationale, ergo est risibile.* Hæc vniuersalia documenta intelligenda sunt, nisi forte committatur aliquis defectus logicalis, vt in sequentibus patebit.

Secundus locus à diuisione.

Secundum caput est ꝑ consequentiis quæ procedunt ex bona diuisione alicuius communis diuisibilis. Quæ consequentia multis modis variantur. In primis à diuiso ad ipsam diuisionem, quæ disiunctim continet partes diuidentes, & vice versa bona fit consequentia. v. g. *est animal, ergo est rationale, vel irrationale.* Deinde à negatione diuisi ad negationem diuisionis sub eadem forma. v. g. *Non est animal, ergo non est rationale vel irrationale.* Verum à negatione vnius partis diuisionis ad negationem diuisi non est bona consequentia; quanuis vice versa bona sit.

na sit. Ratio est quia singula membra diuisionis sunt inferiora respectu diuisi. Hæc duo capita argumentandi frequentissima sunt & in promptu habenda; non solum in Dialectica sed in omni superiori disciplina.

Tertium caput arguẽdi sit ex qualitate ꝓpositionis affirmatiuæ vel negatiuæ, vnde sæpe sumitur argumentũ: & hoc dupliciter vel ab affirmatiua ad negatiuã vel à negatiua ad affirmatiuam, quibusdã præscriptis legibus. *Tertius locus.*

Sit igitur prima regula. Ab affirmatiua ad negatiuam prædicato variato penes finitum & infinitum bona erit consequẽtia. v. g. *homo est albus, ergo homo non est non albus.* Similiter *homo est non albus, ergo homo non est albus.* *Ab affirmatiua ad negatiuam.*

Secunda regula. A negatiua ad affirmatiuam variato prædicato de finito in infinitũ & de infinito infinitũ, bona erit consequẽtia, dummodo in antecedenti ponatur constantia subiecti iuxta exigentiam temporis importati per copulam. Constantiam dicimus propositionem affirmatiuam,

quæ

quæ importat existentiam rei significatæ per subiectum propositionis negatiuæ, ex qua fit consequutio ad affirmatiuam. Ecce exemplum. *Homo non est albus, & homo est,* ergo *homo est non albus.* Si enim non poneres cõstantiam illam; *& homo est,* dabitur antecedens verum & consequens falsum, nullo existente homine in rerum natura, quoniam antecedens verificabitur per non suppositionem extremorum, cum sit pure negatiuum, consequens vero erit falsum, cum sit propositio affirmatiua de subiecto non supponente.

Sed contra. Hæc est mala consequentia, *omnis homo non fuit albus & homo est, ergo omnis homo fuit non albus.* Igitur regula non est certa. Antecedens probatur, nam antecedẽs erit verum & consequens falsum, in casu, quo nullus homo antecesserit & modo sint homines. Respondetur, Hoc argumentum non esse instantiam contra regulam: quia constantia non ponitur iuxta exigentiam copulæ, propterea

pterea quod subiectum illud supponit seu potius accipitur ratione Ampliationis pro omni homine, qui est vel fuit. Quocirca constãtia debet poni vniuersaliter pro omni homine, qui est & fuit: sic vt ponatur existentia etiam pro tempore præterito. Erit igitur hæc legitima constantia, *omnis homo fuit non albus*. Obseruandum est enim, constantiam semper debere esse vniuersalem: nisi quando particularis propositio æquiualet vniuersali. v. g. In illa prima consequentia: *homo non est albus & homo est*, ergo *homo est non albus*, illa cõstantia, *homo est*, æquiualet huic in materia: *omnis homo est*. Sed cum copula de extrinseco tempore non æquiualet constantia particularis vniuersali.

Hic modus argumentandi desumptus est ab *Aristot. lib. 2. Periher.* & fundatur in hoc quod termini contradictorii non possunt de eodem verificari. Fundatur etiam in eo, quod de quolibet re existenti alterum terminum ex duobus contradictoriis necesse est

affirmari. v.g. *si Petrus est, & non est albus, ergo est non albus.* Alias vel darentur duæ contradictoriæ simul veræ vel falsæ.

Sed obiicit aliquis hanc doctrinam locum habere quando subiectum est singulare vel distributũ. At vero quãdo subiectũ est cõmune & accipitur determinate vel indefinite, non poterunt inferri duæ contradictoriæ, sed duæ subcontrariæ, quæ possunt esse simul veræ, vt *homo est non albus, & homo non est non albus.* Respõdetur nihilominus, quod si ex illa indefinita: *homo est albus*, non inferretur ista, *ergo homo non est nõ albus*, probaremus duas contradictorias veras in hac forma. Detur antecedens verum & consequens falsum, iam contradictoriũ consequentis erit verum, scilicet: *omnis homo est non albus.* Ex quo infertur cõtradictoria antecedentis, scilicet, *omnis homo non est albus.* Et eadem est ratio, argumentando a negatiua ad affirmatiuam, posita cõstantia legitima subiecti, vt ipse poteris exercitio experiri.

Quartum

Quartum caput & genus argumẽtandi est in hypotheticis. De industria etenim prætermittimus aliũ modum argumentandi in cathegoricis, qui est per conuersionem & permutationem extremorum, faciendo de subiecto prædicatum & de prædicato subiectum. Nam de hoc opportunius ad ministerium syllogismorum agẽdum est *in lib. 5.*

Quartus locus quinque regulis continetur.

Nunc autem circa hypotheticas quædam regulæ notandæ sunt.

Prima est. A copulatiua, cuius copula constituens copulatiuam non negatur, ad partem copulatiuæ semper est bona consequentia. v. g. *Petrus non currit* &, *Paulus disputat*, licebit inferre vtram velis partem copulatiuæ. Quoniam ad veritatem copulatiuæ, vt diximus, requiritur vtriusque partis veritas. Diximus tamen, Cuius copula coniunctiua non negatur; nã quando negatur, æquiualet coniunctioni disiunctiuæ, vel. Est exemplũ, *Non Petrus disputat & Paulus loquitur.* Vbi si negatio seruetur in totam copulatiuam

 æqui-

æquiualet huic, *Petrus non disputat*, vel, *Paulus non loquitur*.

Secunda regula. A parte disiunctiuæ ad totam bona est consequentia. Ratio est quia hæc est natura disiũctiuæ, vt ad sui veritatem sufficiat vnicam partem esse veram, licet habeat plurimas partes. v. g. *Petrus est homo*, vel *Paulus disputat*, vel *equus est lapis*. Tota disiunctiua dicitur vera à veritate vnius partis. Nam ille qui sic loquitur non asseuerat singulas partes esse veras, sed dumtaxat vnam in confuso enunciationem. Et iurare potest in illa disiunctiua se verum dixisse. Hæc regula etiam debet intelligi, dummodo coniunctio disiunctiua non negetur: tunc enim æquiualet copulatiuæ. Exemplum sit. *Non Petrus disputat*, vel, *homo est lapis*, æquiualet huic. *Petrus non disputat*, &, *nullus homo est lapis*. Negatio enim præposita quidquid post se inuenit, destruit, & eius oppositum ponit.

Tertia regula. Ab hypothetica causali vel rationali ad hypotheticam copula-

pulatiuam bona est consequẽtia. Ratio est. Nam causalis & rationalis vltra bonitatem consequentiæ postulant vtramque partem veram esse: Id quod sufficit ad veritatem copulatiuæ.

Quarta regula. A causali ad rationalem & à rationali ad conditionalem bona est consequentia. Ratio est, quia quidquid requirit cõditionalis ad sui veritatem, requirit etiam rationalis & aliquid amplius, & rursus, quidquid requiret rationalis, requirit etiã causalis, & aliquid amplius. Igitur quotiescunque fuerit vera causalis, etiam erit vera rationalis, ac multo magis erit vera conditionalis. Sed vice versa nulla erit consequentia, quoniam antecedens minus postulat ad sui veritatem, quam consequens, ac proinde facile dabitur verum antecedẽs consequente existẽte falso: quod est contra primũ principium bonitatis consequentiæ.

Quinta regula. A copulatiua ad hypotheticam illatiuam & à cõditionali

ad copulatiuam semper est mala consequentia. Ratio est, quia copulatiua non postulat, vt altera pars inferatur ex alia, id quod requiritur ad hypotheticam illatiuam. Rursus conditionalis nullius partis veritatem exigit, vt sit vera: copulatiua verò vtramq; partem veram esse requirit, quo fit, vt à neutra hypothetica ad alterã fiat bona consequutio, & eadem ratione neque à disiunctiua ad conditionalem, neque à conditionali ad disiunctiuam fiet consequentia bona. Reliqua vero si forte alia sint consideranda in argumentatione ab hypothetica ad hypotheticam facile dignoscentur ex documẽtis supra positis, si aduertit Dialecticus requisita ad veritatem singularum hypotheticarum.

Quinto loco visum est collocare ordinem consequentiarum, quæ fiunt ex parte acceptionis & suppositionis terminorum. De quibus *prima regula* sit. Quotiescunq; variatur suppositio termini secundũ differentias duarum diuisionum quæ primæ positæ sunt, videli-

videlicet, ſuppoſitionis in propriam, & impropriam, & ſuppoſitionis propriæ in materialem ſimplicem & perſonalem; non eſt bona conſequentia. Ratio comunis huius regulæ eſt: quia in tali variatione aut eſt æquiuocatio vocis, aut quaſi æquiuocatio. Quando enim terminus in vna propoſitione proprie accipitur, & in alia improprie, conſtat eſſe æquiuocationem. Item cum terminus ſupponit materialiter pro ſe in vna propoſitione, & in alia pro re ſignificata, etiam eſt æquiuocatio: nam alio conceptu ſe repræſentat, & alio rem. Denique cum in vna propoſitione accipitur ſimpliciter, & in alia perſonaliter, eſt quaſi æquiuocatio.

Nam tametſi eodem conceptu mediante nomen accipiatur ſimpliciter vel perſonaliter: tamen ex vi alterius dictionis quæ appellat ſupra ſignificatum illius termini ratione ꝓprii conceptus rei, ita vt prædicatum denotetur conuenire rei ſignificatæ, non prout eſt realiter in ſe

sed prout est in illo cõceptu adæquato: perinde est ac si terminus æquiuoce variaretur, quando transit de simplici suppositione ad personalem aut vice versa. Hic defectus coincidit cũ alio de quo paulo post dicemus, qui est variatio appellationis.

De suppositione vero naturali & accidentali non assignamus modo regulam argumentandi; quia hæc differentia reducitur ad modũ argumentandi ab amplo ad non amplum, vel à non restricto ad restrictum. vt in hac consequentia; *omne animal currit, omnis homo est animal, ergo omnis homo currit.* In qua committitur defectus non solum intrinsecus, quia medium vbi nõ distribuitur, tenetur minus restricte, quam vbi distribuitur, vt *lib.* 5. dicemus, sed etiam extrinsecus ex parte termini, *homo*, qui in antecedente non coarctatur, sed absoluitur ab existentia presentis temporis, & supponit pro omnibus suis significatis, siue existat, siue non existant: sed in consequenti non accipitur, nisi pro nunc existentibus.

bus. Vnde defectus illius consequentiæ est ab amplo ad non amplum affirmatiue sine constantia non ampli; vt statim videbimus.

Dicamus consequenter de consequentiis, quæ pertinent ad modum argumentãdi cum variatione suppositionis termini penes distributionẽ, vel non distributionem, & confusionem.

Secunda regula. A termino distributo ad ipsum non distributum bona est consequentia, non tamen vice versa v. g. bene sequitur *omnis homo currit, ergo homo currit*, non tamen è contrario. Sed contra. Ista consequentia non valet; *omnis homo est indiuiduum: ergo homo est indiuiduum*, igitur regula deficit. Respondetur, illam consequentiam non valere, quia est contra primam regulam. Nam hæc secunda illam præsupponit & duntaxat locum habet in suppositionibus personalibus.

Tertia regula. A suppositione confusa ad determinatam mala est consequentia. v. g. *omnis homo est animal, ergo*

aliquod animal est omnis homo. Ratio huius regulæ est, quoniam antecedens ex parte confusæ suppositionis prædicati poterit verificari siue pro vno determinato animali, siue pro diuersis singularibus: at consequens coarctatur, vt verificetur ad vnicum tantum animal, quod omni homini debet cõpetere. Vnde facilius reddetur verum antecedens, quam consequens.

Sed contra hęc est bona cõsequentia; *omnis homo disputat, ergo homo disputat*: & tamen argumentamur ex parte prædicati à confusa ad determinatam ergo regula deficit. Respondetur regulam esse intelligendã, quando proceditur à confusa suppositione respectu alterius termini distributi, ad determinatam respectu eiusdem termini distributi: & quia in consequenti illius consequentiæ nulla est distributio, non potest committi iste defectus. Sed replicatur. Hęc consequẽtia nihil valet; *Requiritur equus ad equitandum; ergo aliquis equus determinatus requiritur ad equitandum*, & tamen in consequẽti nulla

nulla est distributio, ergo sufficiẽs est intelligentia. Respondetur quod verbum, *requiritur*, est de signis specialibus confusionis confundentibus terminum post se positum: & quia idem verbũ; *Requiritur*, manet in consequẽti respectu cuius idẽ terminus, qui in antecedẽti ab illo confundebat, manet determinate respectu illius; perinde est, ac si maneret distributio, à qua in altera consequentia confundebat. Sit igitur intelligentia adæquata regulæ. Quãdo in consequẽti manet signum ꝙ erat causa cõfusionis termini in antecedẽti positi, & idẽ terminus manet determinate respectu eiusdẽ signi; tũc fit mala argumẽtatio à confusa ad determinatã. Verũtamen à determinata ad confusam bona est consequentia. Ratio est, quia plus requirit ad veritatem antecedẽtis ex parte termini determinate supponentis, quam ad veritate cõsequentis, in quo idem terminus confuse supponit. Sed hoc intelligitur nisi variet appellatio, qualis inuenitur specialiter in verbo; *Promitto*,

mitto, &, *me obligo*, quia vt ſupradiximus, hæc conſequentia non valet; *Aliquem equum determinatum tibi promitto, ergo promitto tibi equũ*: propterea quod eſt maior obligatio, quę requiritur ad veritatem conſequentis, quam ad veritatem antecedentis, & poterit dari antecedens verum, ſi abſque culpa promittentis moriatur particularis ille equus, & conſequens erit falſum. Nam ſi promiſiſſet equum, maneret obligatus adhuc, illo mortuo, dare equum: Sed non obligabitur, ergo non promiſit equum.

Denique non opus eſt aliam regulam conſtituere de ſuppoſitione termini indefiniti & de ſuppoſitione termini affecti ſigno particularitatis. Etenim cęteris paribus æquiualent propoſitiones in quibus hæc ſola variatio inuenitur. v. g. *Quidam homo currit*, &, *homo currit*, æquiualentes ſunt. Imo quantumlibet terminus cõmunis huiuſmodi ſigno adiungatur, poterit cõfundi, ſicut ſi non adiungeretur cum illo. v. g Hæc eſt vera; *omnis homo eſt aliquod*

quod animal. Vbi ſignum, *aliquod*, nihil aliud determinat, quam inſinuare, ꝙ cum dicimus: *omnis homo eſt aliquod animal*, requirit ad ſui veritatem quod quilibet homo deſignatus ſit aliquod animal in particulari. Nam animal vniuerſale non diſtinguitur realiter à ſingulis animalibus: neque enim eſt idea communis à parte rei, quæ prædicetur communiter de ſingularibus, ſicut *Platonem* ſenſiſſe opinatur *Ariſtoteles*. Hoc tamen documentum videtur habere exceptionem in enunciationibus doctrinalibus, in quibus prę-ceptores & legislatores indefinite loquuntur: ſed vniuerſaliter intendunt definire, vel leges ferre. v. g. hęc propoſitio, *Triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis*, doctrinalis eſt: in qua præceptor de omni triangulo loquitur & promittit ſe demonſtrare habere tres angulos æquales duob⁹ rectis. Similiter dicit legislator, *homo, qui arma ad hoſtes tranſtulerit, occidatur:* quæ loquutio vniuerſali æquiualet.

Cap. VI.

Quid inductio siue ascensus.

SExto loco de argumentatione, quę dicitur inductio, opportune dicemus. De quo modo argumẽtandi meminit *Aristot. lib.* 1. *Topicorum.* A cuius diffinitione incipientes, dicimus. Inductio, quæ & ascensus à Modernis dicitur, *est à singularibus ad vniuersale progressio.* Moderni adiiciunt *à singularibus sufficienter enumeratis.* v. g. *Iste ignis calefacit, & iste, & ille*, & sic de singulis, *ergo omnis ignis calefacit. Alij* vero non solum à singularibus indiuiduis progressum inductione fieri affirmãt, sed etiam ab speciebus ad genus progressum, inductionem vocant. v. g. *omne animal nutritur, & omnis planta nutritur, ergo omne viuens nutritur*, & in vniuersum omnem progressionem ab inferioribus ad superius factam vocãt inductionem.

Verum inter Dialecticos magis vsitata est inductio quæ ab indiuiduis ad aliquid illis cõmune procedit. Hunc modum argumentandi tanquam primo

mo autori aſcribit *Aristoteles Socrati*, vt patet, *lib. 12. Meth. cap.* 4. quia *Socrates* primus inuenit ac diffiniuit vniuerſalia, quæ ex ſingularibus inductione facta colligebat. Hic modus confirmandi valde accommodatus eſt ad ſenſum, à quo omnis noſtra cognitio originem trahit.

In inductione obſeruandum eſt, vt omnia ſingularia numerentur quæ commode commemorari poſſunt: ſin autem ſine faſtidio numerari nequeunt, tunc addendum eſt, & ſic de ſingulis.

Diuiditur vero inductio in affirmatiuam & negatiuam: vtroq; enim modo fieri poteſt progreſſio à ſingularibus ad vniuerſale. Sed antequam oſtendamus, an inductio ſit formalis conſequentia, prius de deſcenſu, qui vice verſa procedit, dicamus.

Deſcenſus diffinitur, ab vniuerſali ad ſingularia ſufficienter enumerata progreſſio v. g. *omnis mater diligit filium ſuum*, ergo *hæc mater diligit filium ſuum*, *& iſta, & illa*, &c. Diuiditurque *Quid deſcenſus.*

ſicut

sicut ascensus in affirmatiuum & negatiuum. Alia diuisio tam ascensus quam descensus est secundum differētias suppositionis termini communis distributi, vel non distributi, vel confuse supponentis. Hac via est prima species ascēsus copulatiuus, quando fit progressio à singularibus copulatiue numeratis per propositionem copulatiuam v. g. *hic ignis calefacit, & iste ignis calefacit*, & sic de singulis, *ergo omnis ignis calefacit*. Et similiter negatiue fieri potest. v. g. *hæc nix non calefacit, neque ista, neque illa, ergo nulla nix calefacit*.

Altera forma est ascensus siue affirmatiui siue negatiui, quando proceditur disiunctiue per propositionem disiunctiuam, vel procedendo à singularibus ad commune, vel à communi ad singularia. v. g. *Iste homo est albus, vel iste homo est albus, ergo homo est albus*. Aut vice versa: *homo est albus, ergo iste homo est albus, vel iste homo est albus*, vel sic de singulis.

Alius est ascensus, vel descensus proce-

procedens non per propositiones copulatiuas, vel disiunctiuas, sed per terminos singulares copulatim, vel disiunctim acceptis. v. g. *Iste homo, & iste homo, & iste homo*, & sic de singulis, *currit, ergo omnis homo currit*. Item *Petrus, vel Ioannes, vel Franciscus, currit, ergo homo currit*.

Sed est obseruandũ, quando singularia numerantur coniuncta per coniunctionem, *&*, dupliciter posse accipi coniũctionem illam; vno modo collectiue, vt in hac; *Iste Apostolus & iste Apostolus*, &c. *sunt duodecim, ergo omnes Apostoli sunt duodecim*. Altero modo coniunctio, *&*, diuisiue accipitur quando denotatur prædicatum singulis partibus copulati conuenire, vt in hac, *hic homo, & iste homo, & ille*, &c. *est doctus, ergo omnis homo est doctus*. Verum hic modus inductionis æquiualet copulatiuo ascensui. Hic obiter aduerte coniunctionem illam, *&*, quando copulatim diuisiue accipitur, reputari vniuersalitatem, neque effici partem extremi id quod *lib. 4. de oppositionibus*

amplius explicabitur. Et enim hæ duæ propositiones contradictoriæ sunt: *Petrus, & Paulus currit, Petrus vel Paulus non currit*, ergo participaletur in subiecto, *ergo* coniunctio, *&*, non efficitur pars subiecti, sed est vniuersalitas; ac si diceres: *omne quod est Petrus, vel Paulus, currit*: & in sua contradictoria mutatur in particularitatem, *vel*, & totum subiectum est terminus cõmunis: ac si dicere *aliquid quod est Petrus, vel Paulus non currit*. Habet enim duo supposita subiectum vtriusq; propositionis, non obstante quod partes illius subiecti sunt termini singulares. His ita constitutis, necesse est secernere singulos ascensus, vel descensus & illorum vsum pro terminis varie supponentibus, accõmodare per certa quædam documenta.

Primum documentum sit. Ascẽsus vel descensus copulatiuus est accommodatus termino supponenti distributiue, siue affirmatiuus siue negatiuus sit progressus.

Secundum documentum. Ascensus vel descen-

descensus disiunctiuus debitus est termino supponenti determinate.

Tertium documentum. Ascensus vel descensus copulatim progrediens & diuisiue poterit accommodari termino supponenti distributiue: quia reuera æquiualet copulatiuo. Quando vero, *Et*, accipitur collectiue est accommodatus termino communi cui adiungitur syncathegorema; *omnes*, vel, *omnia*, non distributiue sed collectiue acceptum. v.g. in hac propositione, *omnes Planetæ sunt septem*, collectiue accipitur syncathegorema *omnes*: cui talis ascensus vel descensus debetur, *hic Planeta & hic Planeta*, (numerando singulos) *sunt septem*.

Quartum documentum. Termino supponenti confuse accommodatur aliqui ascensum vel descensum disiunctum, non disiunctiuum: v.g. si dicas, *omnis homo est animal*, loco prædicati licebit ponere vnum disiunctum complexum; Hoc pacto; *omnis homo est hoc animal, vel hoc animal, vel hoc animal*, vel sic de aliis. Sed profecto talis

ascensus vel descẽsus inutilis est, quia magis confuse supponit illud disiunctum quam simplex prædicatum, *animal.*

Quæstionem celebrem, An Inductio & descensus sit semp bona & formalis consequentia, libet in hoc loco breuiter disputare. Pro cuius intelligentia notandum est, consequentiam diuidi in consequentiam bonam simpliciter, & infallibilem, & in consequentiam bonam, secundum quid. Consequentia bona simpliciter & infallibilis solet dici consequentia formalis: & est ea in qua neque in se neq; in alia similis formæ potest dari antecedens verum & consequens falsum v. g. *omnis homo est lapis, omnis arbor est homo,* ergo *omnis arbor est lapis.* De industria exemplum posui in propositionibus impossibilibus, vt sciat Dialecticus, non curãdum esse de veritate aut falsitate propositionum, quando agitur de formalitate consequentiæ. Deinceps consequentia bona secundum quid, est duplex. Altera est, quæ in

certa

certa quadam materia nõ patitur antecedens esse verum & consequens falsum. Qualis est hæc. *Homo est animal, ergo omnis homo est animal.* At vero in alia materia in simili forma dabitur antecedens verum & consequens falsum. Vt in hac, *Homo est doctus, ergo omnis homo est doctus.* Alia consequentia dicitur bona secundum quid, quæ probabiliter sed nõ infallibiliter procedit. Et tales consequentiæ sunt, quæ solent procedere ab effectibus, qui vt in plurimum solẽt esse indicium aliorum euentuum, vel aliquarum causarum. Nihilominus contingit dari aliquando antecedens verum & consequens falsum. v. g. *cælum vespere rubicundum est, ergo altera die erit serenitas. Flat Auster, ergo pluuia cito erit.* Et multæ aliæ similes cõsequentiæ; quibus opiniones generantur ex antecedẽtibus verosimilibus.

Nota secundo, consequentiam formalem esse quæ in omni materia & in omnibus terminis similis formæ semper bona est. Similitudo autẽ formæ *Quid sit f-*

militudo forma.

inter duas consequentias debet considerari secundum qualitatem & quantitatem propositionum, & secundum omnem modum suppositionis terminorum; secundum easdem proprietates logicales, & insuper seruari debet idem locus, & eadem forma argumentandi. v. g. si vna procedit a diffinitione ad diffinitum, & altera sic debet procedere a diffinitione ad diffinitum. Si altera syllogistice in certa figura & modo: similiter & altera in eadem figura & modo debet fieri. Si vero aliqua consequentia non tenet per aliquē modum Dialecticum aut Rhetoricum, non cogitur quilibet negare aliam proferre similis formæ quæ per aliquē locum Dialecticum aut Rhetoricum procedat. Variatio denique materiæ naturalis aut accidentalis non tollit similitudinē formæ consequentiarum.

His ita constitutis, ad propositam quæstionem respondetur, & sit prima conclusio. Inductio siue ascensus non semper est formalis consequētia. Probatur

batur primo *Aristotelis* autoritate, qui inductionem inter Topicos arguendi modos annumerauit: neq; vsus est illa particula, *& sic de singulis*; nisi forte intelligendo, de singulis, quæ experimur. Secundo probatur; nam si illa particula, *& sic de singulis*, talem habeat sensum, & sic de singulis omnibus, siue quæ experimur, siue quæ non experimur, esset inutilis modus arguendi. Nam quod intendimus probare præsupponitur in antecedenti. Proportionabiliter dicimus, quando in Inductione ponitur constantia, vt aiunt esse necessariam in ascensu disiunctiuo negatiuo. Idem enim inconueniens sequitur: nam asserere inconstantia in antecedenti, *& isti sunt omnes homines*, hoc ipsum magis difficile est, quam cõsequens probandum.

Ex dictis sequitur quod vis & vtilitas inductionis ea est, vt ex singularibus omnibus quæ experimur inferat vniuersalis siue affirmatiua, siue negatiua tanq̃ valde vero similis: maxime

si non appareat ratio, quare non ita se res habeat in eis, quæ non experimur, sicut in illis, quę experimur. v. g. si quis ita processerit: *hic coruus est niger*, *& hic alius est niger*, & sic de omnibus, quos sensu cognoscimus, *ergo omnis coruus est niger.* Profecto hic discursus non necessario conuincit intellectũ. Nam pari ratione Æthiops, qui nunquam viderit hominem album, colliget omnem hominem esse nigrum. Nihilominus probabiliter concluditur *omnem coruum esse nigrum.*

Si itaque hoc modo intelligatur inductio, in sola copulatiua inductione, siue affirmatiua, siue negatiua, locum habet nostra intelligentia. Ratio est, quia inductio disiunctiua ex qualibet parte antecedẽtis efficit, quod intendit. v. g. *hic homo est albus*, *vel hic homo est albus*, *ergo homo est albus.* Neque enim opus est numerare omnes singulares, vel dicere, *vel sic de singulis.* Et idcirco neque vera inductio est, neque vtilitatem habet in vi inductionis. Valet enim consequentia illa per alium locum

cum

cum argumentandi ab inferiori ad suum superius, vt statim videbimus.

Secunda conclusio. Si quis spernẽs vtilitatem inductionis, velit ascensum necessariam consequentiam, aut etiam descensum efficere, necesse est, vt in ascensu copulatiuo affirmatiuo ponat in antecedenti illam particulam *& sic de singulis*; quæ quidem sufficit absque constantia necessariam consequentiam efficere. Sed est obseruandum particulam illam, *& sic de singulis*, debere in sua communitate manere pro omni tempore. Nam si determinaretur duntaxat ad omnia singularia, quæ sunt in hoc instanti; facile daretur antecedens verum & consequens falsum in euentu, in quo omnes homines, qui sunt in instanti B. sint albi, & illis permanentibus, crastina die nascantur alii nigri. Tunc enim consequentia ascensus copulatiui quæ fit in instanti B. maneat scripta profecto crastina die, antecedens erit verum & cõsequens erit falsum. Id quod in hoc exemplo videre licet. *Iste homo*

est albus, *& iste homo est albus*, & sic de singulis, qui fuerint demonstrati in instanti, B, sed consequēs erit falsum, *ergo omnis homo est albus*. Non igitur debet coarctari particula, *& sic de singulis*, ad eos duntaxat, qui existebant in instanti B; sed debet manere absolute in cõmunitate suæ significationis. Et tunc bona erit consequentia, & antecedens erit falsum pro illa particula; *& sic de singulis*. Nam demonstratis nigris, falsum est, *hic homo est albus*. Erit tamen inutilis ille modus argumētandi. Proportionabiliter hoc ipsum experieris in ascensu copulatiuo negatiuo: in quo debet poni particula, & sic de singulis, in eodē sensu. Tertia conclusio. In descensu affirmatiuo copulatiuo, v. g. *omnis homo currit*, *ergo iste homo currit & iste homo currit*, si quis velit efficere bonā consequentiā, in qua nō possit dari antecedēs verum & consequēs falsum, debet ponere in antecedenti constantiam hanc, *& isti homines sunt omnes homines*, videlicet isti homines demonstrandi. Verumtamē inutile fiat argumentū & ridiculū. Quar-

ta conclusio. In ascēsu disiunctiuo negatiuo est etiā necessaria constantia, ne detur antecedēs verū & cōsequens falsum. v.g. *Iste homo nō currit, vel hic homo non currit, ergo aliquis homo non currit:* nisi ponas cōstantiā, *& isti homines sunt omnes homines*; erit mala consequentia & crastina die antecedens erit verū & consequēs falsum; si omnis, vel aliquis homo eorū, qui demonstrati sunt moriatur, & crastina die omnis homo currat. Si autē posueris constātiam in antecedenti, iam erit falsa constantia: ac proinde non dabitur antecedēs verum, & consequēs falsum. Quinta cōclusio. Ascensus siue descēsus disiunctus erga terminū supponentē confuse, immediate quidē fieri potest; nec dabitur antecedēs verū & consequens falsum: est inutilis processus, quia tā confusum manet disiūctum, quā erat ipse terminus simplex supponens confuse, v.g. *omnis homo est animal, ergo omnis homo est hoc animal, vel hoc animal,* vel sic de singulis. Hic autē obserua, quod resolutio termini supponentis cōfuse à signo vniuersali

non

non poteſt reſolui per aſcenſum vel deſcenſum, priuſquam reſoluatur illa vniuerſalitas per aſcẽſum vel deſcenſum. Et tunc iam ablata eſt confuſio termini & ſupponit determinate. Quando vero confuſio prouenit à ſigno ſpeciali cõfuſionis, vt in hac propoſitione; Requiritur equus ad equitandum; non ſolum non poteſt immediate fieri deſcenſus ſupra terminum confuſum; ſed ſi aliqua explicatio debet fieri illius propoſitionis, ea erit per conditionalem; *ſi equitatio ſit, equo ſit*. Et nihil aliud eſt neceſſarium ad veritatem illius propoſitionis, Requiritur equus ad equitãdum, quam bonitas illius conſequentię conditionalis. Sunt tamen alia ſigna ſpecialia confuſionis quæ non habent eandem explicationem. v. g. *promitto tibi equum*: *teneor dare eleemoſynam pauperi*. Hæc nõ opus habent alia explicatione, quam quæ habetur ex communi intelligentia ſapientum. Non enim poteris inferre ex illis propoſitionibus, *ergo promitto tibi iſtum equum*, neque, *ergo teneor*

dare

dare eleemosynam huic pauperi, vel huic pauperi. Quamuis enim dando vnum equum singularem adimpleo promissum, & similiter dando eleemosynam huic pauperi adimpleo præceptum, quia non possum dare duobus; tamen in mea electione est eligere vel equum singularem, vt adimpleam promissum, vel pauperem singularem, cui conferam eleemosynam & adimpleam præceptum.

Denique circa confusionem termini à signo vniuersali prouenientem obserua, quod si facias descēsum immediate circa ipsum terminum disiunctiue procedendo committes defectum, qui dicitur ab vnica distributione ad plures. v. g. *omnis homo est animal, ergo omnis homo est hoc animal, vel omnis homo est hoc animal:* vel sic de singulis. Similiter etiã obserua in ascensu copulatiuo sub termino stante distributiue priusquam sub termino stante determinate committi alium defectum, qui dicitur, à pluribus determinatis ad vnicam. v. g. *homo non est hoc animal,*

Defectus ab vnica distributione ad plures.

A pluribus determinatis ad vnicam.

animal, & homo non est hoc animal, &c. *ergo homo non est animal*, antecedens est verum & consequens falsum, vt patet: neq; ob alium defectum nisi propterea, quod fit argumentum à pluribus determinatis ad vnicam.

Cap. VII.

Modus argumentandi quis?

SEptimo loco de recto modo argumentãdi in aliis proprietatibus logicalibus, scilicet, in Ampliatione & Restrictione & Appellatione: ac de defectibus, qui in eisdem solent contingere, dicendum nobis est. Et quidem quid sint hæ proprietates logicales *Ampliatio, Restrictio & Appellatio*, dictum est libro secundo. Nunc autem documenta recte argumentandi in illis proprietatibus proferamus.

Notandum vero est, eandem esse proportionẽ argumentandi inter hæc omnia, Ab amplo ad non amplum, siue ad minus amplum, siue ad restrictum Item argumentari à non restricto ad restrictum siue ad magis restri-

ctum,

ctum, eandem habet proportionem. Item argumentari à superiore vel cõmuniore ad inferius vel minus commune, eadẽ etiam est proportio cum prædictis, & eadem requiruntur ad bonitatem consequentiæ: & similes defectus committuntur, eademque documenta pro istis omnibus modis argumentandi deseruient. Et vt breuius agamus, & distinctius intelligas ea documenta; statue tibi literam, A, significantem amplum siue minus restrictum, siue non restrictum, siue superius vel communius. Literam vero, B, sit significatiua non ampli vel minus ampli, vel restricti, vel magis restricti, vel inferioris vel minus communis.

1 Hoc ita constituto sit primum documentum. Processus ab, A, in B, affirmatiuus, vt sit bona consequentia, debet fieri cum distributione ipsius, A, & constantia, B, alias erit mala consequentia: Si deficiat distributio vel constantia. Sit exemplum bonæ consequentiæ. *Omnis homo currit, & homo albus*

albus est, ergo omnis homo albus currit. Si autẽ abstuleris distributionem ab, A, vel nõn apposueris constantiam, B, facile dabis tu antecedẽs verum & consequens falsum.

Secundum documentum. Si processus ab, A, in, B, fiat negatiuus, non opus est constantia, B: sed sufficit, & requiritur distributio ipsius, A. Exemplum est: *Nullus homo currit ergo nullus homo albus currit.* Item, *nullus homo potest currere*, ergo *nullus homo currit.*

Tertium documentum. Si processus fiat à, B, in A, affirmatiue: nihil aliud requiritur, quam quod non distribuatur, A, v. g. *homo albus currit, ergo homo currit.* Item, *homo est albus, ergo homo possibiliter est albus.*

Quartum documẽtum. Processus negatiuus à, B, in A, requirit vt sit bona consequentia, quod adsit constantia ipsius, B, & quod non distribuatur A. & sic est bona hæc consequentia: *homo albus non currit, &, homo albus est, ergo homo non currit.* Sed si nõ ponatur constantia, facile dabitur antecedens verum

rum & consequens falsum; si nullus homo albus sit, & omnis homo currat. Similiter hęc est mala consequentia; *Currens non est album, ergo currens possibiliter non est album*, nam antecedens est verum: si nullum animal currat & consequens falsum, nam eius contradictoria est vera, *omne currẽs possibiliter est album.*

Circa prædicta documenta duo cauenda sunt; alterum est, ne forte seruatis documentis ex parte vnius termini, non seruentur ex parte alterius, vel aliquis alius defectus committatur. Alterum est ne forte constantia imperfecta sit non complectẽs supposita pro quibus consequens potest reddi falsum. Debet enim poni constantia vniuersaliter pro quolibet supposito, pro quo potest reddi cõsequens falsum. Nihilominus quia constantia præsentis temporis sine distributione subiecti, quantum ad rationem præcise existendi, æquiualet vniuersali: non est consuetum ponere illam cũ distributione. Idem enim est

dicere: *homo existit, & omnis homo existit*. Et hic defectus distributionis constantiæ apparet, si argumentemur à negatiua ad affirmatiuam cum copula de extrinseco tempore, prædicato variato penes finitum & infinitum, verbi gratia, hæc consequentia non valet: *Homo non fuit albus & homo est, ergo homo fuit non albus*. Cuius antecedẽs erat verum in primo instanti creationis Adam, vt patet. Sed constantia ponenda est secundum exigentiam copulæ de preterito, *& idem homo fuit, vel omnis homo fuit*.

Regula contra argumẽta cum variatione appellationis.

Circa modum procedendi in appellationibus terminorum, quædam breuiter necesse est aduertere: quæ potius pertinent ad malitiam & fallaciam consequentiarum, quam ad legitimum locum argumentandi. Vnde sit Prima regula. Quotiescunque variatur appellatio realis efficitur mala consequentia, verbi gratia, *Petrus est magnus logicus, ergo Petrus est magnus*. Nec vice versa. *Petrus est magnus, & est logicus, ergo est magnus logicus*, exci-

piunt

piunt aliqui, nisi forte consequentia teneat per alium locum: vt hæc consequentia est bona, *Deus necessario est creans, ergo Deus possibiliter est creans:* quia procedit à subalternante ad subalternatam, Non obstante, quod, *necessario*, appellat necessitatem supra significatum formale prædicati. Veruntamen non existimo illam esse formaliter appellationem, Ratio est, quia modus ille, *Necessario*, vnionem prædicati cum subiecto modificat secundum significationem prædicati, siue sit absoluta, siue connotatiua: ac proinde virtualis quædam appellatio est supra actualem creationem importatam per illud participium: *creans.* Concedimus itaque hanc esse exceptionem regulæ: quia reuera illa appellatio magis est restrictio: & consequentia tenet, sicut processus à, B, in, A, affirmatiue sine distributione, A.

Altera regula in Appellationibus rationis vniuersaliter est mala consequentia, vbi interuenit secunda

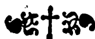
intentio ſignificata per terminum appellantem, verbi gratia: *homo eſt ſpecies, ergo animal eſt ſpecies.*

Tertia regula. In appellationibus, quæ proueniũt à termino ſignificante actum animæ, aut aliquam aliam actionem; non valet conſequentia à non appellante ad appellantem, verbi gratia, mala conſequentia eſt; *venientem cognoſco, ergo cognoſco venientem.* Sed vice verſa, dicunt bene valere. Similiter hæc non valet; *Petrus facit hunc calceum, & hic calceus eſt corium, ergo Petrus facit corium.* Similiter non valet; *Deus concurrit ad actum generationis humanæ, & talis actus eſt fornicatio, ergo concurrit ad fornicationem.* Sed in his omnibus & ſimilibus vſus loquendi & ſentiendi ſapientum conſulendus eſt.

Hactenus de proprietatibus logicalibus quomodo argumẽtationi deſeruiant, & quomodo in eis fallaciæ committantur, ſatiſdictum eſt. Neque me latet, eſſe plures alios tum locos à quibus argumentum deſumitur, tum etiam conſequentiarum modos

dos plures esse. Sed existimaui operæ precium me facturum, si ad prædicta capita tantam locorum argumentandi multitudinem, & fallaciarum numerum reducerem. Porro *Aristot. lib. 2. Priorum capite* 24. argumentationum quatuor genera docuit videlicet, *syllogismum*, *enthimema*, *exemplum*: *Inductionem.* Ad hæc quatuor omnis artificiosus modus argumentandi reduci poterit. Imo si attente consideremus ad syllogismum & inductionem omnem argumentandi modum reducere poterimus. Etenim Enthimema syllogismus est truncatus: in quo vna præmissa subticetur. v. g. *omnis virtus est laudabilis, ergo iustitia est laudabilis.* Ecce vbi subticetur; *Iustitia est virtus*, quæ propositio si poneretur, fieret syllogistica argumentatio. Deinde, Exemplum est quasi diminuta Inductio. nam ex vno singulari facto intẽdimus colligere aliquam vniuersalem enũciationem, vel aliquam aliam singularem. v. g. *Petrus vigiliis & oratione, & ieiuniis ac literarum exercita-*

tione doctus Theologus euasit: ergo qui ita se gesserit sicut ille, obtinebit sacræ Theologiæ eruditionem. Reliqui vero loci, qui à quibusdam Dialecticis multiplicantur magis ad Rhetoricum, quam ad Dialecticum attinent. Et idcirco ab illis enarrandis supersedimus.

LIBER

LIBER QVARTVS, DE ENVNCIATIONVM OMNIum oppositione & æquipollentia.

Tractatus primus.

Cap. I.

IN hoc quarto libro facile nobis erat *Aristotelis* textũ interponere à *cap.*5.*lib.*1.*Periher.* vsque ad libri secundi finẽ. Sed quia nos in hoc opere breuitati & claritati simul studemus, eam morosam diligentiã prætermittimus. Nihilominus ita tractatum de oppositionibus, & æquipollentiis in omni enunciationum genere suis numeris absolutũ dare curabimus, vt Aristotelicæ doctrinæ immemores nõ simus.

Quid oppositio Dialectica.

Principio à diffinitione Dialecticæ oppositionis inter simplices enunciationes incipiendum est. Et quidem *Aristoteles lib.* 1. *Perihermenias cap.* 4. *circa finem* prius de cõtradictoriis enunciationibus meminit, vt inde ad alia duo degenerantis oppositionis genera descenderet. De contradictoria itaque oppositione sic ait: Fieri potest, vt omne quod affirmauit quispiam, negetur: & quod negauit quispiam, affirmetur. Quare patet, cuilibet affirmationi negationem, & cuilibet negationi affirmationem esse oppositam. Atque hoc sit contradictio, affirmatio & negatio, quæ opponũtur. Opponi autem dico, quæ eiusdem de eodem & non æquiuoce, & quæcunque alia determinauimus ad Sophistarum molestias euitandas. In quibus verbis videtur Aristoteles se remittere ad *lib.* 1. *Elenchorum cap.* 4. Vbi ait: *Contradictio est vnius & eiusdem, non nominis, sed rei, non nominis synonymi, sed eiusdem.* Hæc ille. Ex cuius doctrina sola contradictionis diffinitio ea videtur esse; *Affir-*

matio

matio & negatio eiusdem de eodem, sicut ipse dixit vbi supra; Atque hoc sit cōtradictio affirmatio & negatio, quę opponuntur: opponi autem ea dico, (scilicet, affirmationem & negationē) quæ est eiusdem de eodem, & non æquiuoce. Vbi Diuus Thomas sic ait: *Contradictio est oppositio affirmationis & negationis*: reliqua vero quæ adiiciuntur potius deseruiunt ad explicationem diffinitionis, quam ad eius integritatem.

Pro cuius rei maiori intelligentia aduerte: Idcirco Aristotelem ita præmisisse, fieri sane potest, vt omne, quod affirmauit quispiam, negetur. Vbi de negatione loquitur, quæ destruit totaliter, quod alius affirmauerat. Verbi gratia dicit Petrus: *omnis homo est doctus*: Respondet Ioannes *Non omnis homo est doctus*. Ioannes quidem omnino negat, quæ alius affirmauerat. Si autem quis alius tertius dicat: *Nullus homo est doctus*: non expresse negat, quod Petrus affirmauerat: siquidem vniuersalitatem relinquit in sub-

iecto: quia vniuersaliter negat hominem esse doctum, ac proinde non contradictoriam profert: sed contrariam propositionẽ, vt paulo post dicemus. Si itaque loquamur de negatione omnimoda, & totaliter destruente, quod quis affirmauerat, sufficit ponere in diffinitione cõtradictionis, quod sit oppositio affirmationis & negationis.

Vnde etiam colligitur talem affirmationem & negationem debere esse eiusdem de eodẽ, id est, eiusdem prædicati de eodem subiecto. Nam vt ait D. Thom. supra, opposita debent esse circa idem. Neque enim opponuntur, *Plato currit*, *Socrates non currit*: sicut non opponuntur, *Plato disputat*, *Plato non currit*. Oportet ergo, vt sit vera oppositio inter affirmationem & negationem, vt tam affirmatio quam negatio sint de eodem subiecto, & de eodem prædicato.

Hinc præterea sequitur identitatem tam subiecti, quam prædicati necessariam esse non solum secundum nomen,

nomen, sed secundum rem significatam. Vnde hæ propositiones non sunt contradictoriȩ: *Petrus currit: Petrus non velociter currit:* quia illud aduerbium *velociter*, modificat actionem significatam per verbum, & efficitur pars prædicati, ac proinde non est eiusdem de eodem affirmatio & negatio. Erit igitur breuis & artificiosa diffinitio contradictoriæ oppositionis, si dixeris, *esse oppositionẽ affirmationis & negationis.* Ex hac enim diffinitione omnes aliæ conditiones colliguntur, si intelligatur, vt à nobis explicata est, imo à Diuo Thoma, vt supra.

Hinc iam via aperitur ad intelligẽdum alios duos modos oppositionis degenerantes à perfecta oppositione affirmationis & negationis: In quibus negatio non perfecte fungitur officio suo, destruens quidquid affirmatio continet. Pro cuius intelligentia aduerte cum Aristotele vbi supra cap. 9. illud certum & vniuersale fundamentum, Necessarium esse enunciare quoniam inest aliquid aut nõ inest,

aliquando quidem alicui eorum, quæ vniuersalia sunt: vt homini: aliquando vero alicui eorum quæ sunt singularia, vt Petro.

Hoc supposito, diffinit Aristoteles enunciationes contrarias dicens: *Si ergo aliquis vniuersaliter enunciet de vniuersali competere aut non competere quippiam; erunt enunciationes tales contrariæ.* v. g. *Omnis homo est albus, nullus homo est albus.* Quando vero de vniuersalibus (hoc est, de rebus significatis per terminum communem) non vniuersaliter enunciat, non sunt cõtrariæ: quamuis significata contingat esse contraria. v. g. *homo est animal, homo non est animal,* non sunt contrariæ: quanuis si earum significata considerentur in propria materia naturali, æquiualẽt istis, *omnis homo est animal, nullus homo est animal.* Verumtamẽ secundum formam affirmationis & negationis non sunt contraria. Ecce enim alias duas eiusdem formæ; *Homo currit, homo non currit,* quæ non contrariæ, sed subcontrariæ dicũtur & sunt: quia sunt quasi filiæ

filiæ duarum contrariarũ, & sub illis continentur & militant, Verbi gratia, sub istis, *Omnis homo currit, nullus homo currit*, continentur istæ, homo currit, homo non currit: quæ simul vera inueniri possunt.

Ex hac doctrina colligit Aristoteles affirmationem & negationem opponi contradictorie, quando altera vniuersaliter altera non vniuersaliter significat. Ponit exemplum in istis, *omnis homo est albus, non omnis homo est albus*: & in istis: *Nullus homo est albus & quidam homo est albus*. Contrariæ vero enunciationes sunt, cum vniuersaliter vtraque affirmatio & negatio significat de eodem. Ex quo infert, impossibile esse, contrarias simul esse veras: sed contingit cõtradictorias ipsarum vniuersalium aliquando esse veras, verbi gratia. *Homo est albus, homo non est albus*, quæ inter se sunt subcontrariæ, vtraque tamen earum est contradictoria alteri ex cõtrariis: & vtraq; est alteri subalternata, quasi sub illa nata. De qua re postea plura dicemus.

Deni-

Denique vt Aristotelis documentis satisfaciamus, adiecit ille verbis subobscuris contradictorias ita se habere, vt necessario altera sit vera, & altera falsa. At vero propositiones, quæ sunt vniuersalis subiecti non vniuersaliter, hoc est, in quibus manet subiectum terminus communis non distributus, non necesse est, vt semper altera sit falsa & altera vera: nam vtraque poterit esse vera. Reliqua vero quæ Philosophus in illo capite dicit, ex iis, quæ statim explicaturi sumus, manifestiora fient.

Cap. II.

Documenta modernorũ.

DEinceps, vt nouitios Dialecticos erudiamus, operæpretium erit oppositionis inter enunciationes documenta, more modernorum, apertius proponere ac distinguere. Atque in primis diffinitio oppositionis in cõmuni, quæ est inter duas enunciationes à modernis vna, licet analogice, assignatur. Aiunt enim; *oppositio est affirmatio & negatio eiusdem de eodem veritate,*

Diffinitio oppositionis

ritate & falsitate, vel sola veritate, vel sola secundum falsitate formaliter repugnantes. Hæc dif- *modernos.* finitio non abs re à Modernis pro Nouitiis posita est. In qua quidem loco generis ponitur affirmatio & negatio eiusdem de eodem. Sed hoc non est æqualiter cõmune tribus modis oppositionis, qui in ipsa diffinitione insinuantur. Etenim vt supra diximus, affirmatio & negatio eiusdem de eodem si simpliciter & integre accipiatur necesse est negationem destruere quidquid in affirmatione significatur. Et hoc pacto affirmatio & negatio eiusdem de eodem est propria diffinitio contradictionis. At vero si affirmatio & negatio eiusdem de eodem non eo rigore consideretur, sed duntaxat contenti simus, si affirmatio & negatio constent ex eodem subiecto, & eodem prædicato; hoc pacto aliquid commune est affirmatio & negatio eiusdem de eodem contradictoriis contrariis, & subcõtrariis. Vnde pro cõtradictoriis ponitur illa particula; *veritate & falsitate repugnantes:* pro

pro contrariis vero ponitur altera: *sola veritate*, pro subcontrariis autem ponitur tertia: *sola falsitate*. Atque isto modo vnius affirmationis triplex negatio inueniri potest: non autem priore illo modo proprio contradictoriis, de quo Aristoteles dixit vbi supra: Vnius affirmationis vnam tantum esse negationem: loquebatur enim de negatione complete & perfecte destruente, quidquid affirmatio ponit. Ex prædicta diffinitione colliguntur tres leges pro tribus modis oppositionis.

Lex contradictoriarum. Prima lex est contradictoriarum, vt non possint simul esse veræ, neque falsæ: quæ lex demõstratur deducendo ad impossibile, nam vtroque modo dignitas illa dignitatum maxima: Quodlibet est, vel non est, destrueretur, verbi gratia, si hæc affirmatio & negatio: *Petrus est albus, & Petrus non est albus*, essent simul veræ, statim immediate sequitur, non quodlibet esse vel non esse: si quidem aliquid est & non est album. Ac pari ratione, si sunt simul falsæ, sequitur nõ quodlibet esse vel

vel non esse, imo aliquid non est & est album. Insita itaque est mentibus hominum lex cõtradictoriarum, vt non possint simul esse veræ neque simul esse falsæ: sed necessario ex veritate vnius sequitur falsitas alterius & vice versa.

Considera tamen quod quanuis vtraque cõtradictoria possit esse contingens, tamen copulatiua ex vtraque coniuncta impossibilis est. Verbi gratia, hæc copulatiua est impossibilis, *Petrus currit, & Petrus non currit.* Quemadmodum etiam disiunctiua composita ex duabus contradictoriis est simpliciter necessaria, tametsi vtraq; pars sit contingens: vt verbi gratia, *Petrus est albus*, vel, *Petrus non est albus.* Est enim quasi subordinata huic principio, *Quodlibet est, vel nõ est.* Hoc ipsum documẽtum verificat Aristoteles vbi supra in propositionibus de extrinseco tempore, verbi gratia, *Petrus fuit albus*, vel, *Petrus non fuit albus*: sed specialiter respectu futuri temporis difficultatem inuenit Aristoteles, verbi gra-

tia, in hac, *Petrus erit albus*, vel, *Petrus nō erit albus*: in cuius explicatione plus nimio & obſcure ſatis immoratur, vt doceat quomodo cohæreant: *neceſſario Petrus erit vel non erit albus*: & tamen non neceſſario erit albus, ſed contingenter: nec neceſſario non erit albus, ſed contingenter. Vbi inſinuat futurorum contingentium determinationem ad ſuperiorem cauſam & prouidentiam pertinere. Sed de hac re nihil amplius in præſenti dicere oportet: tametſi multa occurrebāt dicenda contra inuentores mediæ ſcientiæ diuinæ.

Lex contrariarum. Secunda lex eſt contrariarum: vt ſi vna eſt vera, altera ſit falſa: poſſunt autem ſimul eſſe falſæ. Hæc lex ex contradictoriarum lege demonſtratur. Nam ſi darentur duæ contrariæ veræ ſequeretur etiam duas contradictorias veras eſſe, verbi gratia, demus has eſſe veras: *omnis homo currit, nullus homo currit*, quæ ſunt contrariæ. Tunc bene ſequitur, *omnis homo currit, ergo aliquis homo currit*: antecedens

eſt

est verum, vt supponitur, ergo consequens est verum. Est autem consequens contradictoria illius negatiuæ: *Nullus homo currit*, quæ præsupponitur esse vera, ergo dantur duæ contradictoriæ veræ. Quod autem duæ contrariæ possint esse falsæ, ita demonstratur: nam duæ propositiones contrariæ, verbi gratia; *omnis homo est albus*, *Nullus homo est albus*, sunt vniuersales, inter quas potest dari medium, vt supra diximus, videlicet, *aliquis homo non est albus*, quæ est contradictoria affirmatiuæ, & subalternata negatiuæ, ac proinde, existente falsa vniuersali negatiua, poterit esse vera particularis negatiua, quæ non exigit ad sui veritatem tantum, quantum exigit vniuersalis.

Tunc igitur particularis negatiuæ contradictoria erit falsa, quæ erat vniuersalis affirmatiua, *Omnis homo est albus*.

Sed quærit nouitius Dialecticus: Quid causæ est, quare si duæ contrariæ sunt falsæ, non statim sequitur,

duas contradictorias esse falsas: si tamen duæ contrariæ sint veræ statim sequitur, duas contradictorias esse veras. Et ratio dubitandi est, quia duæ contrariæ semper de se inferunt duas contradictorias, ergo si contrarię sunt simul falsæ, etiam contradictoriæ erunt simul falsæ. Respondetur, nego paritatem rationis. imo est maximum & apertum discrimen. Nam vt ex supradictis patet, non sequitur, quod in bona consequentia si antecedens est falsum, consequens debeat esse falsum. At vero in bona consequentia, si antecedens est verum, consequens debet esse verum. Non igitur ex eo, quod duæ contrariæ falsæ inferant duas contradictorias, sequetur contradictorias esse simul falsas: sicut sequeretur esse simul veras, si ex duabus contrariis veris per bonam consequentiam colligerentur. Quod autem duæ contrariæ possint esse falsæ: iā insinuata est ratio in eo, q diximus inter duas vniuersales affirmatiuam & negatiuam de eisdē extremis posse dari

dari medium,scilicet,veritatem duarum subcontrariarum, quæ sunt subalternatæ earundem vniuersalium: quarum vna est particularis affirmatiua,& alia particularis negatiua,quæ possunt in veritate conuenire : quia de distinctis suppositis vtraque verificari potest. Idem enim prædicatum de quodam vere affirmari, & de alio vere negari possibile est. Vt, verbi gratia,*aliquod animal est risibile*, & *aliquod animal non est risibile.* Propterea itaque dixi, posse dari medium inter duas contrarias: quia particularis negatiua negat esse vniuersaliter verum, quod vniuersaliter affirmatiua asserit. Rursus particularis affirmatiua similiter vere affirmat, non vniuersaliter negari id, quod vniuersalis negatiua vniuersaliter remouet à subiecto: excipiunt enim particularis affirmatiua, & particularis negatiua quædam supposita ab illis vniuersalibus. Exemplum est, ac si duo veri testes conuincant falsitatis duos falsos testes contraria per extremum testificantes. Di-

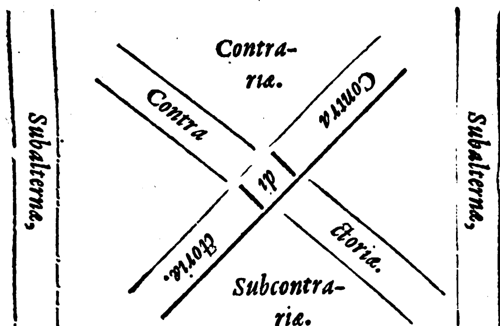
cit enim vnus : *Nullus Prætor eſt iuſtus.* Dicit alter; *omnis Prætor eſt iuſtus.* Vterque mentitur, ſed adſunt alii duo veri teſtes, quorum quidam dicit; *Quidam Prætor eſt iuſtus* : & alter ait: *quidam Prætor non eſt iuſtus.* Ecce quomodo datur medium inter contrarias, quod continetur in ſubcontrariis veris.

Ex dictis facile colligemus tertiam legem quæ eſt ſubcōtrariarum. Quæ quidem repugnant in ſola falſitate: poſſunt autem ſimul eſſe veræ. Prior pars huius legis probatur & oſtenditur. Nam ſi darentur duæ ſubcontrariæ falſæ : tunc ambæ vniuerſales ex quibus inferuntur ſubcontrariæ eſſent ſimul veræ. Patet conſequentia, quia vtraque ſubcontraria eſt contradictoria alterius vniuerſalis, ergo ſi ſubcontraria affirmatiua eſt falſa, vniuerſalis negatiua erit vera. Rurſus ſi particularis negatiua eſt falſa, vniuerſalis affirmatiua erit vera; vt in præſenti figura intueri licebit.

Lex ſubcontrariarum.

A. *omnis*

A. *Omnis homo est albus. Nullus homo est albus.* B.

C. *Quidā homo est albꝰ. Quidā homo nō est albꝰ.* D.

NAm si C. est falsa, tūc B. eius contradictoria erit vera. similiter si C. est falsa eius contradictoria, A, vera erit: ac proinde duæ contrariæ erunt verę & consequenter, vt ostensum est duæ contradictoriæ essent veræ. Secunda vero pars legis subcontrariarum videlicet quod possint esse simul veræ; probatur, quia inde nullum inconueniens sequitur, præter quam duas contrarias, esse falsas: quod quidem illis permissum est, quia vtraque vel vniuersaliter, affirmat vel vniuersaliter negat.

Ex dictis sequitur maximam oppositionem Dialecticam esse inter contradictorias, quæ ex diametro pugnāt tam in veritate quam in falsitate. Minor vero oppositio est contrariarum, quæ in sola veritate repugnant. Minima tandem oppositio est subcontrariarū, quæ in sola falsitate repugnant, non autem in veritate. Imo vero si attente consideremus in subcontrariis non est negatio eiusdem de eodem secundum rem. Quamuis enim subiectum sit idem secundum vocem & secundum significationem & mentis cōceptum (non enim est in illis æquiuocatio) tamen vtriusque veritas non pro eadem re singulari constat: sed altera verificatur pro quodam homine, altera verificabitur pro alio homine. Verum est tamen quod quādo altera est vera & altera falsa in idem suppositum singulare recurrunt, v. g. si hæc est vera: *homo currit*, & hæc est falsa: *homo non currit*: idcirco falsa est, quia ad idem suppositum, de quo verificatur, cursus respicit, & de illo remouet

cursum.

cursum. Etenim illa existente falsa necesse est vniuersalem affirmatiuam quæ est eius cõtradictoria, esse veram, *Omnis homo currit*. Quæ cum includat omnia supposita præsentis temporis, necesse est, vt comprehendat etiam singulare suppositum, pro quo illa particularis negatiua falsificatur, *Homo non currit*. Et ex hac parte subcontrariæ participant aliquid de lege cõtradictoriarum; scilicet, quantum ad repugnãtiam in falsitate. Tunc enim quantum ad falsitatem est affirmatio & negatio eiusdem de eodem. Ecce totum artificium Dialecticæ oppositionis. Nihilominus quoniam variis sophismatibus prædicta documenta confundi & impugnari possunt: non erit inutile, quasdam conditiones tam communes omni oppositioni quam etiam speciales cuiuslibet oppositionis proprias in medium cum modernis breuiter proferre. *Conditiones oppositionis.*

Prima conditio vniuersalis est, vt nulla sit æquiuocatio in extremis, neq; in adiunctis: Huius conditionis

Z 5 memi-

meminit Ariſtoteles. Vnde iſtæ non ſunt oppoſitæ: *Petrus eſt iuſtus, Petrus non eſt iuſtus*, ſi ſubiectum pro diſtinctis hominibus, qui eo nomine appellantur, accipiatur. Et eadem erit ratio, ſi interuenerit æquiuocatio in aliquo ſyncathegoremate ipſis extremis adiuncto.

Secunda conditio. Vt vtraque propoſitio habeat idem ſubiectum & idem prædicatum, neque enim ſufficit ſi vtraque habeat eadem extrema, ſed oportet, vt quod in vna eſt ſubiectum, in altera ſit ſubiectum: & quod in altera eſt prædicatum, idem ſit in altera: non ſolum ſecundum rem & conceptum, ſed etiam ſecundum vocem. Et idcirco iſtæ non ſunt contradictoriæ, *Marcus orat, Tullius non orat*, etiam ſi vtriuſque ſubiectum ſecundum rem & ſecundum cõceptum ſit idem.

Tertia conditio generalis eſt, vt in extremis & in partibus extremorum ſeruetur idem genus ſuppoſitionis, quãtum ad illam primam diuiſionem factam

factam de suppositione in materialẽ, & simplicem & personalem. Quocirca non opponuntur: *Homo est nomen, nullus homo est nomen*, quia in affirmatiua subiectum supponit materialiter & in negatiua personaliter. Similiter neque istæ opponuntur; *Homo est species, nullus homo est species*: quia in altera subiectum supponit simpliciter, in altera personaliter. Et profecto in his duobus exemplis est quasi æquiuocatio subiecti. Cæterum quantũ ad alias diuisiones suppositionis, videlicet, distributiuæ vel confusæ vel determinatæ non solũ non requiritur, vt seruetur eadem supposito: sed necesse est, vt in quibusdam oppositis propositionib. sit aliqua varietas: nisi forte omnia extrema sint singularia: sicut in istis; *Petrus est Ioannes, Petrus non est Ioannes*: quæ sunt maxime contradictoriæ, quia reuera sunt affirmatio & negatio omnino eiusdem de eodem omnino. In aliis vero oppositis de extremis communibus semper inuenies in contradictoriis,

&in

& in ſubcontrariis aliquando, varietatem ſuppoſitionis; In contrariis vero contingit omnia extrema vniuerſaliter ſupponere, verbi gratia. *Nullus homo eſt animal, omnis homo eſt omne animal:* Imo etiam in ſubcontrariis de inuſitato modo loquēdi, etiam continget, nullam inueniri varietatem huiuſmodi: ſicut in iſtis, *Homo eſt homo, Homo homo non eſt.*

Quarta cōditio, quæ à quibuſdam generalis ponitur, ea eſt, vt ſeruetur in extremis, ſiue in partibus extremorū, eadem appellatio, & eadem ampliatio vel reſtrictio. Et quidem quantum ad contradictorias neceſſe eſt ſeruari omnino hanc conditionem. Verum in contrariis & ſubcontrariis regula exceptionem habet, verbi gratia iſtæ oppoſitiones; *Homo currit*, &, *quidam homo non currit*, ſunt ſubcontrariæ, & tamen non ſeruatur eadem reſtrictio (ſuppono enim quod, *Quidam*, in negatiua reſtringat pro maſculis) probo maiorem, quia ſunt affirmatio & negatio eiuſdē de eodem, quæ poſſunt, eſſe

esse verę,&nullo modo falsę,ergo habent legem subcontrariarũ ac proinde subcõtrariæ sunt. Neque valet respondere, quod non participant in subiecto : nam profecto in negatiua non est subiectum totum illud; *Quidam homo*, sed duntaxat, *Homo*. Alias neque istæ essent contradictoriæ; *Nullus homo currit, quidam homo currit*; quia non participarent in extremis,si signũ particularitatis, *Quidam*, efficeretur pars extremi. Quod autem illæ propositiones,*homo currit,quidam homo non currit*, habeant legem subcontrariarum, ita vt possint dari veræ & nullo modo falsæ; sic ostenditur,nam ex falsitate affirmatiuæ sequitur veritas negatiuæ, ergo non possunt esse simul falsæ. Probo antedens,nam ex falsitate affirmatiuæ sequitur veritas illius contradictoriæ, *omnis homo non currit*, & ex veritate istius sequitur veritas illius negatiuæ. *Quidam homo non currit*, ergo de primo ad vltimum ex falsitate illius, *homo currit*, sequitur veritas istius; *Quidam homo non currit*. Quod vero

vero possint esse simul veræ, patet in casu, quod mulier currat & quidam vir non currat. Item ratione probatur; quia illa consequentia non valet, *quidam homo non currit, ergo omnis homo non currit*, ergo poterit dari antecedens verum & consequens falsum; tunc ergo contradictoria consequentis, quæ est; *homo currit*, erit vera simul cum altera, quidam homo non currit. Proportionabiliter in contrariis poterit esse exceptio verbi gratia in istis, *Quilibet homo currit, &, omnis homo non currit.* Non enim desinunt esse contrariæ, quãuis signum distributiuum; *Quilibet*, restringat pro masculis & signum, *omnis*, indifferens sit ad masculos & fœminas. Ratio est, quia propter maiorem restrictionẽ in affirmatiua consurgit inter illas propositiones repugnantia in veritate & non in falsitate. Et probatur, quia ex veritate affirmatiuæ sequitur veritas contradictoriæ negatiuæ vniuersalis, ergo sequitur falsitas ipsius vniuersalis negatiuæ. Consequentia patet quia duæ contra-

contrariæ non possunt esse simul veræ. Et probatur antecedens, nam bene sequitur: *Quilibet homo currit, ergo homo currit*: quæ est contradictoria illius, *omnis homo non currit*. Quod autem non repugnent in falsitate, probatur, quia ista est mala consequentia, *Homo currit, ergo quilibet homo currit*; ergo poterit dari antecedens verum & consequens falsum, ac proinde tunc contradictoria antecedentis quæ est, *omnis homo non currit*, erit falsa, simul cum altera, *Quilibet homo currit*. Habemus itaque ex dictis quod variatio suppositionis extremorum non impedit in contrariis, quando ex illa varietate consurgit repugnantia in veritate, neque destruitur compossibilitas vtriusque contrariæ in falsitate, vt ostensum est. Hoc autem vocant moderniores, committi defectum veritatis. Quod cōtingit quando in affirmatiua est maior restrictio, quam in negatiua. Proportionabiliter in subcontrariis, quando est maior restrictio in negatiua, quam in affirma-

affirmatiua, non est impedimentum, quia dicunt committi defectum falsitatis. Id quod nos conuenientius dicimus, quia tunc cõsurgit repugnantia in falsitate, vt ostendimus in exemplo posito. Nam ex falsitate affirmatiuæ sequitur veritas negatiuæ. Quæ omnia ipso exercitio manifestiora fiũt. Recurrendum enim est quando contigerit talis variatio ad regulas duas. Prior est pro contrariis: Si affirmatiua infert contradictoriam negatiuæ, & non infertur ex illa; erunt contrariæ. Cuius ratio est, quia tunc repugnabunt in veritate & non in falsitate, vt ostenditur per diffinitionem bonæ & malæ consequentiæ. Secunda regula pro subcontrariis. Quando affirmatiua infertur ex contradictoria negatiua & non infert illam, erunt subcontrariæ: quia tunc non poterunt dari falsæ & poterunt dari veræ. Vt autem dignoscas, quando huiusmodi consequentiæ erunt bonæ aut malæ, recole supra positas regulas in libro tertio de varietate argumentandi in ampliationibus

nibus & restrictionibus & appellationibus.

Quintam conditionem generalem adiiciunt quidam moderni; quod si vna enunciatio est affirmatiua, altera debet esse negatiua. Sed hæc non proprie dicitur conditio, cum intrinsece & essentialiter sit in diffinitione oppositionis, quæ est affirmatio & negatio. Nihilominus hui⁹ occasione explicare voluerunt, quomodo sit intelligenda qualitas opposita affirmationis & negationis, videlicet, respectu copulæ principalis. Nam aliquando adest in aliquo extremo quædã copula, quam vocant implicationis, quæ efficitur pars eiusdem extremi: cuius qualitas debet eodem modo manere secundum formã dictionis. Est exemplum; *Omnis homo, qui currit, non disputat*, & *homo qui currit disputat*, sunt contradictoriæ, vbi illa copula implicationis cum relatiuo est pars extremi & restringit alteram partem, scilicet, *Homo*. Neque licitum est interponere negationem inter relatiuum & copulam implica-

tionis: alias non esset idem subiectum. Vbi obiter aduerte, Modernos valde solicitos esse in explicanda illa propositione, *Petrus, qui currit, disputat*, & eius contradictoria; *Petrus, qui currit, non disputat*. Aiunt enim affirmatiuam explicandam esse per copulatiuam hanc, *Petrus disputat*, &, *ille currit*, ac proinde eius contradictoria, *Petrus, qui currit, non disputat*, explicanda est per hanc disiunctiuam, *Petrus non disputat, vel ille non currit*. Veruntamen quamuis hæc vera sint, non tamen necessaria ad explicationem earum propositionum. Multo enim breuius & clarius intelligitur earum sensus, si loco relatiui cum copula implicationis posueris participium illius copulæ, & dixeris: *Petrus currens disputat*, *Petrus currens non disputat*, frustra enim fiunt per plura, quæ possunt fieri per pauciora. Maior autem difficultas est in modo assignandi oppositionem in propositionibus, vbi sunt duæ copulæ principales in vna cathegorica, verbi gratia, hæc propositio, *Petrus est & non fuit albus*,

albus, habet duas copulas æque principales, alteram affirmatam, alteram negatam. Vnde opus est, vt in eius contradictoria permutetur qualitas vtriusque copulæ. Sed hoc non sufficit, vt sint contradictoriæ. Nam si dixeris; *Petrus non est & fuit albus* esse contradictoriam istius, *Petrus est & non fuit albus*, dabuntur ambæ falsæ in casu, in quo Petrus nunc incipiat esse, & incipiat esse niger: inuenies enim vtranque esse falsam. Ratio est, quia illa coniunctio, *&*, est vniuersalitas, quæ manet in vtraque, cum deberet permutari in coniunctionem, *vel*, quæ est quasi particularitas: & sic resultabunt contradictoriæ sub hac forma. *Petrus est & non fuit albus*, *Petrus non est, vel fuit albus*. Ad constituendas autem subcontrarias etiam de subiecto singulari sufficit, quod maneat, *vel*, in vtraq; enunciatione. v. g. *Petrus est vel non fuit albus*, *Petrus non est vel fuit albus*, quæ ambæ veræ sunt in casu posito. Hactenus de generalibus conditionibus dictum est.

Iam vero de singularum oppositionum specialibus conditionibus dicamus & prius de contradictoriis.

Cōtradictiones speciales contradictoriarum. Contradictoriarum duæ sunt speciales conditiones necessariæ ad earum legem custodiendam. Prior est, Non debet manere in vtraque eadem vniuersalitas, neque eadem particularitas. Ratio est, quia si manet eadem vniuersalitas poterūt dari falsæ; si vero maneat eadem particularitas, poterunt dari simul veræ, quorum vtrumque legi cōtradictoriarum repugnat.

Altera conditio est, si vniuersalitas vnius termini fuerit respectu alterius termini confuse stantis, debet in altera mutari in particularitatem determinatam in ordine ad alterum terminum supponentem distributiue, qui in altera supponebat confuse. In exemplo manifestum est, *omnis homo est animal, homo non est animal.* Ecce vbi subiectum, *homo*, qui in affirmatiua supponit distributiue, respectu prędicati, *animal*, supponentis confuse, iam in negatiua supponit determinate respectu

ſpectu eiuſdem prædicati diſtributi. At vero omnis vniuerſalitas reſpectu termini ſtantis determinate, debet in altera contradictoria mutari in particularitatem confuſam in ordine ad eundem terminum iam diſtributum. v.g. *Homo non eſt animal*, &, *omnis homo eſt animal*, contradictoriæ ſunt:& exercet prædicta regula quantũ ad vtramque partem, hæc conditio quanuis in exemplo poſito manifeſta ſit: tamen memoriæ cõmendanda eſt, quoniam in contradictoriis compoſitis ex complexis extremis occurret neceſſitas conſiderandi hanc conditionem. Cuius rei exempla nolo hic præuenire:ne diſcipulorum capacitatem confundamus.

Pro contrariis ſunt aliæ duæ conditiones ſpeciales. Prior eſt. Omnis particularitas vnius debet mutari in altera in vniuerſalitatem, ſed debet manere eadem vniuerſalitas in ambabus. Vt patet in iſtis, *omnis homo eſt animal, nullus homo eſt animal.* Ab hac conditione moderni exceptionẽ faciunt, *Conditiones contrariarum.*

quando aliunde committitur defectus veritatis, quod proprius dixissent, quando aliunde roboratur repugnantia in veritate. Sit exemplum. Hæ duæ propositiones, *omnis homo non currit*, &, *quidam homo currit*, (si *quidam*, restringat pro masculis) possunt dari falsæ, & non possunt dari veræ ratione restrictionis subiecti in affirmatiua, propter quam restrictionem affirmatiua infert contradictoriam negatiuę, & non infertur ex illa, verbi gratia, bene sequitur; *Quidam homo currit, ergo homo currit*: sed vice versa non valet, à non restricto ad restrictum sine distributione non restricti & sine constantia restricti. Quocirca iuxta discursum, quem supra fecimus, illæ propositiones habent legem contrariarum.

Altera conditio contrariarum est, vt nulla vniuersalitas vnius termini in ordine ad alterum stantem confuse possit manere in altera contraria confuse: sed poterit manere determinate vel distributiue. Exemplũ huius conditionis

ditionis non poterit inueniri in propositionibus de vsitato modo loquẽdi. Et idcirco fingebãt Sophistæ quod litera A. esset signum confusionis, & sic afferebant exemplum huiusmodi. *Cuiuslibet hominis quilibet oculus est videns & cuiuslibet hominis, A, oculus non est videns.*

Vtraque enim est vera admissa fictione quod litera, A, confundit subiectum in ordine ad prædicatũ distributum. Nam affirmatiua ab omnibus conceditur. Negatiua vero probatur per ascensum copulatiuum, v. g. *istius hominis oculus non videt*, & sic de singulis, cuius ascensus quælibet singularis est vera, nam quælibet rursus probabitur per ascensum copulatiuum sub prædicato; *Videns*, priusquam sub termino, *oculus*, stante cõfuse. v. g. *istius hominis, A. oculus non est istud videns*, & sic de singulis. Vbi omnes singulares inueniunt veræ. Ostẽde enim per istud *videns* dextrũ oculum, & tũc iam manet determinate illa pars subiecti, quę confundebatur à littera A. & licitum

Aa 4 erit

erit tunc oſtendere alterum oculum ſine iſto. Si autem oculus ſupponeret determinate, oportebat prius in aſcẽſu deſignare vnã ſingularem: veram, quæ non oſtẽdetur quia prædicatum vniuerſaliter negatur de illa ſingulari. Talibus næniis exercebantur olim adoleſcentium ingenia, vt penetrarent prædictas cõditiones eſſe neceſſarias, ſed vtinam in propoſitionibus de vſitato modo loquendi non ſint ignorantes.

Conditiones ſubcontrariarum.

Subcontrariarum deniq; ſunt aliæ duæ ſpeciales conditiones obſeruandæ. Prior eſt, omnis vniuerſalitas vni9 debet in altera mutari in particularitatem, & aliqua vna particularitas debet manere in vtraq;, vt patet in iſtis, *Homo eſt albus, homo non eſt albus.* Ab hac regula excipitur, quando aliunde cõmittitur defectus falſitatis, vt aiunt moderni; & nos proprius loquentes dicimus, niſi forte aliunde conſtet repugnantia in falſitate. Hoc autẽ contingit quando contradictoria affirmatiuæ infert negatiuam & non infertur

ex illa

ex illa. Est exemplum in istis: *Homo currit*, *Quilibet homo non currit* (si, *quilibet*, restringat pro masculis) illæ sunt subcontrariç, & tamen non manet aliqua particularitas in vtraq;. Sufficit enim quod habeant legẽ subcontrariarum ratione maioris restrictionis in negatiua: Vnde fit, vt contradictoria affirmatiuæ, quæ est, *omnis homo non currit*, infert illam negatiuam; *Quilibet homo non currit*, & non infertur ex illa, ac proinde, vt iam ostensum est, illç priores non possunt dari falsæ, sed possunt esse veræ.

Altera conditio est. Nulla vniuersalitas vnius subcontrariæ in ordinç ad terminum stantem determinatç debet in altera manere determinatç in ordine ad eundem terminum distributum. Sed ista conditio superflua est in propositionibus de vsitato modo loquendi. Sed fingunt sophistæ litteram. B. vt sit signum determinatæ suppositionis, vt ponant exemplum prçdictç conditionis, verbi gratia, istç propositiones non sunt subcontrariæ:

Hominis oculus non est videns, &, *hominis quilibet oculus B. videns est*, propter defectum illius conditionis. Nam prædicatum quod distribuebatur in negatiua respectu termini, *oculus*, supponentis determinate, manet in affirmatiua determinate respectu eiusdem distributi. Et idcirco possunt dari simul falsæ & de facto dantur, si curiose velis per ascensum, vel descensum legitimum eas propositiones resoluere.

Cap. III.

De oppositione cathegoricarũ ex terminis complexis & obliquis.

HActenus de oppositione simplicium cathegoricarum, & de simplicibus extremis diximus: nunc autem non erit inutile de cathegoricis, quæ complexis extremis constat, aliquam specialem cõsiderationem circa earum oppositionem tradere.

Notandum est in primis multipliciter contingere extremum cathegoricæ complexum esse. Primo quidem dupliciter potest esse complexum, videlicet, vel ex duobus rectis, vel ex obliquo

obliquo & recto. Rursus ex duobus rectis tripliciter cōtingit esse complexum: vno modo, ita vt vtraque pars sit rectus, ita vt vterque rectus alterum restringat vt; *Animal album*. Secundo ita, vt alter rectus duntaxat alterum restringat, vt, *Animal homo*. Tertio ita, vt neuter alterum restringat: vt, *Homo & equus*: siue illa coniunctio, *&*, accipiatur copulatim siue diuisim, neutra pars complexi alteram restringit.

His suppositis sit primū documentum: Si neuter rectus alterum restringat non sunt necessarię aliæ regulę ad dignoscendam oppositionem propositionum præter eas, quæ supra sunt positæ. Hoc autem vnum obseruabis; quod si coniunctio, *&*, accipiatur diuisim, est vniuersalitas & coniunctio, *vel*, est particularitas. Si autem copulatim accipiatᵳ, efficitur pars extremi, & totum subiectum est terminus collectiuus, vt in hac propositione. *Homo & equus sunt animalia*: *&*, debet manere illa coniunctio in oppositis enunciationibus. V.g. si petis contradictoriam

huius;

huius; *omnis homo* & *equus sunt animalia* assignabo tibi hãc; *Homo* & *omnis equus non sunt animalia*. In quibus seruantur omnes cõditiones communes & speciales contradictoriarum. Si autem quis, permutatis partibus complexi opinetur esse idem extremum, & assignet pro contradictoria hanc; *Omnis equus & homo non sunt animalia*, falleretur, quia non seruatur conditio specialis contradictoriarum, videlicet, quod terminus, qui stabat distributiue in ordine ad alterum stantem confuse, debet in altera manere determinate & non confuse. Quare illæ duæ propositiones propter illam suppositionem cõfusam illius termini, *Homo*, euadunt subcontrariæ: & dãtur simul veræ in istis terminis. *Omnis homo* & *album sunt animalia, omne album*, & *homo non sunt animalia*. Et sit casus, quod sint tantum duo homines albi: tunc vtraque enunciatio inuenietur vera, si legitima inductione vtaris. Nam cum in negatiua singularizaueris terminũ, *album*, relinquitur tibi optio, vt cum

velis

velis ſingularizare terminum, *homo,* poſſis deſignare vnam ſingularem veram oſtendẽdo idem ſuppoſitum pro quo ſingularizaueras, *album,* & ſic verum erit dicere; *non ſunt animalia,* quia eſt vnicum ſuppoſitum *albi* & *hominis.*

Secundum documentum. Si vterque rectus alterum reſtringat; tunc ſi vna pars diſtribuitur & altera ſimul diſtribuitur: & ſi vna ſingularizatur, altera ſimul ſingularizatur. Eſt enim idem dicere, *omnis homo albus currit,* & *omne album homo currit.* Et, *hic homo albus currit,* & *hoc album homo currit.* Et ſimiliter idem eſt: *Nullum album dulce,* &, *Nullum dulce album.* In huiuſmodi ergo complexis nulla eſt ratio hæſitandi, quomodo ſe debeant habere ad opſitionem.

Si autem alter rectus alterum reſtringat, & non reſtringatur ab eo: tunc eſt tertium documentum. Quotieſcunq; terminus reſtrictus diſtribuitur, etiam diſtribuitur terminus reſtringens perinde ac ſi ſolus eſſet extremum

tremum & distribueretur, verbi gratia, *omne animal homo currit*: perinde est, ac si diceres, *omnis homo currit*. Ratio est euidens, quia quotiescunque contingit vnum rectum alterum restringere, & non restringi ab eo, semper inuenies terminum restrictum esse superiorem termino restringente, & in eo incluso. Ac proinde idem est dicere; *Animal homo*, &, *homo*, Sicut idem est; *ens homo* & *homo*. Et sic idem est distribuere cõplexum simul totum, ac si distribueres terminum inferiorem restringentem superiorem. Si autem quis velit distribuere terminum inferiorem: verbi gratia: *Animal omnis homo currit*: tunc illa distributio interposita efficitur pars complexi, & tota propositio remanet indefinita, ac si diceres, *animal quod est omnis homo currit*. Vbi *animal* nullo modo distribuitur, sed potius multo magis restringitur, quam si diceres: *Animal homo currit*.

Habemus itaq; in prædictis variationibus superiores regulas esse consulen-

ſulendas, vt oppoſitio enũciationum diſcernatur.

Iam vero de altero membro primę diuiſionis, quando extremum enunciationis eſt complexum ex recto & obliquo, magnum negotium ſuſcipiunt moroſi Dialectici in aſſignandis documentis, & regulis pro diſcernenda oppoſitione in talibus enunciationibus. Et nos quidem olim, cum officio Dialecticæ pręceptoris fungeremur, non minus quam ſexdecim regulas conſtituebamus quaſi neceſſarias ad diſſoluenda plurima ſophiſmata, quæ ex varietate reſpectuum inter rectum & obliquum tam in affirmatiuis quã in negatiuis propoſitionibus poterant conſurgere. Sed iam nunc maturius omnia cõſiderans alia breuiori via incedendum eſſe cenſeo.

Notandum itaque eſt, quod ex recto & obliquo dupliciter poteſt fieri complexum. Vno modo, ſic vt rectus præcedat; verbi gratia, *equus hominis*. Altero modo, vt præcedat obliquus, vt, *Hominis equus*. Priore modo dicitur comple-

complexum acceptũ vnica acceptione: quia reputatur tanquam vnicus terminus incomplexus connotatiuus quantum attinet ad differentiam suppositionis distributæ, vel confusæ, vel determinatæ. Verbi gratia, si dicas, *quilibet equus hominis currit*, non opus habes in eius contradictoria rationem obliqui habere, vt mutes particularitatem eius in vniuersalitatem. Errabis enim si pro cõtradictoria assignes hanc; *equus cuiuslibet hominis non currit:* quia non seruas eandẽ restrictionem. Nam in negatiua: *Equus*, restringitur pro equo possesso à quolibet homine. Et sic vtraque erit vera in casu, in quo singuli homines singulos equos possideant currentes. Assignanda est igitur contradictoria hoc modo: *equus hominis non currit*. Et hoc pacto in omnibus aliis considerandus est vt vnicus terminus: vt etiam in hac vniuersali: *Quilibet equus hominis nõ currit* non oportet considerare particularitatem obliqui esse confusam à distributione recti. Erit enim eius contradictoria,

equus

equus hominis currit. Ratio huius documenti est non solum vsus & modus loquendi: sed etiam, quia cum rectus pręcedit, fit obliquus quasi adiectiuũ, quantum ad habitudinem mutuam recti & obliqui, ac si diceres: *equus humanus*, si adiectiuum significaret possessionem.

Quamobrem sit tibi regula generalis. Obliquus supponit eo modo quo rectus quantum ad habitudinẽ, quam obliquus importat coniunctus cum recto. Itaque si rectus distribuatur similiter distribuitur & obliquus, non simpliciter, sed quantum ad habitudinem ad rectum, verbi gratia, si dicas, *omnis equus hominis currit*, quanuis non asseras omnem hominem habere equum currentem: tamen perinde est ac si affirmares; *Cuiuslibet hominis habentis equum quilibet equus currit*. Et sic habitudo hominis ad *equum*, quæ importatur, in toto complexo, distribuitur. Et idem dicimus quantum ad suppositionẽ determinatam, vel confusam ipsius obliqui. Semper enim

supponit sicut rectus. At vero quando obliquus & rectus non vnica acceptione accipiuntur, quod contingit, si obliquus præcedat: tunc distributio obliqui in ipso tãtum terminatur, v.g. In hac propositione: *Cuiuslibet hominis equus currit*: vbi rectus manet confuse: neq; eius habitudo ad hominẽ distribuitur: Ita vt sit sensus: *Quilibet equus habitus ab homine currit*: sed ipse rectus est particularitas confusa respectu obliqui distributi complete & indepẽdenter, non minus quam terminus, *Homo*, in hac propositione; *omnis homo est animal*. Conueniunt tamẽ complexum acceptũ vnica & acceptum pluribus acceptionibus in eo, quod vtrobique ab obliquo restringitur rectus: ita vt non possit supponere aut accipi nisi ꝓ equo possesso ab homine. Obliquus autem nunquam absolute restringitur à recto quantum ad suppositionem pro suo significato: tametsi quantum ad veritatem propositionis affirmatiuæ restringatur: quia illa non potest esse vera nisi ꝓ homine habente equum. His

His suppositis, vt appareat, quam sint superfluæ tot regulæ obseruandę circa oppositiones cathegoricarũ de extremo complexo ex recto & obliquo: volo proponere argumẽta; quorum occasione præfatæ regulæ inuentæ sunt. Sit primum argumẽtum. Istæ sunt contradictoriæ, *cuiuslibet hominis equus non currit*, &, *hominis quilibet equus currit*, & tamen particularitas recti determinabilis, quæ est in negatiua non vertitur in vniuersalitatem completam in affirmatiua, ergo specialis conditio contradictoriarum non est necessaria. Maior probatur: quia est affirmatio & negatio eiusdem de eodem repugnantes in veritate & falsitate. Minor vero probatur, quia non est licitum descendere copulatiue sub illo termino, *equus*, sic deducendo: *Hominis quilibet equus currit*, *ergo hominis iste equus currit*, & sic de singulis: Nam dabitur antecedẽs verum & consequens falsum, si solius Petri omnis equus currat, & aliorum hominum habentium equos nullus currat.

Arguitur ſecundo. Iſtæ etiam ſunt contradictoriæ; *Quilibet equus hominis currit*. &, *equus hominis non currit*: & tamen manet eadem particularitas ex parte illius obliqui: *Hominis*: nullibi enim diſtribuitur.

Ad primum argumentum Moderni vt reſpondeant, contemplantur in illa negatiua: *Cuiuslibet hominis equus non currit*, eſſe quandam particularitatem incompletam in illo determinabili; *Equus*. Vocant autem incompletam particularitatem, quæ habet aliquid de vniuerſalitate. Proportionabiliter dicunt in illa affirmatiua; *Hominis quilibet equus currit*, eſſe diſtributionem incompletam in ipſo determinabili, *equus*. Aiunt itaque diſtributionem incompletam in affirmatiua recompenſari, quia idem terminus in negatiua habet tantum vniuerſalitatis, quantum deficit in affirmatiua. Ac proinde dicunt illas propoſitiones eſſe contradictorias.

Nos etiam olim hunc modum dicendi ſequebamur: ſed modo non placet.

placet. Quia ex ratione prædictæ ſententiæ potius concluditur eas propoſitiones nullam legẽ participare, quia manet eadem particularitas & eadem vniuerſalitas in eodem termino. Item abſque neceſſario fundamento ſic opinantur. Nos igitur reſpondemus diſtributionem determinabilis in affirmatiua completam eſſe, non obſtante, quod ſit dependens quantum ad deſcenſum copulatiuum à determinata ſuppoſitione obliqui, qui prius debet ſingularizari quam fiat deſcenſus ſub determinabili diſtributo. Verbi gratia, debet fieri iſte deſcenſus, vel aſcenſus; *iſtius hominis quilibet equus currit, vel iſtius hominis, quilibet equus currit*, vel ſic de ſingulis, *ergo hominis quilibet equus currit.* Tunc igitur ſufficit vna ſingularis vera ex parte determinationis, in qua ſingulari propoſitione manet euidẽs diſtributio completa determinabilis. Ad argumentum igitur in forma nego minorem. Ad probationẽ nego conſequẽtiam. Et defectus eſt, quia in illo deſcenſu

proceditur virtualiter à magis ad minus restrictum cum distributione minus restricti ex parte determinabilis. Quod ego sic ostendo: Quia in antecedenti, *equus*, distribuitur pro omni equo alicuius hominis desingnandi singulariter. At vero in consequenti numerantur copulatiue omnes singulares determinabilis non cum illa restrictione eiusdem hominis, sed indifferenter eiusdem, vel alterius. Ac proinde numerare illas singulares copulatiue idem est virtualiter, ac si minus restrictum distribueretur. Sed replicabit prouectior Dialecticus. Non est licitum syllogizare cum illa propositione: *Hominis quilibet equus currit*, accipiendo pro medio terminum, *equus*; ergo non complete distribuitur. Ad hanc replicā nego antecedens, nisi aliunde syllogizando committat alius defectus: sicut committitur in hac consequentia: *Hominis quilibet equus currit, Brunellus est equus, ergo hominis Brunellus currit.* Vbi est euidens defectus intrinsecus, quod medium

dium vbi non distribuitur, tenetur minus restricte, quam vbi distribuitur.

Sed iterum replicas accipiens pro medio totum complexum, *hominis equus*, & ita procedens, *hominis quilibet equus currit*, *Brunellus est hominis equus*, *ergo Brunellus currit*. Adhuc ista consequentia non valet, & non ob aliud, nisi quia equus non distribuitur complete. Respondetur, nego minorem. Sed defectus est: quia vna pars medii nullo modo distribuitur, scilicet, *hominis*. Vnde si in minori dicas, *Brunellus est cuiuslibet hominis equus*, bonus erit syllogismus. Vbi apparet, quomodo determinabile, *equus*, nullo modo distributum in minori, necesse est quod in maiori perfecte fuerit distributum. Alias medium non cõplete distribueretur. Habeo igit intentum, aliud esse dicere distributionẽ illam esse dependentẽ: & aliud esse distributionẽ incompletã; Nam profecto, qui negant illam distributionem esse completam: fingũt quasdã particularitates incõpletas in

ipso determinabili, quando determinatio distribuitur, vt in hac, *cuiuslibet hominis equus currit*. Id quod ego falsissimū reputo, cum sufficiat vna singularis vera ad veritatem illius ex parte determinabilis. Est enim bona consequentia: *Cuiuslibet hominis iste equus currit, ergo cuiuslibet hominis equus currit*. Ac proinde *equus* nullo modo distribuitur: Sed est completa particularitas, quanuis in descensu dependens à determinatione distributa, sicut, *animal* in hac propositione; *Omnis homo est animal*, supponit confuse dependenter in descēsu à subiecto distributo. Nam si velis prius descendere sub termino stante confuse, incurres in defectum qui dicitur ab vnica distributione ad plures. Hac via omnes captiones, quæ circa obliquorum resolutionem solent contingere, poteris cauere, si attenderis ad regulas supra positas libro tertio de argumentatione à restricto ad non restrictum: vel à non restricto ad restrictum.

Quod si adhuc instet Sophista, ne-

cessarias

cessarias esse speciales regulas de particularitate completa & incompleta, quoniam hic descensus bonus est, *Cuiuslibet hominis equus non currit, ergo cuiuslibet hominis iste equus nō currit, vel iste equus non currit*, vel sic de singulis, ergo necesse est determinabile aliquid habere distributionis in antecedenti: alias non posset suppleri defectus ab vnica distributione ad plures descendendo prius sub termino stante confuse, quam fiat descensus sub termino stante distributiue. Nos tamen respondemus non esse necessarium ad hunc finem prædictum, illam particularitatem esse independētem. Quemadmodum enim in eius contradictoria; *Hominis quilibet equus currit*, diximus illam vniuersalitatē esse quidem dependentem, sed completam: ita dicimus in contradictoria negatiua esse particularitatem completam licet dependentem. Et quemadmodum ascensus copulatiuus in illa affirmatiua sub termino, equus, est bona consequentia: ita descensus ille negatiuus

ex oppoſito conſequentis ad oppoſitum antecedẽtis erit bona cõſequentia. Neque enim in iſto committitur defectus ab vnica diſtributione ad plures, neque in altero à pluribus, determinatis ad vnicam. Ratio eſt quia iſti defectus non habent locum inter determinabile & determinationem eiuſdem extremi, niſi aliunde committatur alius defectus, ſicut verbi gratia, committitur in iſta cõſequentia, *Cuiuslibet hominis equus currit, ergo cuiuslibet hominis iſte equus currit, vel cuiuslibet hominis iſte equus currit*, vel ſic de ſingulis. Non enim committitur defectus ab vnica diſtributione ad plures, ſed potius à minus reſtricto ad magis reſtrictum ſine diſtributione minus reſtricti, & ſine conſtantia magis reſtricti. Nam in conſequenti omnes ſingulares determinabiles reſtringuntur pro equo poſſeſſo à quolibet homine, quod non fit in antecedenti. Ecce quomodo ſi attente conſideres non opus habebis aliis regulis obliquorum: ſed ſufficiunt illæ quas ſupra

ſupra libro 3. adnotauimus circa conſequentias à non reſtricto ad reſtrictum aut vicẹ verſa.

Ad ſecundum argumentum concedo maiorem, & nego minorẽ, quia, vt diximus, ex recto & obliquo acceptis vnica acceptione nulla ratio habetur ſeorſum obliqui determinantis rectum: ſed ſupponit ſicut ſuum determinabile cum ſua tamẽ habitudine ad illud. Vnde in illis contradictoriis; *Quilibet equus hominis currit*, *equus hominis non currit*, obliquus in affirmatiua ſupponit virtualiter diſtributiue cum ſua habitudine ad determinabile: & in negatiua ſupponit determinate cum eadẽ habitudine. Hic modus dicendi breuior eſt & manifeſtior.

Verumtamen, vt ſis dexter in diſſoluẽdis ſophiſmatibus, nota tibi has eſſe æquipollentes, *equus hominis currit*; &, *hominis equus currit*, ac proinde earum contradictoriæ etiam ſunt æquipollentes inter ſe, ſcilicet, *Nullus equus hominis currit*, &, *nullus hominis equus currit*; aut (quod idẽ eſt.) *Quilibet*

equus

equus hominis non currit, &, *cuiuslibet hominis quilibet equus non currit*.

Neque enim inuenies maiorem restrictionem, vel minorem, aut maiorem distributionem, vel minorem in vna quam in altera : neque aliquam dependentiam in descensu ratione maioris aut minoris distributionis.

Tandem in hoc libro ad complemẽtum materiæ & impletionem promissi, necesse est de æquipollentia simplicium cathegoricarum aliqua documenta tradere, *ex Petro Hispano*.

Primum documentum sit, si alicui signo vniuersali, vel particulari præponatur negatio, æquipollet suo contradictorio, verbi gratia. Istæ sunt æquipollentes, *non omnis homo disputat*, *Quidam homo non disputat*. Similiter & hæ, *omnis homo disputat*, *Non quidam homo disputat*.

Secundum documentum, si alicui signo vniuersali postponatur negatio, æquipollet suo contrario, verbi gratia,

tia, æquipollentes sunt; *omnis homo non disputat*, & *nullus homo disputat*. Et similiter hæ, *omnis homo disputat*, &, *nullus homo non disputat*.

Tertium documentum, si alicui signo vniuersali, vel particulari præponatur & postponatur negatio, æquipollet suo subalterno, verbi gratia, Istæ æquipollent. *Non omnis homo non disputat*, &, *quidam homo disputat*: sicut & hæ, *omnis homo disputat*, &, *non quidam homo non disputat*. Hæ regulæ his dictionibus memoriæ mandari poterũt. *Præ contra dic, Post contrari. Præpost subalter.*

Ex istis regulis colligitur, quod si duo signa vniuersalia negatiua ponantur in eadem locutione, vnum in subiecto & alterum in prædicato. Primum æquipollet suo contrario per secundam regulam: & secundum suo contradictorio per primam regulam. Ponunt exemplum in hac propositione: *nihil est nihil*, & aiunt æquipollere huic: *Quodlibet est aliquid*, sed melius dixissent: *Nihil nihil est*, æquiualere, huic

huic, *Quodlibet eſt aliquid*, vt vtraque eſſet affirmatiua: alias illa negatiua eſt; *Nihil eſt Nihil.* Sed hæc miſſa faciamus, quæ ex communi modo loquendi conſtare poſſunt.

TRACTA-

TRACTATUS SECUNDUS DE OPPOSITIONIBUS & æquipollentiis in modalibus enunciationibus.

Cap. I.

De diffinitione modalis enuntiationis.

Voniam enunciatio modalis á modo denominatur, diffiniunt *Moderniores cum Petro Hispano*, quid ſit modus, dicentes; *Modus eſt adiacens rei determinatio.* Quæ profecto deſcriptio ad phyſicum modũ accommodatior videtur eſſe, quam ad eum, qui cõſtituit modalẽ propoſitionem. Nos vero conſiderantes præſentem tractatum non de rerum modo eſſe, ſed de ſpeciali modo modalem propoſitionem conſti-

constituẽte, aliter diffinire debemus. Aduertendumque est non quemuis modum inuentum in propositione illam modalem apud Dialecticos denominare. Est enim multiplex modus modificãdi enunciationem. Quidam enim negatiuam constituit; alius vniuersalem, alius alteri oppositam: sed nunc specialem modum enunciationis inquirimus habentem specialem difficultatem, dignam Dialectica consideratione ad discernẽdam quarundam enunciationũ oppositionem aut æquipollentiam.

Quid modus. Quocirca ita modum definimus: *Modus est dictio modificans vnionem prædicati cum subiecto.* Pro cuius intelligentia aduerte, multa esse aduerbia, quæ modificant verba enunciationum, vt *Petrus velociter currit, diserte disputat, pigre ambulat.* Verumtamen hæc aduerbia verbis adiuncta non modificant vnionem importatam per verbum, prout est copula eorum, quæ prædicantur: sed modificant ipsam verbi actionem, vel passionem, efficiunturque

que pars prædicati. Quapropter hæc aduerbia non constituunt specialem enunciationem modalem de qua inquirimus. Sunt autem dictiones, quæ vnionem prędicati cum subiecto modificant, partim aduerbia, partim nomina. Nomina quidem sunt hæc quatuor; *Necessarium*, *Impossibile*, *Possibile*, *Contingens*. Aduerbia vero sunt hæc quinq;: *Necessario*, *Impossibiliter*, *possibiliter*, *possibiliter nõ*, *& contingenter*. Aliqui addunt *vere*, vel *false*, seu *verũ*, vel *falsum*. Sed hoc superfluum est, nam commune est omni enunciationi significare *vere* vel *false*. Et qui dicit *Petrus currit*, perinde est, ac si diceret; *Petrus vere currit*. Et qui dicit *Petrus non currit*, affirmat falsum esse Petrũ currere. Est igitur superflua consideratio illius modi *vere* vel *false*.

Sed circa prædictos modos nominales & aduerbiales nota rationem quare nõ posuimus æqualem numerum: Nam modorum nominalium numerum quaternario finiuimus: aduerbialium vero, quinario numero

terminauimus. Ratio est: quia, *Possibiliter non*, directe & formaliter contradicit *necessario*: vt postea videbimus. At vero: *Possibile non*: nō est complexum, quod sit in vsu: Nam *possibile* cum sit nomē, semper est subiectum, vel prædicatum, cui negatio, *non*, non postponitur congrue neque à parte subiecti, neque à parte prædicati. Aduerbio autem, *Possibiliter*, cum de se habeat adiungi verbo, congrue adiicitur negatio: vt cum dicis: *Petrus possibiliter non disputat*, vel, *Petrus non possibiliter disputat*, quod est idem, ac si diceres, *impossibiliter*, & propterea non fecimus mentionem de speciali modo, *Possibiliter*, cum præponitur negatio. Nota secundo, quod modi aduerbiales expressius & formalius cōstituunt modales propositiones, in quibus expressior est oppositio & æquiualentia. Ratio est, quia modalis propositio denominatur à speciali modo qui specialiter in ipsa enunciatione determinat copulæ principalis vnionem prædicati cum subiecto. Sed quando modus

dus est nomen non determinat expresse vnionem copulæ principalis, vt patet in hac propositione, *Petrum currere est possibile.* In illa enim, *possibile*, modificat copulam infinitiui, quæ se tenet ex parte subiecti cum accusatiuo, *Petrum.* Est enim subiectum totum illud, *Petrum currere*; quod est dictum vel enunciatum, non enunciatio.

Hinc sequitur quod in illa propositione. *Petrum currere est possibile*, non expresse exercetur ratio modalis propositionis. Similiter in eius, quæ dicitur contradictoria, *Petrum currere est impossibile*, non est formalis & expressa negatio principalis copulæ: neq; formaliter participant in extremis: sicut neque istæ, *Petrum currere est necesse*, *Petrum non currere est possibile*, quæ neque participant in subiecto neque in prædicato, & ambæ sunt affirmatiuæ respectu copulæ principalis: ergo inter illas non est oppositio contradictionis, nisi virtualiter & æquiualenter, videlicet, quatenus sunt æquipollentes

cum istis, *necessario Petrus currit & possibiliter Petrus non currit.* Habeo igitur intentum expressam rationem modalis & expressam oppositionis & æquipollentiæ legem immediatius conuenire & expressius enunciationibus, in quibus modus aduerbialiter ponitur. Ac proinde vniuersas modales quas de dicto & modo nominali multiplicant Dialectici, reuocandas esse ad modales, in quibus modus aduerbialiter sumptus in fronte propositionis præponitur: id quod statim docebimus.

Nota tertio totum artificiũ ad discernendam modalium oppositionem & æquipollentiam inter hos modos aduerbiales debere prius constitui. Sunt itaque quinque modi aduerbiales, videlicet. *Necessario, Impossibiliter, Possibiliter, Possibiliter non, & contingenter,* de quo seorsum specialem considerationem sumus facturi. Nũc vero quatuor priores modi sint tibi angulares, & quasi cardinales, ad quos omnis varietas in modalibus reducenda est.

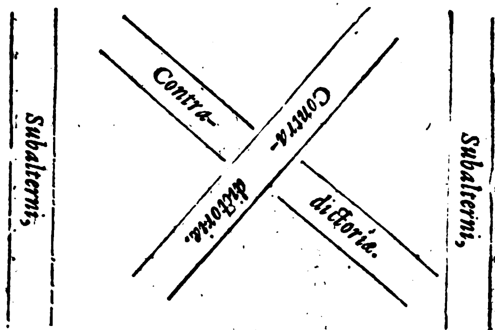
De

De quatuor itaque prioribus fingamus figuram quadratam : qualem in hac pagina oculis obiicimus.

M.

Contrarii. Contingenter. *Contrarii.*

A. Neceſſario. Contrarii. Impoſſibiliter. B.

C.Poſſibilier.*Subcontrarii.*Poſſibiliter nō D.

DEinceps ſæpe breuitatis & claritatis cauſa his quatuor litteris A. B.C. D. vtemur ad commemorãdum quatuor angulos& modos eiſdem litteris affines.

Accipe ergo documentũ pro fundamento diiudicandæ variæ oppositionis & subalternationis & æquipollentiæ inter omnes modales. A. & B. vniuersales modi sunt. Prior affirmatiuus, alter negatiuus, ac proinde contrarie opponuntur. Rursus C. & D. particulares modi sunt, C. quidem affirmatiuus D. autẽ negatiuus. Quo fit vt A. & D. ex diametro ad inuicem contradicant: sicut etiam B. & C. sibi contradicunt. Deniq; A. cum, C. subalternatim se habet, sicut & B. cum D. ita tamen vt inferiores modi sint subalternati, superiores vero dicuntur & sunt subalternantes. Vnde sequitur, C. & D. ad inuicem subcontrariari. Quod autem quatuor prædicti modi tales ad inuicem respectus habeant, sicut commemorauimus; operæpretium est pro Nouitiis aliquo exemplo explicare. Habent enim se illi quatuor modi, & anguli instar horum.

A. Sem-

A. Semper Nunquam B.

C. Aliquando sic. Aliquando non. D.

Vides itaque in prædictis quatuor dictionibus manifestiorem differẽtiam oppositionis. Etenim, *semper*, &, *Nunquam*, vniuersalitatem præseferunt affirmantem & negantem. Item, *Aliquando sic*, &, *Aliquando non*, particularitatem vtraque dictio ostendit alteram affirmatiuam, & alteram negatiuam: & vtraque continetur sub altera vniuersali eiusdem qualitatis, ac proinde vtraque contradicit vniuersali differentis qualitatis. Vnde constat, *semper*, &, *Nunquam*, contrariari. Et, *Aliquando sic*, &, *Aliquando non*, subcontrariari. Cum igitur Necessario includat, *semper*: &, *Impossibile*, includat, *nunquam*, manifestũ est similem proportionem habere inter sese quatuor angulos prædictarum modaliũ, quam habent istæ quatuor dictiones.

Quæret autem aliquis, quare modum, *Contingenter*, à quatuor angulis exclusimus, cum tamen in alia forma modalium, vbi modus est nomen à Dialecticis in rotulis oppositionum collocetur. Ad hãc interrogationem respondetur modernos cũ Petro Hispano collocasse, *Contingens*, in quadratis rotulis accipientes, *Contingens*, pro, *Possibile*. Alias, vt cito ostendemus, non poterat collocari, *Contingens*, in rotulis, si acciperetur specialiter dictum pro eo, quod possibile est esse, & non esse. Sic enim à Modernis ad regularitatem hactenus non vidi, *Contingens*, aut, *Contingenter*, reductum! Imo quidam ex modernis de his modis regulam nullam dedit propter illorum irregularitatem. Nos tamen ad artem reducemus hunc modum mixtum siue aduerbialiter accipiatur, vt, *Contingenter*, siue nominaliter, vt, *Contingens*. Nũc autem prius dicamus de, *Contingenter*, specialiter dicto, ex doctrina *Aristotelis lib.* 1. *Priorum, cap.* 12. Vbi Contingenter dupliciter accipi insinuat.

nuat. Vno modo pro *Possibili*, vt continetur sub *Necessario*. Alio modo specialius pro eo, quod possibile est esse, & possibile est non esse. Et hoc secundo modo dicit, *Contingenter*, conuerti in oppositam qualitatē, ita vt hæ sint æquiualentes: *Petrus contingenter currit: Petrus contingenter non currit*.

Nota igitur Contingenter specialiter dictum esse virtualiter compositum ex C. & D. includens quandam vniuersalitatem cōiunctionis, *&*, non collectim, sed diuisim acceptę. Æquiualet enim *Contingenter*, huic complexo *Possibiliter*, &, *Possibiliter non*: vbi vides mixtam qualitatem; vides etiam particularitatem in modo *Possibiliter*; vides etiam vniuersalitatem in ipsa coniunctione, *&*, diuisim accepta: sicut est vniuersalitas, cum dicis: *Petrus & Paulus est homo*, cuius contradictoria est, *Petrus vel Paulus non est homo*. In qua necesse fuit mutari, *&*, in, vel.

Ex dictis sequitur primo, modum *Contingenter* comparatum cum A. vel cum B. opponi illis contrarie ratione

 vniuer-

vniuersalitatis, verbi gratia, hæc enũciatio: *Petrus contingenter est albus*, contraria est huic: *Petrus necessario est albus*. Et similiter huic: *Petrus impossibiliter est albus*. Quod sic ostendo, quia enunciatio de *Contingenter* cum vtraque illarum repugnat in veritate & potest conuenire in falsitate, ergo est singulis contraria. Consequentia patet ex lege contrariarũ. Antecedens sic demonstratur. Nam hæc: *Petrus contingenter est albus*, infert contradictoriam vtriusque, & non infertur ex illa, ergo repugnat cum A. & cum B. in veritate. Quod autem non repugnet cum A. & B. in falsitate etiam ostenditur per eandem regulam supra positam circa oppositionem categoricarum non modalium. Quomodo vero, *contingenter*, inferat ipsius A, & ipsius B contradictorias, manifestum est. Nam bene sequitur: *Petrus contingenter currit, ergo possibiliter currit*, quæ est contradictoria ipsi B. & infertur ex contingenter, à copulatiua virtuali ad partem.

Rursus

Rursus per eundem locum sequitur, *Petrus contingenter currit, ergo possibiliter non currit*, quæ est contradictoria ipsi A. Quod autem Petrus contingenter currit non inferatur ex singulis prædictis cõtradictoriis non minus manifestum est: quia nulla est argumentatio à parte copulatiuæ virtualis ad totam.

Sequitur secundo quod, Contingenter subalternans est ad C. & ad D: & C. & D. subalternantur illi. Ecce tibi causam quare extra numerũ quadrati constitui modum, *contingenter*, & collocaui inter A. & B. quibus solis opponitur: & contrarie apponitur: & imponimus nomen ipsi *contingenter* per litteram, M, quia mixtus modus est.

Iam vero hoc vnico mente comprehenso fundamento, in figura oculis obiecta facile tibi erit, ingeniose adolescens, omnem varietatem modalium, quæ fieri solet negatione prę-posita vel postposita, aut etiam simul prępofita & postposita prefatis modis, discer-

discernere. Recole igitur ex præcedẽtibus commune proloquium; Negationẽ esse malignantis naturæ: quatenus totum, quod post inuenit, non solum destruit, sed etiam eius contradictorium constituit. Conuertit enim vniuersalitatem in particularitatem & particularitatẽ in vniuersalitatem; & affirmationem in negationem, & negationẽ in affirmationem. Ex quo sequitur in materia maxime modalium non esse certius contradicere quam toti propositioni negationem præponere: sicut etiam in aliis enunciationibus non modalibus.

Nota secundo tripliciter posse adiungi negationẽ alicui modo ex prædictis. In primis si vnica negatio singulis modis præponatur: & tunc est prima regula manifesta & fundamentalis, Prępofita negatione ęquiualet suo contradictorio modo v.g. si addideris negationem ipsi A, æquiualet D: si autem addideris negationem ipsi D. æquiualentiam facies cum A. & si addideris negationem ipsi B. resultat æqui-

æquiualẽtia cum C: & vice versa hæc manifestissima sunt, & ipse poteris exercere. Si autem addideris negationem ipsi, M, sicut non habet simplicem modum contradictorium ita neque habet modũ cui æquiualeat præposita negatione. Nihilominus præposita negatione duob⁹ modis disiunctim sumptis contradicit. v. g. si dicas, *Petrus non contingenter currit*, contradicis huic *Petrus possibiliter currit*, vel, *Petrus possibiliter non currit*, neutri tamen determinate. Æquiualet enim huic, *Petrus necessario vel impossibiliter currit*. Nam ex ea parte, qua *contingenter* includit *possibiliter*, cum præponitur negatio, æquiualet ipsi, B, ex ea vero parte, qua includit *Possibiliter non*, cũ præponitur negatio æquiualet ipsi, A. Sed q͂a includit, *&*, quæ est vniuersalitas, præposita negatione æquiualet, *vel*, quæ est particularitas. Hinc sequitur has duas propositiones esse veras, *Petrus non contingenter est homo*, &, *Petrus non contingenter est equus*, quia certe illa prior æquiualet huic; *Petrus necessario*

vel

vel impoßibiliter est homo, altera vero æquiualet huic, *Petrus necessario vel impoßibiliter est equus*. Quarum vtraque pro altera parte disiuncti vera est.

Altera potest negatio postponi illis modis cardinalibus: & tunc fit secunda regula. Si negatio postponitur ipsi, A, æquiualet suo contrario, B, & vice versa. Vt istæ sunt æquiualentes, *Petrus necessario non est equus*, & *Petrus impoßibiliter est equus*. Similiter & istæ: *Petrus impoßibiliter non est homo*, &, *Petrus necessario est homo*.

Tertia regula. Si negatio postponatur ipsi C, æquiualet suo subcontrario, imo resultat idem modus. Si autem postposueris negationem ipsi, D, similiter æquiualebit suo subcontrario, C, id quod congrue facere non poteris, neque enim vsitato modo loquendi dices, *Poßibiliter non Petrus non currit*. Sed si ita loquaris, visus es dicere, *Poßibiliter Petrus currit*. Habes itaq; vt in summa dicam, quod postposita negatione singulis quadrati angulis, æquiualebit quilibet alteri angulo è regio-

regione poſito, non ex diametro, neque deorſum aut ſurſum verſum.

Sed rogas iam: Quid ſi ipſi, *Contingenter*, poſtponatur negatio, nunquid alicui alteri modo æquiualebit? Reſpõdetur. Nulli alteri æquiualebit niſi ſibimet. Æquiualent enim enunciationes hæ, *Petrus contingenter currit: Petrus contingenter non currit*. Ratio huius demõſtratoria eſt. Nam cum iſtæ ſint contradictoriæ, *Petrus currit*, & *Petrus non currit*, neceſſe eſt, ſi illarum altera eſt contingens, & alteram eſſe contingentem. Alias enim darentur duæ contradictoriæ, vel ſimul veræ, vel ſimul falſæ. Si enim hæc, *Petrus currit*, eſt contingens: & hæc nôn eſſet contingens, *Petrus non currit*, tunc iſta eſſet vel neceſſaria vel impoſſibilis. Tũc ſic argumentor, ſi eſſet neceſſaria, ergo ſemper vera, & quia altera contingẽs erat, poterit eſſe vera ſimul cũ cõtradictoria neceſſaria. Rurſus ſi altera cõtradictoria exiſtẽte contingẽte, altera eſſet impoſſibilis, tunc ſic argumẽtor. Impoſſibilis ſemp eſt falſa, cõtingens vero

vero poterit esse falsa, igitur poterit esse simul falsa cum sua contradictoria impossibili. Ecce rationem, quare *Contingenter*, conuertitur in oppositam qualitatem.

Tandem tertia forma variandi oppositionem vel æquiualentiam angulorum fit per præpositionem & postpositionē negationis. Tunc est quarta regula. Anguli superiores nimirum A,&, B, præposita & postposita negatione æquiualēt suis subalternatis inferioribus; & vice versa si inferioribus præponatur & postponatur negatio, æquiualebūt suis superioribus subalternantibus. Exempla manifesta sunt. Nam si angulo, A, dixeris, *nō necessario Petrus non disputat*, perinde est ac si diceres; *Possibiliter Petrus disputat*. Item si angulo, B, dixeris: *Non impossibiliter Petrus non disputat*, æquiualenter loqueris ac si diceres; *Possibiliter Petrus non disputat*. Et vice versa ipse poteris exempla proferre. Ratio huius regulæ est: nam si negatione duntaxat post posita ipsi, A, resultat æquiualentia cum

cum, B, ita vt idem ſit *Neceſſario non*, atque, *Impoſſibiliter*: ſequitur quod ſi ipſi, A, ſimul præponatur altera negatio, efficiet æquiualentiam cum, C. contradictorio ipſi, B, qui modus, C, eſt ſubalternatus ad, A, ac proinde habemus intentum neceſſarium eſſe, vt præpoſita, & poſtpoſita negatione reſultet æquiualentia cum modo ſubalternato ſi ſubalternanti præponit̃ & poſtponitur negatio. Si autem præponitur & poſtponitur ſubalternato reſultabit æquiualentia cum ſubalternante. Obſerua tamen hanc regulam locum non habere in modo Contingenter. Ratio eſt quia Contingenter, vt iam oſtenſum eſt, conuertitur in oppoſitam qualitatẽ. Vnde quia idem eſt dicere, *Petrus contingenter currit*, &, *Petrus contingenter non currit*, ita etiam negatione vtrique propoſitioni præpoſita, reſultabit æquiualentia: verbi gratia, in iſtis, *Petrus non contingenter currit*, &, *Petrus non contingenter non currit*, omnimoda æquipollentia eſt.

CAP. II.

De diuisione modalis in modalem diuisam & compositam.

TAndem ad complementum doctrinæ de modalibus necessaria est cognitio diuisionis in modalem diuisam & modalē compositam. Hac diuisione Theologi differētes de prædestinationis & gratiæ mysteriis & libero arbitrio frequenter vtuntur. Et desumitur ex *Aristotele lib.* 1. *elenchorum cap.* 3.

Modalis diuisa est in qua modus taliter modificat vnionem prædicati cum subiecto, vt non postulet vtrumque secundum suas formales significationes pro eodem simul verificari. v.g. hæc est modalis diuisa, *Album possibiliter est nigrum*, quia non requirit possibilitatem, vt aliquid simul sit album & nigrum: sed dumtaxat vnionem possibilem dicit prædicati cum supposito subiecti, seu cum subiecto physico albedinis.

Composita vero modalis est illa, in qua

qua modus vnionem prædicati cum subiecto taliter modificat, vt requirat ad sui veritatem prædicatum cũ subiecto secundum vtriusque formalem significationẽ simul coniungi secundum exigẽtiam significationis modi, v.g. si dicas, *Possibiliter album est nigrum, Necessario album est nigrum; Contingenter album est nigrum*. In his enim enunciationibus modus applicat suam significationem formalem ad modificandam vnionem prædicati cum subiecto secundum suas formalitates.

Hinc colliges rationẽ quare quædam modalis dicitur diuisa & quædã alia composita. Diuisa quidẽ dicitur, quia ad diiudicandam veritatem vel falsitatem eius, necesse est seorsum resoluere subiectum vsq; ad singularia absoluta. & postea examinatur veritas aut falsitas iuxta exigentiam modi modificantis vnionem prędicati cum subiecto. Hoc autem expedite facies considerans enunciationem de inesse, an in illa vnio prædicati cum

 subiecto

subiecto sit possibilis, vel necessaria, vel contingens vel impossibilis.

Propositio autem de inesse ea est, quæ remanet dempto modo. Sed modus in modali diuisa nõ potest auferri immediate: sed prius, vt diximus, subiectum seorsum debet resolui vsque ad singularia absoluta. In modali vero composita statim potest & debet auferri modus & relinquetur propositio de inesse cum omnibus suis formalitatibus. Hæc omnia exemplis facilius intelliguntur: Ponamus exemplum in his duabus propositionibus: *Album possibiliter est nigrum*, &, possibiliter album est nigrum, illa prior necessaria enunciatio est: hæc posterior impossibilis est. Quam differentiam ita diiudicamus, nam cum subiectum illius prioris antecedat modum & amplietur, facies resolutionem termini connotatiui, sub hac forma: *Hoc possibiliter est nigrum*, ostendendo subiectum albedinis, &, *hoc ipsum possibiliter est album, ergo album possibiliter est nigrum.* In qua resolutione in maiori proposi-

tione,

tione, scilicet, *hoc possibiliter est nigrum.* iam poteris auferre modum possibiliter & manebit enunciatio de inesse, hoc est, nigrum, in qua constat vnionem prædicati cũ subiecto esse possibilem. Altera vero propositio; *Possibiliter album est nigrum*, quia modus antecedens subiectum modificat vnionem prædicati cum subiecto secundum suas formalitates, est impossibilis, sicut sua de inesse est impossibilis, album est nigrum. Vnde eius contradictoria est necessaria, *impossibiliter album est nigrum.*

Instar huius doctrinæ poteris exercere rationem modalis compositę vel diuisæ in aliis modis. v. g. *currens necessario, est animal*, modalis diuisa est & vera: hæc autem; *Necessario animal est currens*, composita modalis est & falsa. Item. *Creans necessario est Deus*, vera est: hæc autem falsa; *Necessario creans est Deus.* Similiter hæc est vera, *Contingenter creans est Deus*, & hæc falsa, *Creans contingenter est Deus.* Quarum differentia non aliunde sumitur, quam ex

distinctione modalis compositæ vel diuisæ.

Sed rogas, quomodo intelligemus, quando sit modalis diuisa, & quando composita? Respondeo, quod vbi fuerit dubium in cōmuni modo loquendi, vtendum est distinctione in disputationibus, vt conueniat inter arguentem & respondentem. Admonet enim *Aristot. in lib. de elencho cap. 3.* cauendum esse à captionibus, quæ fieri solent compositione & diuisione, quando illa sunt pronunciata vera diuisa, composita vero falsa sunt. Ait enim ille, compositione verborum [illegible] *Posse sedentem ambulare, & non scribentem scribere.* Neque enim idem significant hæc diuisim & coniunctim, nempe *sedentem possibile esse ambulare, & non scribentem, scribere possibile esse;* & coniunctim, *sedentem ambulare, non scribentem scribere possibile esse.* Nam illud [illegible] perinde valet, ac si quis facultatem habeat, quod possit non scribendo scribere: prius autem illud, quod non iunctim effertur, quasi facultatem scriben-

scribendi, etiam qui non scribit, habeat. Diuisione vero captiones fiunt, vt quod quinque sunt duo & tria, fieri vt paria sint imparia, & maius sit æquale, quia est tantum & amplius insuper.

Hactenus ex Aristotele. Cuius verba de industria retuli, quoniam non desunt moderni Theologi irridentes distinctionem antiquam de sensu diuiso & composito præsertim in materia de libero arbitrio, per quod homo facultatem habet etiam cum sedet, ad ambulandum: & reuera libere sedet, quamuis impossibile sit habere facultatem ambulandi dum sedet. Neque enim libertas est facultas ad simul faciendum hæc duo, sed ad vtrumlibet, ita vt cum determinatione ad vnum, maneat nihilominus facultas & potestas ad alterum, sicut manet potestas desistendi à priore determinatione. In hoc enim nō componimus actum cū actu, sed facultatē ad alterū actum, ēt dum alterū exercet. Sed de hoc alias.

Obseruet tamen Dialecticus non

esse certam regulam sensus compositi, quando, *modus*, accipitur nominaliter, sicut in ista est sensus compositus, *Album esse nigrum est possibile*, quæ est impossibilis, quia, facit sensum compositum. Sed tamen in hac, *sedentem, possibile esse ambulare*, voluit *Aristoteles* fieri sensum diuisum, vt patet ex verbis eius citatis. Rursus nec est certa regula modalis diuisæ, quod modus accipiatur aduerbialiter; nam hæc est modalis composita, *Possibiliter albũ est nigrum*, etiam si aduerbialiter *modus* accipiatur. Certior autem regula est modalis diuisæ, quando modus interponitur inter subiectum & prædicatum enunciationis vel enũciati, quod per verbum infinitiuum profertur, v. g. istæ sunt modales diuisæ, *Album possibiliter est nigrum*. &, *album, possibile est esse, nigrum*. At vero quando modus aduerbialiter sumptus collocatur in initio enunciationis, semper est modalis composita vt hæc: *Possibiliter album est nigrum*. Quando vero modus est nomen, & ponitur pro altero extremo

enuncia-

enunciationis respectu alterius extremi, quod est dictum siue enunciatum infinitiui modi, semper est modalis composita, verbi gratia. *Album esse nigrum est possibile*: & , *possibile est album esse nigrum*, sunt modales compositæ: & reducuntur ad illas quæ sunt de modo aduerbiali posito initio propositionis, qualis est hæc: *possibiliter album est nigrum*: cui æquiualent illæ duæ prædictæ enunciationes, vbi modus nominaliter accipitur.

1 Habes igitur differentiam inter modalem diuisam & compositam. Nam diuisa duplici resolutione diuisim examinanda est, vt eius veritas vel falsitas appareat. Composita vero nullo alio indiget, quam immediata reductione ad suam de inesse seu præiacentem, quæ remanet ablato modo; & in illa considerare, an vnio prædicati cum subiecto habeat conditionem importatam per modum, videlicet, quod sit necessaria vnio, vel possibilis, vel impossibilis, vel contingens: & secundum hoc iudicabit veritas vel falsitas modalis,

dalis, v. g. *necessario homo est animal*, vera & necessaria modalis est: quia eius de inesse siue præiacens, *homo est animal*, continet vnionem necessariam prædicati cum subiecto. Omnes autem modales compositæ de modo nominali, vt cognoscantur, an veræ vel falsæ sint; reducendæ sunt ad modales, vbi modus est aduerbium positum in principio totius propositionis. v. g. si velis examinare veritatem huius; *Hominem non disputare est possibile*, facili negocio comperies, si dictum illud de infinitiuo cõuertas in enunciationem ex eisdẽ extremis & præponas aduerbium modale, v. g. *Possibiliter homo non disputat*. Et sic de aliis omnibus modalibus compositis, in quibus modus est nomen, agendum est ad earum veritatem vel falsitatem examinãdam. Et hac via euades perplexam rotulorum varietatem, quæ fit cum propositionibus in quibus modus est nomen constituens modales compositas.

Nihilominus si quis curiosum in illis rotulis ingenium exercere voluerit,

notet

notet cum Petro Hispano sexdecim formas varias modalium compositarum: quas quidem ita diuidunt. Nam vnusquisque ex his quatuor modis, scilicet, *possibile*, *impossibile*, *Contingens*, *Necesse*, seu *Necessarium*, quatuor constituit modales propositiones distinctæ formæ: ac proinde quater quatuor efficient sexdecim distinctas formas.

Prima forma est in qua neque dictum neque modus negatur. Vt, *petrum disputare est possibile*, *petrum disputare est necesse*.

Secunda forma est, in qua dictum negationem habet & non modus. Vt, *Petrum non disputare est possibile*.

Tertia forma, vbi dictum negationem non includit, sed modus negatur. Vt, *Petrum disputare non est possibile*.

Quarta forma, in qua tam dictum, quam modus negationem habent, Vt, *Petrum non disputare non est possibile*. Aiunt itaque has quatuor formas ita se habere, Vt prima quidem, sit contradictoria tertiæ & subcontraria secundæ & subalternata quartæ.

quartæ. Et eadem erit proportio si ponas exemplum in reliquis modis. Hoc tamẽ obseruato, quod *contingens* non debet accipi specialiter, sed dumtaxat pro *Possibili*: ac proinde eius annumeratio superflua est. Si autem contingens specialiter accipiatur, non sunt hactenus præfixæ regulæ, quomodo se habeat respectu aliorũ modorum, vel respectu ipsiusmet cum multiplici varietate negationis positæ in dicto vel in modo. Quam tamẽ diligentiam nos adhibuimus & ad regularitatem prædictum modum *contingens* reuocauimus, vt statim apparebit. Prius tamen cõtemplare communem figuram ex quater tribus formis à nobis clarius condistinctam.

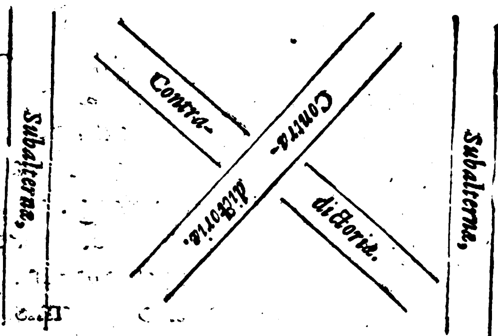
Figura

A. B.

Contrariæ.

Petrum disputare est necesse
Petrum non disputare est impoßibile
Petrum non disputare non est poßibile

Petrum disputare non est poßibile
Petrum disputare non est impoßibile
Petrum non disputare est necesse

Petrum disputare est poßibile
Petrum disputare non est impoßibile
Petrum non disputare non est necesse.

Petrum non disputare est poßibile
Petrum non disputare non est impoßibile
Petrum disputare non est necesse.

Subcontrariæ

C. D.

Hæ

HÆ omnes formæ ita se habent, vt quilibet ternarius intra suũ quadratum tres æquipollentes contineat: ac proinde cui quælibet contrariabitur, omnes erunt contrariæ, & cui quælibet contradicit, omnes contradicunt: & cui quælibet fuerit subcontraria, & omnes eidem subcontrariæ erunt. Et denique cui quælibet fuerit subalternans vel subalternata, & reliquæ eiusdem quadri eidem erunt subalternãtes vel subalternatæ. Quamobrem eisdem litteris anguli cuiuslibet quadrati designantur, sicut distinximus supra angulos quadrati aliarum modalium de aduerbiali modo. Videlicet. Vt, A. & B. contrarientur, & C. & D. subcontrarientur, ita sane vt, C, sit subalternata ad A, & contradictoria ipsi, B. Et vice versa, D. quæ est subalternata ad B. sit subcontraria ad C. & contradictoria ipsi, A. In qua figura in promptu habebis omnem varium respectum inter modales compositas de modo nominali sed breuius, vt dixi cõprehendes tales respe-

respectus, si immediate reduxeris eas modales ad illas priores modales cõpositas, vbi modus aduerbialis antecedat totam enunciationem constantem ex eisdẽ terminis, ex quibus constat dictum de infinitiuo tempore.

Iam vero de contingẽti specialiter sumpto vt nomen, certas leges ferre necesse est. Hunc laborem ex modernis neminem suscepisse video: sed potius quosdam de industria de contingenti certa documenta dare prætermisisse.

Aduertendum est igitur hoc nomen, *contingens*, specialiter dictum, esse virtualiter mistæ qualitatis & quantitatis. Æquiualet enim huic complexo, *Possibile esse*, &, *Possibile non esse.* Vbi sicut supra diximus de aduerbio, *Contingenter*, Coniunctio, *&*, accipitur diuisiue, & est vniuersalitas coniungens duas particularitates alteram affirmatiuam, alteram negatiuam, videlicet: *Possibile esse*, *&* *Possibile non esse*, & hæc est causa, quare, *Contingens*, non subit communem legem-

legem aliorum modorum, Hoc suppositο. En tibi nouam & specialem figurã, vbi possis meditari omnem possibilem respectũ enunciationum modalium diuersarum formarum; quæ variantur instar prædictarum modalium ex dicto & modo cõpositarum. In qua figura facile perspicies oppositionem, vel æquiualentiam, vel subalternationem; quam habet hic modus contingens cum aliis quatuor modis nominaliter acceptis.

Figura

A.

Petrum currere est contingens.
Petrum non currere est contingens.

Æquipol.

Petrũ non currere, nõ est impos. vel neces.
Petrum currere nõ est impos. l. nece

Subalternantes ad totũ. C.

B.

Petrum currere, est necesse.
Petrum non currere est impossibile.

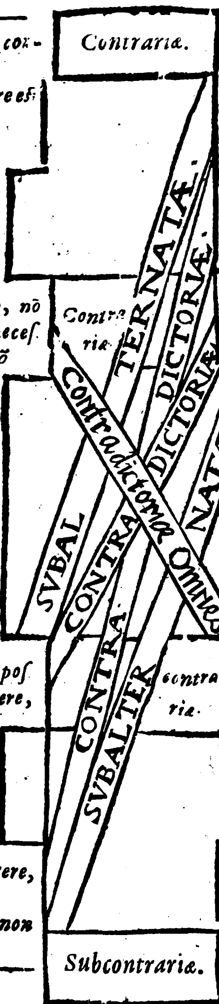
Æquipol.

Contraria.

Petrũ currere est impossibile. (necesse.
Petrũ non currere est

Æquipol.

Subalternantes ad totum. B.

Æquipol.

Petrũ currere, est pos
Petrum non currere, non est impos.

Subcontrar.

Æquipol.

Petrum non currere, est possibile.
Petrum currere, non est necesse.

C.

Petrum currere nõ est contingens. (contingens.
Petrũ non currere, non est

Æquipol.

Petrum currere, est impossibile vel neces.
Petrum non currere, est impossibile vel necesse.

D.

Ee In

In præfixa figura ſunt quatuor qua-drati. A,&,B.ſuperiores,& C,&,D,inferiores.

Deinde in quolibet quadrato ſunt duo binarii enũciationum, ita vt ſexdecim ſint enunciationes omnes modales compoſitæ:ſed varios reſpectus ad inuicem habent.

Primus reſpectus inter totum quadratum, A ,& totum quadratum, B, eſt contrarietatis.

Secundus reſpectus principalis eſt totius quadrati,C, cum toto quadrato,D, ſubcontrarietatis.

Tertius reſpectus conſideretur inter totum quadratum, A, & totum quadratum, C, qui eſt ſubalternationis:ita vt enũciationes in, A, ſint ſubalternantes & enunciationes in, C, ſint illis ſubalternatæ.

Quartus reſpectus eſt ſimilis præcedẽti inter totum B.& totũ,D:ita vt, B, ſit ſubalternans &,D, ſubalternet. Prædicti quatuor reſpectus regulares eſſe videntur, ex quibus videbatur conſequi, vt totum, C, contradiceret toti,

toti, B. Sed non ita res habet: quia duo binarii in. C, non sunt æquipollentium inter se, sed totus binarius superior subcontrariatur toti binario inferiori. Et similiter duo binarii collocati in B, non sunt æquipollentium inter se, sed binarius superior, qui est duarum æquipollentium, contrariatur binario inferiori, qui est aliarum duarum æquipollentium. Et tota irregularitas est inter quadratum, C, & B. Nam inter. A. & D. tantum est respectus contradictionis, eo quod duo binarii in, A, sunt æquipollentes, & duo binarii in, D, sunt etiam æquipollentes.

Quintus ergo respectus etiam regularis sit inter totum quadratum, A, & totum quadratum, D, qui contradictionis respectus est.

Iam vero Sextus respectus inter superiorem binarium in, C, & superiorem binarium in, B, subalternationis respectus est. Sed ad inferiorem binarium in, B, contradictionis est respectus.

Septimus respectus tandem considerandus est inter inferiorem binarium in, B, contradictionis,& ad inferiorem subalternationis. Atqui hoc pacto, Contingens, permiscetur cum aliis modis iuxta prædicta documenta: quæ si morose examinaueris, verissima esse inuenies: si vsus fueris illis duabus certissimis regulis: Quando affirmatiua infert cõtradictoriam negatiuæ, & non infertur ex illa, sunt enunciationes contrariæ. Item quando ex contradictoria negatiuæ infertur affirmatiua & non infert illam, erunt subcontrariæ. Ex quibus respectib. facile est alios respectus contradictionis vel subalternatonis colligere.

Hæc omnia operose nimis meditati sumus, vera quidem illa, sed fortassis non tam necessaria, quam subtilia: quanuis vtilitatis nonnihil habeant ad adolescentium ingenia exercenda. Veruntamen, vt sæpe admonui, breuiori compẽdio veritatem aut falsitatem prædictarũ modalium compo-

posita-

positarum de dicto pro subiecto & modo pro prædicato, deprehendes: si singulas ad alias modales de aduerbiali modo reduxeris. Quæ reductio ita fit. Permutabis quidem dictum cum sua quantitate & qualitate in enunciationem, cuius est enunciatum & dictum. Similiter & modum, quod est nomen, permutabis in aduerbium cum sua qualitate, & constitues in fronte enunciationis. Accipe duo exempla. Hæc modalis composita. *Petrum non currere non est impossibile vel necessarium*, reuocatur ad istam. *Non impossibiliter vel necessario Petrus non currit*, & inuenies esse æquiualentem cum ista, *Petrum currere est contingens*, quæ etiam reducitur ad hanc, *Contingenter Petrus currit*. Et ratio est manifesta, quia *Contingenter* contradicit huic complexo, *Impossibiliter* vel *necessario*, ergo si addideris negationem supra *Impossibiliter* vel *Necessario*, dicens; *Non impossibiliter vel necessario Petrus non currit*, æquiualebit huic; *Contingenter Petrus currit*: & etiam huic: *contingenter*

Petrus non currit, ſiquidem contingenter conuertitur in oppoſitam qualitatem, vt iam dictum eſt. Ac proportionabiliter per te ipſum poteris alias oppoſitiones modales de dicto & modo nominali reuocare ad edunciationes de modo aduerbiali, obſeruando præfatum documentum. Quæ omnia prudens prætermitto, ne prolixus & moleſtus tibi ſim (ne dicam) iniurius parum de tuo ingenio confidens. Neque vero ipſe ſuſpiceris, nos in hac parte diminutos fuiſſe: quia nullam mentionem fecerimus de, *Amabimus*, & *Edentuli* & *Iliace*, &, *Purpurea*: quibus dictionib. ſignificabatur. Hactenus Summuliſtæ varietatem modalium compoſitarum. Etenim nos multo diſtinctius noſtris literis. A. B. C. D. illam varietatem explicatam dedimus. Neque exempla poſuimus in terminis communibus, ſed in ſingularibus: propterea quod circa diſtributionem aut particularitatem terminorum communium non ſunt neceſſariæ aliæ regulę, quam quæ in primo

mo tractatu huius libri positæ sunt: eo vel maxime si reduxeris propositiones modales de dicto & modo nominali ad modales enunciationes de modo aduerbiali. atque hactenus de modalibus dicta sufficiant.

TRACTATUS TERTIUS DE EXPONIBILIBUS.

Cap. I.

De Exclusiuis.

TAndem in hoc tertio tractatu ad complementum doctrinæ de omnium categoricarum enunciationum oppositione & æquiualentia, necesse est de exponibilibus aliqua documenta proferre.

Quid sit exponibilis. Est autem *Exponibilis enunciatio, quæ ratione alicuius dictionis siue syncategorematicæ, siue categorematicæ obscurum implicat sensum, qui per alias enunciationes explicatione opus habet.* Huiusmodi enũciationum prima species est exclusiuarum, quæ modificantur hoc syncatego-

tegoremate tantum, vel duntaxat, vel ſimilibus. Poſſunt autem huiuſmodi ſyncategoremata aliquando quidem conſtituere propoſitionem, quam dicunt de excluſo extremo; vt, *Petrus eſt tantũ Dialecticus.* Aliquando vero conſtituunt propoſitionem excluſiuam: vt, *tãtum animal eſt homo.* Vtrolibet autem modo poſſunt adhuc dupliciter excludere. Vno modo gratia alietatis, vt in exemplis poſitis. Altero modo gratia pluralitatis, quando circa numerum fit excluſio: vt; *tantum decem ſunt prædicamẽta*; &, *Planetæ ſunt tantum ſeptem.*

Deinceps excluſiuarũ propoſitionum, in quibus eſt ſpecialis difficultas, quæ grammatici facultatem ſuperat, quadruplex eſt forma ſiue ſpecies. Prima eſt pure affirmatiuarum: vbi neque dictio excluſiua, neq; verbum negatur. Vt, *tãtum animal eſt homo.* Secunda forma eſt, vbi negatio vnica fertur in modum & in verbum, vt *non tantum animal eſt homo.* Tertia forma eſt, vbi modus nõ negatur, & negatur

Verbum. Vt, *tantum accidens non est substantia.* Quarta forma vbi negatio fertur in modum: & verbum relinquit affirmatum. Vt, *non tantum albedo, non est substantia*: vbi verbum, *est*, propter concursum duarum negationum affirmatum relinquitur. His suppositis, accipe formas quatuor exponēdi huiusmodi exclusiuas exponibiles.

Prima forma expositionis primi generis exclusiuarum est, & fit per vnicam copulatiuam, quarum prima categorica sit affirmatiua, scilicet ea, quæ relinquitur, dempto signo exclusiuo. Altera vero categorica debet esse negatiua, vbi idem prædicatum negandum est de omni alio à subiecto, si fiat expositio gratia alietatis. v. g. *Tantum animal est homo*, habet hanc copulatiuam explicantem, scilicet, *animal est homo; & nihil aliud ab animali est homo.* Si autē exclusiua dictio excludat gratia pluralitatis, vt, *tātum decem sunt prædicamenta*, erit hæc copulatiua exponens, *decē sunt prædicamenta, & non plura, quam decem sunt prædicamenta.*

Secunda

Secunda forma pro secundi generis exponibilibus debet esse cõtradictoria præcedenti, sicut ipsa exponibilis contradictoria est primæ formæ. Vnde erit disiunctiua cõstans ex duabus contradictoriis respectu partium prædictæ copulatiuæ hoc pacto: *Non tantum animal est homo, nullum animal est homo*, vel, *aliquid aliud ab animali est homo*.

Deinde tertii generis exclusiua etiam copulatiue exponitur, ita vt prior categorica sit præiacens dempto signo exclusiuo, & altera sit vniuersalis affirmatiua, vbi affirmetur prædicatum de omni alio à subiecto exclusiua. Vt si dicas, *tantum accidens non est substantia*: has duas dabis exponentes; *Accidens non est substantia*, & *omne aliud ab accidenti est substantia*. Similiter in numeris, *tantum nouem homines non faciunt populum*, sic exponitur, *nouem homines non faciũt populum*, & *omnes plures quam nouem congregati faciunt populum*.

Denique quarti generis exclusiua expo-

exponitur per disiunctiuam contradictoriam ad præcedentem copulatiuam. Designantur autem prædictæ quatuor formæ his dictionibus, *Iste, regit, Proram, Clauo,* Ita sane vt per vocalem, I, particularem affirmatiuam intelligas & per, E, vniuersalem negatiuam. A, vero vniuersalẽ affirmatiuam designat, & O particularẽ negatiuam notat. De sola forma primi generis datur regula conuersionis, siue æquipollentiæ. Æquipollet enim vniuersali affirmatiuæ permutatis extremis, vt, *tantum animal est homo*, æquiualet huic: *omnis homo est animal,* & vice versa. Vnde ex consequenti enunciatio exclusiua secundæ formæ, quæ est contradictoria primæ formę æquiualebit vni particulari negatiuæ permutatis extremis. v. g. *Non tãtum animal est homo*, æquiualet huic, *non omnis homo est animal*, siue huic *quidam homo non est animal.*

Hactenus de exclusiuis dicta sufficerent, nisi *Sophistæ* importunis subtilitatibus nos plura dicere cogerent, & illis

illis respondere, ne videantur soli sibi sapere. Quamobrem vnicum aut alterum documentum obseruandum proponemus ad discernendam oppositionem vel æquiualentiam inter huiusmodi exclusiuas.

Primum documentum sit. Propositis duabus exclusiuis ex eisdem extremis, recurrendum est ad illarum exponentes: & quo pacto videris vtriusque exponẽtes collectiue considератas sese habere cum alterius exponentibus: ita se habebunt ipsæ exponibiles.

Alterum documentum est, quod superius fuit datum, non esse certius contradicere, quam toti propositioni negationem addere. De aliis vero speciebus oppositionis nullā certiorẽ regulam habebis, quam considerare exclusiuarum exponentes simul sumptas & è regione comparatas, & quomodo inter se repugnauerint, ita & exponibiles sese adinuicem respiciẽt. Nam si ipsæ exponentes in sola veritate repugnauerint, tunc exponibiles

erunt

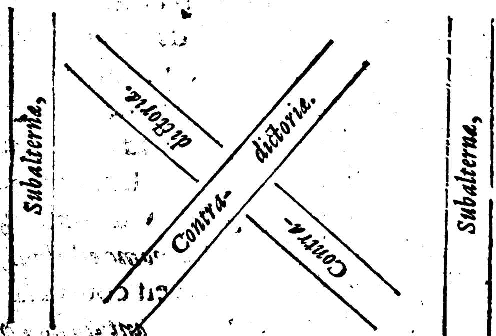
erunt contrariæ, vt, *tantum homo est albus, tantum homo non est albus*. Quia exponibiles affirmatiuæ exclusiuæ sunt hæ; *Homo est albus*, & *nihil aliud ab homine est album*. Exponibiles autem alterius negatiuæ sunt hæ; *Homo non est albus*, & *omne aliud ab homine est album*. Vterq; autem binarius exponentium potest esse simul falsus, non autem verus, verbi gratia in casu quo sint equi albi & nigri. Veruntamen nullo modo possunt esse simul veræ. Ratio est euidens quia inferũt per bonam consequentiã duas contradictorias: Nam inferunt duas vniuersales contrarias, scilicet: *Nihil aliud ab homine est album & omne aliud ab homine est album*. Vnde si antecedens esset verum consequens etiam esset verum. Rursus si exponentes repugnauerint in sola falsitate, tũc exponibiles erunt subcontrariæ. Exemplum est in exponentibus secundæ formæ comparatis cum exponentibus quartæ formæ v.g. exponentes huius; *Non tantum homo est albus*, sunt hæ, *Nullus homo est albus*, vel *aliquid aliud*

ab

ab homine est album. Item exponentes huius: *Non tantū homo non est albus*, sunt hæ; *omnis homo est albus*, vel *aliquid aliud ab homine non est album*, vtraque autem disiunctiua repugnat in sola falsitate cum altera. Et probatur, quia illæ duæ disiunctiuæ inferuntur ex duabus expressis subcontrariis argumentando à parte disiūctiuæ ad totam v. g. ex istis, *aliquid aliud ab homine est album*, &, *aliquid aliud ab homine non est album*, ergo illæ exponentes repugnant tantum in falsitate. Probatur consequētia, quoniam alias in bona consequētia daretur antecedens verum & consequens falsum. Nam antecedēs, quod est duæ subcontrariæ, potest esse verum pro vtraque parte, ex qua infertur vtraq; pars consequentis, ergo nunc vtraq; non potest esse falsa.

Tandem vt facilius possis discernere variam oppositionē exclusiuarum constitue tibi quadratum cōsuetum. A. B. C. D. & in angulo. A. scribe: *Tantum homo est albus*, & in angulo B. *Tantum, homo non est albus* & in angulo C. *Non*

C. *Non tantum homo non est albus*, & in angulo D. *Non tantum homo est albus.* Sintque, A. & B. superiores anguli & inferiores C. & D. ita vt C. ex diametro respiciat, B, D, autem ex diametro respiciat, A.

Nunc

NVnc ergo considera quomodo A. & B. contrariantur. Et quomodo C. & D. subcontrariantur inter se. Sunt autem subalternæ ad superiores, quas sursum versum ex directo respiciunt. At vero vtraque est contradictoria ei, quam ex diametro respicit. In hoc quadro poteris meditari proportionabiliter, quę cõsiderauimus in figura Modalium, videlicet, quomodo demonstrentur. C. &, D. subcontrariari, quia vtraque est contradictoria subalternanti alterius: ac proinde ex falsitate vtriusque sequitur veritas alterius, sicut sequitur veritas subalternantis. Respectu alterius subcontrariæ. Vnum tamen singulare in pręsenti quadrato inuenies. Cum enim, A, æquiualet huic, *omnis homo est albus*, & consequenter D, quæ est contradictoria ipsi A, scilicet, *Non tantum homo est albus*, debeat æquiualere huic: *Album non est homo*; nihilominus inter B. & C. quæ sunt contradictoriæ, non inuenies illam proportionẽ, vt vtriq; possis assignare categoricam æquiua-

 lentem

lentem permutatis extremis: ſed duntaxat, B. & C. ſuis exponentibus hypotheticis contẽtæ ſunt. Aduerte etiam, quod quotieſcunque in prædictis angulis terminus communis antecedit dictionem excluſiuam, vt in hac, *Homo tantum eſt albus*, non poteris excluſiuam immediate exponere: ſed prius debes ſingularizare ſubiectum ſecundum regulas aſcenſus vel deſcenſus: quo ſingularizato poteris procedere ad exponentes. In quibus omnibus ſemper debet eſſe regula communis modus loquendi ſapientum. Debetq; obſeruari, ne in exponibilibus contingat aliquis defectus contra communes regulas proprietatum logicalium. Huius rei exempla de induſtria prætermittimus: quoniam eſſet abire in infinitum. Scio ingenioſis adoleſcentibus prædicta principia ſufficere: aliis vero plura proponere maioris confuſionis cauſam eſſe.

CAP.

CAP. II.

De Exceptiuis.

SEcundum genus exponibilium est Exceptiuarum. Est autem exceptiua enũciatio quæ modificatur hoc syncategoremate, *Præter*, vel aliquo alio simili, quale est, *Nisi*, excepto. Harum exceptiuarũ quatuor formæ instar exclusiuarũ distinguuntur. Quas etiam formas poteris collocare in simili quadrato A. B. C. D.

Prima forma est vbi neque modus neque verbum negatur. Vt, *omne animal præter hominem est irrationale.*

Secunda forma est contradictoria vbi negatio præmittitur in totam propositionem primæ formæ; vt, *non omne animal præter hominem est irrationale.*

Tertia forma est, vbi duntaxat verbum negatur, vt, *omne animal præter hominem non est irrationale.*

Quarta forma est contradictoria tertiæ : in qua negatio præponitur supra tertiam formam. Vnde ipsum

verbum relinquitur affirmatum, vt, *Non omne animal præter hominem non est irrationale.*

His suppositis, constitue primam formam in angulo A. & tertiam formam in angulo B. quæ est contraria primæ. Item secundam formam constitue in angulo D. quæ ex diametro est contradictoria primæ formæ. Denique quartam formam constitue in angulo C. quæ ex diametro est contradictoria tertiæ formæ.

Exponuntur autem istę formæ differēter iuxta differentiam oppositionis; quam adinuicem habent. Enunciatio quidem primæ formæ exponitur copulatiue, per tres exponentes, quarum prima dicitur pręiacens, quæ relinquitur dempto syncategoremate, *Præter*, & loco eius ponitur hoc complexum, *aliud ab*, & pars excepta debet poni in ablatiuo. Altera est vniuersalis affirmatiua, in qua affirmatur terminus communis, à quo fit exceptio, affirmatur, inquam, de parte excepta. Tertia est vniuersalis negatiua,

in qua

in qua negatur prædicatum de parte excepta, cuius exemplum est. Hęc est exceptiua; *omne animal præter hominem est irrationale*. Eius prima exponens est; *omne animal aliud ab homine est irrationale*. Secunda est: *omnis homo est animal*, & tertia est; *Nullus homo est irrationalis*. Quas tres veritates virtualiter includit illa exponibilis. Secunda vero forma exponitur disiunctiue per tres cõtradictorias singulis propositionibus primæ formæ. Deinde proportionabiliter tertia forma exponitur copulatiue per tres propositiones, videlicet, per primam præiacentem instar præiacentis primæ formæ, & secundam vniuersalem affirmatiuam, in qua prædicatur terminus à quo fit exceptio de parte excepta, & tertiam vniuersalem affirmatiuam, in qua prædicatum affirmatur de eadem parte excepta. Est exemplum, *omne animal præter hominem non est irrationale*, quæ sic exponitur, *omne animal aliud ab homine non est irrationale*, &, *omnis homo est animal*, &, *omnis homo est irrationalis*. De-

nique quarta forma exponitur contradictorio modo ad tertiam, videlicet, disiunctiue per tres enunciationes singulas singulis tertiæ formæ cõtradictorias. Has autem quatuor formas totidem dictionibus Dialectici designãt: videlicet *Lauate. Comoti. Peccata, hisopo.* Vocalibus significantibus quantitatem & qualitatem exponentium, sicut dictum est de exclusiuis.

Hæc omnia communia sunt apud Dialecticos, quæ profecto magis ad latinæ Linguæ peritos pertinere videbantur. Et idcirco nolumus in huiusmodi amplius immorari. Sed dumtaxat hoc admonere eandem proportionem posse seruari inter exceptiuas constituto quadrato, quæ seruata est in exclusiuis.

CAP.

Cap. IIII.

De Reduplicatiuis.

TErtium genus exponibilium, est earum enunciationum, quas reduplicatiuas vocant: quarum consideratio vtilior est pro metaphysicis & Theologis, quam consideratio de exclusiuis & de exceptiuis.

Est autem reduplicatiua propositio, quæ modificatur hoc syncategoremate: *In quantum*, vel similibus: qualia sunt: *quatenus*, *secundum quod*, *Qua ratione*, *vt sic*, *Prout*. Solent autem accipi hæc syncategoremata dupliciter. Vno modo specificatiue & alio modo reduplicatiue. Specificatiue quidē dicunt accipi, qñ designāt seu determināt aliq̄ naturam vel formam aut partem, secundum quam prædicatū conuenit subiecto, vel denotat cōuenire. Et est sępenumero dictio diminuens, vt, *Æthiops est albus secundum dentes*, *Christus, in quantum homo, est creatura*, *Cognosco Petrum in quantum venientem.*

Si igitur, *In quantum*, prædicto modo accipiatur, non opus est alia expositione, quam exprimere naturam vel formam vel partem ratione cuius denotatur prędicatum subiecto conuenire, verbi gratia si dicas, *Christus, in quantum homo, est creatura*, sic explicabitur, Christus ratione humanitatis dumtaxat dicitur creatura. Et *Aethiops est albus secundũ dentes*, denotat Æthiopem non esse album simpliciter, sed in dentibus habere albedinem.

Sed quando reduplicatiue accipitur, semper denotat causalitatem in significato termini modificati. Et secundum hanc considerationem quatuor formæ reduplicatiuarum constituuntur. Prima forma est in qua dictio reduplicatiua & verbũ affirmantur, vt, *omnis homo in quantum rationalis, est risibilis.* Secunda forma est contradictoria primæ, in qua dictio reduplicatiua & verbum simul vnica negatione negantur. Vt, *non omnis homo, in quantum rationalis, est risibilis.* Tertia forma est, in qua dictio exclusiua non negatur,

negatur, sed solum verbum negatur, vt, *omnis homo in quantum rationalis non est risibilis.* Quarta forma est contradictoria tertiæ, vbi dictio exclusiua negatur, & verbum duplici negatione manet affirmatum. Vt, *non omnis homo in quantum rationalis non est risibilis.*

Hoc supposito prima forma copulatiuè exponitur per quatuor exponentes, & fortassis idcirco reduplicatiuæ dicuntur huiusmodi exponibiles; quia bis duplicant exponentes. Prima itaque forma sic exponitur copulatiuè. Vt prima exponens sit præiacens, quæ remanet ablata dictione, *in quantum.* Secunda vero est affirmatiua, in qua terminus reduplicatus affirmatur de subiecto exponibilis siue distributo, siue non distributo. Tertia propositio est vniuersalis, in qua debet affirmari prędicatum de termino reduplicato. Quarta enuntiatio est causalis, in qua exprimitur ratio connexionis prædicati cum subiecto. Est exemplum. *Omnis homo in quantum rationalis est risibilis.* Sic exponitur,

nitur, *omnis homo est risibilis*: &, *omnis homo est rationalis*: &, *omne rationale est risibile*: &, *quia aliquid est rationale, ideo est risibile*. Deinceps secunda forma, scilicet, *Non omnis homo in quantum rationalis est risibilis*, sicut est contradictoria primæ; ita exponitur contradictorio modo, videlicet, disiunctiue per quatuor propositiones, quarum singulæ cõtradictoriæ sunt singulis exponentibus primæ formæ: vt tu ipse poteris exercere. Iam tertia forma exponitur copulatiue per quatuor exponentes; quarum prima est præiacẽs, & secunda debet esse affirmatiua in qua affirmetur terminus reduplicatus de subiecto exponibilis, tertia vero debet esse vniuersalis negatiua, in qua negetur prædicatum de termino reduplicato, & quarta debet esse causalis, vbi exprimatur ratio remotionis prędicati à subiecto. v.g. *omnis homo in quantum rationalis non est risibilis*, sic exponitur; *omnis homo non est risibilis*, &, *omnis homo est rationalis*, &, *nullum rationale est risibile*, &, *si aliquid est rationale, ideo non est risibile*.

bile. Deniq; quarta forma est contradictoria tertiæ, ac proinde disiunctiue debet exponi per quatuor propositiones singulas cõtradictorias exponentibus tertiæ formæ. Hactenus dicta à nobis communia sunt. Circa quæ tamẽ aliqua aduertere pernecessarium est pro superioribus disciplinis Theologia scilicet & metaphysica.

Notandum ergo in primis circa distinctionem illã, quæ facta est de syncategoremate, *in quãtum*, & similibus, videl. aliqñ accipi specificatiue, aliqñ vero reduplicatiue. Notandũ inquã est, dictionẽ illam *specificatiue*, æquiualere huic, *designatiue*; seu, *determinatiue*, ob id, quia dictio, *in quantum*, designat & determinat in significato termini, cui apponit̃, aliquam rationẽ, aut formam, aut notionẽ, aut partẽ, secundũ ꝙ prędicatum subiecto conuenire denotat̃, & hoc modo adhuc dupliciter potest accipi primo, quatenꝰ designat conceptũ vel notitiam rei significatæ, ratione cuiꝰ prædicatũ denotat̃ cõuenire subiecto & tũc ꝓfecto est quędã appella-

appellatio rationis. Vt si dicas, *Petrus in quantum homo est species*, cuius sensus est, *Petrus quatenus concipitur conceptu communi, hominis est species vniuersalis.* Si autem dictio, *In quantum*, designaret realem rationem hominis, esset falsa illa propositio, quia esse speciem neque ponitur in diffinitione hominis, neque realis eius proprietas est: sed valde accidentaliter prædicatur species de homine, nec secundũ aliquod accidens reale, sed rationis verificatur de homine speciem esse.

Altero modo potest accipi, *In quantum*, ita vt designet aliquã realem naturam, vel partẽ ratione cuius & non alias denotatur prædicatum subiecto conuenire, & hoc modo semper est dictio diminuens. Non enim prædicatum absolute conuenit subiecto, sed cum illo addito sicut dicitur: *AEthiops albus secundum dentes*. Sic etiam *Christus Dominus in quantum homo est factus*. Absolute tamen non dicitur factus.

Obseruandum tamẽ est huiusmodi dictiones specificatiuè acceptas aliquan-

quando apponi non tam necessitatis causa, quam explicationis gratia, v. g. cum dicimus, *bonum in quantũ bonum est obiectũ voluntatis*: *Ens in quantum ens est obiectum intellectus*: & tamen sine illo addito; *ens est obiectũ intellectus, & bonũ obiectũ voluntatis*. Hac ẽt ratione explicationis gratia dicim⁹, *filius Dei in quantum homo mortuus est pro nobis*. Quę propositio etiam ablata dictione specificante, remanet vera, scilicet, *filius Dei mortuus est pro nobis, sicut & filius Dei natus est ex Virgine*. Huius etiam rei gratia quamuis hæc sit vera; *Petrus est crispus* absolute loquendo; tamen solemus adiicere *secundum caput*: quæ dictio nõ est diminuens, sed potius explicatiua prioris. Docet enim *D. Thomas* 3.*part. quæst.* 16.*artic.*8. ea, quæ indifferenter conueniunt toti vel parti, quando soli parti conueniunt, non attribuimus ea simpliciter toti, vt non dicimus: *Aethiopem esse album*: sed *secundum dentes*. Quando vero aliquod prædicatum soli parti potest conuenire, tunc absolute dicitur de toto, si soli parti conueniat,

ueniat, & sic dicitur simpliciter, *homo crispus*, etiam si tantum in capite crispitudinem habeat.

Altera acceptio dictionis, *In quantū*, & similium, est quando reduplicatiue sumuntur, hoc est, quia illarum officium est denotare, rationē causę quęrendam esse in significato termini, cui adiunguntur. Ex quo sequitur, ꝙ sicut est quadruplex gen⁹ causæ: ita dictio, *in quātum*, potest denotare quadruplicem rationē, causæ scilicet formalis, vel materialis, vel efficiētis, vel finalis. Exemplum primi, *Petrus in quantū habet albedinē, est albus*, & *in quantum habet animam, est viuens*. Exemplum secundi, *Petrus in quantū est compositus ex contrariis, est corruptibilis*. Exemplū tertii; *Ignis in quantū est calefactiuus calefacit*, aut, *Petrus in quantum artifex ædificat*. Vbi aduerte, ꝙ quando designatur causa efficiens, nō est opus tertiam exponentem esse vniuersalē, scilicet, *omnis ædificator ædificat*; sed sufficit, omnem artificem esse ædificatiuum virtute artis ædificādi. Et hoc modo istæ propositiones

nes dicũtur per se, *ædificator ædificat, medicus curat*, & de ratione boni est se cõmunicare, hoc est, esse communicatiuum sui, & quando se communicat, agit, ꝙ decet naturã boni. Exemplum quarti est, *finis, in quantum finis, est principiũ electionis*. Nihilominus aliquando huiusmodi dictiones accipiuntur non proprie causaliter designãdo causam secundum rẽ, sed secũdum ꝙ effectus solet esse causa cognoscẽdi realẽ causam, v.g. Astrologus cognoscit terram interpositam inter solem & lunam in quantũ videt lunam eclipsari. Cum tamen si, *In quantũ*, designaret causam realẽ potius vice versa dicẽdum esset; Astrologus scit lunam eclipsari, in quantũ cognoscit terrã interpositam inter solẽ & lunã. Aliqd simile accidit in dictione, *Quia*, v.g. si quis affirmet solẽ iam ortũ esse, & alter interroget, vnde scis ortũ iã solẽ? Recte respondebit, qa video splendorẽ eius p fenestrę rimulas intrantẽ. Necesse erit itaq; in disputat. ne laboret in æquiuoco, vniuersa hæc in prõptu habere. Quæ oĩa

vt ma-

vt magis explicentur tres quæstiones, vel quatuor disputare visum est.

Cap. IV.

De tribus quæstionibus circa reduplicatiuas.

QVæstio prima; an sint necessariæ quatuor exponentes in singulis quatuor formis reduplicatiuarum. Arguitur primo pro parte negatiua. Nam in prima & tertia forma tertia exponens superflua videtur ergo, &c. Probo antecedens, quia tertia exponens includitur in quarta, videlicet, quia aliquid est rationale illud est risibile, quæ includit virtualiter, omne animal rationale est risibile. Etenim causalis enuntiatio vniuersalis est. Et eadem est ratio de tertia exponente tertiæ formæ: ac proinde etiam in secunda & quarta forma, quæ sunt earum cõtradictoriæ superflua erit tertia exponens.

Arguitur secũdo. Prima exponens etiam continetur in tertia & secunda, ergo

ergo illa est superflua. Probo antecedens, nam bene sequitur: *omne rationale est risibile*, &, *omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est risibilis.* Conclusio est prima exponens, præmissæ autem prima & secunda. Ergo ex illis sequitur prima, ergo vel prima vel tertia est superflua. Arguitur tertio & probatur quod prima & tertia exponentes sint superfluæ. Nam si secunda & quarta inferunt tertiam: & rursus secunda & tertia inferunt primã, ergo secunda & quarta inferunt primam per regulam; Quidquid sequitur ad consequens bonæ consequentiæ, sequitur ad eius antecedens. Denique probatur, vnicam exponentem sufficere ad expositionem huius; *Omnis homo, in quantum rationalis, est risibilis.* Nam hæc causalis sufficit: *Quia homo est rationalis, est risibilis.* Et probatur, quia in illa includitur, *omnis homo est risibilis*, &, *homo est rationalis*, &, *omne rationale est risibile*, &, *quia aliquid est rationale, ipsum est risibile.* Pro solutione huius dubii nota aliud esse assignare æquiualentem vel æquiua-

lentes enunciationes ipsi exponibili, & aliud esse exponẽtes proferre, quæ explicent quod implicite continetur in exponibili.

Hoc supposito, respõdetur ad dubium, & sit prima conclusio. si tãtum æquipollentiæ rationem habeamus, hæc propositio, *omnis homo in quantum rationalis, est risibilis*, cõuertitur cũ ista, *omnis homo quia rationalis est, risibilis est.* Nihil enim veritatis cõtinetur in vna, quod non contineatur in alia.

Secunda conclusio. Si explicationis rationem habeamus, multo conuenientius quod implicitum est in illa exponibili; *omnis homo in quantum rationalis, est risibilis*, explicatur per quatuor illas enunciationes, quam per tres & quam per duas vel vnam: Probatur: quia illa exponibilis quatuor illas veritates in se implicat, ergo per eas explicite & distincte positas cõuenienter exponitur. Hoc enim dicit ratio exponibilis, vt quod implicitum est explicetur.

Tertia conclusio. Illa quarta exponens:

nens: scilicet; *Quia aliquid est rationale, est risibile*, cõuenientius ponitur, quam ista: *Quia homo est rationalis, est risibilis*. Ratio est, quia formalius exprimitur adęquata ratio causalitatis, per terminum trãscendentem, quam per specificum, nam specificum includit in se animal, quod nõ est ratio risibilitatis. At vero terminus trãscendens non facit cõpositionem cum, rationale, vt constat apud Metaphysicos.

Vltima conclusio. Si loco dictionis, *in quantum*, substituatur dictio, *quia*, æquipollentiam efficit & æquiuocationẽ syncategorematis, *In quantũ*, tollit: dũ causaliter & reduplicatiue dictio, *Quia*, denotat accipiẽdum esse terminum in quẽ fertur. Et profecto cõuenienter potest dici hanc causalẽ sufficere ad explicãdum sensum huius exponibilis *Omnis homo, in quantũ rationalis, est risibilis*. Quoniam hęc causalis requirit ad sui veritatem, ꝙ antecedens sit verum, & ꝙ sit bona consequentia, & ꝙ antecedens sit causa consequentis. Vt iam in superioribus dictum est.

Ad argumenta in oppositum Respondetur omnia illa confirmare nostram primam cõclusionem. Sed quatenus militant contra alias conclusiones, neganda est semper consequentia propter rationem fundamenti à nobis præsuppositi.

Quæritur secundò, quomodò supponant termini communes positi in reduplicatiuis. Loquor autem de suppositione quantum ad quãtitatem secundum distributionem aut particularitatem, vel confusionem vel determinationem. Respondetur & sit prima cõclusio. In reduplicatiuis omnes termini præter terminum modificatum illo syncathegoremate, *in quantum*, supponunt secundum exigentiam signorum sicut in aliis simplicibus cathegoricis. v.g. in hac propositione, *Omnis homo in quantum rationalis, est risibilis,* subiectum supponit distributiuè, & prædicatum confuse: imo etiam, *Rationalis*, supponit cõfuse respectu subiecti. Vt patet in secunda exponente. *Omnis homo est rationalis.* Sed tota difficul-

ficultas est, quantum ad effectum syncategorematis, *In quantum*, an distribuat terminum; quem modificat, an vero ille supponat determinate vel confuse, vel potius supponat simpliciter & immobiliter. Quibusdam videtur distribui, quia in illa tertia exponente distribuitur, *omne rationale est risibile.* Aliis vero videtur non distribui saltem complete, quia in secunda exponente non distribuitur, imo neque in quarta videtur distribui.

Nihilominus sit secunda conclusio. Ille terminus quem modificat dictio, *in quantum*, si communis est distribuit saltem virtualiter: Postulat enim prædicatum per se conuenire omni significato illius termini quem modificat, verbi gratia. *Omnis homo quia rationalis, risibilis est.* Vbi *rationale* distribuitur respectu prædicati, *Risibilis*, nisi enim omne rationale esset risibile, non esset propositio illa per se, imo falsa esset causalis. Igitur ad sui veritatem requirit *omne rationale esse risibile.*

Hæc dicimus de exponibilibus primę & tertiæ formæ.

At vero in exponibilibus secundæ & quartæ formæ sit tertia conclusio. Omnes suppositiones terminorũ debent se habere contradictorio modo respectu suppositionis terminorum, qui sunt in prima vel in tertia forma: & ad veritatem exponibilis secundæ & quartæ formæ sufficit vnam exponentem esse veram, quia disiunctiue exponuntur.

Quarta conclusio. Quamuis terminus modificatus à syncategoremate, *In quantum*, supponat distributiuè in tertia exponente, & in illa possit resolui per legitimum descensum vel ascensum, tamen in ipsa exponibili atque in quarta exponente supponit simpliciter, vsque adeo, vt nunquam sit licitus ascensus, vel descensus erga illum terminum coniunctum cum dictione, *In quantum*, aut cum dictione, *Quia*. Ratio huius est, quia istæ dictiones & similes, habent appellationem quandam rationis, vt paulo post explicaturi

plicaturi ſumus: & idcirco tam in aſcenſu quam in deſcenſu ſemper variatur appellatio & efficitur mala conſequentia. Non enim ſi ratio cauſalitatis conuenit communi, neceſſe eſt vt conueniat ſingulari nec vice verſa.

Elegans conſideratio de reduplicatiuis.

Verum vt melius comprehendas quod implicitum eſt in enunciatione, quæ modificatur dictione, *in quantum*, & ſimilibus; aperiam tibi Dialecticum myſterium, vnde intelligas, quanta attentione opus ſit in diſputationibus, in quibus admiſcetur & interuenit dictio, *in quantum*, vel ſimiles, ſi accipiantur reduplicatiue & cauſaliter. Scias igitur primam formam & tertiam reduplicatiuarum includere virtualiter non ſolum ſyllogiſmum, ſed etiam requirere ad ſui veritatem, vt ille ſyllogiſmus ſit demonſtratio. Ponamus exemplum in prima forma. Hæc exponibilis, *omnis homo in quantum rationalis, eſt riſibilis*, continet implicite hunc ſyllogiſmum, *omne rationale eſt riſibile, omnis homo eſt rationalis,*

ergo omnis homo est risibilis. Ecce tibi tres exponentes primæ formæ. Nam conclusio est prima exponẽs, quæ dicitur præiacens, maior vero & minor sunt secunda & tertia exponentes. Sed adhuc exponibilis nõ est contenta syllogismo: sed adhuc requirit ad sui veritatem antecedens esse causam consequentis, ac proinde includit demonstrationem in *Barbara* aliquando etiam *Darii*, si subiectum exponibilis non distribuatur, vt si dicas: *Aliquod animal in quantum rationale est risibile*, continet hanc demonstrationem: *Omne rationale est risibile, aliquod animal est rationale, ergo aliquod animal est risibile.* Proportionabiliter hoc ipsum poteris experiri in tertia figura construens syllogismum in *Celarent*, vel in *Ferio* ex ipsis exponibilibus tertiæ figuræ.

Ex dictis sequitur sufficere ad falsitatem exponibilis primæ & tertiæ formæ vnum defectũ in prædictis requisitis ad demonstrationem in illis inclusam.

Sequitur secundo exponentes secundæ

cundæ formæ & quartæ exponibilium esse examinatorias veritatis aut falsitatis exponibilium primæ & tertiæ formæ. Ratio est, quoniam exponibiles secundæ & quartæ formæ exponuntur disiunctiue & contradictorio modo ad primam & tertiam. Quo fit vt ad falsitatem primæ vel tertiæ sufficiat quod vna propositio secūdæ vel quartæ figuræ sit vera ac proinde ex illo particulari defectu erit falsa exponibilis primæ formæ vel tertiæ, siquidē ad veritatem contradictoriæ sufficit vnam partem esse veram: vnde quilibet defectus in prima & tertia forma sufficiet, vt illa sit falsa, quia copulatiuè exponitur.

Quæritur tertio, quomodo vniuersaliter possimus discernere reduplicatiuarum oppositionem? Ad quā quæstionem respōdetur, & sit prima conclusio. Seruatis conditionibus oppositionum, quæ sunt necessariæ in aliis simplicibus categoricis, prima forma reduplicatiuarum directe & ex diametro contradicit secundæ formæ: &

quarta forma tertiæ, vt manifestum est in diffinitionibus ipsarum formarum. Secunda conclusio. Prima forma & tertia sunt contrariæ. Tertia conclusio. Secunda forma & quarta sunt subcontrariæ. Quarta conclusio. Prima forma & quarta sunt subalternæ, ita vt prima sit subalternata: sicut tertia forma est subalternãs ad secundam formam.

Omnès hæ cõclusiones statim demonstrabuntur præmissa figura proportionabili cum figuris aliarum oppositionum.

Fingamus igitur quadratum & in angulis supernis collocentur, A, & B, & in infernis C, & D, & tunc in A, fige primam formam & in B, tertiam & in, C, quartam & in, D, secundã. Nunc ergo demonstratur, A, & B. contrariari: quia sunt duæ propositiones participãtes in extremis altera affirmatiua & altera negatiua repugnantes in veritate & nõ in falsitate: ergo sunt contrariæ, quia hæc est lex cõtrariarum. Probatur antecedens, quia vtraque earum

earum infert contradictoriã alterius, & non infertur ex illa, ergo repugnant in veritate & non in falsitate iuxta communem regulam supra satis explicatã. Probatur antecedẽs quia hæc est bona consequentia. *Omnis homo in quantum rationalis, est risibilis, ergo non omnis homo in quantum rationalis, non est risibilis.* Quod probatur: quia antecedens exponitur copulatiue & consequens disiunctiue: sed vna pars imo tres partes disiunctiuæ inferuntur ex aliis tribus partibus copulatiuæ, ergo bona consequentia. Nam sufficeret quod vna sola pars copulatiuæ inferret vnam partem disiunctiuę. Quoniam ad veritatem copulatiuæ requiritur omnes partes esse veras, ad veritatem disiunctiuæ sufficit vnam partem esse veram. Non igitur possibile erit antecedens verum, & consequens falsum. Quod autem ex, C. nõ sequatur A. manifestius est, quam probatione indigeat. Quoniam quod nõ sequitur ex qualibet parte disiunctiuæ, non sequitur ex tota: sed

ſed ex nulla parte ſequitur tota illa copulatiua, vt patet propoſitis exponentibus ante oculos, ergo, A, non ſequitur ex C. Vt autem ad ſenſum videas documenta noſtra ecce tibi duas figuras, alterã quatuor exponibilium, & alterã quæ in eiſdem angulis contineat exponentes.

A

Omnis homo
in quantum rationalis,
eſt riſibilis.

B

Omnis homo
in quantum rationalis,
non eſt riſibilis.

C

Non omnis homo
in quantum rationalis,
non eſt riſibilis.

D

Non omnis homo
in quantum rationalis,
eſt riſibilis.

Omnis

A

Et { *Omnis homo est risibilis*
Omnis homo est rationalis
Omne rationale est risibile
Quia aliquid est rationale est risibile.

B

Et { *Nullus homo est risibilis*
Omnis homo est rationalis
Nullum rationale est risibile
Quia aliquid est rationale, ideo non est risibile.

C

Vel { *Aliquis homo est risibilis*
Aliquis homo non est rationalis
Aliquod rationale est risibile
Non quia aliquid est rationale ideo non est risibile.

D

Vel { *Aliquis homo non est risibilis*
Aliquis homo non est rationalis
Aliquod rationale non est risibile
Non quia aliquid est rationale est risibile.

In hac posteriori figura apparebit quomodo, A, & B, repugnent in veritate quia vtraq; est copulatiua, & tres exponentes in, A, sunt euidenter contrariæ

trariæ respectu aliarum trium in B: cum sufficeret vnam vni contrariam esse, vt vtraque copulatiua repugnaret alteri in veritate, ergo A & B, in priori figura sunt cõtrariæ, siquidem exponentes tres repugnant in veritate & non in falsitate. Neq; te moueat quod A.&B.conueniunt in vna exponibili vniuersali affirmatiua, scilicet: *omnis homo est rationalis*, quæ est secunda exponens. Quoniã ista conuenientia nihil prodest ad hoc quod ipsæ copulatiuæ A, & B, conueniant in veritate: nam vtraque requirit veritatem omnium suarum partium, quarũ tres tribus euidenter repugnãt in veritate. Iam vero aperte videbis quomodo A. copulatiua inferat, C, disiunctiuam, quoniam tres partes in, C, disiunctiua, inferuntur ex tribus partibus in, A, copulatiua. Et hoc ipsum experieris comparando, B, copulatiuam ad D. disiunctiuam. Denique quod C.& D. opponantur subcontrarie sic demonstratur: Possunt dari veræ, & nullo modo falsæ, ergo repugnãt in falsitate & non

& non in veritate. Probo antecedens, quia ex falſitate diſiunctiuæ, C, ſequitur veritas alterius diſiũctiuæ, D, Probatur quia ex falſitate, C, ſequitur veritas in B. quæ eſt eius contradictoria. Rurſus ex veritate B. ſequitur veritas D, quæ eſt eius ſubalternata, ergo de primo ad vltimum ex falſitate, C, ſequitur veritas, D. Non igitur poſſunt eſſe ſimul falſæ, C, & D. Quod autem poſſint eſſe veræ probatur, quia ex C, ad A, non eſt bona conſequentia, vt conſtat, ergo poterit dari antecedens verum & conſequens falſum. Tunc igitur, C, exiſtente vera erit falſa A: ac proinde erit vera D, eius contradictoria ergo de primo ad vltimum C. & D. poſſunt eſſe ſimul veræ. Neque etiam hic te moueat quod C. & D. communicant in ſecunda propoſitione; quia hoc non adiuuat ad falſitatem diſiunctiuæ: quoniã aliunde ſufficienter reſiſtitur falſitati: nam C. & D. vtraque habet tres tribus oppoſitas ſubcontrarie euidenter, ac proinde non poterunt eſſe ſimul falſæ C, & D, cum

D, cum vtraque sit disiunctiua, ad cuius veritatem sufficit vnam partem esse veram.

Ex dictis habes vnum corollarium mirabile, quod quanuis ad contradictionem duarũ exponibilium sit necessarium, quod vtriusque singulæ exponentes sint contradictoriæ suo ordine singulæ singulis alterius; tamẽ vt exponibiles contrarientur, non est inconueniens, quod vtriusque secunda exponẽs sit eadem, sicut etiam non est inconueniens quod in C. D. exponibilibus sit conuenientia in secunda exponente. Sed mirari desines, si memineris solam contradictionem esse perfectam oppositionem; alias vero oppositiones esse deficientes ab illa ac proinde possunt conuenire in aliquo, quod Contrariis non prosit ad veritatis conuenientiam, neque subcontrariis obsit, quo minus conuenire possint in veritate & repugnent in falsitate. Hactenus de Oppositione Reduplicatiuarũ dicta sufficiant: nam reliqua ex præiactis fundamentis & præfixis

præfixis figuris ipse tuo discursu assequi poteris.

Cap. V.

De modo discernendi inter bonam & malam argumentationem cum signo reduplicatiuo.

DVpliciter possumus considerare argumentationes, quę fiunt cum huiusmodi signis, *In quantum*, & *Quatenus*, & similibus. Vno modo, vt constituunt exponibiles reduplicatiuas comparabiles ad inuicem vel ad suas exponentes. Et sic est prima regula. Bona consequentia est ab exponibili ad suas exponentes simul sumptas & vice versa. Item secunda regula. Bona est consequentia ab exponibili primæ formæ ad exponibilem quartæ formæ, & ab exponibili tertiæ formæ ad exponibilem secundæ formæ. Nam in istis procedit argumentatio à subalternãte ad subalternatam. Tertia regula sit. A qualibet exponente

exponibilis copulatiue ad ſuam ſubalternatam exponibilem diſiunctiue eſt bona conſequentia : dummodo non ſit antecedens illa exponens ſecunda, in qua conueniunt prima & tertia forma, quæ ſunt cõtrariæ. Nam inſtaretur facile conſequentia in his terminis, & in prima forma, verbi gratia: *Omnis homo, in quantum rationalis, eſt equus.*

Tunc enim ſecunda exponens eſt. *Omnis homo eſt rationalis*, & vera eſt, & tamẽ tota diſiũctiua, quæ eſt in C. erit falſa, vt patet quia omnis pars illius diſiunctiuæ falſa eſt, verbi gratia: *Aliquis homo eſt equus : Aliquis homo non eſt rationalis: Aliquod rationale eſt equus : Non quia aliquid eſt rationale ideo non eſt equus.* Omnes ſunt falſæ. Daretur ergo antecedens verum & conſequens falſum. Et ratio eſt, quia exponentibus ſingulis partib. exponibilis copulatiue præter ſecundam exponẽtem reſpondet in diſiunctiua vna ſubalternata exponens.

At ſecundæ non reſpondet niſi ſua contra-

contradictoria, vt patet in posteriori figura.

Quarta regula pro secũda & quarta forma. A qualibet exponente exponibilis disiunctiue ad ipsam exponibilem est bona consequentia, quia procedit quasi à parte disiunctiuæ ad totam.

Altero modo illæ dictiones considerari possunt, siue sumantur specificatiue siue reduplicatiue, quando variant terminum, vel distinctam rationem significati eiusdem termini, in quem exercent suum officium.

Quamobrem alia documenta tradere necesse est, vt discernatur inter bonam & malam argumentationem, quæ fit variando terminum reduplicatum vel specificatum à syncategoremate: *In quantum*, vel similibus.

Primum documentum. Quotiescunque variatur terminus, cui adiungitur dictio, *in quantum*, & similes, siue specificatiue, siue reduplicatiue accipiantur; semper fit mala consequen-

tia, & poterit instari in se vel in simili forma.

Secundum documentum. Etiam si terminus specificatus vel reduplicatus non varietur: si tamen in re significata inueniat intellectus duplicem rationem inclusam, & in vna propositione specificetur vel reduplicetur terminus, secundum vnam rationem, & in alia propositione secũdum alteram rationem; semper erit mala consequentia: & instabitur in se vel in simili forma, quia est variatio appellationis.

Tertium documentum. Vbi videris dictionem, *In quantum* poni in antecedenti & in consequenti, semper tibi sit consequentia de instantia suspecta donec examines an sit legitimus syllogismus. Potest enim fieri legitimus, qualis est hic, *Petrus in quantum homo est risibilis*, &, *Petrus est animal, ergo aliquod animal in quantum homo est risibile.* In quo syllogismo accipitur, *In quantum* reduplicatiue & medium est *Petrus* & additum medio in maiori est illud

illud complexum, *In quantum homo*, qp quidem debet apponi minori extremitati in conclusione iuxta syllogisticam legem, vt libro sequenti plenius cognosces. Hoc ipsum dicimus si dictio, *In quantum*, accipiatur specificatiue, vt in hoc syllogismo: *Christus, in quantum homo, est creatura*, &, *Christus est Deus, ergo Deus in quantum homo est creatura.* In quo syllogismo neque variatur terminus specificatus vel reduplicatus, neque variatur ratio significata per terminum, sicut in primo & secũdo documento aduertimus.

Sed vt apertius cognoscas quã necessaria sint prædicta documenta, ne capiaris sophisticis argumentis, proponã tibi exempla in humanis, deinde in diuinis. Sit primum exemplum in humanis v.g. *Petrus in quantum homo est risibilis, & Petrus in quantum homo est sensibilis, ergo Petrus in quantum sensibilis est risibilis.* Hæc argumẽtatio non est syllogismus neque seruat legem alicuius loci Dialectici. Nam si accipiatur pro medio totum illud: *Petrus in quantum*

homo, debet esse conclusio, *sensibile est risibile*, neq; debet intrare conclusionem medium aut pars medii. Deinde si eodem modo accipiatur in maiori & in minori, *In quantum homo*, altera erit falsa. Nam si in maiori reduplicet differentiam hominis vltimam, vera est maior, sed in hoc sensu minor erit falsa. Erit autem vera si *In quantum* reduplicet rationem genericam hominis, scilicet, rationem animalis. Quod necesse est distinguere, ne respondens capiatur. Et profecto absolute loquendo dictio, *In quantum*, semper reduplicat ratione͂ adæquatam termini communis, in quem fertur, nisi asserens aliud velit pręsupponere, quo admisso, statim aperietur fallacia argumentationis. Erit enim in illa æquiuocatio vel variatio appellationis.

Ecce aliud Exemplum. *Hoc corpus in quantum album est disgregatiuum visus*, & *omne album in quantum album est intrinsece coloratum, ergo hoc corpus albu͂, in quantum coloratu͂, est disgregatiuum visus.* Vides antecedens verum & consequens falsum.

falsum. Vnde neganda est cõsequentia, neq; probabitur habere formam syllogisticam: nam variatur appellatio ex parte dictionis, *In quantum*, sed solum poterit concludi, *ergo aliquod coloratum est disgregatiuum visus.*

Ecce aliud exemplũ. *Petrus in quantum caecus non videt* & *Petrus in quantum Petrus est aptus videre*, quae praemissę verae sunt specificatiue accipiendo, *In quantum*: & tamen consequens est falsum. Scilicet *ergo Petrus in quãtum aptus videre non videt*, sed solum sequitur, *ergo aptus videre non videt.*

Sit vltimum exemplum metaphysicum. *Ens in quantũ ens est obiectũ intellectus: & ens in quantũ ens est bonũ, ergo omne ens in quantũ bonum est obiectũ intellectus.* Ecce quomodo, etiam si non distinguant nisi ratione, ens & bonũ, tamen propter differentes conceptus, quos formamus de ente & de bono, non oĩa quae conueniunt enti sub ratione entis cognito, conueniunt ei sub ratione boni cognito. Vnde variat appellatio in huiusmodi consequentia: & etiam

dictio, *in quantum*, non eodem modo accipitur in vtraque præmissa. Nam in maiori reduplicat vel specificat rationem formalem entis, secundum quam formaliter terminat actionem intellectus, vt est à potentia intellectiua. At vero in minori reduplicat eandem rationem tanquam radicem bonitatis, quæ est velut passio entis, secundum quam est obiectum voluntatis. Denique ecce aliud exemplum, quo sophistæ solẽt obtundere respondentes. Relatio vt relatio est dicit, *ad*, rursus, relatio vt relatio est, *est ens*, ergo vt sic dicit, *In*, siue reale siue rationis: Vnde inferũt quod relatio vt sic non dicit magis, *Ad*, quam, *In*, Ad quod tamen sophisma similiter respondetur variari appellationem dictionis, vt sic. Nam si specificet vel reduplicet id, quod commune est relationi cũ omni ente, falsum est asserere quod vt sic dicit, *Ad*. Si autem specificet vel reduplicet rationem, per quam relatio diuersificatur ab aliis entibus vel accidentibus, tunc vera est, relatio vt relatio

latio

latio non dicit formaliter nisi, *Ad*, sed tamen non excludit rationem entis vel accidentis, quin potius præsupponit id, quo à nihilo distinguitur. Quamobrem ipsummet, *Ad*, relationis realis, est reale: & ipsum, *Ad*, relationis rationis, est ens rationis, sicut & eius, *In*, est ens rationis, sicut vniuersalitas & specieitas & relatio dominii vt in Deo: quæ tamen non est realiter in Deo. Sed de hac re abundantius diximus 1. *parte quæst.* 28.

Iam vero in gratiam Theologorum Theologica exempla proferamus. In primis in materia de Incarnationis mysterio, hæc consequentia: *Christus in quantum homo incipit esse*, & *Christus in quantum homo est Deus, ergo in quantum Deus incipit esse*. Hæc argumentatio dupliciter dissoluitur. Primo negando minorem, si dictio, *In quantum* specificet eandem rationem hominis in minori sicut in maiori. Si autem reduplicet rationem suppositi in minori, in quo sensu conceditur à *D. Thoma*, iam erit æquiuocatio dictionis in ipso

medio, ac proinde præmissæ sunt inhabiles. Si autem aliter formes syllogismum. *Christus in quantum homo incipit esse*, & *Christus est Deus*, optime & syllogistice concluditur, *ergo Deus in quantum homo incipit esse*. Præsupponimus enim dictionem. *In quantum*, specificatiue non reduplicatiue in antecedenti & in consequenti accipi.

Item est aliud exemplum. *Christus in quantum homo meretur, & Christus in quantum Christus, est Deus, ergo in quantum Deus meretur*, nihil valet consequentia. Variatur enim ratio specificata, sicut in hac: *Christus nõ satisfecit de condigno in quantum homo, neque in quantum Deus, sed Christus est Deus & homo, ergo non satisfecit de condigno in quantum Deus homo*: neganda est consequentia.

Variatur enim ratio specificata. Nã in antecedenti specificatur sigillatim & seorsum duæ rationes in cõsequenti vero collectim ambę simul. Quibus simul sumptis aliquid potest conuenire quod non singulis: eo vel maxime,

me, quia satisfacere aut mereri de cõdigno, duas rationes implicat, alterã satisfacere aut mereri, alteram æqualitatem secundum iustitiam. Illa quidem prior homini tribuitur, in quantum homo est (accipiat enim, *In quantum*, specificatiue) posterior vero prouenit ex coniunctione diuini suppositi ad humanitatem, ac proinde actio illa neque tantum Deo neq; tantum homini attribuenda est, sed Deo homini. Quocirca dicitur à Theologis actio Theandrica, id est, Dei-virilis.

Denique in hac materia Incarnationis in gratiam Theologorum proponam duas propositiones, quæ indigent distinctione. *Christus in quantum homo resurrexit, Christus in quantum Deus resurrexit*, In quibus dictio, *in quantum*, specificatiue accipiatur: & nihilominus vtraque merito distinguenda est propter grauitatem mysterii resurrectionis. Ait enim Apostolus; *Mortuus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei.* Quamobrẽ prior ꝓpositio distinguẽda est. Si enim, *In quantum* specificet & deter-

determinet ſubiectum reſurrectionis & reparationis vitæ glorioſæ, vera eſt & catholica enunciatio. Si autem ſpecificaret vim effectiuam reſurrectionis falſa eſt propoſitio. Nam ſecũdum quod homo non habet virtutem cauſalitatis in ipſa humanitate niſi forte inſtrumentalem in anima vt reuniretur corpori. Altera vero enunciatio, *Chriſtus in quantum Deus reſurrexit*, falſa eſſet: ſi, *In quantum*, ſpecificet & determinet rationem ſubiecti reſurrectionis. Si tamen deſignet virtutem reſurgendi eſſe in Chriſto, In quantũ Deus eſt, veriſſima eſt aſſertio & catholica. Nam Chriſtus propria virtute reſurrexit, quæ quidem virtus ſibi competit, in quantum Deus eſt, & nota has propoſitiones abſolute eſſe cõcedendas: *Filius Dei mortuus eſt: filius Dei reſurrexit*. Nam actiones & paſſiones ſimpliciter attribuuntur ſuppoſito, licet conueniant ei ratione differentium naturarum.

Sed eſt obiectio contra prædicta: Nam Chriſtus in quãtum Deus communem

munem habet virtutem cum Patre & Spiritu sancto, ergo qua ratione est vera; *Christus in quantum Deus resurrexit;* erit etiam vera; *Pater in quantum Deus resurrexit.* Respondetur nego consequentiam. Sicut ista non valet: *Filius Dei propria virtute assumpsit humanitatē, & est eadem virtus Patris, ergo Pater assumpsit humanitatem.* Et ratio est, quia assumere non solum dicit actionem sed etiam terminare naturam assumptam. Sic etiam propria virtute resurgere ad vitam gloriosam humanitatis non solum dicit actionem, sed etiam immanentiam effectus in eo, qui resurgit secundum naturā assumptam: ac propterea nulla est consequentia. Est exemplum in naturalibus: nam arbor propria virtute floret, & sol etiam propria virtute concurrit ad floritionem illam efficiendam, & tamen sol non floret, sed sola arbor floret. Et ratio est, quia florere non solum importat virtutē actiuam emittendi flores, sed etiam connotat immanētiam effectus in arbore. Sic etiam propria

virtute

virtute resurgere, nō solum dicit actiuam virtutem, sed etiam ipsius effectus immanentiam in aliqua natura ipsius agentis. Et sic filius Dei propria virtute resurrexit.

Ex quo sequitur vtramque enunciationem prædictam versi & catholicum sensum posse habere. Aduerte tamen verbum, *Resurgere*, non semper importare actiuam virtutē resurgentis: omnes enim nos resurgemus, non propria virtute etiam animæ gloriosæ: quia vnio animæ ad corpus, postquam facta est separatio, supra totam naturam est: & solus Deus est causa principalis. Ita vt etiam Christus in quantum homo non principalis causa efficiens, sed instrumentalis sit, vt docet S. Thomas 3. *parte quæst.* 2.

Tandem accipe tria exempla in diuinis, vt scias distinguere modificationem syncategorematis, *In quantum.*

Primum exemplum sit in locutionibus Diuinitatis, cum enim Deus sit actus simplicissimus, tamen eius perfectio

fectio multis conceptibus à nobis cognoscitur, & plura de Deo attributa prædicamus. Est enim sapiens iustus & misericors, & eius misericordia est eius iustitia. Nihilominus nō est idem dicere: *Deus in quantum misericors delet peccata, & in quantum iustus.* Similiter non est idem dicere, *Deus in quantū iustus punit existentes in Inferno*, & dicere, *Deus in quantum misericors punit existentes in Inferno.* Nam hæc falsa est enunciatio, & illa prior vera est. Ratio est. Quia quanuis diuina iustitia intrinsece & essentialiter sit diuina misericordia, tamen quia nos distinctis conceptibus cognoscimus misericordiam & iustitiam per ordinem ad differentes effectus, idcirco hæc enunciatio falsa est: Deus in quantum misericors punit existentes in Inferno, quia fit sensus, quod quatenus cōcipimus misericordiam, comparamus illā perfectionem ad punitionem, quod est falsum: cognoscimus enim misericordiam comparātes illam perfectionem ad le-

ad leuamen miseriæ, & non ad vindictam. Et per hanc doctrinam poteris discernere veritatem vel falsitatem in diuinis locutionibus.

Secundum exemplum sit in mysterio Trinitatis, in quo proculdubio à nobis intelligitur persona generans constituta antequam intelligamus actionem generandi: relatio vero paternitatis non præintelligitur, vt relatio est ante generationem, ex quo videbatur sequi, quod Pater nõ constituitur vt persona patris relatione, quæ est Paternitas. Sed negatur consequentia & merito à Theologis. Si quis autem sic arguat in oppositum; Persona generans in quantum generans præintelligitur perfecte constituta ante generationem, (hoc est antequã intelligatur à nobis generatio) sed vt sic in quantum cõstituta in esse personali non intelligitur tunc constitui relatione, ergo non constituitur relatione. Huic argumento respondeo nego consequentiam. Procedit enim à secũdum quid ad simpliciter.

Nam,

Nam, quod non præintelligatur à nobis constitui relatione, non est simpliciter non constitui relatione, sed valde secūdum quid. Vnde bene sequeretur, ergo non præintelligitur persona generantis constituta per relationem vt relatio est. Sed contra. Persona illa præintelligitur perfecte cōstituta, sed non constituitur perfecte nisi relatione, ergo bona erat illa cōsequentia. Respondetur distinguo maiorem, nam si, perfecte, sit determinatio illius verbi, præintelligitur, falsa est. Si autem determinet participium illud, constituta, adhuc distinguo, de perfecte constituta, nam si perfecte constituta intelligatur, quantum satis est ad intelligentiam actionis generandi, sic vera est. Si autem sit sensus, quod nos cognoscimus perfectionem illius cōstitutionis personę Patris, falsa est maior. Scio modum respondendi Caietani de relatione concepta vel relatione exercita. Sed tamē simul scio, paucos hanc distinctionem comprehendere, & plurimos verbotenus argu-

menta dissoluere. Ego vero sic Caietanum explico, vt per relationem cõceptam intelligat relationem implicitam & occultatam in persona concepta à nobis. At per relationem exercitam intelligit, relationem expresse cogitatam & comparatam à nobis ad filiationem, quæ est correlatiuum Paternitatis & hæc comparatio non est necessaria, vt nos intelligamus personam generantem.

Tertium exemplum in eodem mysterio Trinitatis accipe circa processionem Spiritus sancti: de quo fides catholica docet, à Patre & Filio procedere per actionem voluntatis vt amorem productum & non vt filium. Quam veritatem catholicam explicãt Theologi asserentes, Spiritum sanctũ ex vi & modo proprio suæ processionis non procedere vt similem principio, à quo procedit, propterea quod nõ procedit per actionem intellectus, cui proprium est vt quod per illam procedit, procedat vt simile & vt imago. Sed ecce argumentum importunum

tunum contra hanc veritatem. Spiritus sanctus procedit vt Deus (accipimus particulam, vt, specificatiue) rursus Spiritus sanctus vt Deus, est similis Patri & Filio, ergo procedit vt similis. Respondetur nego consequentiam, quia variatur appellatio, nam variatur terminus specificatus à dictione, *vt*, sed dumtaxat sequitur : ergo procedit similis. Sed contra. Quidquid procedit, aut procedit vt simile, aut procedit vt non simile, sed per te non procedit vt similis, ergo procedit vt non similis, ac proinde non erit similis. Respondetur esse merum sophisma, quia maior est falsa sub apparẽtia primi principii ; Quodlibet est vel non est : Quamuis enim absolute sit necessarium de quolibet affirmare vel negare, tamen non necesse est sub quadam ratione præsupposita, de quolibet affirmare vel negare. verbi gratia si dicas, *Petrus in quantum albus aut est doctus vel non est doctus, aut est non doctus.* Falsa est enunciatio: quia neq; albedo est ratio doctrinæ neque non

doctrinæ. Sed ſolum ſequitur quod Petrus non in quantum albus eſt doctus, neque in quantum albus eſt non doctus. Hactenus de Reduplicatiuis.

Cap. VI.

De expoſitione verborum, Differt, & Incipit, & Deſinit.

QVartum ſignum quod à Dialecticis vulgo exponibile dicitur, eſt verbum, *Differt*. Huius duæ tantum formæ enunciationum conſtituuntur. Altera eſt affirmatiua, vt, *omnis homo differt ab equo*. Altera negatiua, vt, *Non omnis homo differt ab equo*. Prior forma copulatiue exponit per tres categoricas, duas quidem affirmatiuas denotantes coexiſtētiam extremorum, & tertiam negatiuam, in qua alterum extremum de altero negatur. v. g. ſubſtantia differt ab Accidente, ſic exponitur, ſubſtantia eſt & accidens eſt, & ſubſtantia non eſt accidens. Secunda vero forma diſiunctiue & contradictorio modo exponitur.

tur. Circa hoc verbum duo breuiter quæ ad Dialecticam cõsiderationem attinent, notanda sunt. Alterum est negationẽ inclusam in verbo, *Differt*, distribuere terminum differẽtiæ post se positum. Hæc aduertentia prodest ne capiaris fallacia argumentationis ab inferiori ad superius cum distributione superioris. v. g. *equus differt ab homine, ergo differt ab animali:* est mala cõsequentia. Alterum est notandum terminos collocatos ante verbum *Differt* supponere quantum ad quantitatem sicut supponerent in aliis categoricis non exponibilibus. v. g. *Omnis homo ab aliquo homine differt.* In hac rectus supponit distributiue, & obliquus confuse: vnde illa propositio vera est, etiam si tantum duo homines existant. Hæc autem esset falsa, *ab aliquo homine omnis homo differt*, in qua obliqu⁹ supponit determinate, cuius omnes singulares sunt falsæ. v. g. *Ab isto homine omnis homo differt: Vel ab isto homine, &c.* Reliqua vero communi modo concipiendi sapientum remittenda sunt.

De aliis vero duobus verbis, videlicet, *incipit*, &, *desinit*, aliquid etiam, tum in gratiam Dialecticorum, tum etiam ad vtilitatem physicorum dicere necesse est. Nouitiis quidem minoris Dialecticæ discipulis duo tantum documenta proponimus. Prius est qualis sit expositio debita his duobus verbis attendendo ad propriam illorum significationem. Posterius erit, ostendere illis viam soluendi sophismata, quæ ex mala intelligentia significationis horum verborum fieri possunt. Quantum ad prius documentũ, sciendum est duas tãtum esse formas enunciationum de, *incipit* vel *Desinit*. Altera est affirmatiua v. g. A. incipit esse. A. desinit esse. Altera est negatiua, A non incipit esse. A. non desinit esse. Prior forma affirmatiuarum, si attendamus ad propriam significationem verbi, debet exponi per vnam disiunctiuam compositam ex duabus copulatiuis: sed differenter ex parte verbi, *incipit* & ex parte verbi, *Desinit*, Nam propositio quæ cõstat ex verbo incipit,

incipit; habet has exponentes. v. g. A. *incipit esse*, sic exponitur. A, *nunc est & non immediate ante hoc fuit: vel nunc non est, & immediate post hoc erit.* Vtimur autem littera A, vt comprehendamus omnem modum incipiendi rerum siue permanẽtium siue successiuarum. Nam sicut diximus significatio horum verborum eadem est, siue dicas, *Homo incipit*, siue dicas: *Motus incipit esse.* Proportionabiliter dicendum est de exponentibus verbi, *Desinit*, secundum formam affirmatiuam. verbi gratia, A. *desinit esse*, sic exponitur. A, *nunc est & non immediate post hoc erit:* vel *nunc non est & immediate ante hoc fuit.*

Aduertendum vero est, quod licet significatio horum verborum sit eadem; tamẽ si pro subiecto ponas rem permanentem verificatur illa disiunctiua in verbo incipit, pro priore parte. v. g. *Petrus incipit esse, quia nunc est & non immediate ante hoc fuit*, sed in rebus successiuis verificatur illa disiunctiua pro secunda parte. verbi gratia,

hic motus incipit esse, quia nunc non est, & immediate post hoc erit. Cæterum quantum ad exponẽtes verbi, *Desinit*, quædam res permanentes conueniunt in modo desinendi cum successiuis. Petrus enim desinit esse sicut motus videlicet nunc nõ est & immediate ante hoc fuit, & eodem modo desinit motus. Ratio autẽ quare substantiæ corruptibiles desinant sicut motus, ea est: Quia substantia, quæ generatur, debet incipere per primum instans determinatum. Vnde si daretur vltimum instans, in quo fuit substantia corrupta, sequeretur, vel quod in medio tempore materia esset sine forma, vel quod si esset vnicum instãs intrinsecum respectu vltimi esse substantiæ corruptæ, & respectu primi esse substantiæ genitæ darentur duæ formæ substantiales simul in eadem materia. Hoc autem alterius considerationis est quam Dialectici.

Sed quærit merito nouitius Dialecticus; Quid est quod dicimus. *Immediate post hoc & non immediate post hoc; vel imme-*

immediate ante hoc vel non immediate ante hoc. Respondeo iuxta communem modum dicẽdi Dialecticorum, quod pronomen, *hoc*, accipitur pro instanti temporis præsentis & momento indiuisibili, quo coniunguntur & præteritum tempus & futurum. Cum autem dicimus, *immediate post hoc*, sic explicatur, *Ante quodlibet instans futurum post hoc.* Et cum dicimus, *immediate ante hoc*, intelligimus, *post quodlibet instans signabile ante hoc*, verbi gratia. Cum Petrus incipit esse dicimus; *Nunc est Petrus & non immediate ante hoc fuit*, intelligimus non fuisse in aliquo instanti aut parte temporis ante hoc instans. Respondetur secũdo & melius, quod immediate post hoc, idem est ac si diceres sine aliquo medio tempore inter hoc instans & esse rei, v. g. motus qui incipit esse per vltimum non esse, qui nunc non est & immediate post hoc erit, hoc est, sine medio aliquo tempore inter hoc instans & esse rei futuræ quæ incipit esse. Non enim est signabilis neque reuera est minima &

prima pars temporis futuri vel præteriti. Supponat enim Dialecticus: neque dari duo instantia sine medio tempore, neque primam partem temporis futuri, neque postremam præteriti.

Ex dictis sequitur, quod quamuis cœlum & tempus simul cœperint, tamen differenter verificabitur vtrunque incepisse. Cœlum enim incepit totum simul, ita vt verificaretur. *Nunc est & non immediate ante hoc fuit.* Tempus autem cœpit sicut motus, ita vt tunc diceretur incipere quando verificabatur, *Nunc non est tempus & immediate post hoc erit.* Et si vis vt clarius dicam, cœlum simul cœpit esse & cœpit moueri: sed differenter verificatur, quod cœpit esse, & quod cœpit moueri, cœpit enim esse per primum sui esse intrinsecum & determinatum, quatenus ex nihilo factum est: cœpit vero moueri, quia cum primum creatum est, non mouebatur, sed immediate post illud mouebatur. Neque dabis primam partem temporis, sicut neque

neq; primam partem motus, qui tempore mensuratur.

Iam facile erit ex dictis alteram formam negatiuarum propositionū de *Incipit* & *Desinit* exponere. Fiet namq; expositio per copulatiuam compositam ex duabus disiunctiuis videlicet contradictorio modo quantum est ex parte significationis verborum *Incipit* & *Desinit*. Etenim ex parte subiecti seruanda est quantitas, quam habet secundum distributionem aut particularitatem. Prior itaque disiunctiua deseruit pro rebus permanentibus, secunda pro successiuis quando exponibilis erit de verbo, *Incipit*. Sed tamen cum fuerit de verbo, *Desinit*, iam diximus aliquas res permanentes corruptibiles desinere eodem modo sicut motus.

Sunt autem aliæ res, quæ sicut incipiunt esse in vno instanti, ita si desinerent esse, desinerent in vltimo instanti sui esse: vt si Angelus annihilaretur, verum esset, Nunc est angelus, & non immediate post hoc erit, & modo de

facto

facto instans temporis simul incipit & desinit. Sicut hoc instans nunc est & non immediate ante hoc fuit, ergo incipit esse. Similiter nunc est, & non immediate post hoc erit, ergo desinit esse.

Alterum documentum vtile erit ad dissoluenda sophismata. Aduertendum est in primis oppositiones in huiusmodi enũciationibus fieri sicut in aliis iuxta regulas communes, maxime quantum ad terminos præcedentes ipsa verba, incipit & desinit. v.g. istę sunt contradictoriæ, *omnis homo incipit esse, aliquis homo non incipit esse*. Sed obserua non esse immediate exponendas, sed prius subiectum debet singularizari per ascensum, vt apertius pateat veritas vel falsitas illarũ. Aduertes etiam ampliationes horum verborum. Nam *Incipit* ampliat ad id, quod est vel immediate post hoc erit. Et *Desinit* ampliat ad id, quod est, vel immediate ante hoc fuit. Sed hæc omnia vt sæpe dixi ex communi modo loquendi regulanda sunt.

Aduerte

Aduerte præterea appellationem quam habent hæc verba, *Incipit* & *desinit*, supra formale significatum termini non ante se positi, sed post se. v. g. cum dicis, *Petrus incipit esse albus*; inceptio applicatur ad significatum formale termini, *Album*. Non enim significat quod Petrus incipit esse corpus sed quod incipit habere albedinem. Vnde hæc est mala consequentia, *Petrus incipit esse hoc album, ergo incipit esse hoc*: quia variatur appellatio. Et idem continget cum verbo *Desinit*. v. g. *Petrus desinit esse album, ergo desinit esse coloratum*. Denique aduerte hæc verba negationem includere in altera exponente, quæ virtualiter distribuit terminum communem non alias distributum, & distributum particularizat.

Ex quo sequitur primo, cõsequentiam ab inferiori ad suum superius cũ hoc verbo, *Incipit*, non valere quia superius distribuitur, v. g. *lignum incipit esse album, ergo incipit esse coloratum*. Similiter & hæc non valet. *Filius Dei incipit*

cipit esse homo, ergo incipit esse substantia. Et multo minus sequitur, *ergo incipit esse ens.* Cuius rationē statim videbis, si ad exponentes recurreris. Sequitur etiam hanc esse malam consequentiam, *incipit omnis homo esse albus, ergo omnis homo incipit esse albus.* Et defectus est à non distributo ad distributum ex parte termini, homo, in exponente negatiua, scilicet. *Nunc non omnis homo est albus:* & in consequenti exponens negatiua est, hæc, *Nunc omnis homo non est albus.* Et instatur illa consequentia, in casu in quo modo sint aliqui homines nigri, qui immediate post hoc sint futuri albi, Alii vero sint albi & fuerint albi. Antecedens est verum, *Incipit omnis homo esse albus,* vt patet per exponentes. Consequens autem est falsum, *omnis homo incipit esse albus,* quia debet resolui per descensum copulatiuum immediate, cuius multæ singulares sunt falsæ, ostensis hominibus, qui sunt & fuerunt albi. Si omnia prædicta aduerteris facile dissolues sophismata, quæ ex mala intelligentia signifi-

ſignificationis & acceptionis horum verborum fieri poſſunt.

Cap. VII.

De Expoſitione trium dictionum, Infinitum, AEternum, Totum.

DE comparatiuorum & ſuperlatiuorũ ſignificatione & vſu grammaticalis conſideratio eſt & idcirco à nobis prætermittiť. Sed de prædictis tribus dictionib. conſideratio ad Dialecticum magis pertinet, ꝓpter vitandam æquiuocationis fallaciam, tum in Philoſophia, tũ in ſacra Theologia. In primis de infinito dicamus diſtinguentes æquiuocã eius ſignificationem. Quamuis enim nominis etymologia vna ſit, tamẽ ad diuerſa diuerſis conceptib. ſignificanda ex vſu ſapientum nomen, *Infinitum*, impoſitum eſt.

Moderni Dialectici duplicem diuiſionem faciunt de hoc nomine, *Infinitum*. Prior eſt, nam aliquando accipitur pure negatiue pro eo, quód non termi-

terminatur, neque aptum est termi- nari, & sic Deus est infinitus, aliquando accipitur priuatiue pro eo, quod aptum est terminari & non terminatur, verbi gratia, si daretur aliqua res quanta non terminata, quod impossibile esse aiunt physici cum *Aristotele* 3. *physic.*

Altera diuisio est: nam aliquando, *Infinitum*, accipitur categorematice, aliquando syncategorematice. Categorematice quidem, quatenus potest esse prædicatum vel subiectum categoricæ enunciationis. Syncategorematice vero dicitur accipi, quãdo exponibiliter accipitur prout explicatur non tantum quin maius, vel non tot quin plura, vel nõ toties, quin pluries, verbi gratia, cum dicimus. *Continuum est diuisibile in infinitum*, id est, non in tot partes, quin in plures, & numerus crescit in infinitum. Dicitur itaq; syncategorematice accipi, quia re vera aduerbialiter accipitur, quãdo sic exponitur, vt dictum est.

Ex quo sequitur falsam esse quorumdam

rumdam loquutionem, qui aiunt infinitam esse lineã giratiuam, & nullam lineam giratiuam esse infinitam, putantes dictionem infinitam esse adiectiuũm nominatiui linea: sed profecto in sensu quem illi intendunt potius accipitur quasi aduerbialiter, ac si diceremus infinite procedit linea giratiua, quæ incipit à centro v. g. pedis columnæ girando per circuitum per partes ꝓportionales sursum: versum: quæ quidem nunquam dabitur terminata. Sed quod aiunt nullam lineam giratiuam esse infinitam intelligunt de linea giratiua signata inter duo puncta.

Sed missa hæc faciamus, quæ puerilia sunt. Vnum tamen pro Theologis hoc in loco aduerterim, quod cum infinitum dicitur accipi negatiue, nõ sic accipiendum est, vt formaliter puram negationem & solam negationẽ significet: sicut non homo puram negationem significat: ita & infinitum idem sit quod non finitum. Quo pacto non esset nomen, neque vllam

perfectionem denotaret, vt supra *libro* 1. dictum est de nomine infinito. At vero, infinitum, quatenus est Dei attributum maximam perfectionem denotat vt *D. Thom. docet. 1. p. q. 7. art. 1.* ergo non sic pure negatiue de Deo dicitur.

Dicendum est igitur, quod infinitum eatenus negatiue dicitur accipi, quatenus non præsupponit aptitudinem in particulari in eo, de quo dicitur, vt finiri possit: sed importat aptitudinẽ vt terminetur secũdum communem rationem & analogam entis. Quapropter quod aliquid sit ens & non limitetur, est maxima perfectio. Quemadmodum substantia diuiditur in corpoream & in incorpoream & illa differentia incorporea negationem quidem dicit, sed non excludit aptitudinem, quæ est in genere substantię ad differentiam corporeitatis. Vnde esse substantiam & nõ esse corpoream maior perfectio est, quam esse corpoream: quia supposito quod sit substantia, magna perfectio est ha-

bere

bere negationem corporeitatis, quæ habet rationem materiæ. Et hoc pacto in Deo per attributa negatiua maior perfectio significatur, verbi gratia, quod sit ens immutabile, quod sit impeccabilis, immensus, & infinitus & purus actus: vbi includitur negatio potentialitatis. Sed hoc altioris negotii est.

Præterea etiam Dialectici se intromittunt ad explicationem nominis, *æternum*, quod potius Philosophi aut Theologi munus est. De qua re *D. Thom.1.par.quæst.*10. agit. Sed quia *æternum* aduerbialiter aliquando accipitur vel quasi aduerbialiter, p eo, quod est semper, placuit Dialecticis aliquã illius expositionem tradere: ita vt id æternũ esse dicatur, quod ante quodlibet instans præteritum fuit, vel post quodlibet futurum vel imaginarium, erit. Vtroque modo Aristoteles vehementer errans opinatus est mundum cum suo motu & tempore æternum fuisse & fore. Et quod peius est, putauit se hoc demõstrasse ex immu-

tabilitate primæ causæ. Sed oppositum Christiani tenemur confiteri: Initio temporis Deum vtramque de nihilo creaturam condidisse, visibilem & inuisibilem. Ac proinde nihil præter Deum æternum est à parte ante: Sed à parte post multa æternùm duratura sunt, non tamen motus & tempus. Sed de hoc alias.

Denique vltima dictio exponibilis est. *Totum*, quod etiam categorematice & syncategorematice potest accipi. Categorematice proprie loquendo est omne quantum suis partibus constitutum, siue sit totũ continuum siue discretum vt numerus. Hoc modo significatur omne totum esse maius sua parte. Et in hoc sensu dicunt Dialectici hanc enunciationem esse veram: *Totum quod est in mundo comprehenditur in bursa mea*, hoc est, aliquod totum quod est mundo, scilicet argenteus, includitur in bursa mea. Altero modo accipitur syncategorematice & æquiualet huic aduerbio *Totaliter*, & est signum distributiuum partium.

tium. Vt cum dicimus, *totus Petrus est albus,* hoc est, secundum omnem suam partem est albus. Sed si dicas: *totus Petrus est simus vel crispus*, falsa est propositio, si totus accipiatur syncategorematice: erit autem vera si totus categorematice accipiatur. Nam hoc modo Petrus simpliciter est aliquod totum quod denominatur crispũ: quia crispitudinem habet, vbi aptus est habere. Hactenus de exponibilibus plus satis dictum est.

LIBER QVINTVS DE SYLLOGISMIS.

Prologus Autoris.

Am ad optatum finē, qui minoris Dialecticæ scopus est, Deo dante, peruenimus. In quo tractatu ducem habemus *Aristotelem* in duobus libris, quibus titulum inscripsit, *de priori resolutione.* Is in hac parte se primum artis syllogizandi autorem fuisse gloriatur *in lib. 2. elench. c. vltimo.* Quamobrem cum primus ipse huius considerationis inuentor fuerit, modeste veniam petit, si quid minus consummatum dederit: & gratias sibi agi postulat, quia proprio labore ac sudore artē multipliciter syllogizandi meditatus fuerit. Mihi sane aliqua venia dignus videtur; quia prolixius & obscurius,

ſcurius, quam oporteret, in huius materię documentis tradendis proceſſit. Nam prima inueſtigatione aliquid inuenire & ſimul exacte docere, difficillimum eſt, Inuentis autem ſuperaddere, eaque perpolire, facillimum eſt. Nos vero Philoſophi ingenium tum in aliis, tum in hac ſyllogizandi ſcientia admirantes, non poſſumus non fateri obſcure nimis & perplexe locutum fuiſſe: ſic adeo, vt niſi diligentiſſimorum virorũ ingenia in eius intelligentia plurimum laboraſſent; parum vtilitatis ſtudioſis Dialecticæ adoleſcentibus, duo libri priorum reſolutionum contuliſſent. Huius rei gratia & nos maiorum documenta non mediocri meditatione obſeruantes; breuiori & clariori ſtylo *Ariſtotelis* doctrinam docere paramus: ita vt nihil neceſſarium prætermittentes à ſuperfluis & faſtidioſis abſtineamus.

Cap. I.

De Syllogismis.

CVm in omni demõstratione, quæ ad scientiæ acquisitionem necessaria est, duo postulentur: nimirum prius consequentiæ bonitas, & posterius antecedentis forma & necessaria veritas; idcirco Aristoteles de priori resolutione libros duos, & de posteriori totidem conscripsit. Nunc vero in præsenti tractatu de priore resolutione nobis agendum est. Porro vt ab Aristotelis disciplina firmum & legitimum fundamentum iacientes incipiamus; operæprecium est, primum caput libri primi Priorum, non quidem de verbo ad verbum transcribere: sed quasi paraphrastice interpretari. In illo etenim quasi in summa tota syllogismorum consideratio, & huius operis argumentum continetur. Sic igitur Aristoteles exorditur.

Primum dicendum nobis est, circa quid nostra intentio potissime versetur; & de quo maxime differere intenda.

tendamus. Est enim nostræ intentionis finis potissimus circa demonstrationem & de scientia demonstratiua documenta tradere. (Aduerte hic Aristotelem insinuare tractatum de priore resolutione ad alterum de posteriore tanquam ad finem destinari.) Cuius rei gratia in primis determinādum est, quid sit propositio: & quid terminus & quid syllogismus, quisnā perfectus, & quis imperfectus sit; Ac deinceps quid sit, Aliquid esse in alio toto, vel non esse; & quid de omni, vel de nullo aliquid prædicari.

(Quinque sunt quæ Philosophus definiēda promittit) in primis *propositio est alicuius de aliquo affirmatiua vel negatiua oratio* Ea vero aut vniuersalis, aut particularis, aut indefinita est. (Aduerte eatenus propositionem hic definitam fuisse ab Aristotele, quatenus ad ministeriū syllogizandi secundum qualitatem & quātitatem conducit.) Dico autem vniuersalem quidē, cum aliquid in propositione, omni in subiecto contēto conuenire aut omnino

 negari,

negari, particularem vero, cum alicui, aut alicui non, vel non omni, conuenire significatur. Indefinitam autem, cum subiectum absque aliquo signo distribuente vel particularizante ponitur, vt *homo disputat*, vel *homo non disputat*. Differt autem propositio demonstratiua à dialectica propositione, in eo, quod demonstratiua determinate est sumptio alterius partis cõtradictionis. Neque qui demonstrare intendit, interrogat an hoc ita sit vel non sit: sed confidenter sumit propositionem illam, ex qua aliquid demonstrare parat, dialectica vero propositio interrogatio contradictionis est: qui enim illa vtitur, responsionem alterius expectat, vt ex eius concessione ad syllogisticam consequentiam progrediatur. In qua consequentia conueniunt tam is, qui demonstrare intendit; quam qui dialecticam propositionẽ præsumit. Ad syllogismum porro gignendum; nihil hæc ab illa differt. Perinde enim vt demonstrator, ita Dialecticus colligit aliquid de aliquo,

aliquo, vel esse, vel non esse sumendo. Quamobrem syllogistica propositio, simpliciter loquendo, est affirmatio vel negatio alicuius de aliquo. Sed insuper demonstratiua debet esse vera & per primas propositiones firmata. De quibus in sequentibus accuratius dicendum erit.

(Hactenus Aristoteles de primo, id est, de propositione dixit: de secundo vero sic ait) *terminum autem voco, ex quo propositio constat tanquam extremo, & in quod resoluitur, sicut in subiectum & prædicatum, siue illud affirmetur siue negetur.* (Ecce tertium.) *Syllogismus est oratio, in qua quibusdã* (hoc est ꝑpositionibus) *positis, alia propositio ab illis necessario cõsequitur*; sic vt *ex eisdem terminis, qui erãt in præmissis propositionib. constet: neq; alius extraneus accedat conclusioni.* (& hoc videtur Aristot. insinuasse in illis verbis; *eo q; hæc sunt.*) Perfectũ vero syllogismũ eũ voco qui nullius alterius syllogismi indiget (vt ipse necessarius appareat;) sed sufficiũt illi præmissæ propositiones tam apte dispositæ, vt immediate

regu-

regulari poſſint per vnum ex duobus principiis; Dici de omni, vel, Dici de nullo. Imperfectũ vero ſyllogiſmum voco eum, qui indiget alterius vnius ſyllogiſmi, qui ex ipſis terminis neceſſariam conſequentiam contineat.

(Ecce quartũ quod promiſerat definire.

Ad quintum vero ita procedit.) Principia regulatiua perfectorũ ſyllogiſmorum duo ſunt, vnũ pro affirmatiuis ꝙ appellatur, Dici de omni, vel in toto altero alterũ ineſſe. Secũdum eſt ꝓ negatiuis, quod vocatur, dici de nullo, vel de nullo alterum prædicari. (Quæ principia ita clarius à modernis diffiniũtur, Dici de omni eſt, cum nihil eſt ſubſumere ſub ſubiecto diſtributo de quo non dicatur prædicatum. Vt ſi dicas, *omnis homo eſt albus*, neceſſe eſt conſequenter, vt de quouis dicatur homo prædicet̃ & album. Vt v. g. ſi ſub illa vniuerſali ſubſumeres; *omnis muſicus eſt homo*; ſtatim neceſſario ſequitur, *ergo omnis muſicus eſt albus*. Proportionabiliter dici de nullo eſt

eſt aliud principium naturali lumine cognitum, quod quidem ſic explicatur: Quotieſcunque prædicatum negatur de ſubiecto diſtributo, tunc neceſſe eſt, vt de quouis affirmetur ſubiectum, de eodem idem prædicatum negari. Vt ſi dicas, *Nullus homo eſt albus, omnis artifex eſt homo, ergo omnis artifex non eſt albus.*

Ecce paraphraſim primi capitis libri primi Priorum Ariſtotelis, in qua vix potui me continere, quin in fine Modernorum Dialecticorum dictione claritatis gratia vterer. Porro ſi reliqua, quæ in eis libris Ariſtoteles docuit, conſimiliter interpretari niteremur; longum opus nobis conficiendum eſſet, & fruſtra tantũ laboris ſuſciperemus, ex quo minima aut certe nulla vtilitas diſcipulis accederet. Quamobrem deinceps vſitatum loquendi modũ in ſchola Modernorum Dialecticorum libenter ſequemur; nec tamen à Philoſophi documentis diſcedemus.

CAP.

CAP. II.

De Conuersione absolutarum propositionum.

TRactatum de absolutarum propositionum conuersione in hunc vsq; locum distuli, tum quia ipse Philosophus hic oportune hac de re agẽdum censuit, tum etiam quia huius rei cognitio hactenus necessaria non fuit. Nunc vero ad reductionem imperfectorum syllogismorum ad perfectos pernecessaria est. Duo igitur sunt breuiter à nobis dicẽda, quid sit in proposito conuersio: & quotuplex sit.

Sed in primis nota nomẽ, Conuersio, varie à Dialecticis vsurpari. Aliquando accipitur pro æquipollentia enunciationum, quæ mutuo se inferũt. Vt *homo est rationalis*, *homo est risibilis*. Inter quas propositiones est mutua consequentia ex vtraque in alteram. Aliquando etiam & ipsi termini dicuntur ad conuertentiam vt *flebile* & *risibile* & *rationale*. Nunc autem multo aliter

aliter de conuersione agimus. Huius diffinitionem, Petrus Hispanus inter modernos Dialecticos suspiciendus, non diffiniuit sed statim diuisit. Ob id fortassis quia vix vnica cõmunis diffinitio designari poterat singulis partibus conuersionis quas ille distinxit.

Quid sit conuersio.

Nihilominus ab aliis recentioribus hæc diffinitio traditur. *Conuersio est bona consequentia ex vna simplici categorica in alteram, permutatis duntaxat extremis, in quibus participant.* v.g. *homo est animal, ergo animal est homo: nullus homo est equus, ergo nullus equus est homo.* Quę diffinitio in ipsa diuisione conuersionis manifestior erit.

Triplex conuersio.

Diuiditur itaque conuersio in triplicem formam. Prima forma dicitur cõuersio simplex, & cõtingit quando prædicatũ vnius ponitur pro subiecto alteri9, & subiectũ pro prædicato, sed manente eadẽ qualitate & quantitate ꝓpositionis. Qua forma cõuertitͤ vniuersalis negatiua, vt, *null9 homo est lapis, ergo nullus lapis est homo*: & ẽt particularis affirmatiua, vt *quidã homo est animal,*

ergo

Conuersio simplex est per se nota.

ergo quoddam animal est homo. Quas ego consequẽtias naturali lumine immediate cognitas esse arbitror nõ minus, quã illa principia dici de omni, & dici de nullo. Id quod obseruandum est pro reductione imperfectorum syllogismorum ad perfectos, quæ sæpe fit conuersionis ministerio.

Est secunda forma conuersionis, quæ dicitur conuersio per accidens: quæ contingit, quando fit quidem de subiecto prædicatum & de prædicato subiectum & manente eadem qualitate propositionis sed permutata quãtitate. Hac forma conuertitur vniuersalis affirmatiua in particularem affirmatiuam, vt, *omnis homo est animal, ergo aliquod animal est homo*: sed non fit conuersio à particulari ad vniuersalem. Potest etiã vniuersalis negatiua conuerti hac forma conuersionis per accidens, vt, *nullus homo est lapis, ergo quidam lapis non est homo*: sed non fit conuersio à particulari ad vniuersale.

Conuersio per accidens

Aduertendum est hic hanc conuersionem per accidẽs non esse per se notam

notam, sed reuocatur ad per se notas consequẽtias v. g. *omnis homo est animal, ergo homo est animal*, quæ euidens est à subalternãte ad subalternatam. Rursus ex illa subalternata infertur, ergo *aliquod animal est homo* per simplicem conuersionem & per se notam. Et eadem est consideratio in conuersione vniuersalis negatiuæ, vt, *nullus homo est lapis, ergo nullus lapis est homo* per cõuersionem simplicẽ. Rursus *ergo lapis non est homo* à subalternante ad subalternatam. Vnde de primo ad vltimum, *nullus homo est lapis, ergo lapis non est homo*. *non est per se nota.*

Hæ duæ formæ cõuersionum conducũt & sufficiunt suo ministerio deseruire reuocationi imperfectorum syllogismorum ad perfectos.

Nihilominus est alia tertia forma conuersionis, quam dicũt per contra positionem: quæ quidem magis intricata est & perplexa, sed minus vtilis ad præsens institutum. Est itaque diffinitio conuersionis per contrapositionẽ; consequentia vnius propositionis ad *Conuersio per contrapositionem.*

alteram permutatis extremis, non eiſdem, ſed contradictoriorum, ita vt de cõtradictorio prædicati fiat ſubiectũ, & de contradictorio ſubiecti fiat prędicatum, manente nihilominus eadẽ qualitate & quantitate. Et hoc pacto aiunt conuerti vniuerſalem affirmatiuam in vniuerſalem affirmatiuam & particularem negatiuam in particularem aliam negatiuam], ſit vtriuſq; exemplũ: *omnis homo eſt animal, ergo omne non animal eſt nõ homo. Quidam homo non eſt lapis ergo quoddam non lapis non eſt non homo.* Verumtamen vt appareat quam ſit inutilis hæc forma conuerſionis ad miniſterium ſyllogiſmorum, obſeruandum eſt prædictas conſequentias malas eſſe, & inſtabiles; niſi acceſſerit alia propoſitio in antecedẽti, quæ importet exiſtentiam ſubiecti conſequentis. Tunc enim firma erit conſequentia. v. g. *omnis homo eſt albus & non album eſt, ergo omne non album eſt non homo.* Alioquin ſi conſtantiã illam non poſueris in antecedẽti, inſtabitur illi conſequentiæ, in euentu, in quo nihil

nihil ſit non album, & omnis homo ſit albus : vbi vides antecedens verum & conſequens eſſe falſum ; quia eſt propoſitio affirmatiua de ſubiecto non ſupponente.

Proportionabiliter etiam cōuerſio per contrapoſitionem particularis negatiuę erit mala conſequentia, niſi acceſſerit in antecedēti conſtantia ſubiecti negatiuæ antecedentis, vt v. g. *equus non eſt albus, ergo aliquod non album non eſt non equus.* Antecedens erit verū & conſequens falſum in caſu, in quo nullus ſit equus in mundo, tunc enim antecedēs eſt negatiua propoſitio de ſubiecto non ſupponenti, ergo vera, conſequens autem erit falſum, ſi quidem eius contradictorium eſt verum, ſcilicet, *omne non albū eſt non equus*, ſupponimus enim eſſe multa alia in mundo, quę nō ſunt alba, ſi autē in antecedēti poſuiſſes conſtantiā, & equus eſt: firmā faceres conſequentiam in omni euentu. Rationem huius pro ingenioſioribus proferam. Etenim conuerſio per contrapoſitionē fundatur in illis

duabus regulis Aristotelicis *in lib. 2. periher.* Quarum prior est; ab affirmatiua ad negatiuam prædicato variato penes finitum & infinitum, vt, *homo est animal, ergo homo non est non animal*, nam alias duo termini contradictorii verificarentur de eodem: ac proinde darentur duæ contradictoriæ veræ. Etenim si illa non est bona cõsequentia, dabitur antecedens verum & consequens falsum. Erit igitur hæc vera, *homo est animal*, & consequens falsum, *homo non est non animal*, ac proinde cõtradictoria, *omnis homo est non animal*, esset vera, quod implicat cõtradictionem.

Altera regula est, à negatiua ad affirmatiuam cum constantia subiecti, variato prædicato penes finitum & infinitum, est bona consequentia, vt bene sequitur, *homo non est albus & homo est, ergo homo est non albus*, alias duo termini contradictorii falsificarentur de eadem re existenti.

His regulis suppositis, colligitur vniuersalem affirmatiuam conuerti

posse

poſſe in alteram vniuerſalem affirmatiuam per contrapoſitionem miniſterio prædictarum regularum, procedendo de primo ad vltimum v.g. bene ſequit, *omnis homo eſt animal, ergo omnis homo non eſt non animal.* Deinceps ex illo conſequenti per cõuerſionem ſimplicem, *ergo omne non animal non eſt homo.* Rurſus, *omne non animal non eſt homo & aliquod non animal eſt, ergo omne non animal eſt non homo*, per ſecundã regulam. Igitur de primo ad vltimum bene ſequitur ab vniuerſali affirmatiua per contrapoſitionem vltimum conſequens: ſed non ſine miniſterio conſtantiæ contradictorii ad prædicatum primę vniuerſalis affirmatiuæ. Eadem via fere & ordine particularis negatiua conuertetur in particularem negatiuam per contrapoſitionem (ſed non ſine interceſſione conſtantiæ ſubiecti antecedentis. Hactenus de cõuerſionibus dicta ſufficiant) dummodo aduertas in conuerſione ſimplici & in conuerſione per accidens, cum fiunt de propoſitionib. de extrinſeco tem-

pore vel modalibus, vt caueas, ne contingat alius defectus contra regulas Ampliationis vel Appellationis. Esto exemplum: *Nullus homo necessario est albus, ergo nullum album necessario est homo*: hæc consequẽtia mala est, vides enim antecedens esse necessarium, & consequens impossibile; imo aliquod album necessario est homo, ostendam enim Petrum albũ qui necessario est homo, & possibiliter est hoc album: sed de hoc alias diximus.

Cap. III.

De Explicatione diffinitionis syllogismi.

Diffinitionem syllogismi ex primo capite recolentes explicare necesse est: quæ diffinitio talis ab Aristotele habetur. *Syllogismus est oratio, in qua quibusdam positis aliud quiddam ab his quę posita sunt, necessario accidit*; eo quod hęc sunt. In hac diffinitione, *oratio*, ponitur loco generis ea ratione, qua etiam ponitur in diffinitione argumentationis.

nis. quæ eſt tertia ſpecies modi ſciendi. Quamuis enim argumentatio & ſyllogiſmus: ſit hypothetica propoſitio, tamen loco generis non ponitur propoſitio; quoniam argumentatio & ſyllogiſmus non ſunt propria ſpecies propoſitionis; eo ꝙ propoſitio formaliter importat modũ ſignificandi vere vel falſe: argumentatio vero & ſyllogiſmus non denominantur formaliter à vero vel falſo, ſed à bene vel male colligendi ratione. Vnde continget ſyllogiſmum eſſe falſam propoſitionem, & nihilominus eſſe bonũ ſyllogiſmũ. v. g. *omnis homo eſt lapis & omnis equus eſt homo, ergo omnis equus eſt lapis*, eſt optimus ſyllogiſmus: & tamen vndiq; eſt falſa propoſitio, non igit᷑ propoſitio genus eſt ad ſyllogiſmum, ſed potius oratio. Obiiciet tamen aliquis potius argumentationem, q̃ orationẽ collocãdam eſſe loco generis in diffinitione ſyllogiſmi: quia ſyllogiſmus ſpecies legitima eſt argumentationis. Reſpondetur ita ſe rem habere, vt dicit obiectio. Verum tamen quoniam

Oratio eſt quid notius, quam argumentatio, maluit Ariſtoteles orationem quæ commune genus eſt cuiuſmodi ſciendi ponere loco generis etiam ſi non ſit immediatum genus ad ſyllogiſmum.

Omnes aliæ particulæ circunſcribunt differentiam propriam ſyllogiſmi ab omni alia ſpecie argumentationis.

Eſt igitur alia particula: *in qua quibuſdam poſitis*, ac ſi diceret, in qua oratione poſitis quibuſdam propoſitionibus, hoc eſt, (vt Moderni aiunt) diſpoſitis in modo & in figura. Sed profectò Ariſtoteles per ea quæ ſequuntur in diffinitione inſinuauit talem diſpoſitionem requiſitam in præmiſſis ex eo, quod ex illis neceſſario ſequatur alia ꝓpoſitio. Adiecit enim, *eo quod hæc ſunt*. Et ſimul explicat, quid intenderit per illa verba, *eo quod hæc ſunt*, dum inquit; Dico autem, *eo quod hæc ſunt*; propter hæc euenire (ſcilicet concluſionem) propter hęc vero euenire eſt, vt neceſſarium nō ſit alicuius

extrin-

extrinseci termini indigere. Quibus verbis satis dat Aristoteles intelligere conclusionem debere cõstare ex terminis subiecto & prædicato, qui fuerunt termini vtriusque præmissæ absque indigentia alterius termini resultantem de substantia præmissarum aliã distinctam enũciationem. Quod quidem fieri non poterit, nisi termini conclusionis fuerint tam apte cõnexi, cum aliquo medio, vt necessarium sit ipsam conclusionem consequi ab his, quæ posita sunt. Qualis autem debeat esse hæc dispositio, postea explicatur per distinctionem figurarum & modorum: sed hæc omnia in ipsa diffinitione syllogismi implicite tanquam in radice continentur.

Adiiciunt præterea Moderni cum Petro Hispano particulam, *& concessis*; quæ quibusdam superflua omnino videtur: nam si præmissæ propositiones bene & legitime sint dispositæ, etiam si non concedantur, tamen necessario pariunt conclusionem. Nihilominus illa particula, si bene intel-

ligatur, non superflua, sed ad intelligentiam diffinitionis accommodata est. Certum est enim bonitatem syllogismi & consequentię non pendere ex concessione antecedẽtis. Sed quia finis syllogismi est efficaciter conuincere respondentem, & contingit vtramque præmissam falsam esse simul cum conclusione; non poterit syllogismus esse verus elenchus, id est, captio & conuictio ad alterum redarguendo illum de falsitate nisi concesserit præmissas esse veras. Sensus igitur illius particulæ necessitatem consequentiæ in tantum explicat, vt qui concesserit antecedẽs, teneatur concedere consequens, cum sit primum principium, si consequentia est bona & antecedens est verum, consequens est verum. Vt igitur Moderni doceant bonitatem syllogismi non consistere in veritate antecedentis, addiderunt illam particulam, *& concessis*: & iterum eam replicant, cum aiunt per ea quæ posita sunt & concessa.

Hactenus de summaria intelligentia

tia diffinitionis syllogismi. Nunc de diuisione syllogismi pfecti ab imperfecto breuiter etiam dicamus. De qua diuisione & vtriusque diffinitione Aristoteles sic ait; syllogismus perfectus est qui nullius alterius indiget: preterea quæ sumpta sunt; vt appareat necessarius: cuius diffinitionis hæc est intelligẽtia; syllogismus perfectus ille est, qui in inferendo conclusionem tam euidens est ex ipsa præmissarum dispositione, vt non indigeat reuocari ad alium syllogismum euidentiorem, vt appareat, quam sit necessarium ita concludere, sicut ille concludit. Syllogismus autem imperfectus ille est, q licet bene & necessario inferat conclusionem ex præmissis secundũ diffinitionem & legem syllogismi, tamen non est ita euidens in prima frõte eius illatio, vt nõ oporteat adhibere aliqd aliud, vnde cõstet de bonitate illationis eius. Hoc autẽ aliud siue alia quorum Aristoteles meminit dicens; syllogismus imperfectus est qui vni⁹ aut plurium indiget, quæ sunt quidem necessa-

Diuisio syllogismi.

necessaria per sumptos terminos, non autem per sumptas propositiones; sic explicanda sunt. Etenim syllogismi imperfecti, vt statim videbimus, multipliciter reducunt ad perfectos. Nũc per conuersionem simplicem, aut per accidens vnius propositionis aut plurium, aut trãspositione præmissarum, vel vtroque modo simul, nunc reductione ad impossibile. Et ob hoc dicit Aristoteles, quæ sunt quidem necessaria, id est, quatenus vnum vel plura sunt necessaria ad illuminationẽ imperfecti syllogismi. Id autem quod sequitur, per sumptos terminos, non autem per sumptas propositiones; indicat in reductione syllogismi imperfecti ad perfectũ debere semper seruari eosdem terminos, sed nõ easdem propositiones: nam plerunque in huiusmodi reductione vtendum est conuersione vnius propositionis in alteram; interdum etiam assumitur contradictoria propositio conclusioni, vt cito explicabitur. Denique de illis duobus principiis, *dici de omni* & *dici*

dici de nullo nihil amplius occurrit explicandum, quam id, quod capite primo huius libri dictũ est: præter quam quod, *dici de omni*, est principium regulatiuum pro syllogismis perfectis affirmatiuis. At vero, *dici de nullo*, regulatiuum est syllogismi perfecti negatiui, hoc est, cuius altera præmissa & conclusio negatiua est.

Cap. IV.

De diuersitate formarum seu figurarum & modorum ad constitutionem omnis syllogismi.

Ex Aristotele habemus, omnẽ syllogismum ex duabus tantum præmissis propositionibus, & ex tribus terminis constare. At vero duæ propositiones ex tribus tantum terminis constare; fieri non potest, nisi aliquis eorum bis officium extremi exerceat in vtraque; nunc vicem subiecti, nunc prædicati obtinens. Is vero termi- *Lib. 1. Prior c. 25. & 26.*

Quid medium. terminus merito dicitur medium in syllogismo: alii vero duo dicuntur extremitates. Quarum altera dicit maior extremitas si est in maiore propositione: & altera dicitur minor extremitas; quæ est in minori propositione. *Quid maior vel minor extremitas.* Notandum etiam est, tunc syllogismum concludere directe, quando maior extremitas prædicatur de minori in conclusione, tunc autem indirecte concludit, si minor extremitas in conclusione prædicati locũ teneat, & maior extremitas subiectũ sit. His ita constitutis diuisionem figurarum facile intelligemus.

Quid & quotuplex figura. Cum enim figura sit dispositio triũ terminorum secũdum debitam subiectionem & prædicationem, ex hac parte differunt figuræ. Triplex figura syllogismorum distinguitur ab Aristotele *lib.* 1. *Priorum capite* 4. *&* 5. *&* 6. Prima figura siue forma est, quando medium est subiectum in maiori & prædicatum in minori. Vt v. g. *omnis homo est animal, omne risibile est homo.* Secunda figura est, quando mediũ prædicatur

dicatur in vtraque præmissa: vt, *nullus homo est equus, omne hinnibile est equus.* Tertia figura consurgit quando medium subiicitur in vtraque præmissa: vt, *omnis homo est albus & omnis homo est doctus.*

Sed quæritur; quare non asseritur quarta figura ex eo, quod potest medium prædicari in maiori & subiici in minori? vt v. g. *omne risibile est homo, & omnis homo est animal.* Quã figuram, vt aiunt, Auicenna adiecit, & videtur necessaria, nã figura distinguit secundum congruitatem medii cum extremitatibus penes subiectionẽ & prædicationem. Sed ista quarta coniugatio possibilis est, ergo asserẽda est quarta figura. Confirmatur; quia non est maior ratio quare medium cum subiicitur in maiori, & prædicatur in minori, constituat figuram, quam vice versa, cum prædicatur in maiori & subiicitur in minori. Nihilominus respondetur; quartã figuram superfluã esse, & inutilem ad artẽ syllogizandi. Ratio est; quia, vt statim videbimus, non

non poterit quarta figura variari per modos alios, nisi per eos, per quos variantur modi primæ figuræ: nam sola permutatione præmissarum (ita vt maior constituatur loco minoris & minor loco maioris) constitueretur illa figura: & regularetur facili permutatione per illa duo notissima principia, *Dici de omni* &, *Dici de nullo*, quæ postulant, vt medium prius subiiciatur quam prædicetur.

Quid sit modus, & quotuplex.

Deinceps dicendum est, quid est modus & quotuplex sit modus. *Modus est ordinatio duarum propositionum secundum debitam qualitatem & quantitatem.* Est autem debita quantitas; vt si vna ex præmissis fuerit particularis, necesse est, vt altera sit vniuersalis. Debita autem qualitas est; vt si altera sit negatiua, necessario altera debet esse affirmatiua. Et hoc est commune in omnibus modis cuiuslibet figuræ. Vnde tales dantur regulæ vniuersales.

Regulæ communes quinque.

Prima regula. Ex puris particularibus vel indefinitis nihil sequitur. *Secunda regula*; ex puris negatiuis nihil sequitur.

tur. *Tertia regula*, consequens ad primam, si aliqua præmissa fuerit particularis conclusio debet esset particularis; sed non vice versa. *Quarta regula*; si aliqua præmissa fuerit negatiua, conclusio erit negatiua. *Quinta regula*. Medium non debet intrare conclusionem. Omnes hæ regulæ quinque examinabũtur postea. Nunc autem sic intelligantur necessariæ, ad hoc, vt conclusio syllogistice consequatur composita ex ipsis extremitatibus, in virtute connexionis medii in vtraque, vel in altera præmissa. Sed vt hæc omnia plenius comprehendantur, operæprecium est modos omnes trium figurarum ante oculos discipulorum obiicere, & suis proprietatibus distinguere.

Sunt igitur omnium figurarũ modi vndeuiginti. Prima figura nouem occupat modos. Secunda figura quatuor modis contenta est. Tertia denique sex modis exhauritur. Et in hoc mirabile fuit Aristotelis ingenium; q. in singulis figuris possibiles omnes

 modos

modos iuxta vsitatum modũ loquendi adinuenerit : & vnicuique suum proprium numerum distribuerit.

Prima itaque *figura* ad nouem modos extenditur, qui sequentibus dictionibus indicantur, vt memoria teneri possint. *Barbara. Celarent. Darij. Ferio. Baralipton. Celantes. Dabitis. Fapesmo. Frisesomorum.*

Secundæ figurę modi per quatuor dictiones indicantur. *Cesare. Camestres. Festino. Baroco.*

Tertiæ figuræ modi sex dictionibus significantur. *Darapti. Felapton. Disamis. Datisi. Bocardo. Ferison.*

Vt autem harum dictionum significatio intelligať, obseruandũ est primo has vocales. A. E. I. O. Signa esse differentis quantitatis, & qualitatis propositionum præmissarũ & conclusionis, sicut etiam in modalibus & cõuersionibus dictum est. A, nota est propositionis vniuersalis affirmatiuę. E, denotat vniuersalem negatiuam. I, particularem affirmatiuam repręsentat. O, particularem negatiuam indicat.

Nota

Nota secundo; in qualibet dictione prędictorum solæ tres priores vocales notant quantitatem & qualitatē propositionum; reliquæ vero vocales (si quæ fuerint) nihil significant: sed propter mensuram versus adiectæ sunt.

Nota tertio in prædictis dictionibus esse etiam quasdam consonantes significatiuas. Et in primis omnes modi incipiunt ab aliqua consonanti ex his quatuor. B. C. D. F. quæ originaliter inueniūtur in quatuor primis modis primæ figuræ. Et in quouis modo inueniatur in principio aliqua ex ipsis quatuor, notat modum illum reducendum esse ad vnum ex quatuor primis ab eadem litera incipientem. Sunt præterea & aliæ quatuor literæ consonantes, in medio modorū, exceptis quatuor primis. Quæ quidē significatiuæ sunt. Nimirum. M. S. P. C. & enim M. denotat permutationem præmissarum illius modi esse necessariam, vt modus ille reducatur ad perfectum modum primæ figuræ. Litera vero. S. indicat præmissam significatam

ficatam per vocalem immediate antecedentem conuertendam esse simpliciter in reductione illius modi ad perfectum. P. autem dicit conuertendam esse per accidens propositionem significatam per vocalem immediate pręcedentem. Denique C. docet modum illum reducendum esse ad perfectum, non per conuersionem, sed per impossibile, videlicet, ex contradictoria consequentis cum altera præmissarum ad contradictoriam alterius argumentando. Vt paulo post ipso exercitio reducendi imperfectos modos ad perfectos patebit.

Iam vero incipiamus exempla ponere constituendorũ syllogismorum in quauis figura & in quouis modo. Prima itaque figura, in qua medium subiicitur in maiori & prædicatur in minori, habet quatuor primos modos perfectorum syllogismorum & directe concludentium: ad quos tota machina aliorum modorum tanquam ad fundamentum reuocanda est. Habet etiam alios quinque imperfectos: qui

qui indirecte concludunt & per conuersionem reducuntur ad perfectos. Vt igitur totum hoc syllogizandi artificium experiētia exercitationis comprehendas, accipe primum exempla in prima figura. Primus modus significatus per *Barbara*, in qua dictione triplici A. tres propositiones vniuersales affirmatiuas ex tribus terminis constitues hoc pacto. *Omnis homo est equus, omnis lapis est homo, ergo omnis lapis est equus.* De industria exemplum adhibui in falsis propositionib. & impossibilibus, vt aduertas bonitatem syllogismi nō pendere à veritate propositionum, Hoc enim pertinet ad syllogismum demonstratiuum. Nunc autem de bonitate syllogisticæ consequentiæ agimus, ex debita dispositione trium terminorum & duarum præmissarum. Quæ si admittantur, non potest non admitti conclusio.

Sit secundum exemplum in secundo modo eiusdem primæ figuræ qui notatur per secundam dictionem, *Celarent*. Huius prima propositio est vni-

uersalis negatiua: secunda vniuersalis affirmatiua: & tertia (quæ est conclusio) est vniuersalis negatiua. v. g. hic syllogismus est in *Celarent*; *nullus homo est lapis, omne risibile est homo, ergo nullum risibile est lapis.* Hinc iam tu pone exempla in aliis duobus perfectis modis, *Darij* & *Ferio*, sed accipe exemplum in primo modo imperfecto primæ figuræ qui est, *Baralipton*. *Omnis homo est animal, omne risibile est homo, ergo animal est risibile.* Ecce conclusionem, quæ indirecte concluditur. Reliqua exempla primæ figuræ facile tibi erit proferre.

Secunda figura quatuor dumtaxat modos habet directe concludentes, & semper negatiue. Ecce exemplum de *Cesare*; *nullus homo est lapis, omnis equus est lapis, ergo nullus equus est homo.* Ecce alterum exemplum de *Camestres*. *Omnis homo est risibilis, nullus equus est risibilis, ergo nullus equus est homo.* De *Festino*, & de *Baroco*, tu pone exempla.

Tertia figura sex modos continet directe concludentes, semper tamen

conclusionem particularem, aliquando affirmatiuam, aliquando negatiuam. Ecce exemplũ de *Darapti*; *omnis homo est risibilis, omnis homo est rationalis, ergo rationale est risibile*. Ecce exemplũ de *Felapton*; *Nullus homo est lapis, omnis homo est substantia, ergo aliqua substantia non est lapis*. Sit exemplum. De *Disamis*, *Homo est substantia, omnis homo est animal, ergo animal est substantia*. Reliqua exempla de aliis tribus discipulus cõstituat, sicut & alia quæ de industria silentio prçteriuimus, vt instante præceptore discipuli ingenium exerceãt. Maior tamen præceptoris diligentia adhibenda est circa exercitationem reducendi, & reuocandi quindecim modos imperfectos ad quatuor illos primos perfectissimos, qui immediate regulantur per duo illa notissima principia; *Dici de omni*, & *dici de nullo*.

CAP. V.

De Reductione imperfectorum modorum Quindecim ad quatuor primos perfectos.

RECOLENDA ſunt, quæ diximus capite præcedenti quemlibet modum imperfectum ad illũ perfectum reducendum, qui ab eadem litera incipit. Vt ad *Barbara* omnes incipientes in B. Qui ſunt tres, *Baralipton*, *Baroco*, *Bocardo*. Ad *Celarent*, omnes incipientes in C. Qui etiam ſunt tres, *Celantes*, *Ceſare*, *Cameſtres*. Ad *Darij* reducuntur omnes incipientes in D. qui ſunt quatuor. *Dabitis*, qui ex prima figura imperfectus eſt nõ alia ratione niſi quia concludit indirecte. Et alii tres ex tertia figura *Darapti*, *Diſamis*, *Datiſi*. Ad Ferio reducuntur omnes incipientes in F. qui ſunt quinque. Duo videlicet ex prima figura, *Fapeſmo* & *Friſeſomorum*: & vnus *Feſtino* de ſecunda figura: & alii duo ex tertia figura. Qui ſunt *Felapton*, & *Feriſon*. Hoc igitur ordine ſi pla-

si placet poteris compendiosius singulos imperfectos modos ad perfectos reducere ministerio conuersionis simplicis & per accidens, & interdum permutatione præmissarum. Soli duo modi imperfecti reducũtur ad *Barbara* absque ministerio conuersionis speciali ratione argumentandi deducendo negantem consequentiam de *Baroco* & de *Bocardo*, ad *Barbara*. Id q; statim ostensuri sumus, Sed prius discipulum admonitum esse volo, vt ante oculos habeat potissime illud primum principiũ naturali lumine perspicuum. In bona consequentia si antecedens est verum, consequens debet esse verum. Et in mala cõsequentia posse dari antecedens verũ & consequens falsum. Item recolere oportet, alias duas regulas quæ ex prædicto principio euidenter colliguntur. Altera est, in bona consequẽtia quidquid sequitur ad consequens, sequitur ad eius antecedens. Altera est, in bona consequentia ex cõtradictorio consequẽtis sequit̃ contradictorium

antecedentis. Has regulas abunde ſatis explicatas dedimus ſupra libro tertio.

His ita conſtitutis, facile poteris & confidenter accedere, vt demonſtres quemlibet modũ ex imperfectis per euidentes conſequentias reuocari ad aliquem ex perfectis: ita vt in omni reductione his rationibus duabus vel altera ex illis vti poſſis. Si conſequentia. v. g. de *Darapti*, non eſt bona ergo conſequentia de *Darij* non eſt bona. Vel ſic: conſequentia de *Barbara* eſt bona ergo conſequentia de *Baralipton* bona eſt. Vel aliter ſi conſequentia de *Baroco* & *Bocardo* non eſt bona, ergo conſequentia de *Barbara* non erit bona. Sed iam experire prædicta documẽti & reduco ad *Barbara* omnes modos imperfectos ſibi ſuffragantes. v. g. *Baralipton*, qui communicat in duabus præmiſſis cum *Barbara* differens dumtaxat in concluſione particulari & indirecte concludenti. Tunc ſic argumentor. Præmiſſæ vtriuſque modi ſunt æquipollentes ex eiſdem terminis:

nis: imo ſunt eædem ſed ex concluſione de *Barbara* infertur concluſio de *Baralipton* per conuerſionem per accidens, ſcilicet, ab vniuerſali ad particularē permutatis extremis particularis ergo etiam ſequit̃ illa concluſio particularis ex præmiſſis de *Baralipton*, quæ ſunt eædē per illā regulam: quidquid ſequitur ad conſequens bonæ conſequentiæ ſequitur ad eius antecedens. Ecce igitur quomodo ſi conſequētia de *Barbara* bona eſt etiā conſequentia de *Baralipton*, & ſi conſequentia de *Baralipton* eſt mala & non poteſt inferre concluſionē illam particularē multo peior erit ſyllogiſmus de *Barbara*, qui ex eiſdem præmiſſis infert concluſionem vniuerſalē. Iam vero reducamus, *Baroco*, qui eſt modus ſecundæ figuræ ad *Barbara* per impoſſibile. Ecce ſyllogiſmū in *Baroco*: *Omnis homo eſt animal, lapis non eſt animal, ergo lapis non eſt homo.* Oſtendo tibi euidēter hunc ſyllogiſmū eſſe legitimum & neceſſariū. Nam detur oppoſitū, *Baroco* eſſe malā conſequentiam, ſequitur ꝙ *Barbara* eſt mala conſe-

consequentia. Probo sequelam, nam si *Baroco* est mala consequentia, ergo possibile erit dari antecedens verum & consequẽs falsum. sit igitur verum illud antecedens, *omnis homo est animal, lapis non est animal*, & consequens falsum, *lapis non est homo* : tunc sic : ergo contradictoria consequentis, *omnis lapis est homo*, erit vera. Accipiam ergo illam cum maiore de *Baroco* & fient præmissæ in *Barbara, omnis homo est animal, omnis lapis est homo*, plane infertur, *ergo omnis lapis est animal*, quæ est contradictoria minoris de, *Baroco*, quam tu concesseras veram esse, ergo conuinceris concedere duas cõtradictorias aut recantare palinodiam & fateri bonum esse syllogismum de *Baroco*. Iam de Bocardo facilis tibi erit aditus, vt ostendas legitimum esse syllogismum, reducendo ad impossibile eum, qui negauerit, esse necessarium argumentando, ex opposito consequentis cum præmissa affirmatiua de *Bocardo* & inferendo contradictoriam maioris de *Bocardo*, v. g. in tertia figura hic

hic syllogismus est in *Bocardo*; *equus non est lapis, omnis equus est hinnibilis, ergo hinnibile non est lapis*. Sic argumentor: si hic syllogismus non est bonus; ergo poterit dari antecedens verum & consequens falsum in se, vel in simili forma. Da igitur antecedens verum & consequens falsum. Tunc sic argumẽtor; ergo contradictoria consequẽtis erit vera. Constituam ergo illam pro maiore simul cum minore de Bocardo, & faciam præmissas de *Barbara*. *Omne hinnibile est lapis, omnis equus est hinnibilis, ergo omnis equus est lapis*, quæ est contradictoria maioris de *Bocardo*, quam tu concesseras esse veram: ac proinde captus es elencho cõtradictionis. Hac igitur de causa dicuntur isti duo modi reduci per impossibile. Deinceps reliquorum modorum reducibilium ad perfectos faciliora sunt exempla ministerio cõuersionis simplicis: quæ consequentia euidens est, & interdum conuersione per accidens, quæ vt ostendimus cap. 2. per euidentem consequentiam, ab vniuersali ad subalter-

alternatam, & à subalternata per conuersionem simplicem deducitur intenta conclusio.

Vt visum est in reductione de *Baralipton*, *Celarent*, superintendit regulationi aliorum trium modorum: scilicet *Celantes*, de ipsa prima figura & *Cesare* & *Camestres* de secunda. Quorum regulatio facilis est. Nam *Celantes* easdem habet præmissas quas habet *Celarent* differens tantum in conclusione, quæ indirecte concluditur, & cõuersa simpliciter cum sit vniuersalis negatiua efficitur conclusio de *Celarent*. Cuius exemplum discipulus cogatur ponere. *Cesare* vero in nullo differt à *Celarẽt*; nisi in maiori, propterea quod cum sit secũdæ figuræ habet medium pro prædicato. Vnde facta conuersione simplici emergit statim syllogismus in *Celarent*. Sed *Camestres*, facta conuersione simplici in minori & conclusione & permutata minori cum maiori transformatur in *Celarent* per euidentes consequentias.

Dary deinceps inuenitur superintendere

tendere quatuor modis sibi suffragãtibus, nimirum, *Dabitis* de prima figura & *Darapti* & *Disamis* & *Datisi*, de tertia figura. Quorum reuocatio ad *Darij* facillima est. Nam *Dabitis* in nullo alio differt à *Darij*, nisi quia conclusio indirecte concluditur & per simplicẽ conuersionem fit conclusio de *Darij*. Sed *Darapti* differt à *Darij* in sola minori & in figura. Minor enim de *Darapti* est vniuersalis affirmatiua per cuius conuersionem per accidens tertia figura mutatur in primã & minor de *Darapti* infert minorem particularem de *Darij*: deinde in *Disamis* maiore conuersa simpliciter, similiter & cõclusione, ac permutatis pręmissis, videbis figuram tertiam in primã transiisse & modum *Disamis* optima cõsequentia ꝑmutatũ in *Darij*. Deniq; *Datisi* sola cõuersione simplici minoris totus transit in *Darij*.

Ferio tandem dux & caput est quinque inferiorum, qui eum tanquam propriam mensurã agnoscunt, videlicet, *Fapesmo*, & *Frisesomorum* de prima figura, & *Festino* de secunda figura,

& *Fe-*

& *Felapton* & *Ferison* de tertia figura, omnes hi quinque suis literis notati sunt quo pacto reducendi sint ad Ferio tanquam ad regulam. Primus quidem *Fapesmo* postulat conuersionem maioris per accidens, & conuersionem minoris simpliciter, & permutationem præmissarum: & confestim consurgit *Ferio.* Sed *Frisesomorum* simplicem conuersionem exigit maioris & minoris, & permutationem præmissarum vt resultet *Ferio. Festino* deinceps in secunda figura faciliorẽ transitum habet ad *Ferio*, nam sola conuersione simplici maioris, festinat, & conuertitur in *Ferio. Felapton* deinde, qui est modus tertiæ figuræ, sola conuersione per accidens minoris, vertitur in *Ferio.* Denique *Ferison* facillime commutatur cum *Ferio* sola conuersione simplici minoris.

En tibi omnes formæ reuocandi syllogismos imperfectos in quindecim modis constitutos, ad quatuor perfectos, qui nõ indigent aliquo alio vt sint necessarii, quia immediate exercent

ercent quæ illa duo principia Dici de omni,& Dici de nullo, naturali lumine indicant. Et quidem de industria singulorum modorum exempla non expressi, tum ne prolixus & fastidiosus viderer; tum etiam vt discipuli in eiusmodi exemplis proferendis ingenium exerceant: & pluris æstiment quæ sua opera pepererunt, quæ profecto tenacius memoriæ insigentur, quam si scripta inuenirent.

Vnum tamen documẽtum hoc in loco vniuersale quidem, sed non inutile,proferam.Obseruãdum est enim, nullum esse modum ex quindecim imperfectis,qui non possit ostendi necessarius per reductionem ad impossibile perueniẽdo ad aliquem modum perfectum ex illis quatuor primis primæ figuræ. Quidam quidem immediate, quales sunt quatuor modi secundæ figuræ:& quinque primę figugæ. v.g. *Baralipton; omnis homo est risibilis,omne rationale est homo, ergo risibile est rationale:* sic reducitur per impossibile: *omne rationale est homo, nullum risibile est*

rationale, ergo nullum risibile est homo: ac proinde nullus homo est risibilis, quæ est contraria maioris de *Baralipton*, quod reducitur ad *Celarent* ex contradictoria consequentis cum altera præmissarum. Similiter *Cesare*. v. g. *Nullus lapis est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est lapis*; sic reducitur ad *Ferio*; *Nullus lapis est animal, homo est lapis ergo homo non est animal*. Vbi vides contradictoriam consequẽtis pro minori & contradictoriã minoris pro cõclusione in *Ferio*. Veruntam ẽ modi tertię figuræ non possunt reduci immediate per impossibile ad quatuor modos primæ figuræ vt verbi gratia, hic syllogismus de *Darapti, omnis homo est animal, omnis homo est rationalis ergo rationale est animal*. Sic reducitur per impossibile; *Nullum rationale est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est rationalis*, qui syllogismus est in *Cesare*. Et ita experieris in aliorum tertiæ figurę modorum reductione non immediate ad primam figuram reuocari, sed ad secundam. Et ob hanc rationem, & quia

& quia non reducuntur ad modum incipientem ab eadem litera, merito placuit Dialecticis duntaxat *Baroco* & *Bocardo* per impossibile reducere ad *Barbara*, reliquos vero modos conuersionis ministerio & interdum præmissarũ permutatione reducere ad quatuor modos perfectos primæ figuræ immediate singulos ad singulos ab eadem litera incipientes.

Cap. VI.

In quo exacte omnia prædicta examinantur & explicantur.

Reliquum est quædam alia adiicere vt omnia, quæ de syllogismis documenta data sunt, plenius à discipulis intelligantur. In primis circa numerum modorũ cuiuslibet figuræ obseruandum est, Aristotelem duntaxat limitatum numerum decẽ & nouem modorum inuenisse, in quibus omnes vtiles & possibiles cõiugationes

variæ medii cum extremitatibus continentur. Reliquas vero connexiones mutata quantitate vel qualitate propositionum ineptos ad inferendã syllogistice conclusionem iudicauit. In qua re demonstranda laboris plurimum suscepit in libris Priorum; quorum intelligentiæ propter obscuritatem grammaticalis cõstructionis moderni Dialectici operam non dederũt. Neque mirum siquidem D. Thomas super libros illos commentarios non edidit. Mihi vero vnum duntaxat argumentum sufficientis numeri vndeuiginti modorum satisfacit, Quia nullus adinuenire potest aliam figuram, neque alium modum ad syllogizandum. In primis de quarta illa figura, quam dicũt Auicennam finxisse, iam supradiximus nihil vtilitatis afferre, quæ in prima figura non inueniatur. Circa modorum vero multiplicationem, si quis tentauerit plures alios adinuenire, facile erit ostendere illos esse vel superfluos, vel prorsus ineptos ad syllogizãdum. Superfluos quidem

vt si

vt si quis velit inter perfectos modos primæ figuræ annumerare *Barbara* & *Celato*. Et in vniuersum in reliquis modis in quibus vniuersalis propositio affirmatiua vel negatiua concluditur, velit multiplicare alios modos affines, in quibus particularis affirmatiua vel negatiua substituatur loco conclusionis vniuersalis; nihil magis superfluum inuenietur in arte syllogizandi. Ratio est, nam vsque adeo per se manifesta est consequentia à subalternante vniuersali propositione ad subalternatam particularem; vt superuacaneum & stultum sit propterea alium modum syllogizandi distinguere. Nulla enim ars necessaria est ad cauendum id, in quo nemo errare potest.

Cæterum ineptos ad syllogizãdum modos eos esse, in quibus nec debita quantitas, nec debita qualitas, obseruatur, satis admonitum est per eas regulas supra positas capite quarto in diffinitione modi; nimirum, ex puris particularibus, vel ex puris negatiuis,

nihil sequi. Quarũ ratio fere vna est. Nam cum vis syllogizandi consistat ac fundetur in cõnexione medii cum extremitatibus, vel cum altera saltem extremitate, vt inde emergat conclusio ex eisdem extremitatibus cõstans vel affirmatiua si medium cum vtraq; extremitate fuerit affirmatione coniunctum, vel negatiua, si cum altera tantũ extremitate affirmatione fuerit vnitum & ab altera separatum.

Hinc est, quod neque ex puris particularibus, in quibus medium non distribuitur, ac proinde nec sufficienter connectitur, cum extremitatibus, possit colligi identitas extremitatum inter se, v. g. si dicas, *aliquod sensibile est homo, & equus est sensibilis, ergo equus est homo*. Etenim medio non distributo, verificabuntur præmissæ pro diuersis suppositis & erit falsa conclusio, quæ requirit vnitatem rei significatæ per prædicatum cũ re significata per subiectum. Et hoc est in proposito dari terminos, in quibus nulli, videlicet, conueniat prædicatum subiecto.

Propor-

Proportionabiliter neque ex puris negatiuis poterit conclusio ex eisdem extremitatib. colligi syllogistice. Cuius ratio est, nam ex eo quod duæ extremitates non sint eædem vni tertio, non sequitur, à se inuicem separatas esse, neque easdem inter se vnum esse. v.g. ex istis præmissis: *nullus homo est lapis, nullus equus est homo*, non sequitur, ergo nullus equus est lapis, neque sequitur, aliquis equus non *est lapis*: & multo minus, *ergo equus est lapis.* Dabitur enim instantia contra asserentem illum esse syllogismum, assignantes terminos, in quibus omni, hoc est, in quibus cum veritate vtriusque præmissæ stet in veritate vel contradictorium vel contrarium consequentis. Vt. v. g. *nulla arbor est sensibilis, nullus equus est arbor: ergo nullus equus est sensibilis.* Ecce antecedēs verum & consequens falsum. Cuius contrarium vniuersale verum est, *omnis equus est sensibilis*, & ita dedimus terminos, in quibus omni.

Vbi obseruari debet, Aristotelem

libro primo Priorum cap. 28. Et deinceps, non mediocriter sollicitum fuisse de ratione facile inueniendi medium ad syllogizandum & cõcludendum, quod proponitur. Ait enim: non solum quomodo syllogismi fiant meditandum nobis est, sed magis adeo quomodo faciendorũ facultas promptissime nobis cõstet. Et quidem horsum præmittit diuisionem quandam, eorum quæ sunt & p terminos significantur. Nam inquit: Alia quidem sic se habent, vt de nullo alio prædicentur, qualia sunt singularia vt *Callias*, de ipsis autem singularib. alia prædicantur vt *homo* & *animal*. Alia vero sic se habent vt ipsa quidem de aliis prædicentur, de ipsis autem nihil prædicetur, qualia sunt vniuersalissima genera. Alia denique sunt vt & ipsa de aliis, & de ipsis alia prædicentur, vt *homo* de *Callia*, & de *homine animal* prædicatur. Adiecit autem, singulare posse de aliquo prædicari secundum accidens, vt si dicamus, *hoc album est Callias*. Deinceps vero quædam documenta sub-

obscure

obſcure tradit ad inueniendum medium volenti concludere aliquã propoſitionem: ſiue vniuerſalem affirmatiuam ſiue negatiuam; ſiue particularem affirmatiuam; ſiue negatiuam. Quæ documenta multo clarius à Modernis proponuntur. Quamobrem operæprecium erit hoc in loco doctrinam Petri Hiſpani tranſcribere, & deinde meum qualecunque iudicium proferre.

CAP. VII.

In quo ex Petro Hiſpano ars inueniendi medium declaratur.

PEtrus Hiſpanus ſic habet; Quia *Ariſtoteles* in prioribus oſtendit coniugationes, in quibus non ſequuntur concluſiones ex præmiſſis eſſe inutiles, per inuentionem terminorum, in quibus non tenet huiuſmodi coniugatio: ideo vtilis eſt inuentio talium terminorum vbicunque fiat inutilis coniugatio cõtra regulas ſyllogiſmo-

rum prius assignatas. Accipiendi igitur sunt duo termini diuersi, scilicet, duæ species sub vno genere vt; *homo*; *equus*; *animal*; vel duo termini quorum alter de altero prædicetur siue conuertibiliter siue non, cum extraneo vtriusque vt, *Homo*, *risibile*; *Lapis*. Vel accipiendi sunt duo termini, quorum alter de altero prædicetur siue conuertibiliter siue non, cum superiore ad vtrumque, vt *homo*, *risibile*; *substantia*. Vel, *Homo*, *Animal*; *substantia*. Per hanc igitur regulam trimembrem & disiunctiuam in quocunque genere siue substantiæ, siue quantitatis, siue alicuius aliorum, semper inuenientur termini per quos inutilis coniugatio demonstrabitur non tenere. Et tales terminos appellat Aristoteles in Prioribus, Terminos in quib⁹ non. Et nota ꝙ inuenire terminos in quibus nõ; est acceptis tribus terminis facere cõiugationem, in qua præmissæ sunt veræ & conclusio falsa, manente eadem qualitate & quantitate propositionum, verbi gratia hæc est inutilis coniu-

coniugatio; *Nullus homo est equus, nullus lapis est homo, ergo nullus lapis est equus.* Contra hanc inutilem coniugationem accipiuntur termini in quibus non, per ſecundum membrum regulæ: *Homo: Equus, Riſibile*, & fiet talis coniugatio: *Nullus equus est riſibilis, Nullus homo est equus, ergo, Nullus homo est riſibilis.* Quæ coniugatio ſimilis formæ eſt cum illa priore: & tamen præmiſſæ ſunt veræ & concluſio falſa, ergo & altera coniugatio inutilis erit, ſiquidem non eſt vniuerſaliter bona conſequētia. Hactenus ex Petro Hiſpano.

Veruntamen moderniores non contenti prædicta trimembri regula, plures alias adiecerunt ad intelligendam artem inueniendi medium. In primis definiūt quid ſit ars inueniendi medium; & aiunt artem inueniēdi medium eſſe, per quā propoſita quauis propoſitione inueniatur vnus terminus, qui ſit medium ad concludendum illam in aliquo certo modo ſyllogiſtico. v. g. propoſita hac propoſitione particulari. *Animal eſt ſubſtātia*, vt conclu-

concludatur in *Darij* medium debet esse corpus, & vt syllogizetur in *Darapti* medium debet esse, *homo*. Et in negatiuis proportionabiliter, vt statim apparebit. Supponit enim (vt aiunt Moderniores) Aristoteles, quod syllogismus debet constare ex prædicationibus directis. Quod quidem ego suppositum falsum existimo. Etenim quanuis in demonstrationibus prædicationes directæ postulentur, vt in plurimum, tamen recte syllogizandi ars libera est, & indifferenter directe vel indirecte concludit, & ex necessariis, vel impossibilibus, vel contingentibus ꝓcedit præmissis. Est enim optimus syllogismus; *Omne risibile est equus: Omne risibile est homo, ergo homo est equus:* in quo nulla ratio habet directæ prædicationis vt patet. Vnde ego existimo Aristotelem in loco citato nullatenus sua documenta eo direxisse, vt artem demonstrandi syllogistice doceret. Hoc enim ad libros posterioris resolutionis reiecit. Sed mens eius fuit adolescentium ingenia exercere, vt facile

facile inuenirent medium ad inſtandum paralogiſmis; in quibus concluſio non ſyllogiſtice colligitur ex connexione medii cum extremitatibus. Et quoniam vera inſtãtia eſt dare antecedens verum & conſequens falſum, idcirco neceſſe erit adinuenire tale medium; vt in ſimili forma præmiſſarum & concluſionis fiat ſimilis paralogiſmus in quo euidenter præmiſſæ ſint veræ & concluſio falſa. Et ad hunc finem trimembris regula Petri Hiſpani ingenioſis diſcipulis ſufficiens eſt: rudioribus vero nullæ regulæ.

Nos autem ſemper perſiſtimus in hoc, mentem Ariſtotelis *lib.* 1. *Priorum cap.* 28. *&* 29. eam fuiſſe, tradere artem facile ſyllogizandi cõtra eum, qui paralogiſmis decipere intendit. Ad quẽ finem maxime cõducit inuenire terminos in ſimili forma in quib9 oppoſitũ conſequentis paralogiſmi oſtendatur verum. Atqui horſum ipſe Ariſtoteles varias terminorum coniugationes Alphabeticis literis multiplicat,

cat, vt doceat omnem modum cõcludendi omnem propositionẽ siue vniuersalem affirmatiuam, siue negatiuam, siue particularem affirmatiuam, vel negatiuam, & hac via contra Paralogismos concludentes particularem negatiuã inueniuntur termini in quibus omni: & contra concludentes particularem affirmatiuam inueniendi sunt termini in quibus nulli.

Cæterum contra Paralogismos cõcludentes vniuersalem affirmatiuam, non necesse est inuenire terminos in quibus nulli, tametsi inuentis, optime concluditur falsam esse cõclusionem vniuersalẽ affirmatiuam Paralogismi, quia eius contraria vniuersalis negatiua ostenditur esse vera. Siquidẽ duæ contrariæ non possunt esse veræ. Diximus autẽ ad instandum contra Paralogismum concludẽtem vniuersalẽ affirmatiuam, non opus esse inuenire terminos, in quibus nulli, hoc est, in quibus nulli supposito subiecti conueniat prædicatum, sufficiet etenim inuenire terminos, in quibus alicui

non

non conueniat. Tunc enim particularis negatiua cõtradictoria est conclusionis vniuersalis affirmatiuę. Proportionabiliter cõtra Paralogismum male concludentem vniuersalem negatiuã, non opus erit inuenire terminos in quibus omni in alia consequentia similis formæ, sed sufficiet inuenire terminos, in quibus ex pręmissis similis formæ, alicui conueniat prędicatũ. Erit enim talis conclusio contradictoria vniuersali negatiuæ. Neque huius doctrinæ immemor fuit *Aristoteles vbi supra*, non enim duntaxat mentionem fecit de terminis, in quibus omni & in quibus nulli, sed etiam de terminis in quibus alicui insit prædicatum, & de terminis in quibus alicui non insit, regulam dedit *in principio cap. 29. vbi supra.* In ratione itaq; & arte instandi aduersus Paralogismos maxime adolescentium ingenia sese exercere debẽt. Fiet etenim hoc exercitio, vt veri syllogismi rationem bonitatis penetrẽt. Id ꝙ spero futurũ, si sequentia documenta obseruauerint & in prõptu habuerint.

CAP.

CAP. VIII.

In quo Autor fundamenta & regulas dignoscendi legitimum syllogismum & distinguendi à Paralogismo tradit.

NVmerus omnium intrinſece requiſitorum ad legitimum ſyllogiſmum ſeptenarius eſt. Dixi autem intrinſece requiſitorum; nunc enim de diſpoſitione legitima pręmiſſarum agimus, quibus ſi aliquid deſit ex ſeptem requiſitis, inutilis erit præmiſſarum diſpoſitio: ita vt nullam concluſionem ſyllogiſtice inferre valeant.

Primum requiſitum eſt. Vt ſyllogiſmus conſtet ex duabus tantum propoſitionibus præmiſſis & ipſæ ex tribus tantum terminis, ac proinde vnus ex tribus terminis bis debet eſſe extremum in præmiſſis, ex cuius varietate diſtinximus ſupra tres figuras.

Secundo requiritur, vt mediũ omnino teneatur vniuoce in vtraque præmiſſa;

missa, alias non esset re vera medium nisi tantum voce tenus.

Tertio requiritur completa distributio medii, saltem in aliqua præmissarum si fuerit incomplexum : si autem fuerit complexum licebit in altera præmissa vnam partem complete distribui & alterã in altera præmissa. vbi cauendum est, ne pars distributa in vna prçmissa respectu alterius stantis confuse, maneat in altera confuse respectu eiusdẽ: vt postea ostẽdemus.

Quarto requiritur, vt vel ambç prçmissæ sint affirmatiuæ vel saltẽ altera, in quo requisito includitur illa regula ex puris negatiuis nihil sequitur.

Quinto requiritur, vt medium vbi non distributum fuerit, non teneatur magis ample vel min⁹ restricte quam vbi distribuitur.

Sexto requiritur, ne medium in affirmatiua teneatur magis ample vel minus restricte quam in negatiua.

Septimo requiritur, vt medium sit totale extremum saltem in altera præmissarum, sed permittitur in altera

præmissarum aliquid adiicere medio dummodo alia requisita seruentur.

Veruntamen non sufficit, hæc septem requisita commemorasse, nisi eorum rationem ex notissimo & vniuersali fundamento recte syllogizandi reddiderimus. Id vt fiat ad examinationem regularum & cōditionum legitimi syllogismi descendamus, vbi simul septem requisita, quæ quasi in Epilogū collegimus, manifestabūtur.

Prima regula fuit communis omni syllogismo, vt non procedat ex puris particularibus vel indefinitis. Cui *Petrus Hispanus* adiecit: neque ex singularibus. Sed hæc adiectio necessaria non est, quia vt postea videbimus syllogismus expositorius optimus est & omnium syllogismorum fundamentum, & tamen constat ex præmissis singularibus. Sed quia vsq; adeo manifestum est, vt arte nō indigeat, non comprehenditur inter modos trium figurarum. Hæc regula intelligenda est de præmissis propositionibus de vsitato modo loquēdi, inter quas non annu-

Expositio regulæ ex puris particularib.

annumeratur propoſitio affirmatiua cuius prædicatum diſtribuitur. v. g. *homo eſt omne animal.* Si autem huiuſmodi propoſitiones admittantur, fieri poterit ſyllogiſmus ex præmiſſis particularibus, v. g. *homo eſt omne animal, equus non eſt homo, ergo equus non eſt animal.* Sed quia maior illa infert hanc, *omne animal eſt homo*, nõ vere procedimus ex puris particularibus. Nam ex illa maiore cum minore negatiua fit ſyllogiſmus in *Baroco*, *omne animal eſt homo, equus non eſt homo, ergo equus non eſt animal*, ac proinde ex illis primis præmiſſis nõ procedebamus ex puris particularibus. Fundatur enim hæc regula in eo quod in particularibus propoſitionibus vel mediũ non diſtribuitur, vel ſi diſtribuatur non diſtribuitur extremitas quæ cum diſtributione concludenda eſt. Sed quãdo cauetur, ne mediũ maneat abſq; completa diſtributione & ne procedatur à non diſtributo ad diſtributum, nihil impedit præmiſſas ſecũdum formam eſſe particulares, dũmodo ex eiſdem

terminis aliæ duæ præmissæ inferātur habiles iuxta regulas communes syllogizandi.

Expositio regulæ ex puris negatiuis.

Secunda regula est. Ex puris negatiuis nihil syllogistice sequitur. Quæ quidem proportionabiliter intelligenda est obseruando particulam, *ex puris.* Nam poterit esse aliqua propositio mixtæ copulę, quæ virtualiter sit affirmatiua habilis vt ex eisdem terminis cum altera præmissa negatiua inferat syllogisticam conclusionem. Qualis est hæc, *omnis homo fuit & non est albus*, quæ infert hanc: *omnis homo fuit albus*, quæ cum hac negatiua: *aliquod animal non fuit album* est habilis ad inferendam conclusionem in *Baroco, ergo aliquod animal non fuit homo.* Imo & hæc: *aliquod animal non est vel fuit homo.* Obseruandum est autem, propositionem mixtæ copulæ disiūctim, vt hæc, *omnis homo est vel non fuit albus*, æstimandam esse quasi pure negatiuam ad artem syllogizandi. Propterea quod illa sequit ex pure negatiua, qualis est hæc: *omnis homo non fuit albus.* Ac proinde non

non amplius requirit ad sui veritatem propositio de disiuncta copula mista quam pure negatiua, vnde infertur. Alioquin daretur facile antecedens verum & consequens falsum, Ratio huius regulæ & præcedentis fundatur in eo, quod syllogistica conclusio debet consequi ex vi connexionis medii cum extremitatibus. Nam primum principium est. Quæcunq; sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se. At vero cum in puris particularibus medium sit terminus communis non distributus, poterit vtraque extremitas coniungi cum diuersis suppositis medii & de illis verificari, & tamen inde non colligetur extremitates esse idem inter se: siquidem in antecedenti non est necesse ad veritatem vtriusque præmissæ vt sint eædem vni tertio, v.g. hæc consequentia, *homo est iustus, homo est doctus, ergo doctus est iustus,* mala est. Nam antecedens verificabitur pro diuersis hominibus & consequens erit falsum in casu, quo nullus homo doctus sit iustus. Similiter ex

puris negatiuis ostenditur nihil syllogistice posse colligi. Nam ex eo quod extremitates negentur de vno tertio non sequitur negari de se inuicem. v. g. ex his præmissis, *nullus homo est lapis, nullum insensibile est homo*, non infertur, *ergo nullũ insensibile est lapis*. Nulla enim est connexio in antecedenti cum altera saltem extremitate.

Tertia regula. Si aliqua præmissarum fuerit particularis, cõclusio debet esse particularis. Ratio huius regulæ est hoc fundamentum per se notum; nihil valet consequentia à non distributo ad distributum. Nam ex eo quod prædicatum conueniat vni, nõ sequitur omnibus conuenire, pro quibus terminus accipitur. Hæc regula patitur exceptionem si admittatur particularis præmissa de non vsitato modo loquendi vt v. g. bene sequitur: *equus est omne animal, omnis homo est animal, ergo omnis homo est equus*, & ratio est, quia illa particularis, *equus est omne animal*, infert hanc vniuersalem, *omne animal est equus* quæ cum altera infert conclusionem

sionem in *Barbara*. Et huiusmodi syllogismos irregulares dixerim, quia nō sequuntur vsitatum modū loquendi, neque communes regulas secundum formam; quanuis sint reducibiles ad communē formam syllogismorum.

Quarta regula est. Si aliqua præmissarum fuerit negatiua, conclusio debet esse negatiua. Hæc regula intelligenda est de pure negatiua. Nam si fuerit mixtæ copulæ talis, quæ possit inferre ex eisdē terminis vnā pure affirmatiuam habilē cum altera præmissa; non continget defectus huius regulæ, verbi gratia: *omnis homo est & non fuit albus, risibile est homo, ergo risibile est album*. Bona consequentia est & syllogistica quanuis secūdum faciem possit dici irregularis.

Quinta regula. Medium non debet poni in conclusione. Hæc intelligitur vt syllogistice inferatur cōclusio. Nihilominus moderni aiunt, aliquando licitum esse mediū intrare conclusionem ad euitādum aliquem defectum extrinsecum, v.g. ad euitandam varia-

tionem Appellationis in hoc syllogismo, *omne album est disgregatiuum visus, omne dulce est album, ergo omne dulce est disgregatiuum visus,* licitum erit cõcludere, *ergo omne dulce est album quod est disgregatiuum visus.* Sed profecto hæc exceptio & aduertentia non videtur nobis vtilis ad syllogistice concludendum, quanuis alias illa sit bona consequentia, quia totum antecedens in consequẽti repetitur & fortassis conuenientius adderetur in conclusione, aliquis terminus transcẽdentalis cum maiori extremitate, vt in hoc syllogismo in *Darapti: omnis motus est actio, omnis motus est passio, ergo passio est actio,* committitur defectus extrinsecus ab identica ad formalem loquutionem, qui defectus est quasi variatio Appellationis & poterit obuiari, si concludamus, *ergo passio est res, quæ est actio.* Et hæc doctrina vtilis erit ad syllogizandum in terminis diuinis, vt in fine huius tractatus in gratiã Theologorum ostensuri sumus.

Præter regulas præfixas aduertunt

insuper

insuper Dialectici, quatuor conditiones generales & essentiales ad legitimum syllogismum necessarias.

Prima conditio est. Medium debet esse totale extremum saltem in altera præmissa: ratio desumitur ex illo per se noto fundamento, quia conclusio syllogistica debet sequi ex vi connexionis medii cum extremitatibus. Si autem in neutra præmissa mediũ fuerit totale extremum, non connectetur cum aliqua extremitate, cum non sit subiectum, vel prædicatũ, in quod resoluitur propositio, vnde cõstat nihil sequi ex vi connexionis, vbi nulla est connexio.

Quatuor generales conditiones.

Sed contra arguit Sophista, hæc cõsequentia est syllogismus: *Cuiuslibet hominis equus ambulat, & cuiuslibet hominis canis quiescit, ergo cuius canis quiescit equus ambulat.* Et tamẽ medium, quod est ille obliquus, *hominis*, in neutra præmissa est totale extremum. Respondetur eam consequentiam hanc nullatenus habere formam syllogismi. Nam in primis præmissæ constant

ex quatuor terminis, ſcilicet, *hominis equus*, & *hominis canis*, & *ambulat*, & *quieſcit*. Deinde in concluſione ponitur relatiuum illud, *cuius*, quod non erat poſitum in antecedenti. Quo fit, vt quanuis illa conſequentia ſit materialis, & in ſuis terminis non poſſit inſtari; tamen accipiendo alios quatuor terminos, aperietur eius malitia, v. g. *quilibet equus hominis currit, & quilibet canis hominis quieſcit, ergo quieſcens eſt currens*. Item ex parte concluſionis inſtabitur eadem materialis conſequentia, ſi loco illius relatiui, *cuius*, poſueris, *cuius angeli canis quieſcit, equus ambulat*. Verū eſt tamen quod per quandā æquiualētiam poſſumus ex illa materiali conſequentia ſyllogiſmum producere. Vt ſi dicamus: *quilibet homo eſt ens cuiꝰ equus currit*, & *quilibet homo eſt ens cuius canis quieſcit, ergo ens cuius canis quieſcit eſt ens cuius equus currit*, qui ſyllogiſmus tenet expreſſe in *Darapti*. Cuius ſenſus æquiualenter continebat in prioribus præmiſſis. Denique dicitur in illa conditione, medium debere eſſe totale extremum

tremum ſaltē in altera præmiſſarum, quia non eſt neceſſe in vtraque præmiſſa eſſe totale extremum. Eſt enim hic ſyllogiſmus in *Darij, cuiuslibet hominis equus eſt niger, riſibile eſt homo, ergo riſibilis equus eſt niger.*

Secunda conditio annexa ſuperiori: Id quod additur medio in præmiſſa, in qua non eſt totale extremum, ſi illa præmiſſa fuerit maior, debet illud additum adiici minori extremitati in concluſione, vt in exemplo præcedēti patet. Si autem illud additum medio fuerit in minori pręmiſſa, debet adiici in cōcluſione maiori extremitati. Eſt exemplū: *omnis homo eſt animal, aliquod ſenſibile eſt equus hominis, ergo aliquod ſenſibile eſt equus animalis.* Semperque minor extremitas debet concludi in eodem caſu grāmaticali, in quo erat medium in maiori: & maior extremitas vice verſa debet concludi in eodē caſu, in quo erat medium in minori, vt patet in exemplis ſupra poſitis. Quorum ratio vltra communē ſenſum ſapientum ea poteſt aſſignari, quia cum conclu-

conclusio debeat sequi ex vi connexionis medii cum extremitatibus non debet in conclusione maior vnio & connexio significari inter extremitates, quam habuerint cum medio in præmissis. Sed quia medium cum illo addito in altera præmissarum vnitur alteri extremitati, necesse est, quod alia extremitas eadem patiatur, quæ medio adiũcta sunt respectu alterius extremitatis.

Obseruandum est tamen in huiusmodi additis medio, ne varietur Appellatio inferendo conclusionem, vel alius defectus extrinsecus cõtra communes regulas Dialecticæ, v. g. *omnis homo est logicus, omne risibile est magnus homo, ergo omne risibile est magnus logicus.* Nihil valet consequentia, quia variatur Appellatio. Sed aiunt concludendum esse: *ergo omne risibile est logicum quod est homo magnus*, vbi medium intrat conclusionem, ne varietur Appellatio.

Tertia conditio maxime intrinseca est, vt medium cõplete distribuatur.

Quæ

Quæ conditio ſecum affert rationem ex viſceribus ſyllogiſmi deſumptam. Nam ſi ex puris particularibus nihil ſequitur, quia non fit debita cõnexio medii cum extremitatibus; multo minus poterit concludi extremitatum identitas, vel ſeparatio, ſi medium in præmiſſis non complectitur ea omnia ſuppoſita, pro quibus iuxta exigentiam copulæ ſupponit, vel de quibus verificatur. Et cõfirmatur, Quoniam alias non poſſet ſyllogiſmus aliqua via reduci ad principia illa notiſſima in quibus fundatur ars ſyllogiſtica, ſcilicet ad Dici de omni, vel Dici de nullo. Etenim in via reductionis fieret argumentatio à non diſtributo ad diſtributum; ſiquidẽ medium in quatuor primis modis ſyllogizandi perfectis ſemper diſtribuitur.

Notandum vero eſt circa hanc cõditionem, primo quidem non eſſe neceſſarium, vt medium in vtraque præmiſſa diſtribuatur: vt patet in *Darÿ* & *Ferio*, ſed ſufficit, vt in altera præmiſſa complete diſtribuatur; propter cuius defe-

defectum hęc consequentia mala est: *Omne animal fuit in arca Noe, Petrus est animal, ergo Petrus fuit in arca Noe.* Quia in maiori mediũ distribuitur incomplete non pro singulis suppositis animalis, quæ sunt, vel fuerũt, sed pro generibus singulorum, vt aiunt, videlicet, pro singulis speciebus animalis. Si autem velis medium in maiori complete distribui pro singulis indiuiduis generum & specierũ, bona erit consequentia & syllogistica.

Deinde etiã aduerte, quod quando medium est complexũ cuius vna pars cõplete distribuitur in vna præmissa & altera pars non distribuitur in eadem, sufficiet si complete distribuatur in altera, verbi gratia Hic syllogismus est in *Barbara: cuiuslibet hominis equus currit, omne hinnibile est hominis quilibet equus, ergo omne hinnibile currit.* Vbi vides medium esse complexum, *hominis equus*, acceptum pluribus acceptionib. cuius singulæ partes seorsum distributæ sunt. Si autem complexum illud ex recto & obliquo sumeretur

meretur vnica acceptione, ſufficienter diſtribueretur mediũ vnica diſtributione determinabilis recti: verbi gratia in hoc ſyllogiſmo: *Quilibet equus hominis currit, omne hinnibile eſt equus hominis*, nõ opus eſt in minori diſtribuere obliquũ *hominis*, ſed ſtatim poteris inferre: *ergo omne hinnibile currit*. Tunc enim vt in ſuperioribus dictum eſt, rectus & obliquus reputãtur, vt vnus terminus compoſitus ex ſubſtantiuo & adiectiuo. Vt ſi diceres: *omnis homo albus currit, Petrus eſt homo albus, ergo Petrus currit*, vbi nõ opus eſt diſtribuere immediate adiectiuum, *albus*. De qua re ſatis diximus *lib.* 4. circa legitimam conſtitutionem contradictoriarum.

Notant tertio moderni, ꝙ quando medium eſt aliquod copulatum, cuius vna pars diſtribuitur in vna præmiſſa, & altera pars diſtribuitur in altera præmiſſa, tunc cauendum eſt, ne illa pars, quæ diſtribuebatur in priore præmiſſa, maneat cõfuſe in altera pręmiſſa reſpectu diſtributionis alterius partis. Sed profecto hæc cautela in propo-

propositionibus de vsitato modo loquendi superflua est. Non enim poterit talis defectus inueniri, verbi gratia in hoc syllogismo, *omnis homo & equus sunt animalia, homo & omnis equus sunt alba, ergo alba sunt animalia*, optime concluditur in *Darapti*. Similiter in *Barbara*, si in minori dicas: *omnia alba sunt homo & omnis equus, ergo omnia alba sunt animalia*: bonus syllogismus est, non obstante quod prior pars complexi in minori supponat cõfuse respectu minoris extremitatis: quia illa confusio non est respectu alterius partis complexi.

Si autem licitum sit in minori permutare partes copulati, In hac forma, *omnia alba sunt omnis equus & homo*; Tũc esset defectus intrinsecus reddens inhabiles præmissas. Et instaretur consequentiæ in simili forma, verbi gratia: *omnis homo & album est animal, omnia risibilia sunt omne album & homo, ergo omnia risibilia sunt animal*, antecedens erit verum & consequens falsum in casu, in quo sint tantum duo homines & vter-

& vterque albus. Iam maior est vera, *omnis homo & album est animal*, nam facta resolutione per singulares terminos distributi, quamlibet singularem inuenies veram. Nam in singulis manet album determinate, & poteris ostendere idem suppositum hominis iam singularizatum, similiter & minor vera est, nam singularizato subiecto poteris rursus singularizare partẽ distributam copulati; scilicet, *omne album*, & inuenies omnes singulares veras. Nam tunc manebit determinate homo & ostendes alterum hominem distinctum à supposito albi iam singularizato. Consequens autem satis falsum apparet. Et in eodem casu instabitur paralogismus cõstitutus secundum apparentiã in *Celarent*, verbi gratia: *omnis homo & album non sunt animalia, omnia risibilia sunt omne album & homo, ergo omnia risibilia non sunt animalia*, vbi vides cõclusionem aperte falsam, præmissas autem probabis veras, si processeris iuxta regulas inductionis singularizando singulas partes copu

lati. Et h... non alia ratione, nisi quia permu...atione partium copulati, efficitur, vt pars distributa in maiori ma... at cõfuse in ordine ad alteram partem distributam in minori. Quod si in in minori non fieret talis permutatio partium: sed diceres; *omnia risibilia sunt homo & omne album*, esset legitimus syllogismus. Et in casu posito minor esset falsa, vt comperies ministerio inductionis aut descensus.

Quarta conditio etiam est intrinseca ad debitam dispositionem præmissarum, videlicet, quod medium non accipiatur magis ample vbi non distribuitur, quam vbi distribuitur, verbi gratia: *omne album est equus, omnis homo possibiliter est albus, ergo homo possibiliter est equus.* Paralogismus est: quia medium, vbi non distribuitur, tenetur magis ample. Et ratio huius conditionis est, quoniam alias medium sua distributione non attingit ad supposita pro quibus accipit in minori, & perinde est, ac si nõn distribueretur. Et aduerte hanc conditionem extendi ad mino-

minorem restrictionẽ, vel minorem Appellationem, vel formalitatem, vbi medium nõ distribuitur, q̃ vbi distribuitur. Semper enim cauendũ est, ne mediũ, vbi nõ distribuit̃, euadat distributionem, q̃ habet in altera præmissa. Tunc enim frustra est distributio q̃ nõ attingit vnionẽ alterius extremitatis cũ medio. Et hæc aduertentia ẽt est necessaria ad soluẽda sophismata, quę fiũt in materia de mysterio Trinitatis.

Quinta conditio etiam intrinseca est, vt medium non teneatur, magis ample aut minus restricte, aut minus formaliter in præmissa affirmatiua, quam in negatiua, verbi gratia, *omne album possibiliter est nigrũ, nullus homo est niger, ergo nullus homo est albus, vel nullus homo possibiliter est albus*, vbi antecedens est verum & consequens falsum in casu, in quo omnes homines sint albi, vel non sint homines in mundo. Ratio huius conditionis eadem fere est, quę illius regulæ: ex puris negatiuis nihil sequit̃, etenim conclusio debet sequi ex connexione medii saltẽ cum altera

extremitate, vt inde inferatur cõclusio negatiua, in qua vtraque extremitas ab altera separatur, ꝓpterea quod altera fuit separata à medio, quod cũ altera affirmatione coniungebatur. Si autem extremitas quæ coniungebatur cum medio in affirmatiua, connectebatur cum illo secundum eius maiorem ampliationem, non inde colligitur, quod ea extremitas negetur de altera extremitate, de qua medium negabatur cum maiore restrictione, vt patet in exemplo posito.

Sed quia potest aliquis obiicere in illo exemplo alium defectũ committi: quia medium, vbi non distribuitur, tenetur magis ample, quam vbi distribuitur: & propterea dari antecedens verum & consequẽs falsum. Respondetur, vtrumq; defectũ illic concurrere. Nihilominus afferamus aliud exemplum, vbi solus defectus quintæ conditionis nocet, verbi gratia in *Bocardo, creans non est Deus, omne creans possibiliter est Deus* sunt inhabiles præmissæ, nam conclusio erit impossibilis, siue in-

ue inferas, *ergo Deus non eſt Deus*, ſiue inferas, *ergo Deus poſſibiliter non eſt Deus*, Maior autem nũc eſt vera, quia Deus modo non creat, ergo vera eſt illa negatiua de ſubiecto non ſupponente, *creans non eſt Deus*. Minor autẽ illa vniuerſalis vera eſt, nam creans ſupponit pro poſſibili creante, quod non ſolum poſſibiliter, ſed etiam neceſſario eſt Deus. Hactenus de generalibus conditionibus dicta ſufficiant, in quibus poteris omnes defectus intrinſecos intueri ne decipiaris ſophiſticis paralogiſmis. Simul etiam intelliges illa requiſita, quæ initio huius capitis quaſi in epilogo ſummarie vt memoriæ commendarentur, propoſita ſunt. Nihil enim aliud egimus, quam ea requiſita examinare & eorum rationem reddere.

Cap. IX.

In quo notantur defectus extrinseci, qui solent contingere circa conclusionem; Et de syllogismo expositorio.

Reliquum est eos etiam defectus commemorare qui non contingunt circa connexionem medii cum extremitatibus in præmissis. Sed quia non infertur legitima conclusio ex præmissis bene dispositis, sed altera sophistice quasi adulterina substituitur. Et isti defectus merito appellātur extrinseci, quia non habent originem in premissis, sed ex ignorantia aut malitia sophistice concludentis.

Sunt autem huiusmodi defectus plures, quam requisita in præmissis. Nam deficere pluribus modis contingit, quam regulæ cōformari. Quocirca nō opus erit commemorare defectus illos, qui in aliis locis argumentandi solent contingere. Sed eorum duntaxat mentionem faciemus qui

proprii

proprii sunt in materia syllogismorũ. Primus est si aliqua præmissarum existente negatiua, conclusio sit affirmatiua. Secundus est, si existente vtraque præmissa affirmatiua, conclusio sit negatiua. Tertius si medium intret conclusionem, hoc enim est contra artem syllogizandi, quæ fundatur in illo notissimo principio. Quæcunque sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se. Vnde superflue inculcatur medium in conclusione, quod iam suum munus impleuit in præmissis. Hic tamen defectus non destruit veritatem conclusionis, sed efficit inutilem repetitionem.

Verum est tamen aliquos curiosos Dialecticos afferre instantiam contra ponentes mediũ in conclusione, quia loco illius potest substitui alius terminus disparatus. Contendunt enim per hoc non destrui neque variari similitudinem formæ, quia ars syllogistica non postulat, imo vetat mediũ intrare conclusionem. Vnde quia illic non ponitur medium, vt medium est, sed

vt aliquid ſuperfluum, pari ratione poteris adiicere loco illius alium terminum extraneum, ex quo redditur falſa concluſio.

Sunt & alii defectus ſpeciales ſingularum figurarũ iuxta proprias conditiones vnius cuiuſuis figuræ. Quorum commemoratio nihil vtilitatis tibi affert. Nam omnes illæ facile reducũtur ad defectus eorum quæ requiſita ſunt, quæ ſupra retulimus, vel ad communes defectus aliarum conſequentiarum. v. g. quia medium non diſtribuitur complete, vel quia fit argumẽtatio à non diſtributo ad diſtributum, vel ab amplo ad non amplum, aut vice verſa nõ iuxta regulas de ampliatione ſupra poſitas: Vel quia variatur appellatio, vel quia fit diſcurſus à ſuppoſitione perſonali ad ſimplicem aut vice verſa, vel à ſenſu diuiſo ad compoſitum, vel denique erit mala conſequentia propter aliquem defectum, cui poteris occurrere documentis & regulis in aliis materiis à nobis datis. Neque timeas ſophiſticas

falla-

fallacias si frequenter in requisitis ad legitimum syllogismum meditatus & exercitatus fueris.

Tandem in hoc capite nono ad complementum doctrinæ de arte syllogizandi, etiam de syllogismo expositorio aliqua aduertere necesse est. In primis quid sit syllogismus expositorius dicamus: & quam ob causam non sit eius facta mẽtio in distinctione figurarum & modorum. *Syllogismus expositorius est syllogismus habens medium singulare.* Vt, *Petrus currit, & Petrus est animal, ergo animal currit.* Hic *homo est Hispanus, & hic homo est magister, ergo magister est Hispanus.* Dicitur autem expositorius syllogismus, vt ait *D. Thom. opusculo* 47. quia est quædam sensibilis resolutio eorum, quæ in communi dicuntur. Nam omnis syllogismus de medio communi innititur diffinitioni propositionis vniuersalis: siquidem omnis ille syllogismus regulatur mediate vel immediate per illud principium Dici de omni vel, Dici de nullo. Propositio vero vniuersalis explica-

Quid syllogismus expositorius.

tur per singularia, quæ sensu percipiũtur. Quam ob rem syllogismus de medio singulari merito expositorius appellatᷓ. Exponit enim distincte quod in vniuersali continetur. Præterea cum omnis syllogismus ex connexione medii cum extremitatibus vel saltem ex connexione medii cum altera extremitate inferat connexionem extremitatũ inter se vel separationem; fundetur in illo principio; Quæcunq; sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se, vel quæcunque quorum vnum est idem vni tertio cui alterum est diuersum, sunt diuersa inter se; hoc autem principium multo distinctius exercetur quando medium est singulare, quam cum est commune, idcirco merito syllogismus expositorius dicitur: nam eo mediante exponitur magis ad sensum illud principium, quam in syllogismo de medio communi quantumlibet distributo, nam & ipsa distributio confusio quædam multorum est: Quæ singulatim dicta apertius intelliguntur, & ob hanc causam

non

non fuit necessarium inter distinctionem figurarum & modorum syllogismi expositorii mentionem facere, in quo nulla specialis difficultas syllogizāti poterat occurrere præter eas difficultates quæ in aliis syllogismis regulis & documentis comprehensæ sunt. At syllogismus expositorius necessitatem colligendi per se notam & perspicuam habet, ac proinde maxime perfectus est: quia constat medio termino singulari & proxime exercet id quod illa principia per se euidentia continent.

Nota secundo omnes conditiones essentiales & generales seruandas esse in syllogismo expositorio præter eas quæ concernunt distributionem & vniuersalitatem medii: quoniam huiusmodi non habent locum in termino singulari, qui est incapax distributionis aut confusionis. Neque opus est, ea requisita, quæ supra numerauimus ad legitimum syllogismum recensere. Hoc tamen vnum obseruandum est, syllogismum expositotium

magis

magis commode constitui in tertia figura, quam in prima vel secunda, & ratio est, quia termino singulari proprium est, vt de illo alia prædicentur, (vt aduertimus supra ex Aristotele) ipse vero indirecte & inusitate locum prædicati tenet. Sed quia indirecta prædicatio non eo ipso efficit falsam propositionem, poterit permitti, vt syllogismus expositorius fiat in qualibet figura. v. g. *Omnis homo est Petrus, nullus equus est Petrus, ergo nullus equus est homo*, est in secunda figura, imo & in *Camestres*. Similiter in prima figura, *Petrus non est equus, omne album est Petrus, ergo nullum album est equus*, est in prima figura & reducitur ad *Celarent*, sicut etiam potest reduci ad *Barbara*, *Petrus est albus, omnis homo est Petrus, ergo omnis homo est albus*, nam maior in vtroque syllogismo quanuis non sit vniuersalis, tamen est quasi de omni, vel quasi de nullo. Nam prædicatum de omni supposito subiecti affirmatur vel negatur. Non enim subiectum habet nisi vnicum suppositum.

Sed

Sed contra hoc arguitur. Hic syllogismus est expositorius *hoc animal est homo, & hoc animal est equus, ergo equus est homo*, & tamen antecedens est verum si in maiore demõstretur Petrus & in minore Brunellus & consequens euidenter falsum. Ad hoc argumentum mirabilia dicunt Moderni, quidam aiunt subiectum vtriusque præmissę esse duntaxat animal, neq; enim pronomen, *hoc*, demonstratiuum arbitrantur esse partem subiecti: sicut neque signum distributiuum, *omnis*, est pars subiecti, cum dicimus, *omnis homo currit*. Alii vero aiunt illud pronomen esse partem subiecti, sed nihilominus vniuoce & communiter potest demonstrare diuersa supposita. Vnde neq; isti, neque illi assignant defectum æquiuocationis medii: & nihilominus negant esse legitimum syllogismum expositorium, quia medium accipitur pro diuersis suppositis. Sed iudicio meo vtrique falluntur. Nam, *hoc animal*, terminus singularis est non communis, alias capax esset

distri-

distributionis,& liceret dicere,*nullum hoc animal currit, & omne hoc animal est sensibile.* Nos igitur negamus esse syllogismum expositorium, quia reuera medium tenetur æquiuoce. Quanuis enim,*animal*,terminus sit communis; tamen restringitur à pronomine demonstratiuo,cuius virtute conceptus communis animalis determinatur ad phantasma singulare Petri, ita vt secundum illam acceptionem singulariter supponat non minus, quam in ista, *animal Petrus.* Neq; etiam probabile existimo, reperiri in mente aliquem conceptum communem, vel aliquod syncategorema mentale cõmune demonstratiuum singularis suppositi. Et probatur: nam si conceptus ille, vel modus syncategorematicus cõmunis esset omnibus singularibus demonstrabilibus: non haberet, per quid determinaretur magis ad demonstrãdum Petrum quam Brunellum; aut certe ille actus demonstrandi Petrum,esset syncategorema superueniens & exercens demonstra-

monstrationem, ac proinde aliud syncategorema commune superfluum esset.

Dicendum igitur est, quod quanuis pronomina demonstratiua secundum vocem semel sint imposita, vt vtamur eis, quotiescunque voluerimus designare rem aliquam singularem, siue sit substantia, siue accidens, siue totum, siue pars, vt, *hic homo*, *hæc albedo*, *hæc manus*; tamen nulla ratione potest dari cōceptus vel notitia communis ad demonstrãdum singularia. Confirmatur, quia in hoc differt signũ particularizatiuum, vt cum dicimus, *aliquis homo est albus*: quia tale signum communitatem habet in suo modo significandi. Denotat enim prædicatum conuenire subiecto, vel negari à subiecto pro aliquo supposito indifferenter. Vt cum dicimus: *aliquis homo currit*, insinuamus actionem currendi non solũ indefinite homini in cõmuni, sed supposito humano cõuenire, & cum dicimus, *aliquis homo non est species*, cõuertimus suppositionẽ simplicem,

quæ

quæ ſine illo ſigno conueniret ſubiecto, in perſonalem. At vero pronomẽ demonſtratiuum omnino ſingularizat communem terminum, cui adiungitur. Quapropter non poteſt eſſe aliqua notitia vel actus intellectus cõmunis ad ſingularizandũ conceptum communem categorematicum: ſed neceſſe erit intellectum in huiuſmodi ſingularizatione reflecti ſuper ſingulare phantaſma, vt ſingulare ſingulariter agnoſcat. Sed hoc excedit Summuliſtarum capacitatem. Sufficiet autem eis negare illum ſyllogiſmum expoſitorium, quia committitur defectus intrinſecus æquiuocationis medii, quod eſt totũ illud, *hoc animal*, cui voci non reſpondet in mente idem cõceptus, ſed duplex conceptus vterque ſingularis.

Multiplicant præterea ſophiſtæ argumenta contra ſyllogiſmum expoſitorium, nũc accipientes medium materialiter in vna præmiſſa & perſonaliter in alia, nunc adiungentes termino ſingulari alios terminos commu-

nes,

nes, vel habentes æquiuocationem, vel differentem appellationem; sed omnia illa sophismata ridicula sunt & nihil vtilitatis afferunt, & idcirco à nobis prætermittuntur. atq; vtinam in eis, quæ diximus præceptores minoris Dialecticæ discipulorum ingenia diligenter exerceant. Quæ vero deinceps sequũtur, in gratiam Theologorum scribere non modicum operæprecium erit.

Frequens exercitium necessarium.

CAP. X.

De Arte syllogizandi in terminis diuinis.

PIum officiũ aliqui Theologorum, qui de Dialecticis institutionibus scripserũt, se præstitisse sunt arbitrati: dum specialia documenta caute syllogizandi in terminis diuinis ad mysterium Trinitatis pertinentibus, tradiderũt. Quamobrem nos etiam hoc in loco illorum zelum imitãtes potius, quam illorum documenta, tentabimus Dei auxilio ostendere, commu-

nia præcepta de syllogismis data facile accommodari posse ad legitime syllogizandum, & ad contraria sophismata circa mysterium Trinitatis dissoluenda. Id quod vt facilius ostendam, sequentem quæstionem proponere & discutere libet.

QVÆSTIO.

QVæro igitur, Vtrum sint necessaria ad syllogizandum in terminis diuinis incomprehensibilis mysterii sanctissimæ Trinitatis noua & specialia documēta, præter ea quæ naturali lumine à Philosopho tradita & à Philosophis acceptata sunt.

Pro parte affirmatiua arguitur primo. Hæc consequentia, *omnis essentia diuina est pater, filius est essentia diuina, ergo filius est pater*, iuxta communes leges suprapositas videtur syllogismus in *Darij*, & tamen antecedens est veritas catholica, & consequens est hæresis, ergo necessaria sunt specialia documenta artis syllogizandi in mysterio Trinitatis.

Argui-

Arguitur secundo. Hęc consequētia: *pater generat filium, & pater est essentia diuina, ergo essentia diuina generat filium*, secundum communes regulas videtur syllogismus expositorius (nā hic terminus, *Pater*, in diuinis est singulare nomen personæ) & tamen antecedens est catholicum, & consequens hæreticum, & expresse damnatum, ergo, &c.

Arguitur tertio. Hæc consequentia: *Hic Deus est generans, & hic Deus est genitus, ergo genitus est generans*, videtur etiam iuxta communem artem syllogizādi expositorius syllogismus, nam medium, *hic Deus*, singularis terminus est, sicut & ipse Deus est vnicus singularissimus, & tamen Catholici antecedens confitemur, & consequens vt hæreticum detestamur, ergo, &c.

Arguitur quarto. Nam hæc consequētia: *filius non generat, & filius est Deus: ergo Deus nō generat*, similiter & hęc, *Pater nō est genit⁹, & Pater est Deus, ergo Deus non est genitus*, similiter & hæc, *Spiritus*

sanctus non spirat; *Spiritus sanctus est Deus, ergo Deus non spirat*, similiter & hæc, *hic Deus spirat*; *& hic Deus est spiratus, ergo spiratus spirat*, & plures aliæ similes postulant specialẽ modum respondendi vltra communes leges supra positas, ergo specialis ars syllogizandi in diuinis necessaria est.

Sed in oppositum est: nam mysteria fidei catholicæ non debent repugnare principiis cognitis lumine naturali, sed ars syllogizandi fundatur in principiis immediate cognitis lumine naturali, qualia sunt, dici de omni, & dici de nullo, & quæcunque sunt eadem vni tertio sunt eadem inter se, & quæcunque ita se habent, quod vnum est idem vni tertio, à quo alterum diuersificatur, etiam sunt diuersa inter se, ergo documẽta & regulæ syllogizandi etiam in diuinis terminis locum habent.

Pro intelligentia huius difficultatis aduertat primo Christianus Dialecticus ad Theologum pertinere, nõ quidem demonstrare mysterium Trinitatis

tatis

tatis esse possibile, nam si hoc ostenderetur etiã demonstraretur hoc mysteriũ ita esse sicut fides docet. (Quia in perpetuis idem est esse & posse) implicat contradictionẽ hoc mysterium demonstrari, nam scientia & fides non possunt esse de eodem in eodem subiecto. Cum fides sit credere quod non vides. Sed munus proprium Theologi est dissoluere gentilium & hæreticorum argumenta quæ obiiciuntur aduersus fidei mysteria. Argumenta vero quæ contra fidem obiiciuntur, necesse est esse solubilia, siquidẽ contra veritatem nulla ratio efficax afferri potest: tametsi imperitus theologus aliquando nesciat contrariorum obiectiones dissoluere.

Nota secundo huiusmodi argumẽta aliquando procedere ex mala intelligentia scientiæ physicæ, vel metaphysicæ aut alterius scientiæ, quæ agit de ente reali. Aliquando vero, imo frequẽtissime hæretici errant ex ignorantia Dialecticæ, quam D. Augustinus vocat scientiã consequentiarum,

ad quam recurrendum esse ait, quando negat alicuius ratiocinationis cõsequentia, Sit exemplum prioris modi errandi, fides Catholica docet, Deum initio temporis vtramque de nihilo condidisse creaturã, totumq; vniuersum non ab æterno fuisse, sed ex tempore incepisse, Aristoteles vero vehementer errauit putans se demonstrasse, vniuersum ab æterno fuisse, neque initiũ temporis habere potuisse. Qui quidem ex omnimoda immutabilitate Dei & ex mala intelligentia illius Maximæ, videlicet, causa totalis semper eodem modo & necessario immutabiliter existẽti idem effectus omnino sequitur, sic male ratiocinabatur. Prima causa, qui est Deus, non potest neque potuit aliter se habere quam se habet, ergo semper eiusdem effectus est causa, ac proinde non fuit possibile mundum incepisse cum tempore. Alias in Deo posset esse aliqua mutabilitas, ita vt aliter se haberet, si mundum non creasset, quam modo se habeat. Sed vehementer errauit, volens

sua

sua maxima, quæ ex creatis & finitis causis colligebatur, primam & infinitæ potentiæ causam comprehendere. Cum enim Deus demonstret esse purus actus, ac proinde infinitus in suo esse, habet etiam infinitum modum causandi per liberum arbitrium absq; aliqua indifferentia possibili intrinseca in ipso Dei libero arbitrio. Quod non intelligentes multi Philosophorum, quidam liberi arbitrii facultatem negauerunt esse in Deo, quam hominibus concesserunt, quidam vero omnia ex necessitate fati euenire asseuerauerunt. Alii in alios errores inciderunt, quia proprio iudicio omnia comprehendere attẽtarunt. Fides autem Catholica, quæ non destruit, sed perficit naturam, docet Christianos Philosophos recte de Deo naturæ autore sentire, neque plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Velle autem ipsum Deum, etiam vt naturæ autorem, quantum ad rationem & modũ causandi omnino comprehẽdere,

non ſobrietas, ſed potius ebrietas appellanda eſt. Cæterum ſtudio veræ ſapientię ex creaturarum cognitione, Deum eſſe & primã omnium rerum cauſam eſſe, colligere, ſobrietas eſt, dummodo qui ſic philoſophatur intra metam ſui finiti intellectus ſe contineat, & nolit etiam naturæ autorem in modo cauſandi omnino comprehẽdere. Hæc breuiter nõ abs re commemoraui intẽdens in locutionib. de myſteriis ſanctiſſimę Trinitatis & prędeſtinationis & gratię piam modeſtiã nouitios Theologos edocere. Sed iã ad noſtrum inſtitutum veniamus.

Ad quæſtionem propoſitam vnica concluſione reſpondetur. Non opus eſt Catholico Theologo ad ſyllogizandum in terminis diuinis, neque ad diſſoluendum paralogiſmos qui contra myſteriũ Trinitatis fieri poſſunt, noua Dialectica: ſed ſufficit ea, quæ naturali lumine inuẽta eſt. Hæc concluſio non aliter comprobatur, quam ſoluendo argumenta in principio huius quæſtionis propoſita.

Obſer-

Obſeruandum eſt autem, duplici via prædicta argumenta poſſe diſſolui à Theologis. Prima via communis eſt, quam ſequitur Doctiſſimus Magiſter Soto, ac præceptor noſter in tractatu de terminis diuinis, libro quinto ſuarum Summularum. Pro cuius intelligentia notat ex aliorum opinione terminos diuinos eſſe in triplici differentia. Alii ſunt eſſentiales, alii perſonales, & alii notionales. Terminus eſſentialis, vt aiunt, eſt terminus, qui ſupponit pro eſſentia & qualibet perſona diuiſim, vt hoc nomen, *eſſentia*, hoc nomẽ, *Deus*, Terminus perſonalis eſt, qui pro vna perſona diuiſim ſupponit, non tamen coniunctim pro pluribus, vt hoc nomen, *perſona*, hoc nomẽ, *Pater*. Sed terminum notionalem dicunt eſſe, qui pro pluribus perſonis coniunctim ſupponit, non tamen diuiſim, vt hoc nomen *Trinitas*, hoc nomen, *perſonæ*, in numero plurali. At vero iis Dialectici terminis abutũtur contra eorum ſignificationẽ & vſum loquendi Theologorum. Nam in pri-

mis confundunt terminos. Aut enim requiritur, vt terminus sit essentialis, quod supponat immediate pro essentia & persona; & sic hoc nomen, *essentia*, non esset essentialis, quia non supponit immediate pro persona. Aut satis est, quod supponat pro essentia & persona, siue immediate, siue mediate, & sic hoc nomen, *Pater*, esset essentiale, & hoc nomen essentia esset personale. Deinde contra rationem est asserere hoc nomen, *persona*, in numero singulari esse personale & personæ in plurali esse notionale. Et præterea dicere hoc nomen, *Trinitas*, & *personæ*, in plurali esse notionalia, est contra communem sensum Theologorum *in 1. sentent. distinct.* 28. *&* 29. & contra *D. Thom.* 1. *part. quæst.* 32. Notio enim est ratio innotescendi siue cognoscendi diuinam personam, quatenus ab alia distinguitur, vt inquit *Augustinus lib.* 5. *de Trinitate cap.* 7. Alia est notio, qua pater intelligitur ingenitus, & alia qua qua intelligitur genitor. Vnde quinque notiones dūtaxat sunt in diuinis;

scilicet,

scilicet, *innascibilitas, Paternitas, Filiatio, Processio, & Spiratio*, ergo nomen, *Trinitas*, quod pro tribus personis supponit, non est notionale. Multo ergo melius nomen essentiale in diuinis dicitur esse, quod per se & immediate & formaliter essentiam significat, siue in abstracto vt, *essentia, Deitas, bonitas*; siue in cõcreto vt, *ens, Deus, bonus, iustus*. Nomen autem personale est, quod per se & immediate significat personam, vt, *Pater, Filius, Spiritus sanctus, & persona, & personæ*, in plurali, & *Trinitas*, quod est nomen personale collectiuum. Tandem notionale nomẽ est, quod significat notionem per modum actionis vel passionis, vt *generare, generari, generans & genitus*.

Errant præterea moderniores illi Dialectici opinantes nomen *essentiale* in abstracto nõ solum supponere pro essentia immediate, sed etiam mediate pro persona. Neq; enim distinguũt inter verificari terminum de aliquo & supponere pro illo. Et consequenter aiunt, nomen *essentiale* in abstracto

posse

posse dupliciter distribui vel particularizari. Vno modo cõplete, alio modo incomplete. Complete quidem distribuitur pro significato mediato & immediato: incomplete vero, quãdo solum distribuitur pro significato immediato. Et multa alia dicunt, quæ vel recensere pudet. Inueniunt enim modum sua falsa Dialectica, quomodo hæc propositio est falsa: *omnis essentia diuina est Pater*, & hæc sit vera, *aliqua essentia diuina non est Pater*. Nam si in vniuersali distribuatur complete nomen, *essentia*, accipitur etiam pro personis, & sic est falsa: quia non omnis persona est Pater. Et in negatiua dicũt nomen *essentia* particularizari pro aliqua persona quæ non est Pater. Sed valeant hi Doctores, qui non solum ignorant proprium modum loquendi, sed periculose & temerarie loquuntur. Cum enim in diuinis non sit nisi vnica simplicissima & singularissima essentia, idem est dicere, *essentia diuina est Pater*, &, *omnis essentia diuina est Pater*. Contra quos vehementer inuehitur præfa-

præfatus magister noster Soto. Nos vero *D. Thomæ* doctrinam per omnia sequentes *in* 1.*p.q*.39.*artic*.3.4.5.6.negamus nomē *essentiale* in abstracto posse supponere ꝓ persona, nec nomen *personale* supponere pro essentia, quanuis vtrunque nomen verificetur de alterius significato, dicimus enim: *Pater est essentia*, *& essentia est Pater*, propter identitatem essentiæ cum patre, non tamen idcirco concedimus nomen, *essentia*, accipi pro patre, vel *pater* pro essentia. Cum enim voces sua significata mediantibus conceptibus repręsentent, nihil aliud significant, quam quod in conceptu repræsentatur secundum modum significandi ipsius conceptus, & quia cum aliquis conceptus repræsentat aliquam naturam in abstracto, non repræsentat habentem illam naturam, neque immediate, neque mediate, ac proinde neque potest supponere pro habente naturam. Nam suppositio non solum est verificatio de aliqua re, sed est acceptio termini pro re quam significat. Vnde

Vnde si terminus non significat aliquam rem non poterit pro illa accipi nec supponere: quamuis possit verificari. Terminus enim qui supponit pro aliqua re, ponitur vice illius ad denunciãdum de illa re actiones vel passiones tali rei conuenientes. Quemadmodum vtimur hoc termino, *homo*, ad enunciandum de illo actionem vel passionem significatam per verbum. Vt, *homo ambulat*, *homo disputat*: & quanuis materia & forma hominis non differant realiter ab homine, tamẽ quia in abstracto significant humanæ naturæ partes, non dicimus, *materia & forma currit*, vel *humanitas currit*, quoniam actiones & passiones sunt suppositorum, abstracta vero nullo modo significant supposita, licet propter identitatem rei de illis aliquando verificentur. Et eadem est ratio de nomine significante suppositum in concreto, siue significando naturam in concreto: vt hoc nomen, *Deus*, siue significando proprietatem personæ, vt hoc nomen, *pater*. Neutrum enim poterit

terit supponere pro essentia in abstracto: quanuis de illa verificetur.

Notandum est secundo, in Trinitatis sacratissimo mysterio, hanc quasi maximam propositionem à Catholicis amplectendam esse: *In diuinis omnia sunt vnum*, vbi non obuiat relationis oppositio. Circa quam maximam intendimus explicare, quo pacto non repugnet principiis Dialecticæ, quæ naturali lumine nota sunt. Id quod non aliter efficiemus, quam soluendo argumenta contrariorum assignantes communes defectus, qui in malis consequentiis, quæ fieri solent in materia physica aut metaphysica, assignari solent: quibus abunde fit satis iuxta documenta Dialectica: etiam dissoluemus paralogismos, qui fiunt in locutionibus de mysteriis fidei Catholicæ.

Nunc igitur ad argumenta, quæ in principio huius quæstionis proposita sunt, respondeamus. Ad primum argumentum, communis via Modernorum est negare, illum esse syllogismum

gismum in *Darij*, quia intrinsecum defectum habet in medio, quod non distribuitur complete. Nam vt complete distribueretur deberet distribui pro omni re, quæ est essentia diuina: & sic esset falsa maior: quia fieret sensus, *omnis res quæ est essentia diuina est pater*, vbi licitum esset demonstrare sub illa distributione Filium, aut Spiritum sanctum. Sed profecto hic modus respondendi nunquam mihi placuit etiam ab adolescentia. Cum enim syncategorema, *omnis*, ex modo suę significationis habeat distribuere terminum, cui adiungitur pro omni suo significato, pro quo accipitur iuxta exigentiam copulę, non video qua ratione non distribuat essentiam diuinam, pro omni suo significato pro quo supponit vel accipitur. Neq; video quomodo satis fiat gentili argumentanti contra nostram fidem, & volenti probare esse contra principium lumine naturali cognitũ; Dici de omni, quod exercetur in hac consequentia; *omnis Deitas est pater, & filius est Deitas, ergo*

filius

filius est Pater. Non enim intelliget, quomodo nomen *Deitas*, non distribuatur cōplete: sicut *humanitas* distribuitur complete in hac, *omnis humanitas est composita ex materia & forma*. Deniq; hunc modum respondendi non inuenio in Diuo Thoma. Nos vero in illo paralogismo non assignamus defectum intrinsecum: quin potius asserimus medium distribui pro omni suo significato, pro quo accipitur. Neq; enim concedimus naturam in abstracto significare personas, sicut neque nomen personæ significat essentiam in abstracto, quanuis ad inuicem verificentur. Assignamus autem defectum extrinsecum, quem *Diuus Thomas* appellat fallaciam dictionis, quia mutatur quid in aliquid. Nos autem hunc defectum ab identica ad formalem locutionem nominamus. Et insuper proferimus simile exemplum in physicis. Nam hæc cōsequentia apud Philosophum nō valet, *omnis motus physicus est passio, & omnis motus physicus est actio, ergo actio est passio*. Non

quia medium non distribuatur complete, sed quia fit argumẽtatio ab idẽtica ad formalem. Nam maior & minor verificãtur in sensu identico: conclusio vero importat oppositas relationes in vtroque extremo. Et fit sensus, quod qua ratione actio comparatur ad agentem; comparatur etiam ad passum. Quod falsissimum est. Nam alia est relatio motus ad agentem, alia ad patientem, quanuis secũdum significationem huius termini, *motus*, indifferens sit, vt possit verificari de actione vel passione, etiam si non significet determinate actionem, neque determinate passionem. Respondebit itaque Catholicus Gentili; sicut tu negas præfatam consequentiam, quæ videbatur esse in *Darij*, ita ego nego tuam consequentiam propter similem defectum. Docet enim nos fides nostra, tres personas diuinas constitui & ad inuicem differre solis relationibus realibus, quæ fundantur in processione vnius personæ ab altera. Et hic modus respondendi fundatur

tur

tur in doctrina *D.Thomæ*, vbi supra negantis expresse, naturam diuinam in abstracto supponere ꝓ personis, vel vice versa nomina personalia in concreto neque in abstracto supponere pro natura in abstracto, quanuis ad inuicem verificentur, quia non obuiat relationis oppositio.

Tenemus itaque completissimam esse distributionem cuiuslibet termini si distribuatur pro omni illo pro quo supponit. Neque vero supponit vel accipitur nisi pro illo quod significat. Et eadem est ratio de hoc syllogismo expositorio, *hæc essentia est pater, & hæc essentia est Filius, ergo Filius est Pater.* Non enim est legitimus: nam habet defectum extrinsecum: quia mutatur quid in aliquid, vel quia fit argumentum ab idētica ad formalem, seu à minus formali ad magis formalem. Id quod addiderim propter illam solennem disputationem inter Theologos; An relationes formaliter includantur in essentia. Quidam enim negant cōtineri formaliter relationes in

essentia. Alii vero partem affirmatiuam sequuntur. Quibus equidem libēter assentio propter simplicitatem diuinæ essentiæ, quæ cum relationibus personalibus nullam compositionem, ne metaphysicam quidem, admittit. Verum est tamen, quod si contineri formaliter, intelligatur secundū nostrum modum concipiendi, non continentur relationes aut proprietates personarum in essentia. Et si isto modo intelligerent sequentes partem negatiuam, certa est sententia. Hoc enim est, quod nos diximus, nomen essentiale in abstracto non significare relationes nec personas. Sed quia ipsa essentia, vel Deitas secundum se & intrinsece in sua diffinitione, (si diffinitio potest dici rei infinite perfectæ) includit omnia, quæ est, magis formaliter, quā homo includit naturam animalis cum rationalitate; idcirco negari non potest, hanc propositionē; *Deitas est Pater*, esse formalem ex parte rei significatæ: sicut hæc; *Deitas est Trinitas personarum.* Nihilominus in hac propo-

propositione, *Pater est filius*, fit sensus magis formalis non solum secundum modum significãdi terminorum, sed etiam ex parte rerum significatarum, quæ sunt formaliter oppositæ relationes realiter distinctæ. Ac propterea illa propositio est falsa & hæretica. Neque enim est sensus illius, *Pater est res quæ est filius*, nam hæc propositio vera est, siquidem pater est vna res, scilicet, vna deitas, quæ est filius. Merito itaque diximus in illa consequentia fieri argumentum ab identica ad formalem vel à minus formali secundum modũ significationis & nostrum modum concipiendi, ad locutionem magis formalẽ etiam ex parte rerum significatarum, & hoc est mutari quid in ad aliquid.

Ad secundum argumentum nego consequẽtiam propter defectum extrinsecum, quia mutatur appellatio. Nam minor præmissa, est affirmatiua vera, quia extrema verificantur ad inuicẽ ratione identitatis rei significatę. At vero in conclusione. *Essentia diuina*

 generat,

generat, quia verbum *generare*, est adiectiuum, & applicat actionem generandi ad suppositum significatum nomine, *Essentia*, pro quo supponit (loquor de supposito termini essentia, pro quo supponit, non autē de supposito in quo existit, illud enim est persona, pro qua Deitas non supponit,) cum igitur dicimus, *Deitas generat*, prędicatum applicat suum formale ad suppositum significatū per suum substantiuum: quod est Deitas, cui non competit generare, vt quod generat, alias quod generatione procedit esset realiter distinctum ab essentia generante. Vnde defectus est variatio appellationis ex parte verbi adiectiui, quod in maiori applicat suum formale significatum ad suppositum Patris, quod est ipsa persona generans significata p substantiuum, *Pater*, per quod non significatur essentia, quanuis de illa verificetur in minori. At vero in cōclusione minor extremitas accipitur, vt suppositum, quod generat, & cōsurgit falsa propositio. Non solum, quia

quia essentia significatur in abstracto & actiones dicuntur esse suppositorũ: nam si hæc ratio sola sufficeret etiam hæc esset falsa. *Deitas creauit mundum*, quæ vera est & catholica. Sed potissima ratio est & vnica, quia id ꝙ procedit ab aliquo per generationem debet esse simile in natura & distinctum in persona. At vero Filius in diuinis proprie procedit à Patre per generationem similis quidem in natura, sed realiter distinctus in persona. Non igitur potest dici filius genitus ab essentia, à qua realiter non distinguitur. In actionibus vero diuinis ad extra, constat ea, quæ procedũt, realiter distingui à Deitate, neque opus esse, vt habeant similitudinẽ specificam in natura, cum non sit processio naturalis & vniuoca cum processionibus ad intra, vnde respectu actionum ad extra quidquid Deo vel personis conuenit, prædicatur etiam de ipsa Deitate: neque est aliqua differentia inter quod est & quo est.

Ad tertium argumentũ aliqui solẽt

respondere medium; *hic Deus*; non esse terminum singularem eo quod communis est tribus personis. Verumtamen hæc communitas non destruit rationem termini singularis, cui per accidens est vt res illa singularis, quæ significatur, sit realiter communis tribus personis. Hæc enim communitas non est ex modo significandi termini, sed ex infinita perfectione rei singularis significatę: quæ eadem omnino est tres res & vna singularissima res. Pater enim & Filius & Spiritus sanctus non solum quilibet eorum est hic Deus, sed idem omnino hic Deus, cuius Deitas vnica singularissima est. Quam ob rem existimo ad rationem syllogizandi sufficientissime; *hic Deus*, esse terminum singularem, & ex illis præmissis male infertur, *ergo genitus est generans*: quia mutatur quid in ad aliquid; vt si diceres, *hic motus est actio*, *hic motus est passio*, *ergo actio est passio*.

Sed contra si, *hic Deus*, est terminus singularis sufficiens ad expositorie syllogizandum, erit etiam sufficiens ad oppo-

oppositionem contradictoriam: verbi gratia, *hic Deus generat*, *hic Deus non generat*, erunt cõtradictoriæ. Consequẽs est falsum: nam vtraque videtur vera. Affirmatiua quidem, nam, *hic Deus*, supponit pro Patre ac proinde, si Pater generat & Pater est hic Deus, ergo hic Deus generat, similiter probatur negatiua vera. Nam, *hic Deus*, etiã supponit pro filio propter modum significandi in concreto, ergo si filius non generat & filius est hic Deus, ergo hic Deus non generat, vbi non videtur aliquis defectus committi ex prædictis.

Huic argumento respondeo. Concedo sequelam sed nego veram esse negatiuã. Nam ille terminus, *hic Deus*, quamuis supponat pro filio ad enunciandum de illo quamlibet actionem vel passionem: tamen nõ limitatur ad supponendum tantũ pro filio, quando de illo negatur aliqua actio vel passio, quæ conuenit huic Deo, ratione alicuius suppositi, ac proinde idem est dicere: *hic Deus non generat*, ac si dice-

res, *nullum suppositum pro quo supponit, hic Deus, generat*, supponit autem pro Patre, ergo si hic Deus non generat, Pater non generat. Et hoc fortassis est, quod ex doctrina D. Thomæ aliqui affirmant quod quando prædicatum est notionale, trahitur subiectum ad standum pro illa persona cui competit illa notio.

Sed profecto arbitror hanc doctrinam verificari nõ ex modo significandi terminorum, maxime si dicamus: *Deus generat, Deus non generat*, quæ etiã sunt contradictoriæ ex parte rei significatæ, qui est vnicus singularissimus Deus. Sed ꝯuenire ex hoc ipso quod *hic Deus* ex modo significandi in concreto habet supponere pro omni habente hanc Deitatem. Vnde in propositionibus affirmatiuis vbi prædicatum est aliquod notionale, sufficit si prædicatum verificetur de vno habẽte illam Deitatem. At vero in propositione negatiua requiritur ad veritatem eius, quod prædicatũ remoueatur ab omni habente hanc Deitatem: quia

quia omnis habens hãc Deitatem est hic Deus singularissimus. Et hac via melius videtur satisfieri sophisticis argumentationibus gentilium aut hæreticorum, si nõ fingamus aliam Dialecticam in locutionibus diuinis.

Sed supposito nostro mysterio, si ab hoc Deo singulari aliquid remoueatur, necesse est remoueri ab omni habente hanc Deitatem. Et quia sunt tres personæ subsistentes in hac Deitate, necesse est si ab hoc Deo remoueretur generare, remoueatur etiam à quauis persona. Non tamen necesse est, si hic Deus generat, vt omne habens hãc Deitatem generet: sed sufficit, quod aliquis habens hanc Deitatem generet. Quamobrem omnes hę propositiones veræ sunt. *Hic Deus generat, hic Deus generatur, hic Deus spirat, hic Deus spiratur*, semper ostendentes eundem Deum, non tamẽ verificantes propositiones pro eodem supposito physico & incommunicabili.

Ad quartum argumẽtum respondetur ex pręcedenti doctrina negãdo

omnes

omnes illas consequentias esse syllogismos. Et prima quidem defectum habet intrinsecum, quia medium in affirmatiua minus formaliter tenetur, quam in negatiua, qui est defectus intrinsecus: sicut in hac consequentia; *Hæc actio non est passio, & hæc actio est motus, ergo motus non est passio.* Nam in maiori præmissa negatiua subiectum & prædicatum distinctas relationes important, & in diuinis oppositas: ac propterea verificatur negatiua, *filius non generat*, & in minori nõ est illa formalitas oppositarum relationum, scilicet, filius est Deus. Deinde etiam est defectus extrinsecus cum infertur: *ergo Deus non generat.* Quia virtualiter est quasi argumẽtari à non distributo ad distributum ex parte minoris extremitatis. Quia cum in diuinis non sit nisi vnicus singularissimus Deus, si ille non generat, nullus Deus generat, ac proinde nullus habens Deitatem generat. Sed vice versa in affirmatiuis, quidquid competit vni supposito incommunicabili, necesse est, vt competat

petat huic Deo, quia Deus supponit pro habente Deitatem. Idem defectus committitur in secunda consequentia, & in tertia. In quarta vero euidenter cõmittitur defectus extrinsecus, quia mutatur quid in ad aliquid siue à minus formali ad magis formalem locutionem, vt iam explicatum est.

Hæc sunt quæ in præsenti tractatu pro Theologis aduertenda censui, reliqua vero maioris momẽti in nostris Commentariis super Primam partem, quos ante annos duodeuiginti prælo mandaui, & iterum fusius in scholis Salmanticensium Theologorum ante annos quatuordecim viuâ voce dictaui, plenius habentur.

LAVS DEO.

Breuis in volatilibus est apis:
Sed initium dulcoris habet fructus illius.
Ecclesiastic. Cap. 51.

IHS